A. ÇEHOV • BÜTÜN ÖYKÜLER (1880-1884)

ANTON ÇEHOV

BÜTÜN ÖYKÜLER 1880-1884



Cem
yayınevi



BÜTÜN ÖYKÜLER

(1880 – 1884)

1

DÜNYA KLASİKLERİ

BÜTÜN ÖYKÜLER
(1880 - 1884)
Anton Çehov
Türkçesi: Mehmet Özgül
1. Basım, Nisan 1997
Dizgi: Cem Yayınevi
Baskı: Kardeşler Matbacılık
ISBN: 975-406-605-5
Cem Yayınevi: Küçükparmakkapı İpek Sokağı No:11
80060 Beyoğlu - İstanbul

ANTON ÇEHOV

BÜTÜN ÖYKÜLER

(1880 – 1884)

Türkçesi
Mehmet Özgül

cem
yayınevi

SUNUŞ

Anton Pavloviç Çehov kısa ömrünün (1860-1904) son 25 yıllık yazarlık döneminde 300 kadar öykü, üç perdelik, tek perdelik piyesler yazarak dünya yazınında saygın bir yer tutmuştur.

Türk okurları Çehov'u yeterince tanırlar. Öykü dalında, özellikle kısa öyküde nerdeyse dünyanın bir numaralı ustası sayılan, piyesleriyle tiyatro sanatına büyük yenilikler getiren yazar, öykülerinin defalarca çevrilip yayınlanmış, oyunlarının devlet ve İstanbul şehir tiyatrolarında, özel tiyatro sahnelerinde birçok kez sergilenmiş olmasıyla ülkemiz okurlarının, izleyicilerinin sürekli ilgi odağı olmuştur.

Çehov'a ülkemizde ilk ilgiyi Hilmi, İkbal, Akbaba gibi özel yayınevlerinin Haydar Rifat, Adnan Tahir Tan, Vahdet Gültekin gibi çevirmenlere Batı dillerinden yaptırıp bastıkları öykü çevirilerinde görüyoruz. Ardından 1940-1950 yıllarında devletin başlattığı aydınlanma döneminde Tercüme Bürosu ve Tercüme Dergisi çevresinde toplanan birçok çevirmen arasında Nihal Yalaza Taluy, Hasan Ali Ediz, Oğuz Peltek, Servet Lunel, Gaffar Güney, Erol Güney, Rana Çakıröz, Zeki Baştimar, Kemal Kaya, Şahap İlter'in doğrudan doğruya Rusça'dan yaptıkları çevirilerle Çehov'un yapıtları Milli Eğitim Bakanlığı yayınları aracılığıyla Türk okurlarına ulaşır. Zamanla çoğalıp gelişen Varlık, Cem, Remzi, Bilgi, Can, Sosyal, Yeditepe, Adam vb. özel yayınevleri Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi'nin bastığı kitapların yeni basımlarını yaparlar, bu arada yeni kuşak çevirmenler-

den Ergin Altay, Ataol Behramoğlu, Mazlum Beyhan vb. Çehov çevirilerini yayımlarlar. Burada bir izlenimimi aktarmak isterim. Nihal Yalaza Taluy, Rus asıllı bir kişi olmakla birlikte Tolstoy, Dostoyevski gibi yazarlar yanında Çehov'dan yaptığı çevirilerde şaşırtıcı, parıltılı bir dil kullanmıştır. Bu inanılmaz başarıyı tanınmış edebiyatçılarımızın bu çevirmenin çalışmalarını yeni baştan Türkçeleştirmesine bağlıyorum.

Anton Çehov'u her zaman büyük bir zevkle okudum. «Bozkır» adlı uzun öyküsünün çevirisini yazar üzerine bir incelemeyle birlikte 1959'da fakülte bitirme tezim olarak vermiştim. 1970'li yıllarda çevirmenlik çalışmalarım yeniden Çehov'a yöneldi. O tarihlerde yaptığım çeviriler birkaç kez basılarak okur karşısına çıktı. Siz okurlara sunulan, elinizdeki bu çalışmayla son bir kez, ama bu sefer bütün öykülerinin çevirisini bitirerek Çehov'a hayranlığımı belirtmiş olacağım. Bu çevirileri, «Pravda» yayınevinin Moskova 1970 basımlı 8 ciltlik «Anton Pavloviç Çehov'un Bütün Yapıtları» adlı yayınını esas alarak yaptım. Böylece Türkçe'ye yeniden kazandırılan Anton Çehov'un öykülerinin üçte ikisi ilk kez Türk okurunun karşısına çıkmış olacaktır.

Yukarıda belirttiğim gibi Çehov ülkemizde her zaman sevilerek okunmuş, yapıtları tekrar tekrar basılmıştır. Anton Çehov'un öykülerinin topluca yeniden çevrilmesi, bir bütün olarak yayınlanması Cem Yayınevi için bir övünç kaynağı olacaktır. Cumhuriyetimizin 70 yıllık kültür birikimine böylesine önemli bir yazarın bütün öykülerini çevirerek katkıda bulunmak kaçınılmazdı. Batı yazınları arasında klasik Rus yazınına Türk okurlarınca büyük değer verilmektedir. Önde gelen Rus yazarlarının nerdeyse bütün yapıtlarının Türkçe'ye çevrilmesi bunu gösteriyor.

Türkçe'miz sürekli gelişmekte, çeşitli engellemelere karşın

«ulusal dil» kimliğini kazanma süreci devam etmektedir. Her 20-30 yılda bir geriye dönüp baktığımızda daha önce yazilanların dilinin eskidiğini görürüz. Tutucu bakış açısı taşıyan kişiler Türkçe'mizin bu gelişmesinden ürkmekte, kuşakların birbirini anlamakta güçlük çektiğini ileri sürmektedirler. Batı dillerinin baskısından kurtulamamakla birlikte dilimizin gitgide anlaştığını, kendi kökeninden gelen sözcüklerle zenginleştiğini kimse yadsıyamaz. İşte bu nedenle Çehov'un yeni bir çevirisi dildeki zenginleşmeyi yansıtmalıdır. Bizim bu çalışmamız Türkçe'deki gelişmeyi ne derece yansıtmıştır, buna okurlar karar verecektir. Arı Türkçe kullanırken aşırılıklardan, tam yerleşmemiş sözcüklerin kullanılmasından kaçınılmıştır.

İlk öykülerinde sıradan insanları yergici bir dille, gülünç yönleriyle anlatan bu izlenimci, eleştirel gerçekçi yazarın sonraki öyküleri güldürücülüğü yanında hüzünlü bir havaya bürünür. Bu büyük yazardaki değişimi düşünürken, onun, Rus halkının içinde bulunduğu ağır yaşam koşullarını yakından tanıdıkça umutsuzluğa düştüğü kanısına varırım. Hiçbir ideolojiye bağlı olmayan, bu yüzden çağdaşlarınca eleştirilen Çehov bize 19. yüzyılın ikinci yarısının Rus toplumundan çarpıcı insan tabloları çizmektedir. Olgunluk dönemindeki yapıtlarında gördüğümüz karamsarlığa karşın onun insanlığı genelde aydınlık bir geleceğin beklediğine inandığını hissederiz. Bilimin gelişmesiyle birlikte sağduyu, insanların yüreğini dolduran iyicillik, doğruya, güzele olan sonsuz inanç kötülüklere yenik düşmeyecektir.

Mehmet ÖZGÜL
İstanbul, 1996

İÇİNDEKİLER

EĞRİ AYNA

(Noel öyküsü)

Karımla evin salonuna girdik. İçerisi küf kokuyordu. Işığı yaktığımız zaman tam yüz yıldır aydınlık yüzü görmemiş irili-ufaklı binlerce sıçan dört bir yana kaçıştı. Arkamızdan kapıyı kapatmamızla birlikte bir rüzgâr savruldu, köşelerde yığılı kâğıtlardan hışır hışır sesler geldi. Işığın aydınlattığı bu kâğıtlar arasında eski günlerden kalma bir sürü mektup, resim çarptı gözümüze. Rutubetten çillenen duvarlarda atalarımın portreleri asılıydı. Dedelerim beni gururla, sert bakışlarıyla süzerlerken;

—Sana temiz bir sopa çekmeli, azizim! der gibiydiler.

Yürüdükçe adımlarımız tüm evde gümbür gümbür ötüyordu. Şöyle bir öksürecek oldum; dedelerimin, ninelerimin sert yanıtları yankılandı her yandan.

Rüzgâr durmadan uğulduyor, inliyordu. Şöminenin bacasından ağlayan birinin umutsuz hıçkırıkları duyuluyordu kesik kesik. Dışarının karanlığından donuklaşan pencere camlarına çarpan iri yağmur damlalarının tıpırtısı hüzün veriyordu insanın içine.

Anlamlı anlamlı iç çekerek karıma baktım.

—Ah, atalarım, atalarım! diye söylendim. Yazar olsaydım şu portrelere bakarak uzun bir roman yazardım. Öyle ya, ihtiyarcıkların hepsi de bir zamanlar gençtiler ve her birinin bir gönül serüveni vardı... Hem de ne serüven! Örneğin ninemin ninesi şu yaşlı kadına bir bak. Bu ucube, çirkin kadının son derece ilginç bir öyküsü vardır. Şu köşede asılı duran aynayı görüyor musun?

Böyle diyerek büyük ninemin resminin yanındaki, tunçtan çerçevesi kararmış aynayı gösterdim.

—Bu aynanın sihirli bir gücü varmış, o yüzden ninemin başına gelmedik olay kalmamış. Kadıncağız bu ayna için etek dolusu para ödemiş, ölünceye değin yanından ayırmamış. Gece demez, gündüz demez, hep aynasına bakar, uyurken yatağına alır, yemek yerken bile gözünü ondan alamazmış. Hatta öldüğünde onu yanına koymalarını söylemiş, ama tabuta sığdıramadıkları için vasiyetini yerine getirememişler.

—Gençliğinde hoppa bir kadın mıymış senin büyük ninen? diye sordu karım.

—Orasını bilemem. Ama öyle de olsa bundan daha güzel aynaları yok muydu sanki? Neden başka bir aynayı değil de bunu seviyordu? Hayır, sevgilim, bunda korkunç bir giz saklı olmalı, başka bir neden göremiyorum. Anlattıklarına bakılırsa aynada bir iblis gizliymiş, büyük ninem de sözde o iblise tutkunmuş. Bana kalırsa bunların hepsi saçma, gene de tunç çerçeveli aynanın gizemli bir güç taşıdığı kesin.

Aynanın tozunu silkerek baktım, bakar bakmaz da kahkahayı bastım. Boğuk bir yankı odalardan kahkahama yanıt verdi. Eğri bir aynaydı bu, suratımı dört bir yana çarpıtmıştı. Burnum sol yanağımın üzerine kaymış, çenem ikiye ayrılarak çatallaşmıştı.

—Ninemin ne tuhaf tutkuları varmış! dedim.

Karım çekine çekine aynaya yaklaştı, baktı ve bakar bakmaz ürkütücü bir şey oldu: Yüzü sarardı, tüm bedeni titremeye başladı, o sırada korkunç bir çığlık attı. Derken, elindeki şamdan yere düştü, içindeki mum yuvarlanarak söndü, çevremizi zifiri bir karanlık sardı. Karanlıkta bir gümbürtü duydum, karım bayılıp yere düşmüş olmalıydı.

Rüzgâr acı acı uludu, sıçanlar kaçıştılar, kâğıtlar hışır hışır etti. Bu sırada panjurlardan birinin menteşesinden koparak paldır küldür aşağı yuvarlanması bir oldu. Pencereden ay gözüktü, tüylerim diken diken oldu.

Karımı kaptığım gibi kucağıma aldım, atalarımın evinden

dışarı çıkardım. Ancak ertesi gün, akşam üzeri gözlerini açabildi.

Kendine gelir gelmez;

—Ayna! Aynayı getirin! dedi. Aynam nerede?

Ondan sonra bir hafta ne yedi, ne içti, ne de geceleri gözlerine uyku girdi. Hep aynayı getirmemi istiyor, ağlıyor, saçlarını yoluyor, kendini yerden yere çalıyordu. Sonunda eve çağırdığımız doktor karımın zayıflıktan öleceğini, durumunun ciddi olduğunu söyleyince içimdeki korkuyu yenerek, geceleyin aşağı indim; büyük ninemin aynasını getirdim. Karım aynayı görünce sevincinden bir kahkaha attı, sonra onu kucağına aldı, öptü, gözlerini ayırmaksızın baktı baktı...

O günden beri aradan tam on yıl geçti; karım hep aynaya bakıyor, gözlerini bir an olsun ondan ayıramıyor.

Mutluluktan pembeleşen yüzüne yayılan sevinç ve heyecanla;

—Gerçekten bu ben miyim? diye soruyor. Evet, benim ya! İnsanlar yalan söylüyorlar, kocam yalan söylüyor, doğruyu söyleyen yalnızca bu ayna! Yüzümün güzelliğini görüp kendimi böyle tanısaydım kocam olacak şu adama varır mıydım? O, bana uygun bir koca değil. En yakışıklı, en soylu şövalyeler tırnağıma kurban olsunlar!

Bir gün karımın arkasında dururken gözlerim istemeden aynaya kaydı ve o anda korkunç gizi keşfettim. Aynada gördüğüm, o güne değin eşine raslamadığım, göz kamaştırıcı güzellikte bir kadındı. Bu, doğanın bir harikası; güzellik, incelik, kadın yumuşaklığının gerçek simgesiydi. Işin aslını kavrayamadım bir an. Ne olmuş, nasıl olmuştu da benim çirkin, ucube karım aynada birden güzelleşivermişti?

Olayın açıklaması kolaydı. Eğik ayna karımın biçimsiz yüzünü çarpıtırken dört bir yana kayan uyumsuz çizgiler bir raslantı sonucu yepyeni, güzel bir biçim almışlardı. Kısacası, iki eksinin birleşmesinden bir artı çıkıyordu.

Şimdi karımla ben, ikimiz de aynanın karşısına oturup, gözümüzü bir an ondan ayırmaksızın bakıyoruz: Benim bur-

num sol yanağımın üstüne kaykılıyor, çenem ikiye ayrılarak çatallaşıyor; karımın yüzü ise insanı deli edecek denli güzelleştiği için, ona baktıkça kendimden geçecek gibi oluyorum.

Ben;

—Kah-kah-kah! diye çılgın bir çığlık atıyorum.

Karım ise yavaş bir sesle;

—Ah, ben ne kadar güzelim! diye fısıldıyor.

SEVİNÇ

Saat gecenin 12'siydi.

Mitya Kuldarov heyecandan saçları dimdik, hışımla eve girdi, o hızla odadan odaya dolaşmaya başladı. Annesi ile babası yatmak üzereydiler. Kız kardeşi yatağa uzanmış, elindeki romanın son sayfasını okumaktaydı. Liseye giden iki erkek kardeşi ise çoktan uyumuşlardı.

Annesi ile babası:

—Bu saatte nereden geliyorsun? Ne bu telaş? diye sordular.

—Ah, hiç sormayın! Böylesini hiç beklemiyordum! Yok, yok, hiç beklemiyordum! Bu... bu akıl alacak şey değil!

Mitya bir kahkaha attı, mutluluktan ayakta duracak gücü kalmadığı için oracıkta bir koltuğa çöktü.

—Bu olacak şey değil! Düşünebiliyor musunuz? Bakın işte!

Kız kardeşi karyoladan atladı, omzuna yorganını alarak ağabeyine yaklaştı. Liseli kardeşleri uyandılar.

—Ne oldu? Benzin kül gibi.

—Sevinçten, anneciğim! Daha ne olsun! Beni şimdi bütün Rusya tanıyor. Önceleri yeryüzünde 10. dereceden evrak memuru Dimitri Kuldarov adında birinin yaşadığını yalnız siz biliyordunuz. Oysa şimdi bütün Rusya'nın haberi var. Ah, anneciğim!.. Nasıl bir şey bu, Tanrım!..

Mitya ayağa fırladı, odada şöyle bir dolandıktan sonra gelip aynı yere oturdu.

—Ne oldu, canım, doğru-dürüst anlatsan a!

—Vallahi, tıpkı ilkel insanlar gibi yaşıyorsunuz? Ne basından haberiniz var, ne gazete okuyorsunuz. Oysa gazete-

lerde öyle olağanüstü şeyler yazılıyor ki! Basın aracılığıyla olaylar hızla duyuluyor, gizli-kapaklı bir şey kalmıyor yeryüzünde. Ah. ne kadar mutluyum, Tanrım! Biliyor musunuz, gazetelerde yalnız önemli kişiler hakkında yazı yazarlar. Şimdi de tutmuşlar, beni yazmışlar!

—Ne diyorsun, hani nerede?

Babası sarardı, annesi aziz tasvirlerine dönerek istavroz çıkardı. Liseli kardeşleri don-gömlek ayağa fırlayıp ağabeylerinin yanına koştular.

—Evet, işte böyle! Beni de yazdılar! Şimdi Rusya'da tanınan biriyim. Anneciğim, bu gazeteyi iyi saklayın! Arasıra açar, okuruz. Bakın, işte burada!

Mitya cebinden bir gazete çıkardı, babasına uzattı, mavi kalemle çerçevelenmiş bir yeri işaret ederek;

—Şurayı okuyun! dedi

Babası gözlüğünü taktı.

—Hadi, okusanız a!

Annesi tasvirlere dönüp bir daha istavroz çıkardı, babası öksürerek boğazını temizledikten sonra okumaya başladı: «Aralık ayının 29'unda, saat 11'e doğru evrak memuru Dimitri Kuldarov...»

—Gördünüz mü? Gördünüz mü? Sonra?..

«...evrak memuru Dimitri Kuldarov, Malıy Bronnıy sokağında bulunan, Kozıhin'in meyhanesinden sarhoş bir halde...»

—Semyon Petroviç'le birlikteydim... Olay tüm ayrıntılarına dek anlatılmış. Devam edin! Herkes iyi dinlesin! Sonra?

«...sarhoş bir halde çıkarken ayağı kayarak düşmüş, orada duran, Yuhnovski ilçesi, Durikin köyünden kızak sürücüsü İvan Drotov'un atının ayakları arasına yuvarlanmıştır. Bundan ürken at, Kuldarov'u tepeleyip geçmiş, daha sonra Moskovalı II. dereceden tüccar Stepan Lukov'un bindiği kızağı yukarda adı geçen kişinin üzerinden sürükleyerek sokakta dört nala koşmaya başlamıştır. At ancak kapıcılar tarafından durdurulabilmiştir. Önceleri baygın halde bulunan Kuldarov

karakola götürülerek orada doktor muayenesinden geçirilmiştir. Ensesine yediği darbenin...»

—Kızağın okuna çarpmışım, babacığım... Sonra? Sonunu da okusanız a! «Ensesine yediği darbenin hafif olduğu belirtiliyor. Durum bir tutanakla saptanmış, kaza geçiren kişiye gerekli sağlık yardımında bulunulmuştur...»

—Evde birkaç kez enseme pansuman yapmamı söylediler. Okudunuz ya! İşte böyle! Haber şimdi tüm Rusya'ya yayıldı. Gazeteyi verin!

Mitya gazeteyi kaptığı gibi cebine soktu.

—Şimdi bir de Makarovlara göstereyim. İvanitskiler de duymalı. Natalya İvanovna'ya, Anisim Vasilyeviç'e de gösteririm. Hadi, ben gidiyorum. Hoşça kalın!

Mitya resmi kasketini giydi, ün kazanmış birinin sevinciyle sokağa fırladı.

BERBER DÜKKÂNINDA

Sabah. Saat daha yedi olmadığı halde Makar Kuzmiç Bliostkov'un berber dükkânı açık. Şık giyimli, ama üstü-başı kir içinde, henüz yüzünü bile yıkamamış bulunan, yirmi yaşlarındaki dükkân sahibi Makar sabah temizliği yapmakta. Aslında nereyi temizlediği de belli değil, gene de hayli terlemiş. Elindeki bezle bir yerleri siliyor, şuraya-buraya parmağını sürüyor, duvarda gördüğü bir tahtakurusuna fiske atıyor...

Dükkân küçük mü küçük, daracık, pis bir yer. Kütüklerden örülü duvarlara arabacıların gömleği gibi soluk duvar kâğıtları yapıştırılmış. Camları rutubetten donuklaşmış, ışık sızdırmaz iki pencere arasında elinizi hızla vursanız parçalanacakmış gibi duran, gıcırtılı bir tahta kapı; kapının üstünde ise durduk yerde marazlı marazlı şıngırdayan, titrek sesli, pastan yeşillenmiş bir çıngırak göze çarpıyor. Duvardaki aynaya şöyle bir bakmayagörün, suratınız dört bir yana çarpılır, kendinizi tanıyamazsınız. Makar, bu aynanın karşısında saç, sakal tıraş etmektedir. Aynanın önünde ise dükkân sahibi kadar pis, yağa bulanmış berber gereçleri var: Taraklar, makaslar, usturalar, birkaç kapiğe alınan krem ve pudralar, içine bolca su katılmış bir şişe kolonya... Berber dükkânını toptan satmaya kalksanız beş ruble bile etmez.

Kapının üstündeki zilin hastalıklı sesi duyuluyor, içi kürklü bir gocuk ve keçe çizmeler giymiş yaşlıca bir adam dükkâna giriyor. Adamın başı, boynu kadın şalıyla sarılı. Makar Kuzmiç'in vaftiz babası Erast İvanoviç Yagodov'dur bu gelen. Kendisi konservatuvarda bekçiydi bir zamanlar, şimdi ise oturdukları Krasnıy Prud mahallesinde tesviyecilik yapıyordu.

Temizlik işiyle uğraşan Makar Kuzmiç'e;

—Merhaba, Makar'cığım! Ne haber, gözümün nuru? diye sesleniyor içeri girer girmez.

Öpüşüyorlar. Yagodov şalı başından çekip alıyor, ıstavroz çıkardıktan sonra bir iskemleye çöküyor.

—Yol ne kadar uzunmuş! diyor oflayıp puflayarak. Şaka değil, ta Krasnıy Prud'dan Kaluga kapısına değin yaya geldim.

—E, nasılsınız bakalım? İyi misiniz?

—Hiç sorma, iyi değilim. Yakınlarda bir hastalık atlattım.

—Ne hastalığı?

—Evet, bir ay kadar ateşler içinde kıvrandım. Öleceğim sanıyordum, ama sonunda kefeni yırttık. Şimdi de saçlarım dökülüyor. Doktor saçlarımı kestirmemi söyledi. Yerine daha gür çıkarmış. Ben de tuttum, sana geldim. «Yabancıya gitmektense bir yakınım kessin saçlarımı. Hem daha iyi tıraş eder, hem de para almaz» dedim. Doğrusunu söylemek gerekirse yol biraz uzun, ama ne zararı var? Benim için bir gezinti oldu.

—Ne olacakmış, canım. Seve seve tıraş ederim. Buyurun, oturun!

Makar Kuzmiç saygıyla eğilerek tıraş masasının arkasındaki koltuğu gösteriyor. Yagodov gösterilen yere oturarak aynada kendine bakıyor. Oradaki görüntüden pek memnun kalmış olmalı. Neden derseniz, Moğol dudaklı, küt, yayvan burunlu, gözleri alnına kaymış bir surat beliriyor orada. Makar Kuzmiç vaftiz babasının omuzlarına sarı sarı lekeli, beyaz bir çarşaf örttükten sonra makası şıkırdatmaya başlıyor.

—Saçlarınızı cascavlak keseceğim, ne dersiniz?

—En güzelini yapmış olursun. Tatarlara benzet beni, bomba gibi bir şey olayım. Sonunda daha gür çıkacak nasıl olsa.

—E, hanım teyzemiz nasıllar?

—Nasıl olsun, yuvarlanıp gidiyor işte. Geçenlerde binbaşının karısına doğuma çağırmışlardı, tam bir ruble vermişler.

—Ya, bir ruble vermişler, ha? Kulağınızı tutar mısınız biraz?

—Tuttum... Sakın keseyim deme, e mi? Of, acıttın be! Neden çekiyorsun saçımı?

—Zararı yok, zararı yok. Bizim meslekte böyle şeyler olmadan olmaz. Anna Erastovna iyiler mi?

—Kızım mı? Yerinde rahat durduğu yok ki! Geçen çarşamba Şeykin'le nişanını yaptık. Sen niçin gelmedin?

Makas şıkırtıları şıp diye kesiliyor. Makar Kuzmiç'in elleri aşağı düşüyor, korku okunan bir sesle;

—Kim? Kimi nişanladınız? diye soruyor.

—Bizim Anna'yı, canım!

—Nasıl olur? Kiminle?

—Şeykin'le. Prokofi Petroviç Şeykin'le. Teyzesi Zlatoustenski sokağında zengin bir ailenin vekilharçlığını yapıyor, iyi bir kadındır. Şükürler olsun, hepimizi sevindiren bir iş kıvırdık. Bir hafta sonra da nikâhı var. Sen de gel, eğleniriz.

Şaşkınlıktan yüzü sararan Makar Kuzmiç omuzlarını silkiyor.

—Nasıl olur, Erast İvanoviç? Bunu nasıl yaparsınız? Olamaz!.. Anna Erastovna ile ben... ben ona karşı iyi duygular besliyordum... Niyetim onunla... Bu nasıl şey, bilmem ki!

Makar Kuzmiç'in yüzünde ter damlaları tomurcuklanıyor. Makası masanın üstüne bıraktıktan sonra yumruğuyla burnunu ovuşturmaya başlıyor.

—Benim ona karşı temiz niyetlerim vardı. Olacak şey değil, Erast İvanoviç! Ben onu sevdim, en saf duygularımı sundum. Karınız, hanım teyze de söz vermişti. Size karşı hep öz babam gibi saygı gösterdim... her zaman bedava tıraş ediyorum. Benden iyilikten başka ne gördünüz? Babam öldüğü zaman evdeki kanepe ile on rublemi aldınız, sonra geri vermediniz. Anımsıyorsunuz, değil mi?

—Anımsamaz olur muyum? Hatırımdadır hep. Ama, gözümün nuru, sen iyi bir güvey olabilir misin, Makarcığım? Söyle, iyi bir güvey olabilir misin? Ne paran var, ne mevkiin, ne de işe yarar bir mesleğin!

—Peki, Şeykin zengin mi?

—Taşeronluk yapıyor. Tam bin beş yüz ruble pey akçesi yatırmış bu işe. Yetmez mi, iki gözüm? Her neyse, olan oldu bir

kere; geri dönemeyiz. Makar'cığım, sen kendine başka bir kız ara. Elini sallasan ellisi gelir sana. E, ne duruyorsun? Hadi, tıraş etsen e!

Makar Kuzmiç konuşmadan dikiliyor, sonra cebinden mendilini çıkararak ağlamaya başlıyor. Erast İvanoviç onu yatıştırmaya çalışıyor:

—Aman canım, böyle şeylere de ağlanır mı? Hadi, sus bakalım. Kadınlar gibisin vallahi!.. Önce saçımı kes, sonra ne yaparsan yap. Hadi, makası al eline!

Makar Kuzmiç makası alıyor, ona bir dakika şaşkın şaşkın baktıktan sonra tekrar masaya bırakıyor. Eli titremektedir.

—Yapamayacağım. Kalsın şimdi, elimin gücü kesildi. Ah, ne talihsiz bir insanmışım ben? O da çok mutsuz şimdi... Birbirimizi seviyorduk, söz vermiştik. Kötü insanlar acımadan ayırdılar bizi. Dükkânımdan gidin, Erast İvanoviç! Sizi gördükçe tuhaf oluyorum.

—Öyleyse yarın gelirim, Makar'cığım. Tıraşı yarın bitirirsin.

—Peki, nasıl isterseniz.

—Sen yarın kendini toparlarsın, ben erkenden uğrarım.

Erast İvanoviç saçlarının yarısı kökünden kesilmiş başıyla tıpkı bir kürek mahkumuna benziyor. Böyle bir başla ortalıkta dolaşmak pek hoş değil ama başka ne yapabilir? Başına şalı yeniden sarıyor, berber dükkânından çıkıyor. Makar Kuzmiç yalnız kalınca bir sandalyeye oturuyor, sessiz sessiz ağlamasını sürdürüyor.

Ertesi sabah Erast İvanoviç erkenden dükkândadır. Makar Kuzmiç soğuk bir sesle:

—Bir şey mi var? Ne istiyorsunuz? diye soruyor.

—Tıraşı bitir, Makar'cığım. Bak, daha yarısı duruyor.

—Parası peşin, lütfen. Bedava tıraş etmem!

Erast İvanoviç tek söz söylemeden kalktığı gibi dükkândan dışarı fırlıyor. O günden beri başının yarısında saçları uzun, öbür yarısında ise kısacık. Para ile tıraş olmayı lüks saydığından başının yarısındaki saçların kendiliğinden büyümesini bekliyor. Kızının düğününde bile ortalıkta böyle dolaştı.

YENE'NİN UTKUSU

(Emekli bir evrak memurunun öyküsü)

Paskalya haftasını kutluyorduk. Cuma günü hepimiz amirimiz Aleksey İvanoviç Kozulin'in evine gözleme yemeye gittik. Kozulin'i tanır mısınız, bilmem. Size göre o bir hiç, ciğeri beş para etmez biri olabilir, ama yükseklerde kanat çırpmayan bizler için o, gücüne erişilmez, son derece ileri düşünceli bir adamdı. İşte böyle bir adamın evine gitmiştik hepimiz, öyle birinin yanında bizler olsa olsa ayaktakımından sayılırdık. Babam da gelmişti bizimle birlikte.

Gözlemeler anlatılacak gibi değildi, sayın bayım, yumuşacık, pespembe, puf böreği gibi kabarık kabarık... Bir tanesini tereyağına banıp yediniz mi, öbürü kendiliğinden ağzınıza giriverir. Gözlemelerin yanında kaymak, taze siyah havyar, som balığı, rendelenmiş kaşar peyniri de vardı. Votka ile şarap derseniz, dereler gibi akıyordu. Gözlemeden sonra mersin balığı çorbası, ardından salçalı keklik kızartması verildi. Öyle çok tıkınmış olmalıyız ki, babam gizlice, karnının üstüne gelen yelek düğmelerini çözdü; bu serbest hareketini kimse görmesin diye önünü peçeteyle örttü. Aleksey İvanoviç aklına eseni yapmakta özgür, dediğim dedik bir büyüğümüz olduğundan, hem yeleğinin, hem de gömleğinin düğmelerini çözdü. Yemekten sonra sayın amirimizin izniyle sigaralar tüttürüldü, söyleşiye geçildi. Daha doğrusu, bizler dinliyor, Aleksey İvanoviç beyefendi konuşuyorlardı. Konular paskalya yortusuna yakışacak cinsten, güldürücü, hoş şeylerdi... Sayın büyüğümüz durmadan anlatıyor, belli ki, özellikle nükteli konuşmaya

çalışıyordu. Anlattıklarına pek gülmeyecek olursam babam hemen böğrümü dürtüp:

—Hadi. gülsen e oğlum! diye fısıldıyordu kulağıma.

Ağzımı kocaman açıp kah-kah gülüyordum ben de. Bir ara kahkahalarım çığlığa dönüşmüş olmalı ki, herkesin dikkatini üzerime çektim.

Babam;

—Çok iyi, çok iyi! Aferin! diye beni destekliyordu. Gördün mü, beyefendi bana bakıyor, o da gülmeye başladı. İyi gidiyor. Belki bir gün yazıcı yardımcısı olarak alır seni yanına.

Sayın büyüğümüz oflayıp puflayarak anlatıyordu durmadan:

—Bu işler böyledir işte! Şimdi gözlemeleri. havyarları afiyetle yiyor, ak tenli karılarımızı okşuyoruz. Zamanı geldi. bizim kızlar da yetiştiler artık. Biliyor musunuz, kontlar, dükler benim kızlardan gözlerini alamıyorlar; güzellikte üstlerine yoktur, görenler iç çekiyorlar. Ama sakın niyetlenmeyin, size göre değil onlar. Ya bizim evi bir görseniz, hayran kalırsınız! Keh-keh-keh! Hep böyledir bu işler! İnsan, yaşantısının ilerde neler getireceğini bilmeden, yazgısından dolayı yakınmamalı! İnsanın yaşantısında neler olur, neler; ne beklenmedik değişiklikler! Diyelim, siz şimdi önemsiz biri, sıfır, bir hiçsiniz. Ama ilerde nerelere yükseleceğinizi bilebilir misiniz? Bir gün bir de bakmışsınız, başkalarının yazgısını etkileyecek biri oluvermişsiniz.

Aleksey İvanoviç bir an sustu, başını salladı.

—Eski günlerimi düşünüyorum da, aman Tanrım, inanasım gelmiyor! Ayakta kundura yok, pantolon tiftimiş, bakışlar ürkek, yürek helecan içinde... Bir ruble kazanacağım diye iki hafta koştur dur. Onu da doğru-dürüst verseler bari... Avuçlarının içinde buruşturup suratına fırlatırlar. Herkes seni ezmeye kalkar, sövgünün, tokadın bini bir para. Amirine bir yazı imzalatmaya gideceksindir, bakarsın, kapısının önünde bir köpek. Hadi, dersin, şuna da saygıda kusur etmeyelim. «Günaydın, önünüzden geçtiğim için özür dilerim!» dersin. Ama

köpek sana hırlar. Odacı bir dirsek vurur; sen şakaya alır, «Bozukluğum yok, İvan Patapıç, bağışlayın!» der yakayı sıyırırsın... Ama bana en çok çektiren, anamdan emdiğim sütü burnumdan getiren işte şu... şurada süklüm püklüm oturan Kuritsın'dır işte! Ah, bilmezsiniz, o ne timsah, ne kaşalottu bir zamanlar!

Aleksey İvanoviç böyle diyerek sofrada babamın yanında oturan, ufak tefek, kamburu çıkmış ihtiyarı gösterdi. Adamcağız köşesinde gözlerini kırpıştırıp duruyor, isteksiz isteksiz sigara içiyordu. Aslında sigarayla arası iyi değildi, ama içmesi için amiri beyefendi verdiğinden içmemeyi saygısızlık saymıştı. Kendisine doğru çevrilen parmağı görünce çok utandı, oturduğu yerde kıvranmaya başladı.

Kozulin;

—İşte bu sünepe adamın bana etmediği kalmadı, diye sürdürdü konuşmasını. Onun buyruğu altında çalışıyordum o zamanlar. İlk gün süt dökmüş kedi gibi sessiz, sıkılgan, korku içinde geldim yanına; beni karşısına oturttu. Daha o gün kemirmeye başladı benim gibi bir zavallıyı. Her sözü keskin bir bıçak, her bakışı göğsüme saplanan bir kurşundu. Şimdi burada zavallı bir adam gibi miskin miskin oturduğuna bakmayın. Zamanında bir kasırga, gökleri kılıcıyla yaran bir yarı tanrıydı. Ah, onun elinden neler çektim, bir bilseniz! Bana yazılarını yazdırdığı yetmiyormuş gibi, bir de dışarıya börek aldırtmaya gönderiyor, kalemlerini sivrilttiriyor, kaynanasını tiyatrodan tiyatroya dolaştırmamı istiyordu. Ona yaranmak için her işine koştum. Enfiye çekmesini de ondan öğrendim. Ola ki, diyordum, canı enfiye çekmek ister, tütün tabakasını yanımdan ayırmayayım! Hey, Kuritsın, anımsar mısın? Bir gün toprağı bol olası annem gelmişti de, miras paylaşma işi için teyzemin yanına gideyim diye senden bir gün izin istemişti. Gözlerini faltaşı gibi açıp kadıncağızın üstüne öyle bir yürüdün ki! «Senin oğlun tembelin biri, aldığı aylık haram olsun! Bana bak, kadın, bu gidişle oğlun mahkemeye düşecek!» Zavallıcık eve gelir

gelmez yatağa düştü, o korkuyla hastalandı, az kaldı tahtalı köyü boyluyordu...

Aleksey İvanoviç mendille yüzünü sildi, sonra bir bardak şarabı bir dikişte içti.

Bir ara beni kızlarından biriyle evlendirmek istemişti. Bereket versin, tam o sırada ateşli bir hastalığa yakalandım da altı ay hastanede yattım... İşte görüyorsunuz, neler çekmişim ben bu adamdan! Ne günler yaşamışız! Ama şimdi, peh, be onun tepesindeyim. Şimdi o benim kaynanamı tiyatrolara götürüyor, enfiye kutusunu uzatıyor, ben sigara verince içiyor... Keh-keh-keh! Şimdi yaşamı ona ben zehir-zıkkım ediyorum. Hey, Kuritsın!

Kuritsın sandalyeden ayağa fırladı, dimdik ayakta durmaya çalışarak;

—Buyursunlar, efendim! diye karşılık verdi.

—Bize bir tragedya oyna, bakalım!

—Başüstüne, beyefendi!

Kuritsın gerindi, kaşlarını çattı, bir elini havaya kaldırdı, suratını ekşiterek kısık, titrek sesiyle, şarkı söyler gibi;

—Geber ey, dinsiz kadın! Kanına susadım! diye bağırdı.

Daha önce tıka-basa doyan Kuritsın masadaki kocaman bir çavdar ekmeği dilimini aldı, üzerine biber ekip, kahkahalarımız arasında yedi.

Kozulin:

—İşte yaşamımızda umulmadık değişiklikler diye buna denir, dedi. Otur, Kuritsın! Masadan kalkacağımız zaman bize şarkı söylersin. Bir zamanlar sendin, şimdi ben! Ne yaparsın! Yaşlı anamın ömrü kısaldı senin yüzünden!

Kozulin oturduğu yerden doğruldu, ayakta şöyle bir sallandı.

—Sen beni ezerken sesimi çıkaramazdım, çünkü yanında ufacık bir böcek, bu işlerden anlamayan toyun biriydim. Sizi gidi acımasızlar, barbarlar! Ya, böyle olur işte, şimdi de ben!.. Keh-keh-keh! Hey, sen, oradaki! Sana söylüyorum, bıyıksız!

Kozulin, babamın oturduğu yöne doğru uzattı parmağını.

—Masanın çevresinde dolanarak horoz gibi öt, bakalım!

Babam gülümsedi, yüzüne tatlı bir gülümseme yayıldı, sonra masanın çevresinde badi badi koşturmaya başladı. Ben de onun arkasından...

—Ü-ürü-üüüü! diyerek hızımızı artırdık.

Ben hem koşuyor, hem de «Yazıcı yardımcısı oldum gitti!.» diye seviniyordum.

AKILLI KAPICI

Kapıcı Filip mutfağın ortasında dikilmiş, herkese öğüt veriyordu. Onu dinleyenler ise konağın uşakları, seyisi, iki oda hizmetçisi, biri kadın, biri erkek iki ahçı ile erkek ahçının iki oğluydu. Her sabah yapardı bu işi, bugünkü söylevi bilgi edinmeyle ilgiliydi.

Kokartlı kapıcı şapkasını elinde çevirerek;

—Hepiniz domuz sürüsünden farksız bir yaşam sürüyorsunuz. Gece-gündüz burada toplanıp çene çalmaktan başka ne işiniz var? Topunuz cahilsiniz, uygarca yaşamakla bir ilişkinizi görmüyorum. Mişka hep dama oynuyor, Matriona fındık çıtırdatıyor, Nikifor gerekli-gereksiz yerde sırıtıp duruyor. Bunlar aklı başında insanların işi mi? Hayır, budalalığın daniskası! Hiçbirinizde düşünme yeteneği kalmamış. Ama niçin?

Erkek ahçı;

—Orası öyle, Filip Nikondriç, diye söze karıştı. Bizde akıl olsa bile ne işe yarar ki? Mujik aklı işte. Şu söylediklerinizi kaç kişi anlıyor?

Kapıcı söylevini sürdürdü:

—Peki, niçin düşünme yeteneği kalmamış? Çünkü aklınızı neye yönelteceğinizi bilmiyorsunuz da ondan. Kitap filan okuduğunuzu görmedim, yazılı bilgi kaynağı nedir, haberiniz yok? Elinize bir kitap alsanız, köşeye çekilip okusanız, kötü mü olur? Herhalde okuma-yazmanız var, harfleri tanıyorsunuz. Örneğin sen, Mişka, eline bir kitap al, oku şurada. Hem kendin zevk alırsın, hem de başkalarına bir yararın dokunur. Kitapta bilgilerin her türlüsü bulunur. Doğaya, dine, başka ülkelere ilişkin pek çok bilgiyi edinebilirsin. Neyin neden yapıldığı,

çeşitli ulusların hangi dillerde konuştuğu hepsi orada yazılıdır. Puta tapanlardan da söz edilir, aradığın her şeyi bulursun, yeter ki, sende istek olsun. Oysa mutfakta ocağın karşısında oturmuş, durmadan tıkınıyorsunuz; dört ayaklı yaratıklar gibisiniz. Tüh size!

Ahçı kadın;

—Şey... nöbet saatiniz geldi, diyecek oldu.

—Biliyorum. Benim işlerime karışmak sana düşmez! Size biraz da kendimden söz edeyim. Bu geçkin yaşımda yararlı nasıl bir şeyle oyalanabilirim? Ruhumu doyuracak ne olabilir? İşte... kitaplar, gazeteler ne güne duruyor? Bakın nöbet sırası şimdi bende. Kapıda tam üç saat durmam gerekiyor. Sanıyor musunuz ki, esnemekle, kadınlarla çene çalmakla vakit öldüreceğim orada? Hayır, yanılıyorsunuz! Kitabımı yanıma alır, oturur, zevkle okurum. Ne sandınız ya!

Filip dolaptan yıpranmış bir kitap çıkardı, koynuna soktu.

—İşte benim hoşlanarak yaptığım iş bu. Küçük yaştan beri alışmışım. Bilim ışıktır, cahillik de karanlık, işittiniz mi bunu? Öyledir, ya!

Şapkasını başına geçirdi, öksürdü, homurdana homurdana çıktı. Konağın dış kapısının yanındaki sıraya kuruldu, suratını astı. Mutfaktaki kalabalığı düşünüyordu hep.

—Bunlar düpedüz hayvan! diye söylendi kendi kendine.

Sinirleri biraz yatıştıktan sonra kitabı koynundan çıkardı, gururla içini çekerek okumaya başladı. Birinci sayfayı bitirince, «Oh, be! Öyle şeyler yazmışlar ki, bundan iyisi can sağlığı! Okumaya önem verdiğim için aklımla bin yaşayayım!» diyerek başını salladı.

Moskova'da basılmış güzel bir kitaptı bu. Adı da şöyleydi: «Köklü Bitkilerin Üretimi: Tarla Şalgamının Yararları Üstüne»

Kapıcı ikinci sayfayı da bitirince anlamlı anlamlı başını salladı.

—Çok güzel yazmışlar vallahi! dedi.

Üçüncü sayfayı da bitirince derin düşüncelere daldı. Canı eğitim, eğitimle birlikte nedense Fransızları düşünmek istiyor-

du. Derken. başı önüne düştü, dirseklerini dizlerinin üzerine dayadı, gözleri usul usul kapandı...

Tatlı bir düş görüyordu şimdi. Düşünde yaşadığı yerler, evler, apartman kapıları aynıydı da insanlar tümüyle değişmişti. Gördüğü insanların hepsi de okumuştu, aralarında akılsızı, salağı yoktu: Sokaklarda yalnız Fransızlar dolaşıyordu. Evlere su taşıyan saka bile akıllıca laflar ediyor, «Havalar birden nasıl değişti? Gideyim de takvime bakayım!» gibi şeyler söylüyordu. Elinde ise kalın bir kitap vardı.

Filip adama;

—Takvim yapraklarını okursan havaların gidişini daha iyi anlarsın, dedi.

Aptalın aptalı ahçı kadın bile akıllıca konuşmalara katılıyor, kendi düşüncelerini çekinmeden söylüyordu. Filip kapıcılığını yaptığı apartmana yeni taşınan bir kiracıyı yazdırmak için karakola gittiğinde şaştı kaldı. Buz gibi soğuk karakolda herkes çok bilgiliydi, masaların üstüne kitaplar yığılmıştı.

İşte o sırada birisi uşak Mişka'ya yaklaşıyor, omzundan tutup sarsarak bağırıyor: «Nasıl uyursun burada? Sana soruyorum, nasıl uyursun?»

Filip gök gürültüsünü andıran bir sesin:

—Nöbette uyursun, ha! Burada uyunur mu, hayvan herif, kalın kafalı! diye bağırdığını işitiyor.

Filip yerinden fırladı, gözlerini ovuşturdu. Karşısında karakol komiser yardımcısı dikiliyordu.

—Uyursun, ha! Sana ceza vereyim de gör, mendebur! Nöbette uyumanın ne demek olduğunu göstereceğim sana, odun!

İki saat sonra kapıcıyı karakola çağırdılar. Filip oradan dönünce doğruca mutfağa gitti. Onun öğütlerinden etkilenen uşaklar masanın çevresine toplanmışlar, heceleye heceleye kitap okuyan Mişka'yı dinliyorlardı.

Suratı bir karış asık, öfkeden kıpkırmızı kapıcı oturanlara yaklaştı; Mişka'nın okuduğu kitaba eldiveniyle vurarak, acı bir sesle;

—Bırak okumayı! dedi.

ANLAŞILMAZ BİR TİP

İkinci mevki bir kompartıman.

Böğürtlen rengi kadifeyle kaplı kanepenin üstünde güzel bir bayan yarı uzanmış. Bayan, elinde tuttuğu, çepeçevre saçaklı değerli bir yelpazeyi çıtırdatarak, sinirli sinirli sallıyor. O, yelpazeyi salladıkça küçücük burnunun üstündeki sapsız gözlük ikide bir aşağı kayıyor, göğüslerinin arasındaki broş tıpkı dalgaya kapılmış sandal gibi inip inip kalkıyor. Kadın heyecanlıdır... Karşısındaki kanepede de genç bir adam oturmaktadır. Genç, il yönetiminde özel ulaktır; yerel gazetelerde sosyete yaşamıyla ilgili acemice öyküler, kendi deyimiyle «nuveller» yazdığından, kadının yüzüne dik dik bakarken kendini onu inceleyen bir ruhbilim uzmanı saymaktadır. Kadının davranışlarını gözlüyor, hareketlerini irdeliyor, içinden geçenleri anlamaya çalışıyor; sonunda bu garip, anlaşılması zor tipi derinliğine kavradığına inanıyor. Onun bütün gizlerine erişmiştir; onu avcunun içi gibi bilmekte, ruhunu okumaktadır.

Kadının elini bileğine yakın bir yerden öperek;

—Oh, diyor, sizi anlıyorum! İçli, çok duyarlı ruhunuz yaşam labirentinden çıkış yolları arıyor... Evet, yaman, çetin bir savaş içerisindesiniz. Ama sakın üzülmeyin, çünkü sonunda tüm güçlükleri yeneceksiniz.

Kadın hüzünlü bir gülümsemeyle;

—Voldemar, diyor, ne olur, duygularımı açıklığa kavuşturunuz! Öylesine renkli, değişken, serüvenlerle dolu bir yaşantım var ki! Bütün bunlara karşın mutsuzum, Dostoyevski tarzı bir çilekeşim ben... Voldemar, yalvarırım, ruhumu, şu zavallı ruhumu açıp bütün evrene tanıtınız! Bir ruhbilimcisiniz siz. Kompartımanda tanışıp konuşalı daha bir saat bile olmadı, beni derinlemesine kavrayıp öğrendiniz.

—Öyleyse anlatınız, daha çok anlatınız kendinizi!

—Peki, dinleyin öyleyse... Yoksul bir memur ailesinden gelmeyim. Babam iyi yürekli, akıllı bir adamdır. Ama çağımız, içinde yaşadığımız ortam böyle; *vous coprenez* ben zavallı babamı suçlu bulmuyorum... Kendini içkiye verdi, kumar oynadı, rüşvet aldı... Anneme gelince, söylemeye ne gerek var! Yoksulluk, bir lokma için didinmek, sonunda bir hiç olduğunu anlamak... Bütün bunları anımsamaya zorlamayın beni. İster istemez kendi yaşam yolumu çizmek durumunda kaldım.... Kız enstitüsünün çarpık eğitimi, aptalca yazılmış romanlar, gençlik yanılgıları, ilk ürkek aşk... İçinde bulunduğum ortama karşı savaşa gelince, korkunç bir şey! Ya kuşkular, insanlara, kendine güvenememenin verdiği acılar! Ah, bir yazarsınız siz, kadınları tanırsınız, iyi tanırsınız bizleri... Ne yazık ki, serbest yaradılışlı biriyim ben. Yıllarım mutluluğu beklemekle geçti, hep onun yolunu gözledim. Gerçek bir insan olmanın susuzluğu içindeydim. Evet, gerçek insan olursam dilediğim mutluluğa kavuşacaktım.

Yazar kadının elini bileğinin üstünden tutup öptükten sonra şöyle mırıldanıyor:

—Siz bulunmaz bir kadınsınız! Elinizi değil, insanca acılarınızı öpüyorum ben. Raskolnikov'u anımsar mısınız? O da böyle öperdi...

—Oh, Voldemar! Bütün istediğim şöhretti. Ne diye alçakgönüllülük edeyim, her sıradışı kadın gibi ben de parıltılı, gösterişli bir yaşam arıyordum. Kadınların kolayca ulaşamayacağı, olağanüstü bir şeyi özlüyordum ben de... Derken, yoluma zengin, ama yaşlı bir general çıktı. Beni anlayınız, Voldemar!.. Ona karşı son derece özverili davrandım; söylediklerime inanıyorsunuz, değil mi? Zaten başka türlü de davranamazdım. Sonunda annem-babam biraz rahata erdiler. Ben çeşitli yolculuklara çıkıyor, fırsat buldukça insanlara iyilik etmekten geri durmuyordum. Bu arada çektiğim acıları anla-

tamam! Hakkını yememek gerekir, gençliğinde birçok savaşta kahramanca çarpışan yaşlı generalin okşamalarına dayanamıyordum. Onunla birlikteyken öyle korkunç dakikalar yaşadım ki, anlatamam! Tek avuntum vardı, o da ihtiyarın bugün değilse bile yarın öleceği düşüncesiydi, ancak o hayalle katlanabiliyordum ona. O ölünce istediğim gibi yaşayacak, kendimi sevdiğim adama tümüyle vererek mutlu olacaktım. Gönlümde böyle bir adam var, Voldemar, Tanrı tanığım olsun, böyle biri var!

Kadın yelpazeyi daha hızlı sallıyor, yüzü ağlamaklı bir hal alıyor.

—Beklediğim gibi, en sonunda yaşlı general öldü. Bana, eh, bir şeyler bıraktı sayılır. Artık kuşlar gibi özgürüm. Şimdi mutlu olabilirim, değil mi, Voldemar? Mutluluk kapımı çalmış, kapıyı açıp onu içeri almalıyım... Ama hayır, Voldemar! Ne olur, beni iyi dinleyin! Artık sevdiğim adama kendimi vermek, onun dostu, ülküdaşı, her alanda yardımcısı olmak, doya doya mutluluğu tatmak... huzura kavuşmak... Bütün bunlar benim hakkım, değil mi? Gelgelelim dünya öylesine bozuk, bayağı, iğrenç ki, Voldemar! Ben çok talihsiz bir kadın olmalıyım, çünkü gene mutsuzum. Önümde gene bir engel duruyor, mutluluğumu benden uzaklaştırdığını hissediyorum. Bilseniz ne acılar içindeyim, nasıl ıstırap çekiyorum!

—Peki, nedir o? Yolunuzun üstüne çıkan engel nasıl bir şey? Yalvarırım, söyleyin!

—Başka zengin bir ihtiyar!

Bunu söylerken kadının ikiye parçalanmış yelpazesi güzel yüzünü gizliyor. Yazar, düşüncelerin ağırlaştırdığı başını yumruklarına dayıyor, içini çekiyor, uzman bir ruhbilimci tavrıyla yeniden düşüncelere dalıyor. O sırada lokomotif buhar püskürterek ıslık çalıyor... Batan güneşin ışıkları pencerenin küçücük perdelerini kızıllaştırıyor...

BİR SAYMAN YARDIMCISININ GÜNLÜĞÜNDEN

11 Mayıs 1863. Bizim altmışlık sayman Glotkin şiddetli bir öksürüğe tutulduğu için son günlerde sütlü kanyağa dadanmış, bu yüzden adamcağızda alkol sayıklaması başlamış. Doktorlar yalnız bu meslektekilere özgü kendine güvenle, saymanın bir gün sonra öleceğini bildirmişler. Eh, bu duruma göre onun yerine ben sayman olacağım demektir. Onun makamına beni geçirecekleri sözü çoktandır ortalıkta dolaşıyordu zaten.

Yazman Kleşçev, iş için gelen bir yurttaşı kendini kırtasiyecilikle suçladı diye pataklamaya kalkmış, mahkemelik olmuşlar. Zaten başka türlü sonuçlanmaz böyle işler.

Midemdeki gastride karşı şurup alıyorum.

3 Ağustos 1865. Sayman Glotkin gene ciğerlerinden rahatsız. Öksürükten kurtulamadı bir türlü, sütlü kanyak içmeyi sürdürüyor. Eğer ölürse yerinin bana kalacağı kesin. Ancak alkol sayıklamasından ötürü kolay kolay ölünmediğinden, onun yerini alma umudum biraz zayıf.

Kleşçev, bir Ermeni yurttaşın elinden zorla aldığı bonoyu yırtıvermiş. Adam gene mahkemeye düşecek. Yaşlı bir kadın (Bayan Guryeva) bende gastrit değil, gizli basur olduğunu söyledi. Ne diyebilirim ki?

30 Haziran 1867. Gazeteler Arabistan'da kolera salgını başladığını yazıyorlar. Bakarsın, hastalık Rusya'ya da sıçrar.

İşte o zaman görün boşalan makamları! Sayman Glotkin ölünce yeri benden başka kime kalacak ki? Ama adam yedi canlı, bir türlü ölmek bilmiyor. Bana kalırsa böylesine uzun yaşamak biraz ayıp kaçıyor.

Gastridim için ne kullansam acaba? Pelin otu tohumu mu yutsam, ne yapsam? Ne dersiniz?

2 Ocak 1870. Glotkin'in köpeği sabaha değin avluda uludu durdu. Ahçı kadın Pelageya bunun bir şeyin göstergesi olduğunu ileri sürüyor. Sayman olduğum zaman kendime alacağım rakun kürkten, sabahlıktan uzun uzun konuştuk. Bununla da kalmaz, tutar evleniveririm belki. Kız alacak değilim elbette, yaşıma uygun bir dul bulurum.

Dün Kleşçev, açık-saçık fıkralar anlattığı, Ticaret Odası üyelerinden Ponyukov'un yurtseverlik duygularıyla alay ettiği için kulüpten kovuldu. Duyduğuma göre Ponyukov bizimkini mahkemeye verecekmiş.

Gastridim için Dr. Botkin'e gideceğim. Hastalarını kesin tedavi ediyormuş...

4 Haziran 1878. Gazeteler Vertlianka'da veba salgını çıktığını yazıyor. Sinek gibi insan ölüyormuş. Glotkin korkusundan biberli votka içiyor. Eh, böylesine yaşlanmış bir adama biberli votkanın bir yarar sağlayacağını sanmıyorum. Veba bizim kente kadar gelse de sayman olacağım yüzde yüz.

4 Haziran 1887. Glotkin ölüm döşeğinde. Kendisini ziyaret ettim, dört gözle ölümünü beklediğimi söyledim ağlayarak, beni bağışlamasını istedim. Adam yücegönüllülük gösterdi, beni bağışladığı gibi, üstelik gastridim için pelit kahvesi içmemi salık verdi.

Kleşçev az kaldı mahkemeye düşeyazdı. Kirayla alıp kullandığı piyanosunu para karşılığında Yahudi bir rehinciye

bırakmamış mı? Adamın bu gibi dalaverelerine karşın Stanislav nişanı var. ayrıca 7. dereceden devlet memuru. Şu dünyada ne garip işler dönüyor?

Zencefil 2 miskal. kalgan otu 1.5 miskal. sert votka 1 miskal, yedikardeşkanı 5 miskal... İşte bütün bunlar elli dirhem votkanın içinde karıştırıldıktan sonra sabahları gastride karşı birer kadeh içilecekmiş.

7 Haziran, yıl aynı. Dün Glotkin'i toprağa verdik. İhtiyarın ölümü ne yazık ki bana bir yarar sağlamadı. Geceleri beyaz kefeniyle düşlerime giriyor, gözdağı verircesine bana parmak sallıyor. Ah, ben ne kara bahtlı bir adammışım! Kimi sayman yaptılar, biliyor musunuz? Elbet beni değil, şu tıfıl Çalikov'u! Bir general karısının teyzesinden tavsiye mektubu getirdi diye bu yüce makama gencecik bir adam getirildi. Yazık, tüm umutlarım suya düştü.

10 Haziran 1886. Bizim Çalikov'un hanımı başkasına kaçmasın mı! Zavallı Çalikov karısının özleminden ne yapacağını bilmiyor, belki üzüntüye dayanamayıp canına kıyar. Işte o zaman benim saymanlık işi çantada keklik demektir. Şimdi herkes bundan söz ediyor. Bu duruma göre umudumu yitirmemeliyim. Yaşam güzel ne de olsa! Rakun kürke kavuşacağım günler sayılı... Evlenmeye gelince, neden olmasın? Karşıma iyi bir kısmet çıkarsa neden evlenmeyeyim? Ancak bu, ciddi bir iştir; evlenmeden önce birilerine danışmalıyım.

Kleşçev yanlışlıkla bizim müsteşar Lirmans'ın lastik ayakkabılarını giymiş. Rezalet!

Kapıcı Payisi gastride karşı süblime kullanmamı öğütledi. Bir denemeli mi, ne yapmalı?

MEMURUN ÖLÜMÜ

Güzel bir akşam vaktiydi. Yazı işlerinde memurluk yapan İvan Dimitriç Çerviakov tiyatroda önden ikinci sıradaki bir koltuğa oturmuş, dürbünle «Kornevil'in Çanları» adlı oyunu izliyordu. Adamın oturuşuna bakılırsa mutluluğun doruklarında olmalıydı. Derken, birdenbire... Öykülerde sık sık raslanır «derken, birdenbire» sözüne. Yazarların hakkı var, yaşam beklenmedik şeylerle öylesine dopdolu ki!.. İşte sevimli Çerviakov'un suratı böyle birdenbire buruştu, gözleri kaydı, soluğu daraldı. Dürbününü gözünden indirdi, öne eğildi ve hapşu!!! Aksırmak hiçbir yerde, hiçbir kimseye yasaklanmamıştır. Köylüler de aksırır, emniyet müdürleri de, hatta müsteşarlar da. Yeryüzünde aksırmayan insan yok gibidir.

Çerviakov hiç utanmadı, mendiliyle ağzını, burnunu sildi; kibar bir insan olduğu için, birilerini rahatsız edip etmediğini anlamak amacıyla çevresine bakındı. İşte o zaman utanılacak bir durum olduğu ortaya çıktı. Tam önünde, birinci sırada oturan yaşlı bir zat başının dazlağını, boynunu mendiliyle çabuk çabuk siliyor, bir yandan da homurdanıyordu. Çerviakov, Ulaştırma Bakanlığı'nda görevli sivil paşalardan Brizjalov'u tanımakta gecikmedi.

«Tüh, adamın üstünü kirlettim! Benim amirim değil ama ne farkeder? Bu yaptığım çok ayıp, kendisinden özür dilemeliyim.» diye düşündü. Birkaç kez hafifçe öksürdü, gövdesini biraz ileri verdi, paşanın kulağına eğilerek;

—Bağışlayın, beyefendi! diye fısıldadı. İstemeyerek oldu, üzerinize aksırdım.

—Zararı yok, zararı yok...

—Affınıza sığınıyorum, efendim, hoş görün bu hareketimi. Ben... ben, böyle olmasını istemezdim.

—Oturunuz, lütfen! Rahat bırakın da piyesi izleyelim.

Çerviakov utandı, alık alık sırıttı, sahneye bakmaya başladı. Temsili tüm dikkatiyle izliyor ama artık zevk almıyordu. İçini bir kurt kemirmeye başlamıştı. Perde arasında Brizjalov'un yanına sokuldu, yanından şöyle bir yürüdü, çekingenliğini yenerek;

—Efendimiz, üstünüzü... şey... Bağışlayın! Oysa ben...böyle olmasını istemezdim...

Paşa öfkelendi, alt dudağını gevelemeye başladı.

—Yeter artık siz de! Ben onu çoktan unuttum, oysa siz...

Çerviakov paşaya kuşkuyla bakarak, «Unutmuş! Ama gözleri sinsi sinsi parlıyor, benimle konuşmak bile istemiyor! Aksırmanın çok doğal bir şey olduğunu söylemeliydim ona.Yoksa kasten tükürdüğümü sanabilir. Şimdi değilse bile sonradan böyle gelir aklına. Oysa hiç istemeden oldu.» diye düşündü.

Çerviakov eve gelir gelmez, yaptığı kabalığı karısına anlattı. Ancak karısı, görünüşe bakılırsa, bu işe gereken önemi vermedi. Başlangıçta biraz korktuysa da paşanın başka bir bakanlıktan olduğunu öğrenince pek umursamadı.

—Gene de gidip özür dilesen iyi olur, dedi. Toplum yaşamında nasıl davranılacağını bilmediğini sanabilir.

—Ben de bunun için çabaladım durdum. Ondan birkaç kez özür diledim ama o çok tuhaf davrandı, beni yatıştıracak tek söz söylemedi. Hoş, konuşacak pek vakti yoktu ya...

Ertesi sabah Çerviakov güzelce tıraş oldu, yeni üniformasını giydi, Brizjalov'u makamında görmeye gitti. Kabul odasına girince orada toplanan birçok dilek sahibini dinleyen Brizjalov'la karşılaştı. Paşa önce gelenlerle konuşuyor, onların isteklerini dinliyordu. Sıra Çerviakov'a gelince paşa gözlerini ona çevirdi.

—Dün gece Arkadi tiyatrosunda... Eğer anımsamak lütfunda bulunursanız, aksırmış ve... istemeden üstünüzü... şey... özür... dilerim, diye konuşmaya başladı.

Çerviakov:

—Gene mi siz? Böylesine bir saçmalık görmedim! dedikten sonra başka bir dilek sahibine döndü.

—Siz ne istiyorsunuz?

Çerviakov sarardı, «Benimle konuşmak istemiyor, çok kızdığı belli. Ama yakasını bırakmayacağım, durumumu anlatmalıyım.» diye düşündü.

Paşa son dilek sahibiyle konuşmasını bitirip odasına yöneldiği sırada arkasından yürüdü.

—Beyefendi hazretleri! Zatınızı rahatsız etmek cüretinde bulunuyorsam, bu, yalnızca içimdeki pişmanlık duygusundan ileri geliyor. Siz de biliyorsunuz ki, efendim, isteyerek yapmadım.

Paşanın suratı ağlamaklı bir duruma girdi, adam elini salladı.

—Beyim, siz benimle alay mı ediyorsunuz?

Bunları söyledikten sonra kapının arkasında kayboldu.

Çerviakov eve giderken şöyle düşünüyordu: «Ne alay etmesi? Niçin alay edecekmişim? Koskoca paşa olmuş ama anlamak istemiyor. Bu duruma göre ben de bir daha bu gösteriş budalası adamdan özür dilemeye gelmem. Canı cehenneme! Kendisine mektup yazarım, olur biter. Yüzünü şeytan görsün!»

Evine giderken düşündükleri böyleydi. Gelgelelim paşaya bir türlü mektup yazamadı, daha doğrusu iki sözü bir araya getirip istediklerini anlatamadı. Bunun üzerine ertesi gün gene yollara düştü.

Paşa soran bakışlarını yüzüne dikince Çerviakov;

—Efendimiz, dün buyurduğunuz gibi kesinlikle sizinle alay etmek gibi bir niyetim yoktu, diye mırıldandı. Aksırırken

üstünüzü berbat ettiğim için özür dilemeye gelmiştim. Sizinle alay etmek ne haddime? Bizler de alay etmeye kalkarsak, efendime söyleyeyim, artık insanlar arasında saygı kalır mı?

Suratı mosmor kesilip zangır zangır titreyen paşa;

—Defol! diye bağırdı.

Korkudan Çerviakov'un beti benzi atmıştı. Ancak;

—Ne? Ne dediniz? diye fısıldayabildi.

Paşa ayaklarını yere vurarak;

—Yıkıl karşımdan! diye gürledi.

Çerviakov'un karnının içinden sanki bir şeyler koptu. Gözleri bir şey görmeksizin, kulakları hiçbir ses işitmeksizin geri geri dış kapıya doğru gitti, sokağa çıktı, yürüdü... Kurulmuş bir makine gibi evine gelince üniformasını bile çıkarmaksızın kanepenin üzerine uzandı ve oracıkta can verdi.

YARAMAZ ÇOCUK

İvan İvanıç Lapkin yakışıklı bir dalikanlıydı, Anna Semyonovna Zamblitskaya ise burnunun ucu hafifçe yukarı kalkık, güzel bir genç kız. İkisi birlikte dik bayırdan aşağı inip oradaki küçük bir sıraya oturdular. Sıra, körpe bir salkım söğüdün sık dalları arasında, ırmağın tam kıyısındaydı. Gençler için ne uygun bir yer! Burada bütün gözlerden ıraksınız. Sizi yalnız balıklar ile suyun üstünde yıldırım hızıyla koşuşturan su örümcekleri görebilir. İki genç oltalarını, yemlik kurt dolu kutularını, balık avlamaya yarar öbür avadanlıklarını getirmişlerdi. Sıraya oturur oturmaz hemen balık avına koyuldular.

Lapkin çevresine bakındı.

—En sonunda yalnız kalabildiğimiz için öylesine sevinçliyim ki! dedi. Anna Semyonovna, size çok söyleyeceklerim var... Sizi ilk gördüğüm zaman... hey, oltanıza balık vuruyor... yaşamın anlamını, uğruna dürüstçe, seve seve tüm çalışkan varlığımı adayacağım putumun kim olduğunu anladım... Büyük bir balık olmalı... vuruyor, vuruyor... Sizi gördüğüm ilk gün gönlümü kaptırdım, sizi çıldırasıya sevdim. Oltayı hemen çekmeyin, zokayı iyice yutsun... Sevgilim, yalvarıyorum, söyler misiniz? Siz de beni benim sizi sevdiğim kadar değilse bile... hayır, layık değilim buna, o kadarını düşünemem zaten... gene de... şimdi çekiniz!

Anna Semyonovna oltayı tuttuğu elini hızla yukarı kaldırıp çekti, bir çığlık attı. Havada gümüş yeşili bir balık parlıyordu.

—Aman tanrım, kocaman bir sudak balığı!.. Çabuk çıkar! Ah, ipi kopardı!

Balık zokadan kurtuldu, otlar üzerinde birkaç kez zıpladıktan sonra doğanın koynuna, ırmağın serin sularına «cump» diye atladı.

Onu tutmak için yekinen Lapkin balığın yerine, her nasılsa, Anna Semyonovna'nın elini yakaladı, istemeyerek dudaklarına götürdü... Genç kız elini çekmeye çalıştıysa da geç kalmıştı, ikisinin dudakları birleşti. Sanki istemeden olan bir şeydi bu. Ama ilk öpücükten sonra başkaları geldi: ardından yeminler, söz vermeler, mutluluk dolu dakikalar... Şurası bir gerçek ki, yeryüzünde salt mutluluk diye bir şey yoktur. Mutluluk kendi zehirini içinde taşır ya da dışarıdan başka bir şey işin içine karışıp onu zehirler. Burada da öyle oldu. Gençler öpüşürlerken yakınlarda bir kahkaha koptu. Başlarını çevirip baktılar, bakar bakmaz donakaldılar. Irmakta yarı beline değin suya girmiş, çıplak bir oğlan çocuğu duruyordu. Anna Semyonovna'nın kardeşi, ortaokul öğrencisi Kolya'dı bu. Çocuk, iki gence gözlerini dikmiş bakıyor, hain hain gülümsüyordu.

—Ya, demek öpüşüyorsunuz? İyi! Anneme söyleyeyim de görün!

Lapkin kızarıp bozararak:

—Ben de sizi akıllı bir çocuk sanırdım, diye kekeledi. Başkalarını gözetlemek mertliğe sığmaz. Müzevirlik ise daha da kötü, iğrenç, aşağılık bir davranıştır... Umarım siz mert, soylu bir insan olarak...

Mert çocuk:

—Bir ruble verirseniz söylemem, dedi. Yoksa yandınız gitti.

Lapkin cebinden bir ruble çıkarıp çocuğa uzattı. Çocuk parayı ıslak avcuna sıkıştırdıktan sonra bir ıslık çaldı, yüze yüze oradan uzaklaştı. İki gencin artık öpüşmeye istekleri kalmamıştı...

Ertesi gün Lapkin kentten Kolya'ya resim boyası ile lastik bir top getirdi, Anna Semyonovna ise kardeşine biriktirdiği boş ilaç kutularını verdi. Ardından armağan olarak köpek başlı bir çift kol düğmesi geldi. Bütün bunlar yaramaz çocuğun öylesine

hoşuna gitmiş olmalı ki, başka şeyler elde etmek için gençleri gözetlemeyi sıklaştırdı. Lapkin ile Anna Semyonovna nereye giderlerse o da peşlerinden ayrılmıyordu. İki gencin baş başa kalması olanaksız gibiydi.

Lapkin dişlerini gıcırdatarak;

—Alçak! diye söyleniyordu. Yaşı ufak ama tam baş belası! Bu gidişle bakalım başımıza daha ne işler açacak!

O haziran ayı boyunca Kolya sevdalılara soluk aldırmadı. Onları annesine haber vermekle korkutuyor, nereye gitseler adım adım izliyor, durmadan yeni armağanlar istiyordu. Aldığı ufak tefek şeyleri az bulduğu için sonunda cep saati istemeye başladı. Elden ne gelir, gençler ister istemez oğlana bir cep saati alma sözü verdiler.

Bir gün öğle yemeğinde sofrada hep birlikte ballı çörek yenilirken Kolya bindenbire bir kahkaha attı, bir gözünü kırparak Lapkin'e şöyle dedi:

—Nasıl, söyleyeyim mi?

Lapkin kıpkırmızı kesildi, tabağındaki çörek yerine peçeteyi çiğnemeye başladı. Anna Semyonovna ise ayağa fırladı, kendini başka bir odaya attı.

Gençler ağustos sonuna, yani Lapkin'in Anna Semyonovna'yı resmen istediği güne değin aynı şeyler sürüp gitti. Ama Lapkin kızın ana-basıyla evlilik konusunu konuşup onların onayını aldıktan sonra ilk işi bahçeye fırlayıp Kolya'yı aramak oldu. O günkü mutluluğunun üzerine ikinci bir sevinç daha eklenmişti. Yaramaz çocuğun yakasını eline geçirdiğinde az kalsın sevincinden ağlayacaktı. Oğlanın kulağına o öfkeyle yapıştığında, kardeşini aramakta olan Anna Semyonovna da yetişip çocuğun öbür kulağına yapıştı.

Kolya ağlıyor;

—Anacığım, ne olur, yapmayın! Kulunuz, köleniz olayım, bağışlayın beni! diye yalvardıkça iki sevgilinin yüzlerindeki sevinci görmeliydiniz.

İki sevdalı, birbirlerini sevmeye başladıklarından beri, Kolya'nın kulaklarını çektikleri o anki kadar mutlu olmadıklarını birçok kez anlatıp durdular...

ÇEYİZ

Yaşam boyunca birçok ev görmüşümdür. Taştan, ağaçtan yapılmış, büyüğü küçüğü, eskisi yenisiyle birçok ev. Ama bunlar arasında özellikle birisi bende derin bir iz bıraktı. Ev büyük değildi, üstelik, minnacık bir şeydi. Tek katlıydı, üç penceresi vardı; ilk bakışta ufak tefek, kamburu çıkmış, başı örtülü, yaşlı bir kadına benzetilebilirdi. Duvarları beyaz sıvalı, çatısı kiremitle kaplıydı; bacası yıkılmaya yüz tutmuştu. Ev, şimdiki sahiplerinin dedelerince, dedelerinin dedelerince dikilmiş dut, akasya, kavak ağaçları arasında yeşilliğe gömülmüş gibiydi. Gene de gür yeşillik bu küçük evin bir kent evi havasını taşımasına engel değildi. Geniş avlusu komşu evlerin avlularıyla birleşerek Moskovskaya sokağını oluşturuyordu. Bu sokaktan bir kerecik bile at ya da araba geçmemişti, yaya gidip gelenlere ise seyrek raslanırdı.

Küçük evde oturanların ışığa pek gereksinme duymamalarından olacak, panjurlar hep yarı kapalı dururdu. Pencereler de öyle. Çünkü kimsenin temiz hava aradığı yoktu. Ömürleri dut, akasya ağaçları, dulavrat otları arasında geçtiği için doğa güzelliklerine aldırmaz olmuşlardı. Tanrı, yalnız yazlık meraklılarına doğanın güzelliklerini anlama yeteneği vermiştir, öbür insanlar bu güzellikler karşısında bir çeşit bilgisizlik karanlığına gömülmüş gibidirler. Böyleleri ellerindeki zenginliğin değerini bilmezler, sahip olduklarını korumazlar, daha da kötüsü bunlara karşı içlerinde bir sevgi yoktur.

Küçük evin çevresi bir yeryüzü cennetiydi, o güzelim ağaçlar arasında cıvıl cıvıl kuşlar öterdi. Bir de siz burada

oturanları tanıyın bakalım, ne diyeceksiniz! Yazın kapalı odalarda boğucu sıcak, havasızlık; kışın gene her yer hamam gibi sıcak, üstelik isli duman kokusu... Kısacası can sıkıntısından patlardı insan.

Evi ilk ziyaretimin üzerinden hayli zaman geçti. Albay Çikamasov'dan karısı ile kızına selam getirmiştim. Bu ilk ziyaretimi hiç unutmadım. Unutmak elde mi ki?

Sizi evin girişinde karşılayıp salona götürürken yüzünde korku ve şaşkınlık okunan, ufak tefek, solgun, kırk yaşlarında bir kadıncağızı gözünüzün önüne getirin. Ona göre siz hem «yabancı bir konuk», hem «genç bir erkek»siniz, işte bunlar onu şaşırtıp korkutmaya yetmiştir. Elinizde ne sopa, ne balta, ne de tabanca vardır, üstelik dostça gülümsemektesinizdir; gene de kadıncağızı kuşkudan kurtaramazsınız.

Kadın ürkek bir sesle:

—Kiminle onurlanıyorum, efendim? diye sordu.

Siz onun Çikamasov'un karısı olduğunu hemen anlarsınız.

Kendinizi tanıtır, niçin geldiğinizi söylersiniz. Bu sefer korkunun, şaşkınlığın yerini sevinç çığlıkları, bayılmak üzere baygınlaşan gözler alır. Sevinç anlatan «ah»lar evin girişinden salona, salondan oturma odasına, oturma odasından mutfağa, oradan da bodruma yankılanır. Çok geçmeden küçük evin köşesi-bucağı her tondan neşeli «ah»lara boğulur. Beş dakika sonra oturma odasında büyük, yumuşak, insanı sımsıcak kucaklayan kanepeye kurulduğunuzda bütün sokağın «ah»larla çınladığını duyarsınız.

Oturduğum yerin hemen yanıbaşında mendile sarılıp bir sandalyeye konulmuş terlikler hem taze keçi derisi, hem de naftalin kokuyordur. Pencere önlerindeki saksılarda ıtırlar, tül perdeler, perdelerde besili sinekler. Duvarda, camının bir köşesi kırık, çerçeveli bir piskopos portresi. Piskoposun arkasında sıralanan, solmaktan limon rengini almış bir sürü nine, dede resimleri... Masanın üstünde bir yüksük, bir makara

iplik, yarısı örülmüş bir çorap; yerde kumaş parçaları, ipek işlemeli bir kadın bluzu. Bitişik odada şaşkın, ürkmüş bir kocakarı yerdeki kumaş kırpıntılarını toplamaya çalışmakta...

Bayan Çikamasova;

—Bağışlayın, bizim burası çok dağınık, dedi.

Benimle konuşurken bir yandan da yerdeki kumaş kırpıntılarının toplandığı odaya sıkıntılı bakışlarla bakıyordu. Odanın kapısı ikide bir birazcık aralanıyor, sonra hemen kapanıyordu. Çikamasova kapıya doğru seslendi:

—Ne var? Ne istiyorsun?

Kapının arkasından bir kadın sesi;

—O est mon cravatte, lequel mon père m'avait envoyé de *Koursk*[1] diye sordu.

—Ah, est-ce, Marie que...[2] Şimdi uygun olur mu? *Nous avons done chez nous un homme très peu connu par nous...*[3] Neyse, Lukerya'ya soruver.

Çikamasov'un kıvançtan kızaran yüzünden; «Görüyorsunuz, biz ne güzel Fransızca konuşuyoruz!» diye böbürlenme okunuyordu. Az sonra kapı açıldı; uzun müslin bir entari giymiş, on dokuz yaşlarında, selvi boylu, incecik bir genç kız girdi içeriye. Beline sırma işlemeli bir kemer takmıştı, kemerden sedef kakmalı bir yelpaze sarkıyordu. Kız içeri girer girmez reverans yaptı, aynı anda da yüzü kızardı. Kızarıklık önce uzun, çopur burnuna, oradan gözlerine, şakaklarına yayıldı.

Çikamasova şarkı söyler gibi;

—Kızım! diye tanıttı onu. Maneçka, bu da...

Adımı söyledim, sonra evlerinde gördüğüm dikiş işlerinin çokluğuna şaşırdığımı belirttim. Anne-kız başlarını önlerine eğdiler.

Bayan Çikamasova;

---

1 Babamın Kursk'tan gönderdiği kravatım nerede?

2 Aman sen de, Mari.

3 Evimizde yakından tanımadığımız bir adam var.(Fr.)

—Voznesenye kasabasında panayır vardı da. Panayırdan her zaman çokça kumaş alır, bir sonraki panayıra değin hepsini dikeriz, dedi. Dikişler terziye yaptırılmaz bizim evde. Kocam Piotr Semyonoviç'in fazla bir geliri yoktur, o nedenle biz fazla lükse kaçmayız. Her zaman kendi işimizi kendimiz görürüz.

—Ama bunca giyeceği kim giyer? Evde yalnız iki kişi değil misiniz?

—Ah, bunlar giymek için değil! Giyilir mi hiç? Çeyiz bunlar!

Genç kızın yüzü pancar gibi kızardı.

—Aman anne, sen neler söylüyorsun? Konuğumuz da söylediklerini gerçek sanacaklar. Ben hiç evlenmeyeceğim ki...

«Evlenme» sözünü söylerken gözlerinin parladığını açıkça görmüştüm.

Derken, sofraya çay, bisküvi, reçel, tereyağı kondu; ardından ahududu, kanyak geldi. Saat yedide altı çeşitten oluşan akşam yemeği sofrasına oturduk. Biz yemek yerken bitişik odada birinin yüksek sesle esnediğini duydum. Ben şaşırarak kapıya baktım, çünkü ancak bir erkek böyle esneyebilirdi.

Şaşırdığımı gören Çikomasova;

—Piotr Semyonoviç'in kardeşi, kaynım Yegor Semyonoviç, diye durumu açıkladı. Bir yıldan beri bizimle birlikte oturuyor. Kusuruna bakmayın, yanınıza çıkamaz. İnsan kaçkınıdır, yabancılardan utanır hep. Son zamanlarda manastıra kapanmak gibi bir niyeti var... Görevdeyken hakkını yemişler. O da üzüntüsünden böyle yapıyor.

Akşam yemeğini bitirdiğimizde, Çikamasova, Yegor Semyonıç'ın kiliseye bağışlamak amacıyla kendi eliyle işlediği papaz atkısını gösterdi. Bunun üzerine Maneçka da bir an ürkekliğini üzerinden atarak babası için ördüğü bir para kesesi getirdi. Ben örgüyü çok beğenmiş gibi yapınca genç kız kıpkırmızı kesildi, eğilip annesinin kulağına bir şeyler fısıldadı.

Bunun üzerine annesinin yüzü kıvançla parladı. bana birlikte sandık odasına gitmemizi önerdiler. Burada beş tane büyük sandık, bunlardan başka birçok küçük sandık ve kutular gördüm.

Bayan Çikamasova;

—Bunlar hep çeyiz. Hepsini kendi elimizle işledik, diye fısıldadı.

İnsanın içini karartan bu sandıkları gördükten sonra konuksever ev sahiplerinden izin isteyip yanlarından ayrıldım. Gitmeden önce benden ilerde gene gelip, kendilerini ziyaret etmem konusunda söz aldılar.

Ancak aradan yedi yıl geçtikten sonra, bir davada bilirkişi olarak aynı kasabaya yolum düştüğünde verdiğim sözü yerine getirebildim. Tanıdık eve girer girmez gene aynı «ah»ları duydum. Beni tanımışlardı... Ama tanımayabilirler miydi? İlk ziyaretim bu insanlar için önemli bir olaydı, az raslanan önemli olaylar ise kolay kolay unutulmaz. Daha da şişmanlayan, saçları kırlaşan Bayan Çikamasova yerde sürünerek mavi bir bezi biçiyor; kızı ise kanepeye oturmuş, gergef işliyordu. Odanın tabanında gene bez kırpıntıları, evin her yerinde naftalin kokusu, duvarda gene çerçevesi kırık aynı portre... Bununla birlikte birtakım değişiklikler yok değildi. Piskopos portresinin yanına Piotr Semyonoviç'in resmi asılmıştı, ev sahibeleri ise yas giysileri içindeydi. General olmasının ardından Piotr Semyonoviç bir hafta bile yaşayamadan ölmüştü.

Eski günler anıldı, bir ara generalin dul karısı ağlamaya başladı.

—Ah, üzüntümüz büyük! Artık Piotr Semyonoviç yok! Kızımla yetimiz şimdi, bizi düşünecek kimsemiz kalmadı. Gerçi Yegor Semyonoviç sağ ama onunla ilgili iyi şeyler söyleyemeyeceğiz. Alkole düşkünlüğünden... manastıra da almadılar. Şimdi kederinden daha çok içiyor. Soylular Birliği Başkanı'na gidip içkiciliğini anlatacağım. Biliyor musunuz, birkaç kez

sandıkları açıp Maneçka'nın çeyizlerini aldıktan sonra gezgin duacılara dağıtmış. Böyle giderse Maneçka'm büsbütün çeyizsiz kalacak. Sandıklardan ikisi tamtakır boşalmış.

Maneçka sıkıntıyla;

—Siz neler söylüyorsunuz, anne! dedi. Duyanlar da gerçek sanacak. Ben hiçbir zaman evlenmeyeceğim, hiç!

Maneçka bunları söylerken heyecan içinde tavana bakıyordu. Sözlerinin doğruluğuna kendinin de inanmadığı belliydi.

O sırada evin girişinde dazlak kafalı, çizme yerine lastik ayakkabılar giymiş, ufak yapılı bir adam bir an görünüp kayboldu. Oradan sıçanların çıkardığı hışırtıya benzer birtakım sesler duyulmaya başladı.

«Yegor Semyonoviç olmalı.» diye düşündüm. Anne ile kızına daha bir dikkatli baktım. İkisi de yaşlanmış, çökmüşlerdi. Annenin saçları gümüş gibi parlıyordu, kızın rengi sararıp solmuştu. İkisini görenler annenin kızından ancak beş yaş büyük olduğunu sanırlardı.

Anne biraz önce aynı şeyi söylediğini unutmuş olmalı ki;

—Soylular Birliği Başkanı'na gidip anlatacağım durumu, kaynımı şikâyet edeceğim, dedi. Yegor Semyonoviç diktiklerimizin hepsini gizlice aşırıp, günahlarını bağışlatmak için yoksullara dağıtıyor. Maneçka'm çeyizsiz kalacak, dedi.

Maneçka utancından kızardıysa da bu sefer bir şey demedi.

Anne;

—Hepsini yeniden dikmek gerekiyor, bizse o kadar varlıklı değiliz, dedi.

Maneçka da;

—Biz artık yetimiz, diye ekledi.

Yazgımda o evi bir daha görmek varmış. Geçen yıl küçük ev karşıma gene çıktı. Oturma odasına girdiğimde Bayan Çikomasova'yı tepeden tırnağa karalar giymiş, kanepede dikiş

dikerken buldum. Yanında da kahverengi redingotlu, çizme yerine lastik ayakkabı giymiş, yaşlı bir adam vardı. Adam beni görür görmez oturduğu yerden fırlayıp dışarı kaçtı.

Bayan Çikomasova selâmıma karşılık:

—*Je suis charmée de vous revoir, monsieur!*[1] dedi.

Aradan bir süre vakit geçince

—Neler dikiyorsunuz, bakalım? diye sordum.

—Gömlek. Bitirir bitirmez papaz efendiye götüreceğim. Orada saklamazsam Yegor Semyonoviç çalıyor.

Önündeki masanın üstünde duran kızının resmine bakarak içini çekti.

—Biz yetimiz.

Kızı neredeydi acaba? Maneçka nereye gitmişti? Karalar giymiş anneye böyle bir şey sormadım, sormak içimden gelmedi. Orada oturduğum sürece, evlerinden kalkıp giderken Maneçka ne beni görmeye, ne de uğurlamaya çıktı. Içerden konuşmalarını, ürkek, sessiz ayak seslerini duymadım. Her şeyi anlamıştım, yüreğimde öylesine ağır bir duygu vardı ki!

1 Sizi yeniden gördüğüm için çok memnunum. (Fr.)

ALBİON'UN KIZI

Şişman bir arabacının sürdüğü, tekerlerine lastik kaplama geçirilmiş, kadife şilteli şık bir yaylı araba toprak ağası Griabov'un konağının önünde durdu. Arabadan ilçe Soylular Birliği Başkanı Fiodor Andreyiç Otsov indi, onu evin girişinde karşılayan uşağa:

—Nasıl, seninkiler evdeler mi? diye sordu.

—Hayır, efendim. Hanımefendi çocuklarla birlikte bir ziyarete gittiler, beyefendi ise mürebbiye ile balık avlıyorlar. Sabahtan beri dere kıyısındalar.

Otsov bir süre durup düşündükten sonra dere kıyısında Griabov'u aramaya karar verdi. Evden iki kilometre kadar uzaklaşmıştı ki, rasladı onlara. Dik kıyıdan aşağı bakıp Griabov'u görünce gülmekten kendini alamadı. İri yapılı, şişman, kocaman kafalı Griabov bağdaş kurmuş, oturduğu yerde balık avlıyordu. Kravatı yana, şapkası ensesine kaymıştı. Uzun boylu, değnek gibi ince, patlak yengeç gözlü İngiliz mürebbiye ise onun yanında ayakta dikiliyordu. Tam ikisi birbirine ters! Matmazelin kuş gagasını andıran burnu burundan çok kanca görünümündeydi. Sırtında müslin bir entari vardı, bunun altından kemikli omuzlarının sarımtırak derisi seçilebilirdi. Belindeki sırma işlemeli kemerden küçük bir altın saat sarkıyordu. Griabov gibi o da balık avına dalmıştı. Bir ölü sessizliği içindeydiler ikisi de. Yüzeyinde olta mantarlarının yüzdüğü derenin suyu gibi kıpırdamadan duruyorlardı.

Otsov gülerek:

—Şunlara bakın, ne amansız avcılar! dedi. Ne yazık ki, bugün şansları yok! Merhaba, İvan Kuzmiç!

Gözlerini oltadan ayıramayan Griabov:

—Vay, sen misin? diye bağırdı.

—Gördüğün gibi benim... Bakıyorum, gene aynı saçmalıklarla uğraşıyorsun. Bıkmadın mı daha?

—Tüh, şu işe bak! Sabahtan beri avlanıyoruz ama boş. Bugün her şey ters gidiyor. Ne ben tek balık tutabildim, ne de şu kikirik. Boşuna bekleyip duruyoruz, bari birimiz şeytanın bacağını kırsak. Nerdeyse «İmdat!» diye bağıracağım.

—Hadi, boşver balık avına! Gidelim de kafayı çekelim.

—Dur biraz. Belki bir şeyler yakalarız. Akşam üzeri iyi vurur... Şu avlama sevdasına nereden kaptırdım kendimi? Saçma olduğunu bildiğim halde sabahtan beri oltanın başından ayrılamıyorum. Öyle can sıkıcı ki, anlatamam! Kafasızın, budalanın biriyim ben! Kürek mahkumu gibi oturuyor, durgun suya alık alık bakıyorum. Öbür yanda harman işleri bekliyor ama aldıran kim? Dün Harponyev'de ayin vardı, oraya da gitmedim; şu cadaloz, mıymıntı karıyla olta başında bekledim durdum.

Otsov arkadaşının söylediklerinden utanarak, yan gözle mürebbiyeye baktı.

—Yahu, sen aklını mı kaçırdın? Bir hanımın yanında, üstelik ona sövmek için kullanılır mı bu sözler?

—Bırak, canı cehenneme! Sövsen de, sövmesen de, onun için hepsi bir! Rusça anladığı filan yok ki!.. Şunun burnuna bak bir kere! İnsan yalnız burnunu görse korkudan bayılır. Günlerdir yan yana duruyoruz, tek laf ettiğini duymadım. Bostan korkuluğu gibi dikilmiş, gözlerini belertip hep suya bakıyor.

İngiliz kadın esnedi, yemini değiştirdikten sonra oltasını yeniden suya attı.

Griabov konuşmasını şöyle sürdürdü:

—Sen ne dersen de, çok şaşıyorum, kardeşim! Rusya'ya geleli tam on yıl olmuş, o günden beri tek sözcük öğrenememiş. Bizim soylu takımından bu karının ülkesine gidenler kısa bir süre sonra çat pat bir şeyler konuşuyorlar... Şunun burnuna bak bir kere! Böyle bir burun gördün mü hiç!

—Kes artık, ayıp oluyor! Bu kadınla ne alıp veremediğin var?

—Kadın değil ki o, kız oğlan kız! Belki de burada birini bulup evlenmeyi düşlüyordur, cadaloz! Çevresine yaydığı şu küf kokusuna bak bir kere! Ondan nasıl nefret ediyorum, bilemezsin! Suratını görünce afakanlar basıyor. Hele o patlak gözlerini yüzüme dikti mi, merdivenlerden yuvarlanırken dirseklerim trabzana çarpmış gibi bütün bedenim titriyor. O da balık avına pek düşkün. Şunun duruşuna bak sen! Sanki kutsal bir iş yapıyormuşçasına sorutup duruyor. Balık avlamanın dışında her şeye boş veriyor, kardeşim. Kayıtsız tavırlarını gördükçe küçük dağları onun yarattığını sanırsın. Kendini insandan sayıyor, pezevenk, üstelik doğanın hakimi! Bir de adını duysan, aklın şaşar! Uvilka Çarlz Tfayz! Tüh! Söylerken insanın dili dolaşıyor.

Mürebbiye adının söylendiğini duyunca burnunu yavaş yavaş Griabov'dan yana çevirdi, onu küçümseyen gözlerle süzdü. Sonra bakışlarını Otsov'a kaydırdı, onu da nefretinden yerin dibine geçirdi.

Bütün bunları kurumlu, suskun bir devenin ağırkanlılığıyla yapmıştı.

Griabov kahkahayı bastı.

—Gördün mü! «Nah size!» demek istiyor. Vay seni kikirik seni! Bu yengece yalnızca çocuklarım için katlanıyorum. Çocuklar olmasa onu çiftliğimin on fersah yakınına sokmazdım... Burun, atmaca gagasından farksız. Ya belinin inceliğine ne demeli? Biliyor musun, onu uzun eğseri gibi görüyorum. Şeytan diyor ki, al eline bir çekiç, kafasına vurduğun gibi çak yere! A, dur bakayım! Benim oltaya balık mı vuruyor ne?

Griabov ayağa fırladı, oltasının kamışını hızla kaldırdı, ip gerildi. Sopayı bir daha çekti, ama oltanın kancasını sudan çıkaramadı.

—Takıldı! diyerek yüzünü buruşturdu. Taşın altına saplanmış olmalı. Hay, aksi şeytan!

Çok üzüldüğü belliydi. Derin derin iç çekerek, lanetler yağdırarak, yerinde dört dönerek ipi çekiştirmeye başladı. Ancak oltayı kurtaramamıştı, yüzü sapsarı kesildi.

—Çok kötü, suya girmekten başka çıkar yol yok! dedi.

—Hadi, avlanmayı bırak da gidelim.

—Olmaz. Akşam üzeri iyi vuruyor... Tanrım, sen bilirsin! Bu iş de başıma nereden çıktı? Soyunmak istemiyorum, ama suya girmeden olmayacak. İngiliz karısını buradan uzaklaştırmalı. Önünde soyunmak yakışık almaz. Ne de olsa bayan.

Griabov şapkasını, kravatını sıyırıp attı, mürebbiyeye:

—Mis... e-e-e-e... dedi. Mis Tfays! *Je vous prie.*[1] Nasıl anlatsam ona, bilmem ki! Şey, bayan, baksanız a! Oraya... oraya gidin! Beni işitiyor musunuz?

Miss Tfays adamı nefretle süzdü, burnundan garip sesler çıkardı.

—Nasıl, anlamıyor musun? «Buradan git!» diyorum sana! Soyunacağım, cadaloz! Oraya git! Hadi, git!

Griabov, Miss Tfays'ın kolundan çekti, çalılığı gösterdi, çömeldi. Yani «Çalılığın arkasına git de orada saklan!» demek istiyordu. Ama İngiliz mürebbiye kaşlarını çatarak hızlı hızlı oynattı, İngilizce bir sürü laf etti. İki toprak ağası şakınlık içinde güldüler.

—Cadının sesini ilk kez işitiyorum, dedi Griabov. Sesine de diyecek yokmuş, doğrusu! Anlamak istemiyor. Şimdi ben ne yapacağım?

—Bu işten vaz geç! Gidip votka içelim!

—Yapamam! Şimdi tam balık tutmanın sırası. Dedik ya, akşam vakti... Ne yapsam acaba! Nerden çıktı bu karı karşıma? İster istemez önünde soyunmam gerekecek.

Redingotunu, yeleğini çıkaran Griabov ayaklarından çizmelerini çekmek için kumların üstüne oturdu.

1 Sizden rica ediyorum. (Fr.)

Soylular Birliği Başkanı yumruğunu ağzına dayadı, kahkahalarını bastırmaya çalıştı.

—Bana bak, İvan Kuzmiç! Senin bu yaptığına karşındakini aşağılama derler. Kadınla düpedüz alay ediyorsun.

—O anlamak istemiyorsa suç benim değil. Onun gibi kafasız yabancılara bir ders olsun!

Griabov böyle diyerek çizmelerinin ardından pantolonunu, iç çamaşırlarını sıyırıp attı; ortada Adem baba kılığıyla kaldı. Otsov kasıklarını tutarak gülüyordu. Hem gülmekten, hem de utanmaktan yüzü kıpkırmızı kesilmişti. Mürebbiye kaşlarını oynattı, gözlerini kırpıştırdı... Sarışın yüzünden gururlu, alaycı bir gülümseme yalazlanıp geçti.

Griabov kalçalarına vurarak;

—Terim kurusun biraz, dedi. Fiodor Andreyiç, söyler misiniz, lütfen, neden her yaz göğsümde sivilceler çıkıyor acaba?

—Çabuk suya gir, hayvan! Ya da bir şeyle örtün!

Griabov suya girip bir yandan da istavroz çıkarırken;

—Şuna bakın! Hiç utandığı var mı kahpenin! dedi. U-u-uv! Su da buz gibiymiş! Ya kaşlarını oynatışına ne demeli? Namussuz, yerinden bile kıpırdamıyor! Kendini herkesten üstün gördüğü nasıl da belli! Keh-keh-keh! Bizleri adam yerine koyduğu yok!

Dizlerine değin suya girdi, kocaman gövdesiyle gerindi, bir gözünü kırptı.

—Anlasın bakalım, burası İngiltere miymiş!

Miss Tfays soğukkanlılıkla oltasını çekip yemini değiştirdi, esnedi, gene suya attı. Otsov başını öbür yana çevirdi. Bu arada Griabov oltasını takıldığı yerden kurtardı, suya bir dalıp çıktı, pofurdayarak kıyıya doğru yürüdü.

İki dakika sonra gene kumun üstünde oturuyor, balık avlıyordu.

MAHKEME KALEMİNDE

Öğle sularıydı. Uzun boylu, etine dolgun, saçları kısaca kesilmiş, patlak gözlü toprak ağası Voldırev paltosunu çıkardı, ipek mendiliyle alnını sildi, ürkek adımlarla kalem odasının kapısından içeri yürüdü. Yazıcıların divit cızırtıları duyuluyordu dört bir yandan.

Tepsisinin üstünde birkaç bardakla dışarıya çıkmak üzere olan odacıyla burun buruna geldi.

—Bakar mısın! Bazı bilgiler edinmek istiyorum, bir de evrak kopyası alacağım. Kime başvurabilirim?

Odacı tepsiyle salonun ucundaki pencereyi gösterdi.

—Aha, şu pencerenin dibinde oturan adama gidin!

Voldırev öksürdü, dip pencereye yöneldi. Orada yeşil çuha örtüsü mürekkep lekelerinden benek benek bir masada oturan, setresinin rengi atmış, dağınık saçlı, patlıcan burunlu, genç bir adam gördü. Adam, iri çopur burnunu nerdeyse kâğıtlara gömmüş, habire yazı yazıyordu. Bir yandan da sağ burun deliğinin kenarında gezinen bir sineği kovmak için alt dudağını şişirip burnuna hava üflüyor, bu da ona son derece sıkıntılı bir hava veriyordu.

Voldırev çekine çekine;

—Şey... burada... sizden, diye başladı. Bir dosyayla ilgili bilgi alacaktım da... Bir de 2 Mart tarihli duyurunuzdan suret isteyecektim.

Memur divitini hokkaya batırdı, çok mürekkep almış mıyım, diye baktı, divitin ucundan mürekkep damlamayacağını anlayınca cızırtıyla yazmasını sürdürdü. Alt dudağı yeniden uzadı, ama sinek uçup kulağına konduğu için hava üflemesine gerek kalmadı.

Bir dakika sonra Voldırev bir daha davrandı:

—Şey, bir konuda bilgi edinebilir miyim? Adım Voldırev, çiftlik sahibiyim...

Yazıcı, Voldırev'in ayrımında değilmiş gibi yandaki memur arkadaşlarından birine seslendi:

—İvan Andreyiç, tüccar Yalikov geldiğinde lütfen kendisine bildir de dilekçesini polise onaylatmadan vermesin. Ben söyleye söyleye dilimde tüy bitti.

Voldırev derdini anlatmaya çalışıyordu:

—Bakın, ben Prens Gogulina'nın mirasçılarıyla davalıyım. Burada herkesin bildiği bir dosyadır bu. Ne olur, şu işle ilgileniverin. Çok rica edeceğim.

Yazıcı, Voldırev'i gene görmezlikten gelerek dudağına konan sineği yakaladı, dikkatle inceledikten sonra havaya saldı. Toprak ağası öksürdü, damalı mendilini çıkarıp gürültüyle sümkürdü, ama bir yararı olmadı bunların. Kimse onu işitmek istemiyordu. İki dakika böylece sessizlik içinde geçti. Bir an aklı başına gelen Voldırev cüzdanından kâğıt bir ruble aldı, bunu memurun önünde açık duran defterin üstüne bıraktı. Aynı anda memurun alnı buruştu, üzüntülü bir yüzle defteri kendine doğru çekip kapatıverdi.

—Küçük bir bilgi... Yalnız şu kadarını öğrenmek istiyorum. Gogulina'nın mirasçıları neye dayanarak benden... Sizi rahatsız ettiğim için özür dilerim.

Ama memur hiç oralı olmadı. Kafasında binbir düşünceyle masasından kalktı, dirseğini kaşıyarak evrak dolabına doğru yürüdü. Bir dakika sonra masasına dönüp gene yazı yazmaya koyuldu. Defterin üstünde gıcır gıcır bir ruble daha duruyordu.

—Sizi yalnızca bir dakika rahatsız edeceğim. İstediğim bilgiyi vermek fazla vaktinizi almaz.

Bunlar memurun bir kulağından girip öbüründen çıkıyordu. Şimdi de yazı sureti çıkarmaya başlamıştı.

Voldırev yüzünü buruşturdu, salondaki yazıcılara umut-

suzlukla baktı. Sonra içini çekerek. «Yazıyorlar, durmadan yazıyorlar kahrolasıcalar!» diye düşündü.

Masanın yanından uzaklaştı, ne yapacağını bilmeksizin kolları iki yanına düştü, salonun ortasında öylece dikildi kaldı. Yeniden tepsinin üzerinde bardaklarla salona giren odacı onun yüzündeki umarsızlığı görerek yanına sokuldu, alçak sesle sordu:

—Nasıl, istediğiniz bilgiyi aldınız mı?

—Adam benimle konuşmuyor ki...

Odacı;

—Ona üç ruble verin, dedi.

—Ama iki ruble verdim.

—Olsun, bir ruble daha verin.

Voldırev yeniden masaya yaklaştı, açık duran defterin üstüne yeşil bir ruble daha koydu.

Memur defteri önüne çekti, sayfaları çevirmeye başladı, sonra yeni farkına varmış gibi gözlerini Voldırev'in yüzüne kaldırdı. Çopur burnu aydınlandı, kızardı, yüzüne yayılan gülümsemeden dolayı buruştu. Voldırev'e;

—Ah, bir şey mi istiyorsunuz? diye sordu.

—Evet, dava dosyam hakkında bilgi almak istiyorum. Soyadım Voldırev.

—Memnun oldum, Voldırev! Gogulina davası değil mi? Başüstüne, efendim! Dosyayla ilgili ne istediğinizi sorabilir miyim?

Voldırev ne istediğini bildirdi.

Memur kasırgaya tutulmuşçasına birden canlandı. İstenen bilgiyi araştırıp buldu, suret çıkarma işini bir arkadaşına rica etti, oturması için Voldırev'e yer gösterdi. Bütün hepsi bir dakika içinde olup bitmişti. Bu arada havalardan söz etti, çiftliğin o yılki üretimiyle ilgili sorular sordu. Voldırev kalem odasından ayrılırken de onu merdiven başına değin geçirdi. Hatta güleryüzlülüğü, saygılı davranışlarıyla, her dilek sahi-

binin buyruğuna hazır, ona canla-başla hizmet etmek kendisi için büyük bir zevkmiş gibi tavırlara girdi. Voldırev bu saygılı uğurlama karşısında bir tuhaf oldu, içinden gelen bir sese uyarak cüzdanından bir ruble daha çıkardı, yılışan memura uzattı. Beriki ezilip büzüldü, gülümsedi, rubleyi bir hokkabaz çabukluğuyla kaptı. Yeşil kâğıdın havada görünmesiyle adamın cebine girmesi bir olmuştu.

Toprak ağası dışarı çıkınca, «Ne adam, yahu!» demekten kendini alamadı. Oracıkta bir an durup mendiliyle alnını kuruladı.

ŞİŞMAN İLE ZAYIF

İki eski arkadaş Nikolayev istasyonunda karşılaştılar; bunlardan biri şişman, öbürü zayıftı. Şişman olanı az önce gar lokantasında karnını doyurmuştu, o yüzden yağlı dudakları olgun iki vişne gibi parlıyordu. Pahalı İspanyol şarabı ve portakal çiçeği kokusu yayılıyordu çevresine. Zayıf olan ise henüz yeni trenden inmişti; valizlerle, bohçalarla, karton kutularla yüklüydü elleri, kolları.. Onun ağzından da jambon ve kahve telvesi kokusu yayılıyordu. Adamın arkasında uzun çeneli, sıska bir kadın ile uzun boylu, gözlerini kısarak bakan, gözlüklü bir lise öğrencisi başlarını uzatmış bakıyorlardı. Zayıf adamın karısı ile oğluydu bunlar.

Şişman zayıfı görünce;

—A, Porfiri! diye haykırdı. Bu sen misin, iki gözüm? Görüşmeyeli yıllar geçti.

Zayıf apışıp kalmıştı.

—Mişa, aziz dostum! Çocukluk arkadaşım benim! Nereden çıktın böyle?

İki dost kucaklaştılar, üç kez öpüştüler, yaş dolu gözlerini birbirlerine diktiler. İkisi de hoş bir şaşkınlık içindeydiler.

Sarılıp öpüşmeden sonra zayıf olanı;

—Ah, sevgili dostum! dedi. Doğrusu, karşılaşacağımızı hiç tahmin etmezdim! Bu ne güzel raslantı! Dur, sana şöyle bir bakayım! Gene eskisi gibi yakışıklısın. İçten bakışların da, şıklığın da hiç değişmemiş. Hey, Ulu Tanrım, bakın şu işe! Ee, nasılsın, iyi misin? Zengin misin? Evlendin mi? Gördüğün gibi, ben evliyim... Bu, benim hanım Luiza, kızlık soyadı Wanzenbach'tı... Lüteryen bir aileden gelme... Bu da oğlum Nafanail,

lise üç öğrencisi. Nafanail, bu bey benim çocukluk arkadaşımdır. Liseyi birlikte okuduk.

Nafanail biraz düşündü, şapkasını çıkardı.

—Liseyi birlikte okuduk, diye sürdürdü konuşmasını zayıf olanı. Mişa, anımsıyor musun, seninle nasıl alay ederlerdi? Okulca dağıtılan kitabı sigarayla yaktın diye sana Herostrat adını takmışlardı. Bana da arkadaşlarımın arasını bozduğum için Efialt diye takılırlardı. Kah-kah-kah! Çocukluk günleri ne güzeldi! Korkma, Nafanail'ciğim, sokul arkadaşımın yanına! Yaa, işte bu da karım, kızlık soyadı Wazenbach... Lüteryendir...

Nafanail bir an düşündükten sonra babasının arkasına gizlendi.

Şişman, sevinç dolu gözlerini arakadaşından ayıramıyordu.

—Anlat, bakalım! Nasılsın, neler yapıyorsun? Görevin nerede, hangi rütbedesin?[1]

—Memurluktan başka ne yapabiliriz ki! 7. dereceden denetçi görevindeyim. Bir de Stanislav nişanım var. Aldığım aylık yetersiz ama yetiştirmeye çalışıyoruz. Ayrıca karım müzik dersleri veriyor, ben de ağaçtan sigara küllüğü oyup satıyorum. Tanesi bir rubleden gidiyor, çok güzel kül tablalarıdır. On taneden fazla alana, anlıyorsun ya, biraz indirim yapıyorum. Yuvarlanıp gidiyoruz işte... Başkentte görevliydim, şimdi de buraya, aynı bakanlığa bağlı dairede kısım şefliğine atandım. E, sen hangi görevdesin, bakalım? Epey üst rütbelere yükselmişsindir, sanırım. Daire amiri filan...

Şişman;

—Hayır, dostum, daha yüksek, dedi. Bakanlık müsteşarıyım.... Nişanım da var. Çift yıldız.

Zayıf birden sarardı, dondu kaldı, sonra biraz toparlanarak yüzüne çarpık bir gülümseme yayıldı; aynı anda da

---

1 Sivil dairelerde de barem derecesine göre rütbe vardı.(Ç.N.)

gözlerinde kıvılcımlar çaktı. Bunun ardından ezildi, büzüldü, kamburlaştı, ufaldı... Karısının çenesi daha bir sivrildi, oğlu Nafanail «hazır ol»a geçti, dik yakalı setresinin bütün düğmelerini ilikledi.

—Beyefendi hazretleri... bendeniz çok memnun oldum. Nasıl desem ki... çocukluk arkadaşım, birdenbire bu rütbeye yükselmiş! Kih-kih-kih!

Şişman yüzünü buruşturdu.

—Bırak, canım! Bu tavırlara gerek var mı? Biz seninle çocukluk arkadaşıyız. Aramızda rütbenin önemi mi var?

Zayıf daha bir ufalarak yılıştı.

—Aman, efendimiz, öyle şey mi olur? Yüce kişiliğinize saygı göstermek bizim görevimizdir. Bizimle konuşmanız bile biz aciz kulunuz için büyük bir lütuftur. Beyefendi hazretleri, oğlum Nafanail, eşim Luiza, yani Lüteryen bir aileden cariyeniz saygılar sunarız.

Şişman, bir şeyler söyleyerek onlara karşı durmak istediyse de, zayıfın suratı aşırı saygıdan, kölece duygulardan ötürü ekşimsi bir hal aldı; berikinin nerdeyse midesi bulandı. Zayıfın ezik tavırlarına daha fazla dayanamayacağı için başını çevirdi, ayrılmak üzere elini uzattı. Zayıf, uzatılan elin üç parmağını sıkabildi, yerlere dek eğilip, Çinliler gibi «kih-kih-kih» diye gülerek selam verdi.Yayvan bir gülümseme karısının bütün yüzünü kaplamıştı. Nafanail «hazır ol»a geçip ayaklarını birbirine vurdu, bu sırada şapkası yere yuvarlandı.

Üçü de o hoş, büyük şaşkınlığın etkisi altındaydılar.

TRAJEDİ OYUNCUSU

O günkü temsilin geliri trajedi oyuncusu Fenogenov'a bırakılacaktı, oynanan oyunun adı ise «Prens Serebriannıy»dı.

Fenogenov'un kendisi Viazemski, tiyatro sahibi Morozov, Bayan Beobahtova ise Yelena rollerine çıktılar. Temsil çok başarılı geçti. Özellikle trajedi oyuncusu Fenogenov harikalar yarattı. Yelena'yı kaçırma sahnesinde kadını tek kolunun üstünde havaya kaldırarak taşıdı, temsil boyunca durmadan bağırdı, öfkeli çığlıklar attı, ayaklarını döşemeye vurarak tepindi, cüppesinin göğsünü paramparça etti. Morozov'la düello yapmayı reddederken de gerçekten kimsenin beceremediği biçimde titredi. «Ah» sesleri seyirci salonunu çınlattı. Sonunda alkışlardan koca tiyatro yerinden oynadı. Gösterdiği başarıdan dolayı sahneye çağrılmalarının sonu gelmeyecek gibiydi.

Fenogenov'a başarı armağanı olarak upuzun kurdeleli bir buket çiçek ile gümüş bir sigara tabakası verdiler. Bayan seyirciler mendillerini salladılar, alkışlamaları için kocalarını zorladılar, aralarından hüngür hüngür ağlayanlar çıktı. Ama oyundan en çok etkilenen, heyecanlanan seyirci, ilçe emniyet amirinin kızı Maşa oldu. Genç kız babasıyla birlikte ilk sıradaki koltuklardan birine oturmuştu; perde arasında bile gözlerini sahneden ayırmaksızın, büyük bir coşkuyla izledi oyunu. İncecik kolları, bacakları durmadan titredi, gözleri yaşla doldu, yüzü renkten renge girdi. Oyundan etkilenmesinin başka bir nedeni de ilk kez tiyatroya gelmiş olmasıydı.

Temsilin bitiminde perde inip inip kalktıkça babasına;

—Ne güzel oynadılar, değil mi, baba? Harika! Hele Fenogenov'un üzerine yok! diyordu.

Eğer ilçe emniyet amiri insanın yüzünden duygularını okumayı bilseydi, kızının yüzüne bakınca duyduğu heyecanın ıstırap derecesine vardığını anlardı. Genç kız hem oyundan, hem oyunculardan, hem de tiyatro ortamından çok hoşlanmıştı.

İkinci perdenin bitiminde alay bandosu izleyicilere güzel müzik parçaları çalarken genç kız babasına yalvarmaya başladı:

—Babacığım, hemen sahne arkasına git, oyuncuları yarın bize yemeğe çağır! Ne olur!

Emniyet amiri sahne arkasına gitti, başarılı oyunlarından dolayı herkesi tek tek kutladı. Bayan Beobahtova'ya da şöyle iltifat etti:

—Tuvale geçirilmeye uygun, çok güzel bir yüzünüz var! Fırça kullanmayı beceremediğim için öylesine üzgünüm ki!

Sonra ayaklarını askerce vurarak onları selamladı, ertesi gün hepsini yemeğe buyur ederken;

—Kadın oyuncular dışında herkesi bizim eve yemeğe davet ediyorum. Çünkü yetişkin bir kızım var, böylesi daha uygun, dedi.

Ertesi gün öğle yemeğini oyuncular emniyet amirinin evinde yediler. Ancak gelenler topu topu üç kişiydiler: Tiyatronun sahibi Limonadov, trajedi oyuncusu Fenogenov ile güldürü oyuncusu Vodolazov. Öbürleri çeşitli nedenler ileri sürerek gelmemişlerdi. Yemek çok sıkıntılı geçti. Limonadov, ilçe ileri gelenlerinden biri olması dolayısıyla emniyet amirine büyük saygı duyduğunu vurguladı durmadan. Vodolazov sarhoş tüccarları, Ermenileri taklit ederek onları eğlendirmeye çalıştı. Uzun boylu, kara gözlü, çatık kaşlı, etine dolgun bir Ukraynalı olan Fenogenov (nüfus kâğıdındaki soyadı Knış'tı) rol aldığı piyeslerden «tören geçidi» ve «olmak ya da olmamak» adlı bölümleri oynadı. Limonadov, heyecandan gözleri yaşararak, ilin eski valisi General Kanyuçin'le ilk karşılaşmasını anlattı. Emniyet amiri oyuncuları dinlerken sıkıldığını

belli etmemek için hep gülümsemeye çalıştı. Çünkü sevgili kızı oyunculardan hoşlanmıştı, eğleniyordu, bu da onun için yeterliydi. Maşa gerçekten hoşnuttu oyunculardan, gözlerini ayırmaksızın izliyordu onları. O yaşına dek böylesine akıllı, böylesine olağanüstü insanlarla hiç karşılaşmamıştı.

O günün akşamı emniyet amiri ile kızı gene tiyatrodaydılar. Aradan bir hafta geçmeden oyuncular ilçenin bu saygıdeğer kişisinin evine bir daha öğle yemeğine çağrıldılar. Ondan sonra her gün ya öğle, ya da akşam yemeğinde evin konuğu oldular. Maşa tiyatroya daha bir bağlandı, nerdeyse bütün temsillerin demirbaş izleyicisi oldu. Sonuçta trajedi oyuncusu Fenogenov'a delicesine tutuldu.

Emniyet amiri ilçeye yeni atanan piskoposu karşılamaya gittiği gün Maşa da Limonadov'un tiyatrosuyla birlikte baba evinden kaçtı. Tiyatro grubunun temsil vermek için uğradığı bir yerde ise gönül verdiği adamla evlendi. Düğünden sonra oyuncular.bir araya geldiler, emniyet amirine uzun, duygulu bir mektup yazmaya koyuldular.

Limonadov mektubu kaleme alan Vodolazov'u boyuna dürtüyordu:

—Iyi şeyler yaz adamcağıza, iyi şeyler! Ona duyduğumuz saygıyı özellikle vurgula. Onun gibi şöhret düşkünleri pohpohlanmaktan pek hoşlanırlar... Öyle şeyler sokuştur ki, okurken gözleri yaşarsın!

Ancak mektuba babanın verdiği yanıt hiç de iç açıcı değildi. Emniyet amiri «belli bir mesleği olmayan, boşta gezen bir budalayla» evlendiği için kızını reddettiğini yazıyordu.

Babasından mektup alışının ertesi günü Maşa kaleme sarıldı: «Babacığım, kocam beni dövüyor, bizi bağışla!»

Evet, trajedi oyuncusu onu bir güzel pataklamıştı, hem de sahne arkasında, Lomadov'un, kostümcünün, iki ışıkçının yanında...

Düğünden dört gün önce bir akşam tiyatro oyuncuları hep birlikte «Londra» meyhanesinde toplanmışlar, Maşa'nın duru-

munu konuşuyorlardı. Fenogenov'un bütün arkadaşları, özellikle gözü yaşlı Limonadov onun bu kızı almasında ısrarlıydılar.

—Böyle bir kızı kaçırmak aptallık, düpedüz enayilik olur! İnsan babasından gelecek para için, değil evlenmek, Sibirya'ya bile gitmeye razı olur. Evlenirsin, alacağın drahomayla kendi tiyatronu kurarsın, bizi de yanına alırsın.

Limonadov da;

—Patron ben değil sen olursun o zaman, diyordu.

Fenogenov yumruklarını sıkarak arakadaşlarına bu sözlerini unutmamalarını söyledi.

—Eğer babası drahoma vermezse görün bu kıza ne yapacağıım! Aptal yerine konmaktan hoşlanmam! Tanrı beni kahretsin yapmazsam!

Bir gün bir il merkezinde temsil verdikten sonra kumpanya Maşa'ya haber vermeksizin oradan kaçmaya kalkıştı. Ama durumu öğrenen Maşa hemen gara koştu, ikinci kampanadan sonra trenin kalkmasını bekleyen oyuncuları yakaladı.

Trajedi oyuncusu, Maşa'ya;

—Babanız beni aşağıladı. Aramızda her şey bitmiştir, dedi.

Kompartımanın tıklım tıklım dolu olmasına karşın Maşa incecik bacaklarını büküp sevdiği oyuncunun önünde diz çöktü, yalvararak kollarını uzattı.

—Sizi seviyorum, Kondrati İvanıç! Ne olur, beni kovmayın! Siz olmazsanız ben yaşayamam!

Yalvarmalara dayanamayan oyuncular kendi aralarında görüştüler, Maşa'nın «hazıı kontes» rolüne çıkmasına karar vererek onu da kumpanyaya aldılar. Çoğunlukla kalabalık arasında sahneye çıkan, kendisine hiç söz düşmeyen ufak kadın rollerine bu adı vermişlerdi. Maşa hizmetçi, iç oğlanı rolleriyle sahne yaşamına başladı, ama bir gün Limonadov kumpanyasının göz bebeği Beobahtova tiyatroyu bırakınca *ingénue*rolüne[1] onu çıkardılar. Ancak Maşa'nın oyunu beğenil-

---

1 Saf kız (Fr.)

medi. İkide bir şaşırıyor, peltek peltek konuşuyordu. Ama zamanla rolüne alıştı, hatta izleyicilerin hoşuna gitmeye başladı. Gene de Fenogenov ondan memnun değildi.

—Böyle oyuncu mu olur? Ne işe yarar bir duruşu var, ne tavır hareket biliyor! Salağın teki, anlayacağınız...

Başka bir il merkezinde Limonadov'un tiyatro grubu Schiller'in «Haydutlar»ını oynadı. Fenogenov, Franz, Maşa ise Amalia rollerine çıktılar. Fenogenov her zamanki gibi bağırarak ortalığı birbirine katıyordu. Maşa da dersini iyi çalışmış bir öğrenci özeniyle rolünün sözlerini düz bir sesle, su gibi okuyordu. Eğer ufak bir terslik çıkmasaydı temsil bütün temsiller gibi başarıyla sonuçlanacaktı. Franz'ın Amalia'ya aşkını ilan ettiği yere gelince Ukraynalı birden coştu, sesini iyice yükseltti, titredi, çelik sertliğindeki kollarıyla Maşa'yı sımsıkı kucakladı. Maşa'nın bu sırada adamın kılıcını tutup onu iterek, «Defol!» diye bağırması gerekiyordu. Ancak o, böyle yapmadı. Sevgilisinin kucağında minicik bir kuş gibi bir an çırpındı, sonra kendini onun kollarına bırakarak öylece kaldı. Bir yandan da Fenogenov'un kulağına;

—Acıyın bana! Ne olur, acıyın! Öylesine mutsuzum ki! diye fısıldıyordu.

Trajedi oyuncusu kılıcını da, Maşa'yı da bırakıverdi.

—Rolünü bilmiyorsan suflörü dinle! dedi.

Temsilin sonunda Limonadov ile Fenogenov gişede oturmuşlar, konuşuyorlardı.

Tiyatronun sahibi Limonadov;

—Haklısın, azizim, dedi. Karın rolünü tam öğrenemedi, piyesteki yerini bilmiyor daha. Oysa herkesin bir yeri vardır... Bunu bilmesi gerekir.

Fenogenov onu dinledi, dinledikçe içini çekti, kaşlarını çattı.

Ertesi sabah Maşa girdiği küçük bir dükkânda şöyle bir mektup yazdı:

«Baba, kocam beni dövüyor. Bizi bağışla! Para gönder!..»

YEŞİL DİL

Küçük bir roman

BÖLÜM I

Kendimin ve roman kahramanlarımın tuttuğu güncelerde adı Yeşil Dil[1] diye geçen, Karadeniz kıyısındaki bir yerde güzel mi güzel bir yazlık ev yükselir. Katı üslup kurallarına uygun yapılmış binaları sevenlerin ya da mimarların birçoğunun bakış açısından bu yazlık ev belki de beş para etmez, ama ozanların, ressamların bakış açısından eşsiz güzellikte bir yapıdır.

Benim hoşuma giden yanı ise güzelliğiyle çevresindeki güzellikleri ezmemesi; mermerlerinin soğukluğu, sütunlarının görkemiyle caka satmaması; kendi halinde, uysal görünüşüdür. Gülümseyen, romantik duruşu insan'ın içine ferahlık verir. Gümüş renkli, endamlı kavaklar arasında burçları, kulelerinin sivri uçları, mazgallarıyla ortaçağ havası estirir. Bu eve uzaktan baktığım zaman şövalyeleri, şatoları, bilge filozofları, gizemli kontesleriyle duygu yüklü Alman romanları gelir aklıma. Bir tepenin üstünde yükselmiştir. Çevresinde ise düzgün yolların, fıskiyelerin, seraların süslediği, sık ağaçlı bir bahçe vardır. Biraz ötesinde mavi, azgın deniz kıyıyı döver durur. Arada bir nemli esintinin değiştirdiği havası, her çeşitten kuşların cıvıltısı, sürekli açık göğü, denizinin duru suyuyla şahane bir yerdir burası...

Yazlığın sahibi, Gürcü mü desem, Çerkez mi, Mariya Ye-

---

1 Denize uzanan dar ve alçak kara parçası, ince yarımada. (Ç.N.)

gorovna Mikşadze adında, uzun boylu, etine dolgun, besbelli gençliğinde güzelliğiyle nice gönüller yakmış, elli yaşlarında hoş bir hanımdır. Soylu bir aileden gelen Mariya Yegorovna konukseverdir, sevecendir ama çevresindekilere karşı davranışları çok serttir. Daha doğrusu bir dediğini iki ettirmez, bizlere her istediğini yaptırır. Bir yandan bol bol yedirir içirir, öte yandan hepimizden borç para alır, ayrıca her nazını çektirir... Etiket düşkünlüğü başlıca özelliğidir. Başka bir özelliği de bir Kafkas beyinin kızı, yani prenses olmasıdır. İşte bu özelliğiyle kök söktürür bizlere. Yüzünün güldüğü pek görülmemiştir, onun anlayışına göre *grandes-dames*'n[1] gülümsemesi yakışık almaz. Kendinden bir yaş küçüklere bile toy gözüyle bakar. Prenses Mikşadze'ye göre soyluluk, erdemlerin en büyüğü olup bunun dışında başka bir şeye önem vermez. Uçarılığın, hoppalığın can düşmanıdır. Belki kendisi fazla konuşmayı sevmediğinden olacak, ağzını açmadan oturanlara bayılır. Öyle günler olur ki, Prenses Mikşadze'ye katlanmak iyice zorlaşır. Eğer bir de Olya olmasa böyle günlerde Yeşil Dil hiç çekilmezdi herhalde. O bakımdan bu iyi yürekli hanımefendi gri renkli bir leke olarak kalmıştır belleklerimizde...

Gelgelelim Olya, Bayan Mikadze'nin on dokuz yaşındaki kızı, Yeşil Dil'in süsüdür. Çıtı pıtı, sarışın, güzeller güzeli Olya!.. Hem eline çabuktur, hem zeki... Güzel resim yapar, bitkibilimle ilgilenir, Fransızca'yı kusursuz, Almanca'yı çat pat konuşur, çok kitap okur, kıvraklıkta dans perisi Terpsihora'ya taş çıkartırdı herhalde. Konservatuvarda müzik öğrenimi görmüştür, güzel parçalar çalar, söyler. Biz erkekler bu mavi gözlü dilbere bayılırız, ona âşık değiliz ama onsuz da edemeyiz. O, hepimiz için candan bir dost, arkadaş çevremizin yeri doldurulmaz bir üyesidir. Hiçbirimiz Yeşil Dil'i onsuz düşünemeyiz. O olmasa Yeşil Dil'in şiirselliği bir hayli eksilirdi. Olya güzel bir manzara resmindeki kadın figürü gibidir, ben, insan-

---

1 Soylu bayanlar. (Ç.N.)

sız manzara resimlerinden oldum olası hoşlanmam. Denizin çalkantısı, ağaçların hışırtısı kulağa kendiliğinden hoş gelir zaten, ama bir de Olya'nın soprano sesine piyanomuz, biz erkeklerin bas ve tenor sesleri eşlik edince deniz ile bahçe birer cennet köşesi oluverir...

İşte Olya'mızı hepimiz çok severiz, başka türlü de olamazdı zaten. Biz subaylar onu alayımızın gözdesi yapmıştık. Onun bize tutkunluğu da bizimkinden aşağı değildir. Erkeklerle toplu arkadaşlığa katılır, aramızda kendini bulur. Çevresinde biz olmazsak tüm neşesi kaçar, iştahı kesilir, şarkı söylemeyi filan bırakır...

Toplu eğlencelerimizde kimler yoktur ki? Yeşil Dil yazlığında dinlencelerini geçiren biz dışarlıklılar, komşular, birçok insan... Dışardan gelenler arasında Doktor Yakovkin, Odessalı gazeteci Muhin, fizik masteri Fiyevski (şimdi doktor), üniversite öğrencisi, ressam Çehov, mesleği hukukçuluk olan Harkovlu bir kont ve bir zamanlar Olya'nın öğretmenliğini yapmış olan bendeniz sayılabiliriz. (Çat pat Almanca konuşmayı, saka kuşu yakalamayı Olya'ya ben öğrettim.)

Mayıs ayı geldi mi, hepimiz dört bir yandan Yeşil Dil'e üşüşür, ortaçağ şatosunun bütün kullanılmayan odalarını, ek bölmelerini yaz süresince tutarız. Mart ayında her birimize bizi Yeşil Dil'e çağıran ikişer mektup gelir: Bunlardan biri Bayan Mikşadze'nin yazdığı, sert, tumturaklı, öğütlerle dolu; öteki ise Olya'dan aldığımız, uzun, neşeli, ileriye dönük tasarılar içeren, bizi çok özlediğini bildiren iki mektup... Eylül ayına değin bütün yazımız orada geçer.

Komşularımıza gelince... Her yazı bizlerle birlikte geçiren, iki kez harp akademisi sınavlarına girdiği halde başarısızlığa uğramış, topçu üsteğmeni rütbesiyle ordudan ayrılma, çok okumuş, ileri düşünceli bir genç olan Yegorov, tıp öğrencisi Korobov ile karısı Yekaterina İvanovna, toprak ağası Alieutov ve bunlar gibi bir sürü ordudan ayrılmış, ayrılmamış, neşeli, can sıkıcı toprak ağası, ipten kazıktan kurtulmuş it, kopuk...

Bizim topluluğun arkadaşları yaz boyunca gece-gündüz yer-içer, çalar-söyler, havai fişekler atarak eğlenir, hoş fıkralar anlatırız. Olya biz eşkiya sürüsü arasında kendinden geçer. Hepimizden çok o bağırır, şamata eder, ortalıkta dolaşır... Topluluğumuzun ruhudur Olya'cık.

Prenses Mikşadze bizleri her akşam evinin salonunda toplar. Yüzü pancar gibi kızarmıştır, vicdansız davranışlarımızdan ötürü hepimize sitem eder, bizleri ayıplar, bizim yüzümüzden başının ağrıdığını söyler. Bize öğüt vermekten, haddimizi bildirmekten büyük zevk aldığı bellidir, öğütlerinin bize büyük yararı dokunacağına inanır. En çok da Olya'ya yüklenir. Annesine göre suçun çoğu ondadır. Prenses Mikşadze'den çekinen Olya onun öğütlerini sesini çıkarmadan ayakta dinler, utancından yüzü kıpkırmızı kesilir. Gene de taparcasına sever annesini. Yaşlı prensese göre o daha bir çocuktur. Ceza olsun diye koskoca kızı köşeye diker, kahvaltıyı, yemeği yasaklar. Olya'ya arka çıkmaya kalkmamız ise yangına körükle varmak demektir. Elinden gelse Prenses Mikşadze bizi de köşeye dikerdi. Gittiği kilise ayinlerine bizleri de götürür, azizleri anlatan Çetyi-Mincyi kitabını yüksek sesle okutur, giydiğimiz iç çamarlarını bile gözden geçirir, her işimize burnunu sokar. Buna karşılık biz de onun dikiş makasını ortalıktan yok eder, ispirtosunu saklar, yüksüğünü bulunmayacak yerlere sokarız.

Kızdığı zamanlar aramızdan birine şöyle bağırdığı çok olmuştur:

—Ağzı açık ayran budalası gibi orada ne dikilip duruyorsun? Yere düşürdüğün o şeyi görmedin mi? Kaldır onu oradan? Hemen kaldır! Sizin yüzünüzden daha ne kadar çekeceğim bakalım! Hadi, git artık buradan! Fazla cereyanda kalıyorsun!

Aramızdan biri eğlence olsun diye Prensesin canını sıkacak bir şey yapar, sonra da şikâyet üzerine yakayı ele vererek sorguya çekilir:

—Söyle bakalım, karıkları (evlekleri) niçin çiğnedin? Yazık değil mi çiçeklere?

—İstemeden oldu, prensesim.

—Sus bakayım, çiçeklere acımadın mı, diyorum sana!

Sorgulama el öpüp bağışlanmamızla son bulur. Yargıcımızın odasından çıkar çıkmaz kahkahayı basarız, gülmekten kasıklarımız çatlar. Prenses Mikşadze işte böylesine serttir bizlere karşı. Yüzü yalnızca kocakarılara, bir de küçük çocuklara güler. Önce de belirtmiştim, onun gülümsediğini gören olmamıştır.

Pinpon bir emekli general pazar günleri şatoya prensesle kâğıt oynamaya gelir. Kâğıt oynamaya oturduklarında prenses ona alçak sesle koskoca adamları, bilim doktorlarını, masterleri, ressamları, yazarları, hatta aramızdaki budala baronları kendisinin yönettiğini, bizim onun verdiği akılla işimizi yürüttüğümüzü anlatır. Biz de sesimizi çıkarmayız, bununla kendini avutmasını isteriz. Gene de prenses Mikşadze sabahları 8'den önce kalkmamızda, akşamları da 11'de yatmamızda ısrar etmeseydi ona katlanabilirdik. Zavallı Olya saat 11 oldu mu, tıpış tıpış yatak odasına gitmek zorundadır. Hiçbirimiz yaşlı prensese karşı çıkamayız, özgürlüğümüzü sınırladığı için onunla alay etmekten başka bir şey gelmez elimizden. Alay etmek de şöyledir: Yanına topluca özür dilemeye gideriz, Lomonosov[1] tarzında şiirler yazarız, Mikşadze prenslerinin soy ağacını gösteren resimler çizeriz. Kadıncağız bunları ciddiye alır. Prensesin sevmediği kişi yoktur aramızda. Bize kendi çocukları gibi alışmıştır. Bizlerin prensler soyundan gelmedi-ğimize üzülür, bu yüzden ah-vah eder...

Bütün bunlara karşın hoşlanmadığı bir kişi vardır aramızda:

Emekli üsteğmen Yegorov. Nedense adamcağıza kanı bir türlü ısınamadı. Üsteğmeni evine kabul etmesinin nedeni ara-

---

1 İlk Rus bilgini, ozan (1711-1765) (Ç.N.)

larındaki bir tür para ilişkisi, bir de yaşlı prensesin rütbe düşkünlüğüydü... Oysa eskiden aralarından su sızmazmış. Yakışıklı, nükte yapmasını bilen, duruma göre de uzun süre ağzını açmadan oturan biridir Yegorov; ayrıca eski bir subay olduğunu unutmamak gerekir. (Prenses için en önemlisi de budur.) Ama Yegorov arada bir keçileri kaçırır. Oturduğu yerde başını ellerinin arasına alır, başlar şuna-buna sövmeye. Sövgülerinden herkes, canlısı-cansızıyla her şey payını alır. Böyle zamanlarda prenses küplere biner, Yegorov'un ağzından çıkanları duymamamız için hepimizi evden kovar.

Bir gün öğle yemeğinde Yegorov gene başını yumruklarına dayadı, durup dururken Kafkas beyleriyle ilgili tatsız bir konu açtı. Sonra da cebinden bir «Strekoza» dergisi çıkarıp Prenses Mikşadze'nin kızacağına aldırmadan bir yazı okumaya başladı. «Tiflis güzel bir kenttir. Sokaklarını "beyler"in süpürdüğü, hatta otellerde ayakkabı boyacılığı yaptığı bu kentin erdemleri arasında şunları sayabiliriz...» gibi satırlar vardı yazıda. Prenses sofradan kalktığı gibi öfkeyle yanımızdan uzaklaştı. Başka bir seferinde Yegorov, prensesin hazırladığı, kilisede anılacaklar çizelgesinde adlarımızın yanına soyadlarımızı da yazınca[1] kadıncağız büsbütün çileden çıktı.

Kadının çileden çıkması, Yegorov'un onun kızıyla evlenmeyi düşlediği, Olya'nın da bu konuda istekli olduğu bir zamana raslaması bakımından çok talihsiz bir durumdu. Yegorov, Olya ile evlenmesinin olanaksızlığını bile bile onunla evlenme düşleri kurmaktan kendini alamıyordu. Eski töreye göre Olya üsteğmenle gönül ilişkisini açığa vuramazdı, o nedenle onu, kimseye sezdirmeden, gizli gizli sevmekteydi. Kızcağızın birine gönül vermesi, kaçamak yapmak, annesinin koyduğu bir yasayı çiğnemek gibi bir şeydi. Annesine göre Olya kimseyi sevemezdi, sevmemeliydi...

1 Kilisede anılacak kişiler çizelgesine yalnız adlar yazılır. (Ç.N.)

BÖLÜM II

Bu ortaçağ şatosunda neredeyse saçma ortaçağ sahnelerinden biri oynanmak üzereydi.

Yedi yıl kadar önce, Prens Mikşadze henüz hayattayken, Yeşil Dil'e prensin yakın dostu olan, Prens Çayhidzev adında, Yekaterinoslavlı bir toprak ağası konuk gelmişti. Prens Çayhidzev çok varlıklı bir adamdı. Yaşamını hovardaca sürdürdüğü, paralarını saçıp savurduğu halde son günlerine değin zengin kalmıştı. Prens Mikşadze bütün bu hovardalıklarında onun kadeh arkadaşıydı. Gençliklerinde ikisi el birliği edip bir kızı baba evinden kaçırmışlar, kız sonra Prens Çayhidzev'in karısı olmuştu. İki Kafkas beyinin dostluklarını pekiştiren, işte bu olaydı. Çayhidzev Yeşil Dil'e konuk geldiği gün siyah saçlı, dar omuzlu, pırtlak gözlü lise öğrencisi oğlunu da yanında getirmişti. Beyler eski günlerdeki gibi içki alemine dalınca bu yeniyetme, o zaman 13 yaşında olan Olya'ya kur yapmaya başladı. Çocuğun kıza duyduğu ilgi gözden kaçamazdı. İki baba kimseye çaktırmadan birbirlerine göz kırptılar, ufaklıkların ilerde uygun bir çift olacağı konusunda aralarında anlaştılar. Bunun üzerine iki küçük çağrılıp öpüştürüldü, sonra da iki baba el sıkışıp kendileri öpüştüler. Hatta Prens Mikşadze gözyaşlarını tutamadı, «Tanrı böyle istemiş. Senin oğlun var, benim kızım, yüce buyruğa karşı gelemeyiz!» dedi. Çocukların parmaklarına birer yüzük takıldı, birlikte fotoğraflar çekildi. Bu fotoğraf şimdi salonda, baş köşede asılı durur. Resim, ilk zamanlar Yegorov'u hayli tedirgin etti, arkadaşların ona takılmalarına sebep oluşturdu.

İki babanın düşüncesi Marya Yegorovna'nın da hoşuna gitti. Çocukları çağırıp gelecekteki evliliklerini tantanalı bir biçimde kutsadı. Çayhidzev'lerin ayrılışından bir hafta sonra

Olya postadan son derece pahalı bir armağan aldı. Sonra bu armağanlar her yıl birbirini izledi. Genç Çayhidzev bu evlilik işine beklenenin üzerinde önem vermiş olmalıydı. Gerçeği söylemek gerekirse kendisi pek ahım şahım bir genç sayılmazdı. Her yaz Yeşil Dil'e gelip bir haftayı Mikşadze ailesinin yanında geçiriyor, ancak orada kaldığı sürece kimseyle konuşmuyor, odasından Olya'ya aşk mektupları gönderiyordu. Olya'cık ne yapsın! Mektupları okuyup okuyup utancından kızarıyordu. Zeki bir kız olduğunu daha önce söylemiştik. Koskoca adamın, babasının böyle salakça şeyler yapmasına akıl erdirememişti.

Bundan iki yıl önce Prens Mikşadze ölüverdi. Ölürken Olya'ya şunları söyledi: «Bak, kızım! Sakın aptallık edip Çayhidzev'den başkasıyla evlenme! Akıllı, değerli bir gençtir.» Olya nişanlısının ne derece akıllı olduğunu biliyordu, ama babasına karşı çıkamazdı. Çayhidzev'le evleneceği konusunda babasına şeref sözü verdi.

Bu konu açılınca bize;

—Babamın isteği böyle, derdi.

Bunu gururla söylerken önemli bir görevi yerine getiriyormuş, nerdeyse kahramanlık yapıyormuş gibi havalara girerdi. Babası, sanki onun verdiği sözü yanında mezara götürmüş de bundan dolayı büyük bir övünç duyuyordu. Ne romantik, ne olağanüstü bir sözdü bu!

Gelgelelim doğa ile insanoğlunun mantığı kendi bildiğini okudu: Üsteğmen Yegorov, Olya'nın çevresinde dolanmaya başladı, Çayhidzev ise gençkızın gözünde yıldan yıla daha bir maskara durumuna düştü.

Bir keresinde üsteğmen cesaret edip gençkıza aşkını açtığında Olya ona sevgiden söz etmemesini rica etti, babasına verdiği sözü anımsattı, sonra da bütün gece gözyaşı döktü. Öte yandan prenses Mariya Yegorovna her hafta Moskova'ya, Çayhidzev'e mektuplar döşeniyor, delikanlının bir an önce

üniversiteyi bitirip gelmesini istiyordu. «Yazlıktaki kiracılarımın senin gibi sakalları yok, ama okullarını çoktan bitirdiler, birer meslek sahibidir hepsi de.» diye yazıyordu. Pembe kâğıtlara yazdığı mektuplarla saygılı yanıtlar gönderen Çayhidzev ise iki sayfayı, okulunu süresinden önce bitiremeyeceğini kanıtlayan satırlarla dolduruyordu. Olya da yazıyordu Çayhidzev'e. Ama onun bana yazdığı mektupların Çayhidzev'e yazdıklarından kat kat güzel olduğuna kalıbımı basarım. Prenses, kızının bu Gürcü delikanlısıyla evleneceğinden öylesine emindi ki! Değilse, kızını rahatça aramıza salmaz; bizim gibi bey soyundan gelmeyen, şamatacı, uçarı, tanrıtanımaz gençlerin yanında boş şeylerle vakit öldürmesine izin vermezdi. Prenses ne istediğini biliyordu. Ayrıca kocasının isteği onun için kutsaldı. Olya da öyle, eninde sonunda Bayan Çayhidzev olacağı konusunda hiçbir kuşkusu yoktu.

Ancak olaylar umulduğu gibi gelişmedi. İki babanın tasarısı tam gerçekleşme aşamasında başarısızlığa uğradı. De-mek oluyor ki, Çayhidzev'in romanı mutlu sonla bitmeyecekmiş. Mutlu sonla değil ama vodville bitti.

Geçen yaz Çayhidzev, Yeşil Dil'e geldiğinde haziranın sonuydu. Ancak bu gelişinde artık üniversite öğrencisi değil, kapı gibi diplomasıyla mesleğini elde etmiş biriydi. Prenses Mariya Yegorovna onu coşkuyla, gösterişli bir biçimde kucaklayarak karşıladı, bu arada uzun öğütler vermekten de geri durmadı. Olya nişanlısını karşılamak için özel olarak diktirdiği en pahalı giysisini giymişti. Kentten şampanyalar getirtildi, havai fişekler atıldı, ertesi günün sabahında ise yazlık şato temmuzun sonunda yapılacak düğün haberiyle çalkalandı. Biz Olya'yı sevenler ortalıkta hayal gibi dolaşıyor, Gürcü delikanlının bahçeye bakan penceresini nefretle süzerek, «Zavallı Olya, zavallı Olya!» diye söyleniyorduk. Yüzü solgunlaşan Olya da bahçede gezinirken o çıtıpıtılığıyla yarı ölü gibiydi. Ne yapıp yapıp durdurmalıydık bu kızı. Gelgelelim biz dostları

aklını çelmeye çalıştıkça o, «Babamın, annemin isteği böyle!» diyor, başka bir şey söylemiyordu. Biz «Ama delilik bu! Senin yaptığın düpedüz aptallık!» diye ısrar ettiğimiz zaman da omuz silkiyor, üzüntülü yüzünü bizden kaçırıyordu. Nişanlısı ise eskisi gibi odasından dışarı çıkmamakta, uşaklarla Olya'ya, onu sevdiğini bildiren mektuplar göndermekteydi. Pencereden bakıp bizim Olya'yla karşılıklı davranışımızdaki rahatlığı görünce çok şaşırıyor olmalıydı. Arasıra odasından ayrılırsa o da yalnızca bizlerle yemek yemek içindi. Sofrada oturduğu sürece hiç konuşmuyor, kimsenin yüzüne bakmıyor, sorularımıza kısa, kuru yanıtlar veriyordu. Bir keresinde, nasıl cesaret ettiyse, bir fıkra anlatmaya kalktı. Hepimizin bildiği, bayat bir fıkraydı bu.

Yemekten sonra Prenses onu karşısına oturtuyor, ikili oyunlardan birini öğretmeye çalışıyordu. Çayhidzev'in, terin-suyun içine batmış bir halde alt dudağını ısırarak, derin derin düşünerek öyle bir kâğıt oynaması var ki, görülmeye değerdi. Ama onun bu sıkılganlığı Prenses'in çok hoşuna gidiyordu.

Bir keresinde Çayhidzev kâğıt oyunundan paçasını kurtardığı gibi kendini bahçeye attı. O sırada Olya da bahçeye gezmeye çıkmış bulunuyordu.

Çayhidzev;

—Olya Andreyevna! diye seslendi kızın arkasından. Biliyorum, beni sevmiyorsunuz. Bu durumda nişanlı kalmamız garip geliyordur size. Gene de ilerde beni seveceğinizi umuyorum...

Bunları söyledikten sonra öyle utandı ki, yan yollardan geçerek odasına kapandı.

O sıralar Yegorov çiftliğinden ayrılmamaya çalışıyordu. Çayhidzev'in varlığına katlanamadığı için Yeşil Dil'e pek uğradığı yoktu.

Çayhidzev'in gelişinden sonraki ikinci pazar günü, sanıyorum temmuzun beşi filandı, Prenses'in yeğeni olan genç

üniversiteli, kaldığımız odalara tek tek uğrayarak teyzesinin isteğini bizlere iletti. Hepimiz akşama hazırlanıp kendimize çeki-düzen verecektik. Koyu takımlarımızı giyecek; beyaz boyunbağı, eldiven takacak; ciddi, saygılı, akıllı davranıp ancak arada bir nükte yapacak; saçlarımızı kıvıracak (süs köpekleri gibi), gürültü etmeyecek, odalarımızı düzenli tutacaktık. Bütün Yeşil Dil bir çeşit gizli hazırlığa koyulmuştu. Kentten çeşit çeşit şaraplar, votkalar, mezeler getirtildi. Uşaklar, hizmetçiler odalarımızdan alınıp mutfağa yollandı. Bir de baktık, öğleden sonra konuklar sökün etmeye başladı. Akşam geç vakitlere değin insanlar, akın akın insanlar geldi. Saat sekizde sandal gezisi bitince balo başladı.

Baloda yazlıkçılardan biz erkekler kafa kafaya verip ne pahasına olursa olsun, isterse sonunda rezalet çıksın, Olya'yı Çayhidzev'in elinden kurtarmayı kararlaştırdık. Üsteğmen Yegorov'u Yeşil Dil'e getirme işini ben yüklendim. Yegorov'un çiftliği 20 kilometre uzaktaydı. Hemen işe koyuldum ve onu orada elimle koymuş gibi buldum. Buldum ama ne durumda? Üsteğmen bulut gibi sarhoştu, üstelik kafayı vurup yatmıştı. Onu sarsa sarsa uyandırdım, yıkayıp giydirdim, sövmelerine, karşı koymalarına aldırmaksızın, neredeyse zorla Yeşil Dil'e getirdim.

Gece saat 10'da balo tam kıvamını bulmuştu. İki piyanonun müziğiyle dört odada dans ediliyordu. Dansa ara verildiği zaman kalabalık bahçeye çıkıyor, orada, tepenin üstünde beşinci piyano çalmaya başlıyordu. Bahçede, deniz kıyısında, hatta sandala binip açıklarda attığımız havai fişekler prensesin bile çok hoşuna gitti. Şatonun çatısından ateşlediğimiz maytaplar bütün Yeşil Dil'i aydınlığa boğdu. Biri bahçede, biri yazlık evin içinde kurulan iki sofra herkesin bol bol yiyip içmesine yetiyordu. Görünüşe bakılırsa, gecenin kahramanı Çayhidzev'di. Daracık frağının içinde, burnunun üstü terlemiş, yanakları al al olmuş bir durumda, hep Olya ile

dans ediyordu. Garip bir biçimde gülümsemesinden kendini hiç de rahat hissetmediği anlaşılabilirdi. Dansta adım atışlarına bile özen göstermesi göz kamaştırmak istediğini gösteriyordu, ama göz kamaştıracak bir şeyciği yoktu ki zavallının... Olya daha sonra bana, prens Çayhidzev'e çok acıdığını söyledi. Gerçekten acınacak durumdaydı Gürcü beyi. Üniversitede ders dinlerken, gece yatağına yatarken, sabahleyin kalkarken aklından çıkaramadığı nişanlısının elinden alınacağını sezmiş gibiydi; bize bakarken gözlerinden yalvarış okunuyordu. Onun gözünde hepimiz baş edilmesi güç, acımasız birer rakiptik...

Masalara uzun kadehlerin konulmasından, Mariya Yegorovna'nın ikide birde saatine bakışından görkemli resmi törenin yaklaştığını, saat 12'yi vurunca Çayhidzev'in, annesinden Olya'yı öpme izni isteyeceğini anladık. Elimizi çabuk tutmalıydık. Saat 11.30'da soluk görünmek için yüzümü bol bol pudraladım, boyunbağımı yana kaydırdım, saçlarımı dağıtıp üzgün gözükmeye çalışarak Olya'ya yaklaştım.

Genç kızın elini tutup yalvarmaya başladım:

—Olga Andreyevna...şey...

—Ne var? Ne oldu?

—Yalvarırım... üzülmeyin, Olga Andreyevna! Hiç istemediğimiz bir olay geldi başımıza... Önünde sonunda böyle olacağı belliydi...

—Ne oldu, söyleyin!

—Korkmayacaksınız ama... şey... Yalvarırım, ne olur, çok üzülmeyin! Yevgraf...

—Ne oldu Yevgraf'a?

Kızcağızda bet beniz attı; güven, sevecenlik dolu iri gözlerini gözlerime dikti.

—Yevgraf bitkin durumda... belki ölecek, dedim.

Olya'cık sarsıldı, elini sapsarı kesilen alnına koydu.

—Sonunda beklenen şey oldu... Ölmek üzere... Kurtarın onu, Olga Andreyevna!

Genç kız ellerime sarıldı.

—Nerede şimdi? Söyleyin!

—Bahçede... kameriyede... Korkunç bir durum, Olya'cığım! Durun, bize bakıyorlar. Hadi, kapının önüne, dışarıya çıkalım. Kendisi sizi kesinlikle suçlamıyor... Onu seviyorsunuz... Biliyor o da...

—Şu anda durumu nedir!

—Korkunç! Korkunç!

—Bir an önce gidelim öyleyse. Hemen gidelim! Böyle bir şeyin olmasını istemezdim. Benim yüzümden, hepsi benim yüzümden!..

Böylece salondan çıktık. Kızcağız ayakta zor duruyordu. Ben göz yaşlarımı siler gibi yaptım... Önümüzden sık sık bizim çetenin üyeleri gelip geçiyor; tedirgin, üzgün, korku içindeki yüzlerini bizden gizlemek için pek de büyük bir çaba harcamıyorlardı...

Fizik masteri arkamızdan, bize duyuracak biçimde;

—Sonunda kanı durdurduk, dedi.

Olya'cık koluma yapışarak;

—Çabuk gidelim! diye fısıldadı.

Merdivenlerden bahçeye indik. Sessiz, aydınlık bir geceydi. Piyano tıngırtıları, koyu ağaçların hışırtısı, çekirgelerin cırıltıları hoş bir biçimde okşuyordu kulaklarımızı. Dalgaların şapırtısı duyuluyordu aşağılardan.

Olya;

—Ama tümüyle benim suçum değil, diye fısıldadı. Ne yapabilirdim, babam öyle istedi! Yevgraf anlamalıydı beni... Durumu çok mu tehlikeli?

—Tam olarak bilmiyorum. Mihail Pavloviç elinden geleni yaptı. Kendisi iyi bir doktordur, Yevgraf'ı da çok sever... Yaklaştık, Olga Andreyevna...

—Korkutucu bir durumla karşılaşmayacağım, değil mi? Böyle şeylerden çok korkarım... Bakamam... Niye böyle yaptı, bilmem ki...

Kızcağız ağlamaya başladı.
—Suçum yok benim... Durumumu anlamalıydı... Kendisine açıklarım...
Kameriyeye gelmiştik.
—Burada, dedim.
Olya gözlerini kapadı, iki eliyle birden bana tutundu.
—Içeri giremem ben...
—Korkmayın... Hey, Yevgraf, ölmedin daha, değil mi?
İçerden yanıt geldi:
—Henüz değil... Niçin sordun?
Üsteğmen, yeleğinin düğmeleri çözülmüş, saçı-başı dağılmış, sarhoş, soluk bir yüzle kameriyenin önüne, ay ışığına çıktı.
—Ne var? diye sordu bir daha.
Olya başını kaldırdı, Yegorov'u gördü... Bir bana baktı, bir Yevgraf'a baktı, sonra yeniden bana baktı... Ben gülmeye başladım. Genç kızın yüzü de aydınlandı. Bir sevinç çığlığı atarak ileri doğru yürüdü. Oysa bize çok kızacağını sanmıştım. Demek ki kızmasını beceremiyormuş... Bir adım yürüdü, duraksadı, sonra Yegorov'un kollarına atıldı. O arada Yegorov yeleğinin önünü iliklemiş, kollarını açmıştı. İkisi kucak kucağa geldiler. Yegorov neşeyle güldü, soluğu kızın yüzüne gelmesin diye başını yana çevirdi, saçma sapan bir şeyler mırıldandı.
Olya da şöyle fısıldadı:
—Böyle yapmaya hakkınız yoktu... Suç bende değil... Bunu babamla annem istediler...
Geriye döndüm, şıkır şıkır aydınlanmış yazlık şatoya doğru hızlı adımlarla yürüdüm.
Konuklar gelin ile güveyi kutlamaya hazırlanıyorlardı. Saat 12'ye geliyordu nerdeyse. Tıpası açılmış şişelerin, kadehlerin konulduğu tepsiler ellerinde, uşaklar hazır beklemekteydiler. Çayhidzev sıkıntılı sıkıntılı ellerini ovuşturuyor, gözleriyle Olya'yı arıyordu. Prenses Mariya Yegorovna da kızına

gerekli öğütleri vermek, nasıl davranması gerektiğini söylemek için onu her yerde arattırmaktaydı. Bizim çetenin adamları kıs kıs gülüyorlardı.

Prenses;

—Olya nerede? diye sordu bana.

—Bilmiyorum.

—Git de şunu bul!

Yeniden bahçeye indim, ellerim arkada, evin çevresinde iki tur attım. Bizim ressam ikide bir borusunu öttürüyordu. Bunun anlamı, «Sıkı tut! Sakın bırakma!» demekti. Yegorov da kameriyeden ona baykuş ötüşüyle yanıt veriyordu. Bu da, «Tamam, sıkı tutuyorum!» demekti.

İkinci turdan sonra şatoya döndüm. Uşaklar tepsileri masalara bırakmışlar, elleri bomboş, kalabalığa bön bön bakıyorlardı. Konuklar ne yapacaklarını şaşırmış durumdaydılar. Saat 12 olmuş, hatta çeyrek geçmişti. Piyanolar da sustuğu için, bütün odalara insanı ağırlığıyla ezen bir sessizlik çökmüştü.

Yüzü pancar gibi kızaran Prenses geldiğimi görünce;

—Olya nerede? diye sordu.

—Bilmiyorum... Bahçede yok...

Kadıncağız şaşkın şaşkın omuz silkti, sonra kolumdan çekti.

—Saatin çoktan geldiğini bilmiyor mu bu kız?

Ben de omuz silktim. Prenses benden ayrılıp Çayhidzev'in yanına gitti, kulağına bir şeyler fısıldadı. Çayhidzev de omuz silkti. Prenses bu sefer onun kolunu çekti.

—Bu kız ne aptalmış? diyerek evin içinde koşturmaya başladı.

Hizmetçiler, uşaklar, liseli öğrenciler, prensesin akrabaları paldır küldür merdivenlerden aşağıya indiler, ortadan yok olan gelini bulmak üzere bahçenin derinliklerine daldılar. Arkalarından ben de bahçeye gittim. Yegorov'un bir beceriksizlik yapıp Olya'yı elinden kaçırmasından, böylece hepimizi

rezil etmesinden korkuyordum. Ancak korkum boşunaymış. Olya üsteğmenin yanında kuzu kuzu oturuyor, parmaklarını delikanlının yüzünde dolaştırarak kulağına durmadan bir şeyler fısıldıyordu... O mırıl mırıl konuşmasını bitirince bu sefer üsteğmen başlıyordu konuşmaya... Üsteğmenin, Prenses Mariya Yegorovna'nın «kafasına düşünce sokmak» dediği şeyi yaparken bir yandan da öpücüklerle bu düşünceleri tadlandırdığı görülmekteydi. İşte böyle alçak sesle konuşurken, sözlerini öpücüklerle tadlandırırken ağzından yayılan votka kokusunu kızın anlamaması için yüzünü yana çevirmeyi de ihmal etmiyordu. İkisi de öylesine mutluydular ki, dünyada her şeyi, bu arada saatin kaç olduğunu da unutmuşlardı. Kameriyenin kapısında bir süre dikildim, gördüklerime çok sevindim, gençlerin mutluluğunu bozmamak için yüz geri şatoya döndüm.

Neredeyse aklını kaçıracak duruma gelen Prenses bayılmamak için ispirto kokluyordu. Ne yapacağını şaşırmıştı. Bir yandan güveyinden, bir yandan konuklardan utanıyor; öfkesini çıkaracak birini arıyordu. O güne değin kimseye bir fiske vurmadığı halde hizmetçilerden biri gelip genç hanımı bulamadığını söyleyince kızın yanağına bir tokat patlattı. Şampanyayı, kutlamaları beklemekten sıkılan konuklar aralarında fiskos edip gülüşerek yeniden dansa başladılar.

Saat bir oldu, Olya hâlâ ortalıkta yoktu. İyice çılgına dönen Prenses bu sefer bizim arkadaşlardan birine çattı:

—Bu işler hep sizin başınızın altından çıkıyor! O kız bir gelsin, bak, ona neler yapacağım! Söyle, o nerede?

Neden sonra Olya'nın bulunduğu yeri söyleyen bir iyiliksever çıktı. Prenses'in yeğenlerinden, ilkokul öğrencisi, ufak tefek bir yumurcaktı bu. Bahçeden koşa koşa geldi, teyzesine sokularak kucağına oturdu, kadının başını eğdi, kulağına bir şeyler fısıldadı. O anda yüzü sapsarı kesilen Prenses bağırmamak için dudağını ısırdı.

—Ne dedin? Kameriyede mi?

—Evet.

Prenses ayağa kalktı, gülümsemeyi andıran çarpık bir yüzle Olya'nın başının ağrıdığını, düğün törenine katılamayacağı için özür dilediğini duyurdu herkese. Konuklar üzüntülerini bildirdiler, çarçabuk yemeklerini yiyip şatodan ayrıldılar.

Saat ikide (Yegorov genç kızı saat ikiye dek oyalama becerisini göstermişti) ben evin girişinde, zakkumların oluşturduğu duvarın arkasında duruyor; Olya'nın bahçeden dönüşünü bekliyordum. Bütün amacım geçerken onun yüzünü görmekti. Çünkü mutlu kadınların yüzünü seyretmeye bayılırım. Ayrıca üsteğmene karşı duyduğu aşk ile anne korkusunun bu yüze nasıl yansıdığını, aşkın mı, yoksa korkunun mu daha ağır basacağını çok merak ediyordum.

Zakkum çiçeklerini koklayarak beklemem uzun sürmedi. Olya uzakta gözüktü az sonra. Gözlerimi ondan ayıramıyordum. Uzun eteğini toplamıştı, ağır ağır yürüyordu. Ay aydınlığında, bu aydınlığı titrek ışıklarıyla bozan, ağaçlara asılı fenerlerin ışığı altında küçük ayaklarını, yüzünü açık seçik görüyordum. Yüzü ciddi ve solgundu, yalnızca dudaklarının ucu gülümsüyordu. Dalgın dalgın önüne bakışından zihninde çok zor bir problemi çözmeye girişmiş sanırdınız. Genç kız merdivenin birinci basamağına adımını atar atmaz bakışları birden tedirginleşti: Aklına annesi gelmiş olmalıydı. Elini kaldırıp bozulan saçlarını düzeltti, basamakta bir süre kararsız durdu, sonra başını silkti, cesaretle kapıya doğru yürüdü. Kapıyı açınca solgun yüzü salondan taşan parlak ışıkla aydınlandı. Işığı görür görmez irkildi, bir adım geriledi, hatta hafifçe yere çöktü. Sanki birisi onu başından tutup geriye itmiş gibiydi. Onu böylesine irkilten şuydu: Öfkeden, utançtan kıpkırmızı kesilen annesi eşikte dikiliyordu. Başı dimdikti ama tir tir titriyordu... İki dakika kadar süren bir sessizlikten sonra annesi onu şöyle azarladı:

—Bir bey kızı, üstelik bir beyin nişanlısı, Yevgraf adındaki bir üsteğmen bozuntusuyla gizli gizli buluşsun ha! Seni şıllık seni!

Bu hakaretin ağırlığı altında ezilen Olya zangır zangır titremeye başladı, annesinin yanındaki boşluktan sıyrılarak doğruca odasına koştu. Oraya varınca yatağının üstüne oturdu, kaygılı, korku dolu bakışlarını pencereye dikti, sabaha kadar da öyle kaldı.

O gece saat üçte bizim çetenin üyeleri bir araya geldik, mutluluktan sarhoş olan Yegorov'la bir süre dalga geçtikten sonra Harkovlu hukukçu barona, Çayhidzev'le görüşmesi için görev verdik. Baron ne yapıp etmeli, Çayhidzev'in, içinde bulunduğu durumun garipliğini anlamasını, hatta uygar bir insan olarak bizim girişimimizi hoş kaşırlayıp bizleri bağışlamasını sağlamalıydı. Bütün bunlar aramızı bularak, dostça yapılmalıydı... Çayhidzev bizim barona durumu çok iyi anladığını, babasının vasiyetine fazla önem vermediğini, ama Olya'yı sevdiği için onunla evlenmekte kararlı olduğunu bildirmiş. Baronun elini «dostça» sıkmış, ertesi gün Yeşil Dil'den ayrılacağını söylemiş.

Ertesi sabah Olya süklüm püklüm kahvaltıya indi. Yüzü solgundu, hem korktuğu, hem utandığı belliydi; anlaşılan, gelecekle ilgili beklentileri hiç de umut verici değildi. Ama hepimizi birden yemek salonunda görünce biraz yüzü güldü. Orada toplanmış, Prenses'in yüzüne karşı bağırıp çağırıyorduk. Hem de hep bir ağızdan... Artık küçüklük maskemizi atmıştık yüzümüzden, Yegorov'un geçen akşam Olya'nın kafasına soktuğu düşüncelerin aynısını biz de Prenses'e telkin etmeye çalışıyorduk. Kadınların özgür olduğu, evlilikte seçme hakları bulunduğu, onların da kişilik taşıdığı gibi düşünceler... Prenses, suratı bir karış asık, Yegorov'un gönderdiği mektubu sesini çıkarmadan dinledi. Bu mektubu hepimiz el birliğiyle yazmıştık. İçerisinde «yaşımın küçüklüğünden, deneyimsizliğim-

den, eğer siz uygun görürseniz...» gibi sözler sık sık geçiyordu.

Mektubu okuyup bitirmemizi sessizce bekledikten sonra Prenses;

—Benim gibi yaşını başını almış bir kadına ders vermek sizin gibi süt kuzularının işi değil, dedi. Ben ne yaptığımı biliyorum. Şimdi çayınızı için, sonra da başka birini bulup vereceğiniz aklı ona verin! Anlaşılıyor, sizin benim gibi kocakarılarla işiniz yok artık, birlikte yaşayamayız. Siz çok akıllısınız, bense aptalın biri... Yollarımız burada ayrılıyor beyler, sizlere güle güle! Hepinize çok minnettarım!

Prenses düpedüz evinden kovuyordu bizi. Ona bir teşekkür mektubu yazdık, sıraya girip elini öptük, istemeye istemeye Yegorov'un çiftliğine taşındık. Orada tüm yaptığımız aralıksız içki içmek, Olya'nın özlemini çekmek, dertli Yegorov'u avutmaya çalışmaktı. Üçüncü ayrılık haftamıza giriyorduk ki, hukukçu baron arkadaşımız Prenses'ten bir mektup aldı. Prenses ondan Yeşil Dil'e bir zahmet uğramasını, kendisi için bir evrak düzenlemesini istiyordu. Baron hemen yola koyuldu. Aradan üç gün geçip baron çiftliğe dönmeyince biz de, sözümona, arkadaşımızı yoklamak için yollara düştük. Yeşil Dil'e vardığımızda vakit öğleyi buluyordu. Hemen yazlık şatoya girmedik, bahçede oyalanarak pencerelere bakmaya başladık. Prenses geldiğimizi görmüştü.

Penceresinden;

—Ne işiniz var burada? Neden geldiniz? diye sordu.

—Geldik işte...

—Yoksa benden istediğiniz bir şey mi var?

—Baronu götürecektik de...

—Baronun sizin gibi zıpırlarla, haydut bozuntularıyla bir alış-verişi olamaz! O şimdi oturmuş, bir sürü yazı hazırlıyor.

Şapkamızı çıkarıp pencereye yaklaştık.

—Sağlığınız nasıl, Prensesim? diye sordum ben.

—Daha ortalarda ne dolaşıyorsunuz? Hadi, gidin odalarınıza!..

Bu çağrı üzerine hepimiz odalarımıza dağıldık, sesimizi çıkarmadan beklemeye başladık. Bu sessizlik bizleri çok özleyen Prenses'in hoşuna gitmişti. Ardından öğle yemeğine alıkonulduk. Yemekte kaşığını yere düşüren bir arkadaşımızı Prenses «Ayran budalası!» diyerek haşladı. Ona göre daha kaşık tutmayı bile öğrenememiştik. Yemeğin bitiminde Olya ile bahçede dolaştık, o geceyi şatoda geçirdik...

Ertesi gün aynı şey yinelendi, böylece eylülün sonuna değin Yeşil Dil'den ayrılmadık. Prenses'le aramızda kendiliğinden barış yapılmıştı.

Moskova'ya döndükten sonra Yegorov'dan bir mektup aldım. Üsteğmen kış boyunca Prenses'e dil döküp, sonunda onu tavlamayı başardığını, öfkesini sevgiye dönüştürdüğünü yazıyor. Önümüzdeki yaz kızıyla üsteğmenin düğününü yapacağına söz vermiş.

Kısa bir süre sonra iki mektup daha alacağım. Biri Prenses'ten gelen resmi ve sert bir mektup, öteki ise Olya'nın tasarılarla dolu, uzun, neşeli mektubu... Mayıs sonunda Yeşil Dil'e gene yol görünüyor...

HEP DİLİMİN YÜZÜNDEN

Gülünecek bir olay

Öylesine ağlamak istiyorum ki! Ah, bir ağlasam, birazcık açılacağım.

Olağanüstü bir akşamdı. İki dirhem bir çekirdek giyindim, tarandım, kokular süründüm, bir Don Juan tavrıyla sevdiğim kızın evine gittim. Sokolniki semtindeki yazlıklardan birinde oturuyorlar. Sevdiğim kız gençtir, güzeldir, 30.000 ruble drahoması vardır, yeterince öğrenim görmüştür, bu satırların yazarını deli gibi sever.

Sokolniki'ye vardığımda onu parkta, göğe dimdik yükselen köknarların altında, her zaman buluştuğumuz sıramızda oturur buldum. Beni görünce ayağa fırladı, yüzü sevinçten parlayarak hızla bana doğru yürüdü.

—Çok katı yüreklisiniz! dedi. Bu kadar gecikilir mi? Biliyorsunuz, beklemekten çok sıkılırım. Bir daha böyle yapmayın, olur mu?

Cici, tatlı elini öptüm; mutluluktan titreyerek, yan yana, sıramıza oturmaya gittik. Yüreğim sızılar içinde, sanki göğsüm yarılıp dışarı fırlayacakmışçasına küt küt atıyordu. Yürek atışlarım gibi nabzım da hızlı hızlı vuruyordu.

Belli ki bir nedeni vardı heyecanımın. Sevgilimle buluşmaya, geleceğimizle ilgili kesin bir sonuç almak için gitmiştim. Ya hep ya hiçti, her şey o akşamki görüşmemize bağlıydı.

Hava çok güzeldi ama ben havanın güzelliğine aldıracak durumda değildim. Başımızın üstünde bülbüller şakıdığı halde

dinlemiyordum, aşk buluşmalarının kaçınılmaz süsü olan bu gibi şeyler vız geliyordu bana.

Sevgilim yüzüme bakarak;

—Niçin konuşmuyorsunuz? dedi.

—Hiç... öyle... Nasıl, anneniz iyi mi?

—İyi...

—Ya... demek, öyle... Şey, ben... Varvara Petrovna, buraya sizinle konuşmaya geldim. Sizinle buluşmamızın nedeni... Şey... bugüne dek sustum hep, artık konuşacağım...

Varya başını önüne eğdi, titreyen parmakları arasında tuttuğu çiçeği örselemeye başladı. Kendisine ne söyleyeceğimi biliyordu.

Bir süre suskun bekledikten sonra asıl konuyu açmaya karar verdim.

—Evet, susmayacağım artık. Bugüne dek konuşmaktan çekinip hep sustum, ama artık duygularımı açıklamak zorundayım. Belki de söyleyeceklerimden dolayı güceneceksiniz, belki beni hiç anlamayacaksınız. Ama ne yapalım?..

Gene sustum. En doğru sözcükleri seçmeye çalışıyordum. O sırada sevgilimin gözlerinde de aynı heyecanı okudum. «Hadi, konuş! Daha ne duruyorsun? Sen de amma mıymıntıymışsın! Bana ne acılar çektirdiğini bilmiyor musun? Hadi, durma!» der gibiydi.

—Buraya her gün niçin sizinle buluşmaya geldiğimi, niçin çevrenizde dönüp dolaştığımı tahmin ediyorsunuzdur herhalde. Bunda tahmin edilmeyecek ne var zaten? O size özgü derin kavrama yeteneğinizle içimde beslediğim duyguları, size karşı beslediğim duyguları anlayacağınızı... (Gene sustum) umarım, Varvara Petrovna!..

Varya başını daha bir aşağı eğdi, parmaklarının çiçekle oynaması hızlandı.

—Evet, sizi dinliyorum...

—Ben... ben... ama söylemeye gerek var mı? Her şey açık-

ça ortada... Şey... seviyorum sizi. Tanrım, evet, oldu işte! (Gene sustum) Delice seviyorum! Öylesine çok seviyorum ki, yeryüzündeki bütün romanları, bu romanlarda yazılan bütün aşk açıklamalarını, yeminleri, verilen sözleri bir araya getirin, ancak o zaman... yüreğimde size karşı beslediğim... duyguları... Varvara Petrovna! (Gene sustum) Varvara Petrovna! Peki, siz niçin susuyorsunuz?

—Ne dememi bekliyorsunuz?

—Bana söyleyecek bir sözünüz yok mu?..

Varya başını kaldırdı, gülümsedi.

«Tüh, ne beceriksizim!» diye geçirdim içimden. Ama o gülümsemesini sürdürdü, dudakları kıpırdandı, belli belirsiz bir sesle, «Niçin olmasın?» dedi.

Oh, dünyalar benimdi şimdi. Kendimden geçercesine eline sarıldım, o cici, tatlı eli öptüm, öptüm... Sonra çılgıncasına ötekine sarıldım. Bir taneydi benim sevgilim, onun gibisi yoktu! Ben elini öperken o da başını göğsüme dayamıştı. İşte o zaman, ancak o zaman gür saçlarının baştan çıkarıcılığını fark edebildim. Bu saçları öptüm, bir anda yüreğim ısındı, içime kor parçaları düştü sandım. O sırada Varya başını kaldırıp yüzüme baktı, bana da dudaklarını öpmekten başka bir şey kalmadı.

İşte Varya artık tümüyle kollarımdayken, 30.000 rublelik drahomasının bana verilmesi bir imzaya kalmışken, sözün kısası, güzel bir eşin, iyi bir paranın, parlak bir geleceğin çantada keklik olduğu hemen hemen kesinleşmişken kör şeytan birdenbire dürttü beni.

Nasıl oldu, bilmem, kısmetimin karşısında böbürlenmek, onu ilkelerine bağlı bir adam olduğuma inandırıp caka satmak istedim herhalde. Daha doğrusu, ne istediğimi kendim de bilmiyordum. İçimde karşı konulmaz, dehşetli bir duygu seli kabardı.

Kızı dudaklarından öptükten sonra;

—Varvara Petrovna! dedim. Sizden karım olacağınızı bil-

diren sözü almadan önce, ilerde doğabilecek yanlış anlamaları şimdiden önlemek amacıyla birkaç söz söylemeyi kaçınılmaz bir görev sayıyorum. Kısa konuşacağım... Varvara Petrovna, beni yeterince tanıyor musunuz? Nasıl bir insan olduğumu biliyor musunuz? Ben dürüstüm, çalışmayı severim, sonra... sonra onurluyum. Bu konularda bana kimse bir şey diyemez. Bunların ötesinde... iyi bir geleceğim var. Ama züğürdün biriyim ben... Ne param var, ne malım-mülküm...

—Biliyorum. Mutluluk parayla elde edilmez ki...

—Aslında benim de paraya aldırdığım yok. Yoksulluğumla gurur duyarım! Edebiyat çalışmalarından aldığım beş-on rubleyi, başka yollardan kazanacağım yüzlerce rubleye değişmem...

—Anladım. Başka?

—Yoksulluğa çoktan alıştım... Artık aldırmıyorum. İstesem bir hafta yemek yemeden durabilirim... Ama siz? İki adım öteye arabasız gitmeyen, her gün yeni şeyler giyen, adım başı para harcayan, yoksulluk nedir bilmeyen, size alınan çiçek modaya uygun değilse bundan büyük mutsuzluk duyan biri olarak benimle evlenmek uğruna yeryüzü nimetlerini tepebilir misiniz?

—Ama benim param var ya? Drahoma getireceğim.

—O, pek önemli değil! Getireceğiniz otuz bin ruble birkaç yılda biter. Sonra? İstekleriniz biter mi peki? Sonuç, acı gözyaşları! Deneyimlerime inanın! Hepsini biliyorum. Şimdi ağzımdan çıkan sözlerin anlamını da... İsteklerinizi dizginlemek için güçlü bir irade, insan üstü bir çaba gerekecek.

Saçmalıyorum galiba, diye düşündüm ama konuşmamı sürdürdüm:

—İyi dinleyin, Varvara Petrovna! Naslı bir adım attığınızı bilin! Bu yolun dönüşü yoktur. Evlilik önerime yanıt verirken önce demin söylediklerimi iyice ölçüp tartın! Siz yaşam boyu huzurunuzdan yoksun kalacağınıza, ben sevdiğim birinden

yoksun kalayım. Edebiyattan ayda kazandığım yüz ruble yetmez bize. Bununla geçinemeyiz. Yol yakınken iyi düşünün!

Heyecandan ayağa kalkmıştım.

—Her şeyi ölçüp biçin! Olanaklarımız sınırlı olacağına göre kendinizi gemleyemeyecekseniz bunun sonunda göz yaşları, sitemler, erken ağaran saçlar var demektir. Dürüst bir insan olduğum için uyarıyorum sizi. Birçok yönüyle sizinkinden ayrı, size yabancı bir yaşamı benimle paylaşacak kadar iradenize güveniyor musunuz?

(Suskunluk)

—Benim drahomam ne güne duruyor!

—Ne kadar? Yirmi binler, otuz binler neye yarar ki? Kahkah-kah! Yoksa milyon mu? Ayrıca ben böyle bir şeyi... kabul edebilecek miyim sanıyorsunuz? Hayır! Hiçbir zaman! Gururum el vermez!

Oturduğumuz sıranın çevresinde birkaç tur attım. Varya düşüncelere dalmıştı. Ben için için seviniyordum. Sözlerim onu etkilediğine göre bana saygı duyuyor demekti.

—Bu durumda ya ben ve yoksunluklar, ya da ben olmaksızın varlık içinde yaşama şansı... Bunlardan birini seçin! Birincisini seçmeye gücünüz var mı? Sevgili Varya'mın gücü yetecek mi buna?

Kendimi kaptırmıştım, konuştukça konuşuyordum. Bir yandan da ikiye bölünmüş gibiydim. Bir yarım, sözlerimin anlamını biliyor, durumun ciddiyetini kavrıyordu; öbür yarım ise «Sakın beni bırakma, güzelim! Senin otuz bine konunca bak, neler olacak! Drahoman bize ömür boyu yeter!» tatlı hayallerine dalmıştı.

Varya beni dinledi, dinledi... Sonunda ayağa kalkarak elini uzattı.

—Size çok teşekkür ederim!

Bunu öyle bir sesle söylemişti ki, yerimden hopladım, yüzüne bakakaldım. Gözleri, yanakları yaşlar içindeydi.

—Bana karşı dürüst, mert davrandığınız için size ne denli teşekkür etsem azdır. Evet, ben başka türlü yetiştirildim... sıkıntıya katlanamam.... Sizin denginiz değilim ben....

Böyle diyerek hıçkırıklarla ağlamaya başladı. Ne yapacağımı şaşırmıştım... Ağlayan kadın görünce hep böyle olurum. Hele o sırada!.. Ben ne yapacağımı tasarlarken Varya kendini toparlayıp göz yaşlarını sildi.

—Haklısınız. Bu durumda sizinle evlenecek olursam kendi kendimizi aldatmış oluruz. Size uygun biri değilim. Zengin aile kızıyım, el bebek, gül bebek yetiştirildim. Hep arabalarda gezer, çulluk eti, ballı börekli yerim ben... Sade suya tirit, halkın içtiği lahana çorbası bana göre değil. Bu konularda annem de beğenmez huyumu, ama elimden ne gelir ki? Yaya yürümek hoşuma gitmez, çabucak yorulurum... Giyim kuşam zevkim de öyle... Bütün bunlara nasıl para dayandıracağız? Kesinlikle olmaz! Ayrılalım en iyisi, hoşça kalın!

Eliyle yüreğimi paralayan bir hareket yaptıktan sonra ondan hiç beklemediğim bir şey daha söyledi:

—Hayır, hayır! Ben size layık değilim! Elveda!

Bunu söyledikten sonra dönüp hızla yanımdan uzaklaştı. Bense aptal gibi orada kalakaldım. Sevdiğim kız benden uzaklaşırken arkasından bön bön bakıyor, ayaklarımın altındaki toprağın sarsıldığını hissediyordum. Neden sonra kendimi toparladığımda başıma ne işler açtığımı anlamaya başladım. Ben ne halt etmiştim? Hepsi şu dilimi tutmasını bilememektendi! Nerdeyse ağlayacaktım. Arkasından bakıp «Ne olur, geriye dön!» diye bağırmak istedim ama kızın yerinde yeller esiyordu.

Böylece kendi gözümde rezil olduktan, bir hayli acılı dakikalar yaşadıktan sonra eve gitmeye karar verdim. İşin kötüsü, parkın girişinde atlı tramvay filan gözükmüyordu. Yanımda araba tutacak param olmadığı için ister istemez yaya yola koyuldum.

Üç gün sonra yeniden Sokolniki'deydim. Sevgilimin yazlığına vardığımda onun hasta olduğunu, yakında babasıyla birlikte Petersburg'a gideceğini söylediler. Buna bir anlam veremedim.

Şimdi yatağımda yatarken hıncımdan yastığımı dişliyor, kendi kendime tokat atıyorum. İçimde ne fırtınalar koptuğunu bir bilseniz!.. Ey, değerli okurum, ben bu işi nasıl düzelteceğim? Sevdiğim kıza ne söyleyeyim şimdi? Yoksa mektup mu yazayım? Ama nasıl ulaştıracağım mektubu ona?..

Hep çektiklerim şu dilimin yüzünden!

HANIMEFENDİ

I

Bir çift saf kan atın çektiği yaylı araba kurumuş, tozlu otları çıtır çıtır ezerek köyün yaşlılarından Maksim Jurkin'in evine yaklaştı. Arabada Yelena Yegorovna Strelkova adında bir hanımefendi ile onun çiftliğinin yöneticiliğini yapan Feliks Adamoviç Rjevetski vardı. Feliks Adamoviç arabayı durdurarak çevik bir hareketle yere atladı, eliyle evin pencere camına birkaç kez vurdu. Fersiz bir ışık yandı odada.

—Kim o? diye soran yaşlı bir kadın sesi duyuldu içerden.

Az sonra Maksim Jurkin'in karısının başı camın arkasında gözüktü.

Hanımefendi;

—Nine, bir dakika dışarı çıkar mısın? diye seslendi.

Yaşlı kadınla birlikte Maksim Jurkin de kapıda belirdi. İkisi yerlere kadar eğilerek önce hanımefendiye, sonra çiftlik yöneticisine selam verdiler.

Hanımefendi yaşlı adama şöyle bir baktı.

—Söyler misin, bu ne demek oluyor?

—Bir şey mi olmuş, hanımefendi?

—Bir de bilmez gibi soruyorsun? Nerede Stepan?

—Evde değil. Değirmene gitti.

—Söyler misin, o kendini ne sanıyor? Neden işini bırakıp gitti? Nedir bizden istediği?

—Hanımefendi biz de bilmiyoruz. Nereden bilebiliriz ki?..

—Onun bu davranışı çok kötü! Gördüğünüz gibi arabam sürücüsüz kaldı. Bu seferlik Feliks Abramoviç bir iyilik yapıp

hem atları koştu, hem de yaylıyı buraya kadar getirdi. Oğlunuzun yaptığı düpedüz düşüncesizlik! Başka ne diyebilirim ki? Yoksa aylığını az mı buluyor?

Yaşlı adam, pencereleri süzen çiftlik yöneticisine yan yan bakarak;

—Onun aklından geçenleri yalnız Hazreti İsa bilir, dedi. Bize de bir şey söylemedi. Ne düşündüğünü nereden bilebiliriz? Aklına esmiş, çekip gitmiş. Çok başına buyruktur. Dediğiniz gibi belki de aylığını az buldu.

Feliks Adamoviç pencerelerden birine gözünü dikmişti.

—Şurada, kutsal tasvirlerin bulunduğu köşede biri yatıyor. Kimdir o?

—Büyük oğlum Semyon, beyim. Stepan evde değil.

Hanımefendi bir sigara yaktı.

—Onunkisi saygısızlığın dikâlâsı. Hiç iyi yapmadı. Mösyö Rjavetski, Stepan'a ne ücret ödüyoruz?

—Ayda on ruble.

—Madem on ruble az geliyor, biz de on beş verelim. Ama kendisi bir şey söylemedi ki! Çekip gitti. Vicdana, dürüstlüğe sığar mı?

Rjevetski her sözcüğü vurgulayarak hanımefendiyi destekledi:

—Ben her zaman söylemişimdir: Bu insanlara fazla yüz vermeyeceksiniz! Ama siz beni dinlemediniz, asalakları şımarttınız! Aylığının tümünü ödemeyecektiniz. Gördünüz, bir yararı dokundu mu? Şimdi de ücretini yükseltmeye kalkıyorsunuz. Merak etmeyin, işini bırakamaz. Anlaşma yapmışsınız, işe başlamış...

Leh asıllı yönetici yaşlı babaya döndü.

—Bak, Maksim! Senin oğlanın yaptığı domuzluktan başka bir şey değil!

—*Finissez, donc!*[1]

1 Yeter artık! (Fr)

—İşittin mi beni, cahil köylü? Madem işe başladı, adam gibi hizmet etsin! Kafasına estiği zaman bırakıp gitmek de ne oluyor? Hele yarın bir gelsin, ben ona ne yapacağımı bilirim! Sen de iyi düşün, kocakarı! Elimden çekeceğiniz var!

—*Finissez, Rjevetski!*

—Alacağınız olsun! İşiniz düştüğünde yanıma gelebilecek misiniz, bakalım! Hiçbirinizin gözünün yaşına bakmam! Siz insan mısınız, be? İyi sözden de anlamıyorsunuz! Ama neden anladığınızı biliyorum ben: Kötek, kötü davranış! Onu-bunu bilmem, yarın Stepan'ı karşımda göreceğim!

—Söylerim kendisine. Söyleyince gelir... Gelmeyip de ne yapacak?

Yelena Yegorovna;

—Aylığını artırdığımı da söyle, dedi. Arabacısız nasıl yaparım ben? Çalışmak istemiyorsa açıkça söylesin, o zaman başkasını ararız. Yarın sabah konakta olsun, tamam mı? Bu kaba davranışından ötürü çok üzüldüğümü bildirin. Sen de oğlunun kulağını bük, nine! Umarım fazla bekletmez, bir daha peşine adam göndermeye zorlamaz beni. Yanıma yaklaş, anacığım! Bu senindir, oldu mu? Böyle koca bebeklerle uğraşmak sana da zor gelmeli. Hadi, al, al!

Cebinden çıkardığı güzel sigara tabakasının kapağını açtı, sigaraların altından sarı bir kâğıt para alıp yaşlı kadına verdi.

—Bak, oğlun gelmeyecek olursa aramız iyice bozulur. Böyle şeylerden hoşlanmam. Umarım, bekletmeden gelecektir. Siz gene de kulağını bükün! Hadi, Feliks Adamoviç, gidelim artık! Esen kalın!..

Rjevetski arabaya sıçradı, dizginleri toplamasıyla yaylının yumuşak yolda hareket etmesi bir oldu.

Yaşlı köylü;

—Kaç para verdi? diye sordu karısına.

—Bir ruble.

—Getir onu bana!

Böyle diyerek kâğıt parayı aldı, iki eliyle birden okşadı, özenle katlayıp cebine soktu.

Evlerine girdiklerinde oğlunu kaldırdı.

—Bu iş tamam, Stepan. Değirmene gittin diye hanımefendiye bir yalan kıvırdım. Öyle korktu ki, görmeliydin!

Yaylı iyice uzaklaşarak görünmez olunca Stepan pencereye yaklaştı. Korkusundan bet beniz kalmamıştı, titriyordu. Pencereyi açıp yarı beline dek dışarı sarktı, ağaçları uzaktan koyu koyu gözüken bahçeye doğru yumruğunu uzattı, birilerine gözdağı verircesine sallamaya başladı. Bahçe, bey konağının baçhesiydi. Yumruğunu beş-altı kez salladıktan sonra geriye çekildi, pencere kanadını gürültüyle kapattı.

Hanımefendinin gidişinden yarım saat sonra Maksim Jurkin'in evinde akşam yemeği yeniliyordu. Yaşlı Jurkin ile karısı yağ lekeleriyle kaplı masanın ocağa yakın ucuna oturmuşlardı. Karşılarında ise eve iznini geçirmeye gelen büyük oğulları Semyon vardı. Sarhoş kırmızı yüzlü, uzun çopur burunlu, hafifçe sulu gözlü Semyon, saçlarının kırlaşmış, tepesinin açılmış olmamasına, gözleri babasının çingene gözleri gibi kurnaz kurnaz kırpışmamasına karşın tıpa tıp Jurkin'in aynısıydı. Semyon'un yanında ise evin ikinci oğlu Stepan oturuyordu. Güzel, sarışın başını yumruklarına dayayarak oturan Stepan'ın fazla bir şey yediği yoktu, isle kaplı tavana dik dik bakarken derin düşüncelere dalmıştı.

Stepan'ın karısı Mariya'nın sofraya koyduğu lahana çorbasını sessizce içip bitirdiler. Çorba bitince Maksim Jurkin;

—Götür! dedi.

Mariya boş tası masadan aldı, ocak uzakta olmadığı halde oraya kadar götüremedi. Ayağı bir yere takılıp tökezledi, hemen oracıktaki sıraya kapaklandı. Tas elinden düştü, eteğinden aşağı kayıp yere yuvarlandı. Ardından hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

—Niçin ağlıyorsun? diye sordu kaynatası.

Mariya'nın hıçkırıkları daha bir yükseldi. İki dakika kadar böyle geçti. Bu duruma dayanamayan kocakarı yerinden doğruldu, ocakta ısınan lapayı alıp sofraya getirdi. Stepan ayaklandı onun ardından. Öksürerek;

—Sus! Ağlama! diye çıkıştı karısına.

Ama Mariya'nın hıçkırıkları kesilmek bilmiyordu. Stepan;

—Sus, dedik sana! diye bağırdı bir kez daha.

Bu sefer Semyon karıştı işe. Gür saçların örttüğü ensesini öfkeyle kaşıdı.

—Karı zırlamasından hiç hoşlanmam! Durmadan zırlarlar ama niçin zırladıklarını kendileri de bilmezler. «Karı milleti!» dememişler boşuna... Madem kendini tutamıyorsun, git o zaman dışarda zırla!

—Kadınlar gözü suludur, dedi babaları. Neyse ki, akıttıkları suya para vermiyoruz, kendiliğinden akıp gidiyor. E, daha ne ağlıyorsun, gelin kızım? Hadi, kes artık! Korkma, Stepka'yı elinden almazlar! El bebek, gül bebek, seni fazla şımarttık, anlaşılan. Hadi kalk da lapanı ye!

Stepan karısına doğru eğildi, dirseğine hafifçe vurdu.

—E, susmayacak mısın daha? Hadi, kes artık!

Mariya gene susmayınca onun üzerinde yattığı sıraya yumruğunu indirdi.

—E-e-e! Pezevengin kızı sen de!

O anda kendi gözünden de bir damla yaş parlayarak yanağından aşağı yuvarlandı. Stepan göz yaşını sildi, masaya oturdu, lapasını yemeye koyuldu. Bunun üzerine Mariya da kalktı, ama hıçkırarak ocağın yanına, herkesten uzak bir yere oturdu. Masadakiler lapalarını bitirdiler.

—Maşa, kvas getir! diye bağırdı Maksim Jurkin. Evin gelini görevini unutmamalı! Küçük değilsin artık, sümüklerini akıtıp durmaktan utanmıyor musun?

Mariya soluk, ağlamaklı bir yüzle, oturduğu yerden doğruldu, kimseye bakmaksızın, kvas dolu kepçeyi kaynatasına

uzattı. Kepçe elden ele dolaştı. İçme sırası kendisine gelince Semyon kepçeyi aldı, istavroz çıkardı, bir yudum içti ama kvas boğazında düğümlenip kaldı.

—Niçin kıkırdıyorsun? diye sordu babası.

—Hiç... Aklıma bir şey geldi de...

Semyon böyle dedikten sonra başını arkaya attı, kocaman ağzını açarak kıkırdamasını sürdürdü. Bir yandan da sinsi sinsi kardeşine bakıyordu.

—Demin hanımefendi geldiğinde ne dedi, biliyor musun? Kıh-kıh-kıh!

Stepan'ın gözleri ağabeyinin yüzüne çakılmıştı. Utancından kıpkırmızı kesildi.

—On beş ruble yaptı aylığını, diye araya girdi babaları.

—O da ne ki? Yüz rubleye bile çıkarır. Yeter ki istemesini bil. Tanrı canımı alsın, çıkarır!

Semyon bunları söyledikten sonra göz kırptı, gerindi.

—Ah, o karı benim elime bir geçse! İliğini emer, sömürürdüm. Hüffpt!

Büzüşerek kardeşinin omzuna bir yumruk indirdi, kahkahayı bastı.

—Ama nerede sende o yürek? Çok utangaçsın, be kardeşim! Erkek milletine utanmak yaraşır mı? Kısaca, salağın tekisin! Hem de dikâlâsı!

—Salak olduğu kesin! dedi yaşlı adam da.

Ocağın yanından genç hıçkırıklar yükseldi.

—Görüyorsun, senin avrat zırlıyor durmadan. Kıskançlıktan bütün bunlar. Hani, öbür karıya gidecceksin ya... Zavallının ödü patlıyor. Karı zırlamasından oldum olası nefret etmişimdir. Şurama bir bıçak saplanır sanki. Ah, siz karılar yok musunuz! Tanrı sizleri ne diye yaratmış, bilmem ki!.. Yeryüzündeki varlığınızın sebebi nedir? Eh, yedirdiğiniz yemek için teşekkürler! Şimdi olsa, bir de şarap içseydik! Ne güzel düşler görürdük! Senin hanımefendinin şarabı da bol olmalı, Stepan! İç içe-

bildiğin kadar! Ama hepsi senin olsun, ben istemem.

—Ağabey, çok duygusuz bir adamsın sen!

Stepan böyle söyledikten sonra arabanın yaygısını kucakladı, evden çıktı. Semyon da arkasından...

Avluda Rusya'ya özgü, durgun mu durgun bir yaz gecesi karanlığı bastırmıştı. Uzaklardan, tepelerin arkasından ay yükseliyordu. Gökyüzünün karşı köşesinde ise parça parça dağılmış, kenarları gümüş parlaklığında bulutlar vardı. Gökyüzü baştan başa sarımsı yeşil karışımı, hoş bir renge bürünmüştü. Yıldızlar, ayın yükselmesiyle birlikte ürküp parlaklıklarını içlerine çekmiş gibiydiler. Irmaktan çevreye insanın yüzünü okşayan, serin bir nem yayılıyordu. Peder Grigori'nin evindeki saat akşamın 9'u olduğunu çatlak sesiyle bütün köye duyurdu. Çıfıt meyhaneci, dükkânının kepenklerini çarpa çarpa kapadı, kapısının üstüne isten kararmış küçük fenerini astı. Sokakta, köyün evlerinin avlularında in cin top oynuyordu şimdi.

Stepan araba yaygısını otların üstüne serdi, üzerine uzanıp yattı, bir kolunu başının altına koydu. O sırada Semyon da öksürerek onun ayakucuna oturdu.

—Mmmm! diye hafif bir ses çıkardı.

Bunun ardından bir sessizlik çöktü. Semyon oturuşunu düzeltti, küçücük piposunu yaktı.

—Bugün Trofim'in meyhanesine gitmiştim, dedi. Bira içtim. Tam üç şişe bitirmişim... Pipodan birkaç kez çekmek ister misin, Stepan?

—Yok, istemem.

—İyi tütündür. Şimdi çay olsa da içsek. Hiç hanımefendinin konağında çay verdiler mi sana? Güzel miydi? Çok güzel olmalı. Kilosu on rubledir en azından. Kilosu iki yüz rubleye olanlar da vardır. Yemin ederim vardır. Kendim içmedim ama bilirim. Kentte bir dükkânda tezgâhtarlık yaptığım sırada gördüm... Hanımefendilerden biri alırdı da... Ah, nasıl mis gibi

kokardı, bir bilsen! Kokusunu unutamıyorum... Yarın hanımefendinin konağına gidiyorsun, değil mi?

—Beni rahat bırak!

—Hemen kızma, canım! Seninle konuşuyoruz, kötü bir şey söylemiyorum ki... Kızman gerekmez... Ancak oraya niçin gitmek istemediğini anlamıyorum. Sen de bir tuhafsın. Parası bol, yemekleri nefis, içebildiğin kadar da içki... İstersen en iyisinden çay, türlü türlü sigaralar...

Bir süre sustu, sonra yeniden başladı:

—Üstelik güzel kadın! Karı yaşlı olsa başına belayı aldın demekti, ama böyle biriyle yaşamak büyük mutluluk! Kadın değil ateş, kor parçası vallahi! Boynu da ne güzel, biçimli, ince ince tüylü!

Stepan döndü, ağabeyinin yüzüne dik dik baktı.

—Günah! Günah hiç düşündün mü?

—Ne günahı? Yoksul adama günah mı olurmuş?

—Cehennem ateşinde yanmak için zengini de bir, yoksulu da... Ayrıca biz yoksul muyuz? Yoksul değiliz.

—Yok, canım! Günah bunun neresinde? Onu sen baştan çıkarmadın ki! O kendi ayağıyla geldi. Bostan korkuluğundan başka bir şey değilsin sen!

—Sen de haydutun birisin! Düşüncelerinden belli.

Semyon içini çekti.

—Dedik ya, salaksın sen! Salak! Mutluluğun ne demek olduğunu anladığın yok! Duygularını yitirmişsin. Anlaşılan, çok paran olmalı. Cebine para girsin istemiyor musun?

—İsterim ama kendi param olursa...

—Ama hırsızlık yapmıyorsun ki! Kadın kendi eleceğiziyle veriyor sana... Ben de tutmuş, senin gibi bir mankafaya laf anlatmaya çalışıyorum! Sana laf anlatmak, deveye hendek atlatmaktan daha güç!

Semyon doğruldu, birkaç kez gerindi.

—Bir gün pişmanlık duyarsın ama o zaman da iş işten

geçer. Bak, aslanım, bundan böyle gözüm görmesin seni! Stepan diye bir kardeşim yok artık! Cehennene kadar yolun var!.. Senin aptal ineğin sana yeter de artar bile...

—Mariya mı inek?

—Hem de daniskası!

—Ya, demek öyle! Sen bana bakar mısın! İnek dediğin bu kadının eline su dökecek adam değilsin sen! Yıkıl karşımdan!

—Hem senin için iyi olurdu, hem de bizim için, aptal!

—Hadi, bas git!

—Gidiyorum işte! Sana bir güzel sopa çekmeli!

Semyon döndü, ıslık çala çala evlerine doğru yürüdü. Aradan beş dakika kadar geçmişti ki, Stepan yakınlarda bir yerde kuru otların çıtırdadığını işitti. Karısı Mariya'ydı gelen. Mariya yaklaştı, bir süre dikildikten sonra Stepan'ın yanına uzandı.

—Gitme, Stepan! diye fısıldadı genç kadın. Gitme, bir tanem! Seni mahveder bu kadın! Polonyalısı yetmedi, şimdi de sana el atıyor. Sakın gitme ona, Stepan'cığım!

—Üzerime fazla düşme!

Mariya'nın göz yaşları sicim sicim yağan, sıcak yağmur damlaları gibi Stepan'ın yüzüne döküldü.

—Acı bana, Stepan! Üstelik boğazına kadar günaha batacaksın. Benden başkasını sevme, gitme o kadına! Madem Tanrı önünde benimle nikâhlandın, benimle yaşayacaksın. Öksüzün biriyim ben. Senden başka kimsem yok...

—Artık boşlar mısın yakamı? «Gitmeyeceğim» dedim ya! Şimdi bir de sana mı laf anlatalım!

—Gitme, ne olursun, yiğidim! Buna dayanamam, Stepancığım! Yakında çocuklarımız olur. Beni bırakırsan vebal altında kalırsın. Baban ile Semyon aklını çeliyorlar. Aldırma sen onlara! Onlar insan değil, hayvan!

—Hadi, uyu artık.

—Uyuyorum, Stepan'cığım, uyuyorum.

Maksim Jurkin'in sesi duyuldu o sırada:

—Mariya? Neredesin? Gel, seni anan arıyor!

Mariya ayağa fırladı, saçlarını düzeltti, eve doğru koştu. Maksim Jurkin oğlunun yanına geldi. Sırtından giyeceklerini çıkarıp yalnız iç çamaşırlarıyla kaldığı için ay ışığında hortlağa benzetilebilirdi. Kafasının dazlak yerinde, çingene gözlerinde ayın ışıltısı yansıyordu.

—Yarın hanımefendiye gitmiyor musun? diye sordu Stepan'a.

Delikanlıdan yanıt gelmedi.

—Gideceksen erkenden git. Belki atlar gebrelenecektir. On beş ruble alacağını da aklından çıkarma. On rubleye razı olayım deme sakın!

—Hayır oraya gidecek filan değilim!

—Bu da nereden çıktı?

—Öyle işte... istemiyorum.

—Ama neden?

—Kendin daha iyi bilirsin!

—Bak, Stepan! Kocaman adamsın, sana sopa çekmeye zorlama beni!

—Döversen döv!

—Babaya böyle mi karşılık verilir? İyi düşün, Stepan! Babanla konuştuğunu unutma! Emdiğin sütün kokusu daha ağzında duruyor, benimle böyle nasıl konuşursun?

—Çalışmayacağım, dedim. Hepsi o kadar! Hem kiliseye gidiyor, hem de Tanrı'dan korkmuyorsunuz.

—Bak şu kafasıza! Ben de yeni bir ev yaptırıp karınla seni bizden ayırmayı düşünüyordum. Peki, şimdi ne olacak? Keresteyi kimden alacağız? Bayan Strelkova'dan, yani hanımefendiden başka güvendiğimiz kim var? Ayrıca borç para isteyecek olsak kime gideriz? Strelkova'ya mı, yoksa başka birine mi?

İsteyince kereste de verir, para da... Geriye istemez, öylece bağışlar. Armağan gibi...

—Onun armağanı kendinin olsun!

—Bak, döverim sonra!

—Döversen döv!

Maksim Jurkin sırıttı, elini ileri uzattı. Elinde bir kırbaç tutuyordu.

—Bak, döverim, diyorum!

Stepan «Beni rahatsız etme artık!» dercesine sırtını babasına döndü, istifini bozmadan yatmasını sürdürdü.

—Ya, demek gitmeyeceksin! Ciddi misin?

—Öyle... Gidersem Tanrı cezamı versin!

Maksim elini havaya kaldırdı; Stepan kolunda, yanağında şiddetli bir acı duydu. Bunun üzerine deli gibi ayağa fırladı.

—Vurma, baba, vurma! İşitiyor musun beni? Vurma!

Maksim bir anlık duraksamadan sonra ikinci kez vurdu, ardından üçüncü kez...

—Babanın buyruğunu yerine getirmelisin! Söyle, gidecek misin, dürzü!

—Vurma! Vurma, dedik sana!

Böyle diyerek yaygının üstüne yığıldı, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Bir yandan da;

—Gideceğim, tamam, gideceğim!.. Ama şunu unutma! Bundan böyle mutlu olamayacaksın! Lanetlisin çünkü! diye söyleniyordu.

—Hah, şimdi aklın başına geldi mi? Benim için değil, kendi iyiliğin için gitmelisin! Yeni ev isteyen ben değilim... Döverim, demiştim, bak işte, gördün!

—Gi...gideceğim... ama beni kırbaçlamanı da unutmayacağım!

—Kes artık! Bu laflarla gözümü korkutamazsın! Bunu bir daha söylersen!..

—Peki... peki... Yarın gideceğim.

Stepan hüngür hüngür ağlamayı bıraktı. karın üstü uzanıp sessizce ağlamasını sürdürdü.

—İstediğin kadar ağla şimdi. Bu sana ders olsun! Yarın erkenden gideceksin! Bir aylık ücretini önceden al! Dört günlük de çalıştığına karşılık! Avradına eşarp parası olur. Kırbaçladığım için gönül koyma bana! Babanım ben. İster sever, ister döverim. Bunu böyle bil. Uyu şimdi...

Maksim Jurkin sakalını sıvazlayarak evinin yolunu tuttu. İçeri girerken;

—Bir güzel kırbaçladım onu! der gibi geldi Stepan'a.

Semyon kıs kıs gülüyordu.

Saat 10 sularında Peder Grigori'nin evinden ayarı bozuk bir piyanonun tıngırtıları duyuldu. Karısı hemen hemen her gece çalışma yapardı. Garip tıngırtılar köyün bir ucundan öbürüne yayıldı. Stepan uyandı, bahçenin çiti üzerinden atlayıp sokağa çıktı, ırmak kıyısına doğru yürüdü. Irmak civa ışıltısıyla parlıyor; durgun yüzeyinde yıldızlarıyla, ayıyla birlikte gökyüzünü olduğu gibi yansıtıyordu. Çepeçevre bir ölü sessizliği vardı. Tek yaprakçık kımıldamıyordu. Yalnızca duyulan, bir cırcır böceğinin arasıra cırıldamasıydı. Stepan ırmak kıyısına oturdu, başını yumruklarının arasına alıp gözlerini durgun suya dikti. Karanlık düşünceler birbiri peşinden zihnine doluşuyordu...

Çiftliğin bahçesini çevreleyen düzgün kavaklar dimdik göğe yükseliyordu. Kavaklar arasından, bey konağının pencerelerinden ışık sızdığına göre hanımefendi uyumamıştı daha. Stepan, kırlangıçlar ırmağın üzerinde uçmaya başlayıncaya değin orada oturmasını sürdürdü. Güneş doğup, gökte ay iyice donuklaşınca oturduğu yerden kalktı, elini yüzünü yıkadı, doğuya dönüp duasını okudu, sonra hızlı, kararlı adımlarla geçit yerine doğru yürüdü. Derin geçitten geçip karşı yakaya ulaşınca bey konağına yöneldi.

II

Sabahleyin uyanır uyanmaz Yelena Yegorovna Strelkova'nın ilk işi:

—Stepan geldi mi? diye sormak oldu.

—Geldi, dedi oda hizmetçisi.

Strelkova gülümsedi.

—Aaa! İyi... Nerede şimdi?

—Ahırda, hanımefendi.

Hanımefendi yatağından aşağı atladı, çabucak giyindi, yemek odasına kahvesini içmeye indi.

Strelkova epeyce genç gösteren, orta yaşlarda bir kadındı. Ancak gözleri onu ele vermekteydi: Otuzunu devirmiş, kadınlık çağının çoğunu geride bırakmıştı. Derinden, kuşkuyla bakan ela gözleri daha çok bir erkeğin gözlerini andırıyordu. Aslında güzel sayılmazdı ama erkeklerin başını döndürmeyi bilirdi. Sağlıklı, dolgun, şirin bir yüzü vardı; Semyon'un sözünü ettiği boynu ile gövdesinin üst bölümü ise gerçekten baştan çıkarıcıydı. Semyon eğer minicik kadın ellerinin, ayaklarının güzelliğinden anlamış olsa herhalde bu konuda da epey çenesini yorardı. Hanımefendinin sade, hafif, ince bir giyimi vardı. Tembellik edip tuvaletine özenmediği için saçının biçimi pek göz doldurmuyordu.

İçinde yaşadığı bütün bu yerler, bu çiftlik kendinin değildi aslında, hiç evlenmemiş bulunan erkek kardeşinindi. Kardeşi Petersburg'dan ayrılmaz, çiftlikle de pek kafasını yormazdı. Yelena Yegorovna kocası Albay Strelkov'la boşanınca buraya yerleşmişti. Bir yıl bile sürmeyen bir evlilikti bu. Evliliklerinin daha yirminci gününde kadın adama ihanet etmiş, daha sonra da ayrılmışlardı. Aklı başında bir adam olan Albay Strelkov da Petersburg'da oturur; boşandığı karısını, kadının kardeşinin çiftliğini düşündüğü kadar bile düşünmezdi.

Kahvesini bitirir bitirmez Strelkova, Stepan'ı çağırmalarını söyledi. Stepan geldi, kapıda dikildi. Öfkeli, sıkıntılı bir duruşu vardı. Yüzünün solukluğu, saçlarının dağınıklığı, sert bakışları ile kapana kısılmış bir kurdu andırıyordu. Hanımefendi genç köylüye baktı, yüzü hafifçe kızardı. Kendine bir kahve daha doldurarak;

—Merhaba, Stepan! dedi. Ne numaralar çevirdiğini söyler misin lütfen! Dört gün çalıştıktan sonra bırakıp gittin. İnsan ayrılmadan önce izin alır, öyle değil mi? Haber bile vermeden gitmişsin!

—Haber verdim.

—Kime?

—Feliks Adamıç'a.

Strelkova bir an duraksadı.

—Birine mi kızdın yoksa? Hadi, Stepan, söyle!.. Birine mi kızdın, diyorum!

—Bana öyle laflar etmeseydiniz gitmezdim. Ben buraya atların bakımı için, arabanızı sürmek için geldim, başka şeyler için değil.

—Şimdi o konuyu açma! Beni anlamamışsın. Ayrıca bu yüzden bana kızman gerekmez. Senden özellikle bir şey istemedim ki... İstesem bile bunda gücenecek, alınacak ne var, canım? Gene de... şey... sana gereksiz sözler söylemiş olabilirim... buna hakkım var. Bak, aylığını da artırıyorum. Umarım, bundan böyle aramızda bir anlaşmazlık çıkmaz...

Stepan geriye döndü, gitmek üzere yürüdü.

—Dur! Dur! Daha söyleyeceklerim bitmedi. Bak, Stepan! Yeni bir arabacı üniforması almıştım. Sırtındaki bir şeye benzemiyor. Fiodor'la göndereyim sana. Güzeldir, beğeneceksin.

—Peki...

—Şunun yüzüne bakın hele! Ne surat asıp duruyorsun? Çok mu gücendirdim seni? Hadi, bırak artık küsmeyi! Benden

sana zarar gelmez... Buradan memnun kalacaksın. Kızma, hadi! Kızmıyorsun, değil mi?

—Size nasıl kızabilirim ki?..

Stepan elini salladı, gözlerini kırpıştırdı, geriye dönüp yürüdü.

—Stepan, neler oluyor, söyler misin?

—Hiç... Size kızabilir miyim? Kızacak bir şeyyok ki...

Hanımefendi yerinden doğruldu, kaygılı bir yüzle genç köylünün yanına vardı.

—Stepan... sen... ağlıyor musun?

Delikanlının kolundan tuttu.

—Ne oluyor? Neler olduğunu söyle bana! Hadi, söyle! Birisi mi gücendirdi seni?

Stepan gene elini salladı, gözlerini kırpıştırdı, ağlamaya başladı.

—Hanımefendi... seni seveceğim. Tamam, her istediğini yapacağım. Yalnız, o lanet olasılara bir şey verme! Avuçlarını yalasınlar! Metelik koklatma onlara! Her şeye razıyım! Ruhumu şeytana satarım, yeter ki onların eline bir şey geçmesin!

—Kim «onlar» dediğin?

—Babam ile ağabeyim. Zırnık koklatma onlara! Kahrolasılar, kıskanlıktan çatlasınlar!

Hanımefendi gülümsedi, gözlerini sildi, sonra yüksek sesle güldü.

—Peki, peki. Git şimdi. Üniformanı hemen göndereceğim.

Stepan çıktı.

Genç köylünün arkasından geniş omuzlarını hayran hayran seyreden hanımefendi, «Aptalın biri! İyi, iyi. Beni bir sürü açıklama yapmaktan, aramızı bulmak için uğraşmaktan kurtardı. 'Sevmekten' söz ettiğine göre işler yoluna girecek demektir...» diye geçirdi içinden.

Ufka doğru eğilen güneşin gökyüzünü erguvan, yeryü-

zünü altın rengine boyadığı o akşam üzeri, Strelkova'nın atları uçsuz bucaksız bozkırda köyden uzaklara doğru uçarcasına koşturmaktaydı... Yaylı araba yolda ikide bir top gibi zıplıyor, çavdarların yolun üzerine sarkmış dolgun başaklarını acımasızca biçip geçiyordu. Arabanın sürücüsü Stepan'dı. Atları deli gibi sürmesinden dizginleri parça parça edecek sanırdınız. Sırtında şık, gıcır gıcır bir arabacı giysisi vardı. Güzel giyinmesi için hem çok para, hem de zaman harcanmıştı. Pahalı kadife ile kırmızı kumaştan üniforması tamı tamına güçlü bedenine göreydi. Göğsünde bir zincire dizili, şıngır şıngır eden metal süsler ışıldıyordu. Kat kat kıvrımlar yapmış çizmeleri gerçek Avrupa cilasıyla parlatılmıştı. Kıvırcık sarı saçları üzerine oturttuğu tavus tüylü şapkası handiyse uçacak gibiydi. Yüzünden hem körü körüne bağlılık, hem de acısını atlardan çıkarmaya çalıştığı çılgın bir öfke okunuyordu... Yaylının içinde ise sere serpe oturmuş, sağlam bozkır havasını derin derin ciğerlerine dolduran hanımefendi vardı. Yanaklarında gençliğin kırmızılığı dolaşan kadının, yaşamın tadını tüm benliğinde duyduğu belliydi.

Kadın bir yandan da bağırıyordu:

—Sür, Stepan, sür! Kırbaçla! Yapıştır dizginleri! Uçsun atlar rüzgâr gibi!..

Tekerler altındaki yol taştan olsa çevreye kıvılcımlar saçılırdı herhalde. Köy gittikçe gerilerde kalıyordu. Önce evler, sonra bey konağının ambarları gözden silindi. Çok geçmeden de kilisenin çan kulesi... Köy ta gerilerde, üzeri dumanlı bir şerit gibi gitgide ufalıp inceldi. Stepan atları dizginlerle dövüyordu durmadan. Korkusu yüreğini titreten günahtan bir an önce uzaklaşıp ondan kurtulmaya çalıştığı belliydi. Oysa günah gerilerde değil, hemen yakınında, yaylının içindeydi. O gece tüm çabalarına karşın günahtan kendini koruyamamış, bozkır ve gökyüzü, ruhunu sattığının tanığı olmuşlardı.

Gecenin 11'inde atlar döngeri edip köye doğru dörtnala

koşturmayı sürdürdüler... Okların arasına koşulan at köpükler içinde kalmış, yana koşulu at ise topallamaya başlamıştı. Yaylının bir köşesinde pelerinine sarılmış oturan hanımefendinin gözleri yarı kapalıydı. Dudaklarında kendinden memnun olanların gülümsemesi vardı. Soluk alışları öylesine rahat, öylesine genişti ki! Öte yandan Stepan hep ölmeyi düşünüyor, aklına bundan başka bir şey gelmiyordu. Kafası bomboş, sanki sisler içindeydi; benliğini büyük bir sıkıntı kemiriyordu.

O günden sonra her akşam üzeri ahırdan dinlemiş atlar çıkarıldı. Stepan bunları yaylıya koşup yaylıyı bahçe kapısına çekti. Yüzü mutluluktan ışıldayan hanımefendi ise bahçe kapısına gelip arabaya kurulduktan sonra çılgın bir koşturmaca başladı. Stepan'ın şanssızlığına bakın ki, bütün akşamlar yağışsız geçtiği için bu kır gezilerinin yapılmadığı gün yok gibiydi.

Çılgınca gezilerden birinden dönüşte Stepan bey konağının ahırından çıktıktan sonra doğruca ırmak kıyısına indi. Kafasının içi gene bomboştu, yüreğine gene aynı kunt sıkıntı çöreklenmişti. Sessiz mi sessiz, güzel bir gece kucaklamıştı her yeri. Otların, havayı dolduran ince kokuları Stepan'ın yüzüne yumuşak yumuşak dokunuyor gibiydi. Stepan ilerde, ırmağın öte geçesinde karaltısı seçilen köyünü anımsadı. Baba evi, bostanlar, atlar, Mariya ile mutluluk içinde üzerine uzanıp yattıkları sıra düştü aklına... Yüreğini dalayan sızı dayanılmaz bir durum aldı. Zayıf bir sesin;

—Stepaaan! diye ünlediğini duydu.

Bakındı çevresine. Mariya'ydı gelen. Geçitten yeni geçmiş, pabuçları elinde, ona doğru yürüyordu.

—Stepan, niçin gittin evden? dedi.

Stepan karısına bön bön baktı, sonra yüzünü kaçırdı.

—Stepuşka, kimlere bıraktın öksüzünü?

—Git karşımdan!

—Tanrı bunun cezasını verir, Stepuşka! Bedelini ödeme-

den kurtulamazsın! Tövbe bile edemeden alır canını! Trofim dayının asker karısıyla yaşamasının sonucunu unutmadın, değil mi? Tanrım kimselere çektirmesin!

—Sen ne dırdır edip duruyorsun?

Stepan böyle diyerek ileri doğru iki adım attı, Mariya ellerini uzatıp ona sarıldı

—Ben senin karınım, Stepuşka! Beni yüz üstü bırakıp gidemezsin!

Mariya kendi kendine söylenerek ağlamaya başladı.

—Yiğidim benim, ayaklarını yuyup suyunu içeyim! Gel, evimize gidelim!

Stepan karısının kollarından kurtuldu, ona bir yumruk savurdu. İstemeye istemeye, kederinden vurmuştu yumruğu... Ama yumruk tam karnına geldi. Kadıncağız bir kez gık etti, karnını tuttu, inleyerek olduğu yere yığıldı.

Ne yapacağını şaşırmıştı Stepan. Gözlerini kırpıştırdı, iki yumruğunu şakaklarına dayadı, arkasına bakmaksızın bey konağının avlusuna doğru yürüdü.

Ahıra gelince oradaki sıranın üzerine serili yatağa çöktü, başını yastığın altına soktu, canı iyice yanana dek elini ısırdı.

O sırada hanımefendi yatağına oturmuş, fal açıyordu: Ertesi gün hava açık mı olacaktı, yoksa kapalı mı? Kâğıtlar açık olacağını haber verdi.

III

Rjevetski bir sabah, arabasıyla, geceyi geçirdiği komşu toprak ağasının evinden dönüyordu. Saatin ya dördüydü ya da öyle bir şey, güneş henüz doğmamıştı. Yarıdan çoğu ormanlar arasından geçen yolda arabasını sürerken oturduğu yerde hafif hafif sallanıyordu.

Yöneticiliğini yaptığı, Strelkova'nın çiftliğine hayli yaklaş-

mıştı ki. «Bu da nesi? Ormandan ağaç kesiyorlar!» diye irkildi. Gerçekten de balta takırtıları, yaprak hışırtıları duyuluyordu yakınlarda bir yerden. Hemen atları durdurdu, kulakları kirişte, bir süre dinledi; sonra arabadan beceriksizce aşağıya atlayıp seslerin geldiği yere yöneldi.

Semyon Jurkin toprağın üstüne oturmuş, baltasıyla yeşil dalları yontuyordu. Üç kızılağaç tomruğu yatırılmıştı yanıbaşına. Hemen ilerde arabaya koşulu bir at başını ileri uzata uzata otluyordu. Jurkin'i görünce Rjevetski'nin tüm sarhoşluğu, uyuşukluğu geçiverdi. Yüzü sapsarı kesilerek genç köylüye yaklaştı.

—Ne yapıyorsun burada? Söyler misin? diye haykırdı.

—Ne yapıyorsun burada? Söyler misin? diye yankılandı sesi ormandan.

Ama Semyon hiç istifini bozmadı, piposunu tüttürerek işini sürdürdü.

—Ahmak herif! Ne yaptığını soruyorum sana!

—Gözün kör mü? Görmüyor musun?

—Ne dedin? Ne dedin? Bir daha söyler misin?

—Bas git şuradan! Başka laf mı işitmek istiyorsun benden?

—Neler zırvalıyorsun sen, be adam?

—Bas git, diyorum. Karşımda bağırıp durma!

Rjevetski pancar gibi kızardı, şaşkın şaşkın omuz silkti.

—Ne? Buna nasıl cüret edersin?

—Bunda cüret edecek ne var? Kimsin sen? Beni korkutacağını mı sanıyorsun? Günde senin gibi sürüyle adam çıkıyor karşıma. Her birinize hoş görünmeye kalksak nasıl baş edeceğiz?

—Peki, ne cesaretle ağaç kesersin? Burası babanın malı mı?

—Senin de malın değil!

Rjevetski kırbacını kaldırdığı gibi Semyon'un suratına yapıştırdı. Bunu, beriki ona baltayı gösterdiği için yapmıştı.

—Ulan hergele! Burasının kimin ormanı olduğunu bilmiyor musun?

—Biliyorum, Strelkova'nın ormanı. Ben Strelkova'ya karşı sorumluyum, ancak ona yanıt veririm. Sen de kim oluyorsun? Bir uşaktan, hizmet kulundan başka nesin? Seni tanımıyorum bile! Hadi, geç-git buradan! Çek arabanı!

Semyon böyle diyerek piposunu baltaya vura vura temizledi, batıcı bir gülümsemeyle sırıttı.

Rjevetski çok öfkelenmişti. O öfkeyle arabasına atladığı gibi hızla köyün yolunu tuttu. Köye varınca birkaç kişi topladı, onları tanık olarak suç yerine getirdi. Semyon eskisi gibi aynı işi yapıyordu. Az sonra muhtar, muhtar yardımcısı, köy bekçileri, yazıcı da geldiler. Hepsinin katkısıyla birkaç yazı yazılıp tutanak düzenlendi. Tutanağı önce Rjevetski imzaladı, ardından Semyon'a da imzalattılar. Beriki salak salak gülümsüyordu

Öğle üzeri Semyon hanımefendinin konağına gitti. Bayan Strelkova ağaçlarının kesildiğini biliyordu. Semyon hanımefendinin karşısına çıkarılınca, selam vermeksizin, yaşamın zorluklarından, Polonyalı'nın kavgacılığından, topu topu üç ağaç kestiğinden filan dem vurmaya başladı.

Hanımefendi zıvanadan çıkmıştı.

—Hangi cesaretle başkasının ormanından ağaç kesersin? diye bağırdı.

Kadının öfkelenmesini zevkle seyreden, Polonyalı'ya da kızdığını göstermek isteyen Semyon;

—Adamının çektirdiği eziyetler yeter artık! dedi. Bir şey söylemeye kalksan hemen kamçısına sarılıyor. Olur mu öyle şey? Yapılacak iş mi yani! Biz de insanız, değil mi?

—Ben sana ne hakla benim ormanımdan ağaç kestiğini soruyorum! Önce onu söyle, edepsiz!

—Adamınız kıtır atmış, hanımefendi! Kesmesine kestim ama... şey... Ne diye vuruyor o da bana?

Strelkova'nın beykızı damarı kabardı birden. Semyon'un

Stepan'ın ağabeyi olduğunu, her şeyi, her şeyi unutarak adamın yüzüne bir tokat patlattı. Oysa iyi eğitim almış biri olarak bunu yapmaması gerekiyordu.

—Pis köylü suratınla yıkıl karşımdan! Defol! Hemen git buradan! diye bağırdı.

Semyon utancından kıpkırmızı kesildi. Böylesine aşağılanacağını hiç beklemiyordu...

—Hoşça kalın, efendim, dedi. Başka ne diyebilirim! Hoşça kalın!

Homurdana homurdana dışarı çıktı. Öylesine şaşkındı ki, sokakta bile şapkasını giymeyi unuttu.

İki saat sonra Maksim Jurkin çıktı hanımefendinin karşısına. Yüzü uzamış, gözlerine koyu bir gölge çökmüştü. Oraya ağır bir konuşma yapmaya, gerekirse rezalet çıkarmaya geldiği belliydi.

—Ne istiyorsun? diye sordu hanımefendi.

—İyi günler, hanımefendiciğim. Buraya sizden bir dilekte bulunmaya geldim. Bize biraz kereste verseniz, hanımefendiciğim! Stepan'a yeni bir ev yaptıracağız da... Ama ağacımız yok.

—Olur... Alın...

Maksim'in yüzü aydınlandı.

—Çocuğa bir eveeğiz yaptıralım, dedik. Ama nerede bizde kereste? Hani, nasıl derler, yemeğe oturmuşsunuzdur, lahana çorbası bile yoktur sofranızda... Keh-keh-keh! Biraz kereste... ağaç yani... Semyon size karşı terbiyesizlik etmiş... Siz onun kusuruna bakmayın, değerli hanımefendi. Bağışlayın onu, salağın biridir! Bu yaşa geldi, daha aklını başına toplayamadı. Bir şeyden anladığı yok. Cahillik işte... Şey, tomrukları götürmemize izin veriyor musunuz?

—Gelin de götürün.

—Feliks Adamıç'a gerekli buyruğu verirsiniz öyleyse. Tanrım sizlere esenlik bağışlasın, efendim. Bu durumda Stepan'ın da bir eveeğizi olacak demektir.

—Ama bu size çok pahalıya oturur, Jurkin. Biliyorsun, ben kereste satmıyorum, kendi işlerimizde kullanıyoruz. Ama satmaya kalkarsam çok para isterim.

Maksim'in yüzü birden uzadı.

—Nas'l yani?

—Nasılı var mı? Her şeyden önce parası peşin, sonra...

—Ama ben parayla istemiyorum ki!..

—Nasıl istiyorsun ya?

—Nasıl istediğim belli... Kendiniz de biliyorsunuz... Köylü kısmında para ne gezer! Tek meteliğim yoktur.

—Ben kimseye bedava kereste vermem!

Maksim şapkasını avcunun içinde sıktı, gözlerini tavana dikti.

—Doğru mu söylyorsunuz, hanımefendi?

—Tam dediğim gibi! Söyleyeceğiniz başka bir şey kaldı mı?

—Başka ne söyleyebilirim ki!.. Yapacağımız ev için kereste vermedikten sonra... Hadi, esenlikle kalın! Şunu bilin ki, ağaçları vermemekle hiç iyi etmediniz! Böyle şeyler bize vız gelir de acısını sonra siz çekersiniz! Stepan ahırda mı?

—Bilmiyorum.

Maksim Jurkin hanımefendinin yüzüne anlamlı bir bakış fırlattı, öksürdü, süklüm püklüm odadan çıktı. Öfkeden yüzü seğiriyordu.

«Seni kancık! Demek, öyle ha!» diye söylenerek ahıra yollandı. O sırada Stepan sıraya oturmuş, önünde duran atın böğrünü tembel tembel kaşağılıyordu. Maksim Jurkin içeri girmedi, kapıda dikildi.

—Stepan!

Stepan yanıt vermedi, hatta dönüp bakmadı bile babasına. Oysa tımarladığı at adamın ansızın bağırmasından irkilmişti.

—Çabuk eve git! dedi Maksim.

—Istemiyorum.

—Bunu bana nasıl söylersin?
—Gördüğün gibi söylüyorum işte.
—Emrediyorum sana!

Stepan oturduğu yerden hızla kalktı, ahırın kapısını babasının yüzüne küt diye kapattı.

O akşam köyden gelen bir oğlan çocuğu Stepan'a babasının Mariya'yı evden kovduğunu haber verdi. Zavallı kadın geceyi nerede geçireceğini bilmiyormuş.

—Kilise duvarının dibinde oturuyor, durmadan ağlıyor, dedi çocuk. Köylüler Mariya'nın başında toplandılar, sana çok kızıyorlar.

Ertesi sabah bey konağında herkesin uyuduğu bir saatte Stepan erkenden kalktı, eski giysilerini giyip köye yollandı. Kilisenin çanları sabah ayini için çalıyordu. Günlerden pazardı, bulutsuz, açık bir hava vardı; insanın içinden neşelenmek, gülüp oynamak geliyordu. Stepan kilisenin önünden geçerken boş gözlerle çan kulesine baktı, meyhaneye doğru yürüdü. İçeri girdiğinde birkaç kişinin öndeki tezgâhta dikilerek içki içtiklerini gördü.

—Votka! diye bağırdı.

Bir bardak votka doldurdu meyhaneci, Stepan bunu tepesine dikti, biraz oturduktan sonra bir kadeh daha ısmarladı. Çakırkeyif olmuştu. Bunun üzerine öbür içenlere de ısmarlamaya başladı. Meyhane birden şenlendi.

İçkicilerden Sidor;

—Strelkova'dan ayda aldığın para yüklü olmalı, dedi.

—Sen içmene bak, öküz! Gerektiği kadar alıyorum herhalde.

—Ooo! Çok iyi, çok iyi! Sana hayırlı pazarlar dilerim, Stepan Maksimıç! Kutsal pazarın uğurlu olsun! E, burada sabah sabah ne işin var?

—Sizin gibi ben de... ben de içiyorum.

—Orası güzel işte!.. Bu konuda ne düşündüğümü soracak

olursanız çok iyi ediyorsunuz! Kutlarım sizi, Stepan Maksimıç! Şimdi söyleyin bakalım, ayda on ruble alıyor musunuz?

—Kah-kah-kah! Sen ne diyorsun, arkadaş, beyimiz on rubleye geçinebilir mi? En azından yüz ruble alıyordur.

Stepan bunları söyleyene baktı: Ağabeyi Semyon'dan başkası değildi. Köşede bir sıraya oturmuş, zangoç Manafuilov'la birlikte kafa çekiyorlardı. Zangocun yüzünde sinsi bir gülümseme vardı.

Semyon şapkasını çıkarıp selam verircesine eğildi.

—Sorabilir miyim, bayım, hanımefendinin atları güzel mi bari? Beğeniyor musunuz?

Stepan bir bardak votka daha doldurdu, sessizce içti.

—Atlara diyecek yoktur, canım! Ancak, ne yazık ki, arabacısı yok. Arabacı olmayınca da...

Manafuilov, Stepan'a sokuldu, başını salladı.

—Sen domuzun birisin, biliyor musun, domuz! Günah işlemekten korkmuyor musun? Ey, Ortodokslar! Söyleyin, bu adamın yaptığı boğazına kadar günaha girmek değil mi? Kutsal kitapta ne yazıyor, ha?

—Sataşma bana, mankafa!

—Ben mankafayım da sen akıllı mısın? Hani, atları kime bırakıp geldin? Ne biçim arabacısın sen? Keh-keh-keh! Hanımın sana kahve de ikram ediyor mu bari?

Stepan elindeki şişeyi kaldırdığı gibi zangocun kocaman kafasına indirdi. Adam sendeledi ama düşmedi.

—Aşk! Aşk nasıl bir duygudur acaba? diye sürdürdü alaylarını. O kadınla evlenemeyeceksin, ne yazık ki! Sen de bir beyoğlu olsaydın o başka! Hey, arkadaşlar, bu adamdan iyi bir bey olurdu, öyle değil mi? Sert mi sert, ileri görüşlü bir beyefendi!

Kahkahalar yükseldi. Stepan ikinci kez kulaçlanıp şişeyi zangocun kafasına olanca gücüyle vurdu, adam bu sefer sendeleyerek yere yığıldı. Semyon kardeşinin üzerine yürüdü.

—Ne diye kavga çıkarıyorsun, be adam? Kadınla önce evlen, sonra onun için dövüşeceksen dövüş! Çocuklar, bu adamın derdi nedir, Tanrı aşkına? Niye kavga ediyor?

Böyle diyen Semyon gözlerini kıstı, Stepan'ın yakasını toplayarak karın boşluğuna bir yumruk yerleştirdi. Bu sırada yerden doğrulan Manafuilov da uzun parmaklarını açmış Stepan'ın suratına habire vuruyordu.

—Çocuklar, işte şimdi gerçek kavga başladı! Hadi, durma, vur! diyordu bir yandan da.

Meyhanenin içinde bir şamatadır koptu. Gülüşmelerle birlikte sataşmalar da başladı.

Kapının önünde de bir yığın insan toplanmıştı bu arada. Stepan'ın, Manafuilov'un yakasına sarılmasıyla onu kapının dışına fırlatması bir oldu. Zavallı zangoç bir çığlık koyverdi, merdivenden aşağı paldır küldür yuvarlandı. Gülüşmeler daha da çoğaldı bunun üzerine. Çünkü sabahın ilerleyen saatlerinde meyhanenin müşterisi bayağı kalabalıklaşmıştı. Bu sefer Sidor girdi kavgaya, onu ilgilendiren bir şey olmadığı halde Stepan'ın sırtına bir yumruk indirdi. Stepan ağabeyinin omuzlarından tuttu, onu ite-kaka kapıdan dışarı attı. O hızla kafasını kapının pervazına çarpan Semyon merdivenlerden aşağı top gibi yuvarlandı, yüz üstü tozlu yola kapaklandı. Stepan bununla da yetinmedi, ayaklarıyla ağabeyinin karnının üstünde tepinmeye başladı. Öfkeyle, büyük bir zevk alarak hopladı, zıpladı, uzunca bir süre sıçraya sıçraya dans etti...

«Yeter!» işareti verildi neden sonra. Stepan durup çevresine bakındı. Birbirinden sarhoş bir sürü neşeli surat sırıtıyordu dört bir yanında. Onun durmasıyla ağabeyi de toparlanıp kalktı. Bayağı hırpalanmış, kanlar içinde kalmıştı. Yumruklarını sıkarken yırtıcı bir hayvan görünümündeydi. Manafuilov ise hâlâ yerde yatıyordu. Ağzı-yüzü toza bulanmıştı, ağlıyordu durmadan. Ortalık tam ana-baba günüydü.

Stepan biraz kendine gelince sapsarı bir suratla

kalabalığın arasından kudurmuş gibi kaçmaya başladı. Birkaç kişi peşine düştü.

—Yakala! Yakala! Kaçıyor! Adam öldürdü! diye bağırıyorlardı.

Stepan'ın yüreğini bir korku sarmıştı, onu yakalasalar oracıkta öldürecekler sanıyordu. O korkuyla tabanları yağladı.

—Yakala! Tut! diye bağırıyorlardı arkasından.

Deli gibi koşarak babasının evine yetiştiğinde ancak o zaman nereye vardığını anlayabildi. Dış kapı ardına değin açıktı. Kapı kanatları rüzgârdan iki yana sallanıp duruyordu. Stepan avluya attı kendini.

Sokak kapısının birkaç adım ilerisinde ağaç yongalarının, talaşların üzerinde Mariya oturmaktaydı. Ayaklarını altında toplamış, dalgın gözlerini önüne dikmişti. Güçsüz kolları ileri uzatılıydı. Karısını bu durumda görünce Stepan'ın karmakarışık, içkiden uyuşmuş beyninde bir düşünce parladı.

Çılgın gibi sevdiği, yüzü ölü uçukluğundaki bu umarsız kadınla uzaklara, çok uzaklara mı kaçsaydı? Bu yerlerden, bu acımasız insanlardan kaçıp birlikte Kuban'a mı gitselerdi? Ne güzel bir yerdi Kuban! Piotr dayının yazdığına göre orada büyük bir özgürlük vardı. Yaşam daha bir rahat, yazlar uzun, insanlar mertti... İlk günler Mariya ile birilerinin yanında ırgat dururlar, sonra kendilerine yetecek bir toprak parçası alıp yerleşirlerdi. Böylece ne çingene bakışlı babasının, ne de sinsi sinsi sırıtan, ayyaş ağabeyinin suratını görürlerdi...

İşte bu aydınlık düşünceyle Mariya'nın yanına yaklaşıp karşısına dikildi. İçkiden başı fırfır dönüyor, gözlerinin önünde renkli renkli benekler uçuşuyor, tüm bedeni sızlıyordu. Ayakta duracak durumda değildi neredeyse.

Dilinin keçeleştiğini hissederek;

—Şey... Kuban'a... Piotr dayının yanına gitsek! Biliyorsun... hani bize arada bir mektup yazar, diye kekeledi.

Mariya yalvaran gözlerini kaldırıp, kocasının haylidir ta-

ranmamış uzun saçlarının yarı yarıya örttüğü, solgun serseri yüzüne dik dik baktı; oturduğu yerden doğruldu. Dudakları titriyordu.

—Bunu söyleyen sen mi, sen misin? Herhalde suratını meyhanede dağıtmışlardır. Kahrolası herif! Beni sen mahvettin! Sömüre sömüre bak, ne duruma düşürdün! Dilerim, sen de öbür dünyada cezanı çekersin!

Zavallı Stepan ne ummuştu, sonunda ne buldu! Bir anda Kuban da, Kuban'la birlikte tatlı düşleri de yok olup gitti.

—Sus!

—Boyu devrilesiler! Hıristiyan demeyip eziyet ederler! Haydutlar! Sen de o haydutlardan birisin işte! Bak, Stepka, Meryem Ana belanı verecektir senin! Bekle, bakalım! Yaptıkların yanına kalacak mı sanıyorsun? Kalmaz! Cezanı çekeceksin!

Stepan sendeledi, gözlerini kırpıştırdı.

—Sus! Tanrı aşkına sus, Mariya!

—Sarhoş herif! Kimin parasıyla sarhoş olduğunu bilmediğimi sanma! Biliyorum, hepsini biliyorum! Keyfinden içtin, değil mi? Çok mutlu musun bari?

—Sus, Mariya'cığım, sus artık!

—Niçin geldin buraya? Niçin, hadi, söyle! Övünmeye, değil mi? Bize caka satmana gerek yok!.. Bütün dünya biliyor! Herkes seni gösterip gösterip alaya alıyor, gözü çıkası!

Stepan ayağını yere vurdu, gözlerinden ateş saçarak dirseğiyle Mariya'yı dürttü.

—Sana «sus» dedim! Yeter artık!

—Susmayacağım işte! Yoksa beni dövmek mi istiyorsun? Döv, hadi, döv! Zaten senden başka ne beklenir? Dayaktan başka bildiğin bir şey var mı ki?.. Ben de bu işe yarıyorum ancak! Sevmeye gelince hanımefendine gidiyorsun! O zengin... güzel... soylu... Bense bir köylü parçasıyım! Hadi, daha ne duruyorsun? Vursan a!

Stepan kulaçlandı, Mariya'nın öfkeden çarpıklaşan yüzüne olanca gücüyle vurdu. Sarhoş bilmezliğiyle savurduğu yumruk Mariya'nın şakağına gelmişti. Mariya sendeledi, gık demeden yere yığıldı. Tam devrileceği sırada Stepan ikinci yumruğu kadının göğsüne indirdi.

Stepan karısının sıcak ama cansız yatan gövdesinin üstüne eğildi, çok acı çekmiş yüzüne bulanık gözlerle baktı, bir şey anlamaksızın ölünün yanına çöktü.

Güneş köyün üzerinde hayli yükselmiş, cayır cayır yakıyordu. Rüzgârın soluğu bile yakıcıydı. Stepan ile Mariya'nın çevresindeki kalabalığın üzerine çöken kavurucu sıcak insanların yüreğine sıkıntı gibi çöreklenmişti. Herkes önlerindeki cesedi görüyor, bir cinayet işlendiğini anlıyor, ama gözlerine inanamıyorlardu. Stepan puslu bakışlarını kalabalığın üzerinde gezdirdi, dişlerini gıcırdattı, abuk sabuk bir şeyler homurdandı. Ama kimse onun kollarını bağlamaya kalkışmadı. Maksim Jurkin, Semyon, Manafuilov korkudan yan yana kenetlenmiş, kalabalığın ortasında dikiliyorlardı. Üçünün de yüzleri ölü gibi sapsarıydı.

—Ne diye öldürdü karısını? diye soruyorlardı birbirlerine.

Stepan'ın annesi ortalıkta dolanıyor, bir şeyler söyleyerek ağlıyordu.

Olanları hanımefendiye ilettiler. Bayan Strelkova derinden bir ah çekti; ispirto şişesine sarıldı, ama bayılıp düşmedi.

—Ne korkunç insanlar bunlar! dedi. Böylesi görülmemiştir! Hergele takımı hepsi de! İyi, iyi, ben onlara göstereceğim! Benim nasıl bir insan olduğumu anlasınlar!

Hanımını avutmak için Rjevetski koştu geldi. Koştu geldi ve kaprisli hanımefendinin onun elinden alıp Stepan'a verdiği yerine yeniden kavuştu. Bu yer bol gelirliydi, sımsıcaktı, tam ona göreydi. Yılda on kez onu oradan kovarlar, ama her seferinde elinden aldıklarını geri verirlerdi. Verdikleri hiç de az değildi...

BARON

Baron altmış yaşlarında, sıska, ufak tefek bir adamdır. Sırtında, boynundan aşağıya doğru kocaman bir kabarıklık bulunmakta olup bu kabarıklık ancak mezara girdikten sonra düzeleceğe benzer. Adamın köşeli bir kafası, şiş burnu, sulu gözleri, leylak rengine kaçan çenesi vardır. Hafif mavilik tüm yüzüne yayılmıştır, maviliğe neden olduğu sanılan ispirto şişesi aksesuarcının dalgınlığı sonucu kilitlemeyi unuttuğu dolapta durur. Beylik ispirto dışında Baron arada bir şampanya da içer, şampanyayı ise soyunma odalarında şişelerin, bardakların dibinde bolca bulma olanağı vardır. Baron'un sarkık yanakları, gözlerinin altındaki torbalar en ufak harekette, kurumak için asılmış çamaşırlar gibi titrer. Kulaklıklı kürk şapkasının astarından kafasının dazlak yerinde yeşil bir iz kalmıştır. Baron şapkasını giymediği zamanlar götürür, bozulduğu için haylidir yanmayan, üçüncü kulisteki boynuz biçimli gaz lambasına asar. Sesine gelince, çatlak bir tencerenin tınlamasını andırır.

Peki, giyim-kuşamı nasıldır, dersiniz? Eğer onun kılığıyla alay etmeye kalkarsanız etkili insanları fazla takmıyorsunuz anlamına gelir ki, bu da size bir saygınlık kazandırmaz. Hele günlük takımının üstüne giydiği kahverengi pardösüyü hiç sormayın! Düğmeleri kopmuştur, dirsekleri parlar, astarı saçak gibi liyme liyme sarkar. Pardösü adamın dar omuzlarında kırık bir askıda durur gibi duruyorsa bundan ne çıkar? Buna karşılık bir zamanlar büyük bir güldürü ustasının bedenini sarmış olması yetmez mi? Mavi çiçeklerle süslü kadife yeleğine gelince; en azından yirmi tane deliği ve sayısız lekesine karşın büyük bir değer taşımaktadır, çünkü Salvini'nin kaldığı bir

otelde bulunmuş olup, onu bu güçlü trajedi oyuncusunun giymediğini kimse kanıtlayamaz. Yelek dev sanatçının ayrıldığının ertesi günü odasında bulunduğuna göre bunun gerçekliğinden kuşku duyulmaması gerekiyor. Baronun boynuna taktığı kravatının da ayrı bir özelliği vardır. Sağlığa ve estetik anlayışına uygunluğu bakımından bu kravatın yerine daha dayanıklısı, daha az yağlanmışı takılabilirse de, ünlü Erneste Rossini'nin «Makbet» piyesinde cadılarla konuşurken giydiği pardösü kalıntısından yapıldığı için Baron kravatıyla ne kadar övünse azdır. Baron boynuna doladığı bu nesnede asalak türünden minik yaratıklar ararken;

—Benim kravatımda Kral Dünkan'ın kanı kokar, diye böbürlenir.

Gene de onun çizgili, alaca bulaca pantolonuyla istediğiniz kadar alay edebilirsiniz. Baron'un çalıştığı tiyatronun oyuncuları patolonun, Sara Bernard'ın Amerika'ya yolculuk ettiği geminin yelkeninden dikildiği yolunda şaka yaparlarsa da onu daha önce hiçbir ünlü giymemiştir. Baron'un pantolonu tiyatronun yer göstericisinden aldığı herkesçe biliniyor.

Baron, çizmeleri çabuk eskimesin, suflörlük görevini yürüttüğü kulübenin tabanından eksik olmayan hava akımında bacakları üşümesin diye yaz-kış bol lastik ayakkabılar giyer.

Tiyatroda üç yerde bulabilirsiniz Baron'u: Bilet gişesi, suflör kulübesi, erkekler soyunma odası. Bunların dışında onu hiçbir yerde aramaya kalkmayın. Geceleri gişede uyur, gündüzleri ise boş vakitlerini loca tutanların listelerini çıkarmakla, bir de gişe görevlisiyle dama oynayarak geçirir. Gişe görevlisi sıracalı ihtiyar onun tek dostudur; onun anlattıklarını dinler, sorularını yanıtlar.

Suflör kulübesi onun kutsal görevini yaptığı, ekmek parası kazandığı yerdir. Siz kulübenin dışının pırıl pırıl beyaza boyandığına bakmayın: İçerisi örümcek ağlarıyla, çatlaklarla, batıcı kıymıklarla kaplıdır; boğucu havası isli rutubet, balık,

ispirto kokar. Baron işini bitirir bitirmez perde aralarında erkekler soyunma odasına koşar. Soyunma odasına ilk kez gelenler, acemiler onu oyuncu sanıp alkışlarlar.

—Bravo! Bravo! Makyajınız çok güzel! Ne kadar gülünç bir yüzünüz var! Ya şu özgün giysiler size çok yakışmış! diyerek kahkahayı basarlar.

Zavallı Baron! İnsanlar onun da kendi yüzü olabileceğini anlamak istemezler.

Soyunma odasında Baron ünlü oyuncuları hayranlıkla izler, eğer o orada böyle biri yoksa dağarcığında bolca bulunan görüşlerini oradakilerin konuşmaları arasına sokuşturmaktan büyük zevk duyar. Ancak onun sözlerine pek aldıran çıkmaz, çünkü düşünceleri onlara göre bayatlamıştır, ayrıca söylene söylene kabak tadı verir olmuştur. Genelde Baron'u adam yerine koymazlar, eğer ortalıkta fazla dolanır, birilerine ayak bağı olursa, «Çek git başımdan, be adam!» diye azarlayıverirler. Kulübesinde gereğinden çok alçak ya da yüksek sesle suflörlük ettiğinde de öyle. Adamcağızı bir güzel haşlarlar, ceza vermekle, tiyatrodan kovmakla gözünü korkuturlar. Sahne arkasında her türlü şakanın, takılmaların, söz oyunlarının başlıca hedefidir. Birisi nüktesinin etkisini denemek istiyorsa buyursun; o, böyle şeylere kesinlikle aldırmaz! Adamcağızla alay etmek için «baron» adını takalı tam yirmi yıl oluyor, ama onun bir gün kızdığı, takılanlara karşı çıktığı görülmemiştir.

Oyuncular para ödemeden Baron'a rollerinin metnini kopye ettirirler, akıllarına esen her işi yaptırırlar. Biri ayağına basacak olursa önce o özür diler, yüzüne utangaç bir gülümseme yayılır. İsterseniz buruşuk yüzüne herkesin ortasında bir tokat atın, size kendi adıma güvence veriyorum ki, davâ etmeyecektir sizi. Geçenlerde jön prömiyerin yaptığı biçimde, o değerli, canı gibi sevdiği pardösüsünün astarından bir parçayı koparıp atın, o gene kızmayacak, yüzü pancar gibi kızararak gözlerini kırpıştırmaya başlayacaktır. Ezikliğin, uysallığın böy-

lesi görülmemiştir! Böyle bir adamı kim sayar? Kimse! Yaşadığı sürece ipini pazara çıkaracaklar, öldükten sonra da hemen unutacaklardır. Baron'un ne zavallı bir adam olduğu yeterince anlaşılmıştır, sanıyorum.

Bundan hayli zaman önceydi. Sevip saydığı, önünde hayranlıkla eğildiği insanlar (Hamlet ya da Frans Moor rollerine çıkan sahne sanatçılarını sevip saymamak elinde miydi?) arasında bir arkadaş, hatta kardeş olarak kabul edilmesine ramak kalmıştı. Eğer gülünç derecede basit bir durum onu engellemeseydi, şimdi çoktan ünlü bir oyuncu olmuştu... Buna yeteneği vardı, isteği de... Fakat basit dediğimiz şu engel, yani kendine güvensizliği olmasaydı...

Bir an sahneye çıkacak olsa beş katlı seyirci salonunu dolduran insanlar başlarını uzatıp kahkahayla gülmeye, ona yuh çekmeye başlayacaklarmış gibi bir korku vardı içinde. O nedenle, ona piyeste rol almasını önerdiklerinde kızarıp bozarıyor, eli ayağı tutularak;

—Durun, biraz daha bekleyelim! diyordu.

Sonunda yaşlılık gelip çatıncaya, sıfırı tüketinceye, güç bela bir suflörlük görevi buluncaya değin bekledi.

Aslında suflörlüğe de çoktan razıydı, çünkü bir kuruş ödemeden ön sıradan da ilerde oturuyor, oyunları herkesten iyi izliyordu. Bundan iyisi can sağlığı!

Görevini başarıyla yürütmede kimse Baron'un eline su dökemez.Yanlışlık yapmamak için temsilden önce piyesi biriki kez okuması yeter de artar bile. Birinci zil çalar çalmaz kulübesinde yerini alır, kitabın sayfalarını yavaş yavaş çevirmeye başlar. Tiyatroda ondan daha hamaratını bulmak zordur.

Gene de onu suflörlükten kovmayı gerektirecek davranışlarda bulunmaktan kendini alamaz. Tiyatro düzensizliklere kesinlikle meydan verilmeyen bir yerdir. Baron kimi zaman öyle alışılmadık işler yapar ki, nerdeyse bir rezalet çıkacak, tiyatro birbirine girecek.

Sahnede oyunculardan biri rolünü güzel oynadı mı, Baron heyecanlanıp elindeki kitabı kapatır, suflörlük yapmayı unutur. Hatta daha ileri gidip, «Bravo! Çok güzel!» diye bağırır, izleyicilerin yeterince tepki göstermediği zamanlarda kendisi alkış tutar. Bir keresinde başarısız bir oyuncuya «Yuh!» diye bağırmıştı da az kaldı yerinden oluyordu.

Pis kokulu kulübesinde oturup suflörlük yaparken seyredin siz onu. Yüzü renkten renge girer, kollarını-bacaklarını oynatır, derin derin içini çeker, gereğinden daha yüksek sesle fısıldar... Sesini iyice yükselttiği zamanlar koridorda aylak aylak dolaşan yer göstericiler bile duyarlar fısıldamalarını. Hatta daha ileri giderek oyunculara çıkışır, onlara akıl vermeye kalkar.

—Sağ elinizi yukarda tutun! Ateşli sözler söylüyorsunuz ama yüzünüz kaskatı! Bu, size göre bir rol değil, başarmanız için daha bir fırın ekmek yemeniz gerekir! Bu rolde Ernesto Rossi'nin nasıl oynadığını görmenizi isterdim! Oynamıyor, maskaralık yapıyorsunuz! Sizin gibi dar kafalılar her şeyi berbat ederler!..

Suflör olarak kitapta yazılanları fısıldayacağı yerde böyle şeyler fısıldar Baron. Onun gibi garip bir adamı tiyatroda neden tutarlar, bilmem. Eğer onu kovsalardı, geçenlerde yaşanan bir olayın tanığı olmaktan kurtulurlardı seyirciler. Bu rezillik derecesindeki olay şöyle oldu:

Sahnede «Hamlet» temsil ediliyordu, salon tıklım tıklım doluydu. Günümüzde Shakespeare yüz yıl önce nasılsa gene aynı ilgiyle izlenir. Shakespeare'in piyesleri oynanırken ise Baron en heyecanlı günlerini yaşar. Çok içer, çok konuşur, durmadan şakaklarını ovuşturur. Yumruklarıyla şakaklarını ovalarken kafasının içi fokur fokur kaynıyor demektir. Gerçekten de yaşlı zihni çılgınca kıskançlıktan, umutsuzluktan, nefretten, düşlere dalıp gitmekten allak bullak olmuştur. Çünkü Hamlet'i oynamak onun en büyük amacıdır. Ona göre

bugün uşak, ertesi gün çöpçatan rolüne çıkan cüce oyuncuların harcı değildir Hamlet oynamak. Öte yandan sırtında kamburu, aksesuarcının dolaba kilitlemeyi unuttuğu ispirtoya karşı büyük tutkusu varmış, bu da Hamlet'i oynamaya gitmezmiş, onu düşündüğü yoktur. Tam kırk yıldır dinleye dinleye bu rolün sözlerini ezberlemiştir, oynayanları izlerken acıdan kıvranır, kendini o rolde düşlerken için için yanar. Artık bir ayağı çukurda sayılır, Azrail bir gün kapısını çalıp onu tümüyle tiyatrodan koparacaktır. Hiç olmazsa bir kerecik prens ceketini sırtına geçirip deniz kıyısında, ıssız kayalar arasında sahneden şöyle bir geçmeyecek;

Uçurumun derinliklerine bakıp
Uzak dalgaların hışırtısını duyduğunda
Bu ıssızlık sürükler seni umutsuzluğa!

diye seslenmeyecek mi?

Böyle düşler kurarak bırakın günden güne, saatten saate eriyip tükenen zavallı Baron acaba bu düşler gerçekleşse hangi ateşler içinde yanardı?

Olayın geçtiği akşam Baron öfkeden, kıskançlıktan kuduracak gibiydi. Neden derseniz, Hamlet rolünü ince sesli, en önemlisi de kızıl saçlı bir çocuğa vermişlerdi. Hamlet kızıl saçlı olabilir miydi?

Diken üzerinde oturuyor gibiydi kulübesinde. Henüz Hamlet sahnede yokken bir dereceye kadar sakindi, ama ince sesli, kızıl saçlı delikanlı ortaya çıkınca oturduğu yerde kıvranmaya, çektiği acıya dayanamıyormuş gibi hop oturup hop kalkmaya başladı. Suflör olarak Hamlet'in sözlerini fısıldaması gitgide inlemeye dönüştü. Elleri titriyor, kitabın sayfaları birbirine karışıyor, şamdanlar bir ileri bir geri gidip gidip geliyordu. Bir ara gözlerini Hamlet'i oynayan gence dikti, fısıldayarak yardım etmeyi bıraktı. O anda bıraksalar delikanlının kızıl saçlarını tutam tutam yolardı. Hamlet kızıl saçlı olacağına dazlak

olsun daha iyiydi. Madem rolü kuşa çevirmişti. iyice maskaraya dönsündü Hamlet bozuntusu!

Oyunun ikinci perdesinde fısıldayarak okumayı tümüyle bıraktı; öfkeli kıkırdamalarla, azarlamalarla ikide birde laf atmaya başladı. Bereket versin oyuncular rollerini iyi ezberlemişlerdi, onun fısıldayarak yardım etmesine gerek kalmıyordu.

—Aman ne Hamlet! Böylesi de görülmemiş! Kıh-kıh-kıh! Herkes haddini bilmeli! Sahneye çıkmak kim, sen kim! Hadi sen git de terzi çırağı kızların peşinden koş! Hamlet'in böyle aptal bir suratı olsa herhalde Shakespeare bu piyesi yazmaya kalkışmazdı!

Kızıl saçlı delikanlıyı azarlamaktan yorulunca bu sefer ona akıl öğretmeye başladı. Ellerini, başını bir o yana, bir bu yana döndürüyor; yumruğunu önündeki kitaba vuruyor, kızıl saçlı gençten öğütlerine uymasını istiyordu. Bütün amacı Shakespeare'i kurtarmaktı, bu büyük sanatçıya karşı saygısızlık edenleri durdurmak için her rezilliği göze alır, gerekirse canını ortaya koyardı.

Baron, kızıl saçlı genç öbür oyuncularla sahne dışında arkadaşlık ederken bile ifrit oluyordu. Hamlet'in piyeste «Böyle adamlara elimden gelse güzel bir sopa çekerdim!» diye sözünü ettiği, uzun boylu, iri-yarı oyuncunun tavırlarıyla kırıtması dayanılacak gibi değildi. Ama şimdi gel bir de onun sahnedeki oyununa katlan! Baron soluk almakta güçlük çekiyormuş gibi sol elini göğsünün üstüne koydu, başı heyecandan kulübesinin tavanına çarparken elini havada sallamaya başladı. İyice yükselen çatlak sesi kızıl saçlının konuşmasını yarıda kesti, gencin dönüp suflör kulübesine bakmasına neden oldu.

Zırhının üzerinde kanlar kurumuş,
Öfkeden yüzü kıpkırmızı olmuş Pirr
Ateş saçan, kudurgan gözlerle
Peder Priam'ı arıyor!

Hamlet'in bu sözlerini yarı beline dek kulübesinden dışarı uzanarak okuyan Baron «İşte böyle konuşacaksın!» dercesine başını salladı; sonra heyecanını yitirmiş, ölgün bir sesle;

—Sonrasını siz devam edin! dedi.

Konuşması yarıda kesilen Hamlet hemen başlayamadı, biraz bekledi, bu sırada seyirci salonu büyük bir sessizliğe gömüldü. Baron eğilip yeniden kulübesine girerken kafasını tavana «küt» diye çarpmasından çıkan tok ses bozdu bu sessizliği. Arka sıralardaki seyircilerden kahkahalar yükseldi.

—Bravo davulcu!

Oradakiler Hamlet'in konuşmasını suflörün değil, orkestranın uyuklayan davulcusunun kestiğini sanıyordu. Davulcu ayağa kalktı, bir palyaço kıvraklığıyla seyircileri selamladı. Bu sefer seyircilerin hepsi birden gülmeye başladı. Tiyatro seyircisi bu gibi yanlışlıkları çok sever, eğer sahnede oyun yerine yanlışlıklar güldürüsü sunulsa iki misli para ödemeye hazırdır.

Kızıl saçlı delikanlı rolünü oynamaya başlayınca salon yavaş yavaş eski sessizliğine döndü.

Kahkahalar yükselince Baron utancından yerin dibine geçmişti.

Bir zamanlar güzel kadınların hayran kaldığı saçlarının yerinde durduğunu sanarak iki eliyle birden başının dazlak yerine sarıldı. Şimdi bütün kent, bütün güldürü dergileri onunla alay edecek, bununla da kalmayıp onu tiyatrodan atacaklardı. Yüzü utançtan yanıyor, böyle davrandığı için kendine kızıyordu. Hamlet oyuncusunun yerine onun konuşmuş olmasından dolayı duyduğu heyecan tam olarak geçmemişti, tir tir titriyordu.

«Sahnede konuşmak kim, sen kim? Senin işin suflörlük yapmak! Başkasının rolüne el atarsan paparayı yersin! Evet, bütün bunlar doğru da kızıl saçlının kırıtmalarına nasıl dayanılır? Bu çocuk ne zaman adam gibi rol yapmayı öğrenecek? Piyesin bu bölümü böyle mi oynanılır?» diye söyleniyordu kendi kendine.

Böyle söylenmesine karşın gene dayanamayıp kızıl saçlının yüzüne gözlerini dikti, çocuğa öğüt vermeye başladı. Bir ara yaptığı garip bir hareketle de bütün seyircileri güldürdü. Hamlet oyuncusunun kırıtmalarına öylesine sinirlenmişti ki, oyunun ikinci perdesinde delikanlının son monoloğunu söylemek üzere durup başını sessizce sallamasını fırsat bilerek öfkeli, nefret dolu, ama yılların yıpratıp güçsüzleştirdiği sesini yeniden yükseltti:

Ey kanlı şehvet düşkünü, ikiyüzlü alçak!
Satılık, duygusuz, aşağılık zalim!

Bir an sustu, derin derin soluk aldı, daha alçak sesle;

—Aptal herif! Sonunu sen getir! dedi.

Eğer yeryüzünde yaşlılık diye bir şey olmasa gerçek Hamlet'in sesi böyle olurdu, kızıl saçlınınki gibi değil! Ancak yaş her şeyi bozuyor, işleri berbat ediyordu.

Zavallı Baron! O ne ilkti, ne de son olacak!

Onu bu sefer tiyatrodan kovacakları kesindir... Böyle bir önlem kaçınılmaz gözüküyor.

İNSANIN İKİ YÜZÜ

Gelin de bu yezitlerin, bukalemunların tavırlarına kanın! Çağımızda insanın inançlarını yitirmesi eski eldivenini yitirmesi kadar kolaydır. İşte ben de inancını yitirenlerdenim!

Bir akşam atlı tramvayla eve dönüyordum. Benim gibi yüksek dereceden bir memurun tramvaya binmesi yakışık almaz, ama o gün kürkümü giydiğimden, kunduz derisi yakamı kaldırınca yüzümü kimse göremeyeceği için içim rahattı. Hem, biliyorsunuz, tramvayla yolculuk ucuzdur. Vaktin hayli ilerlemiş, havanın da soğuk olmasına karşın içerisi tıklım tıklım doluydu. Gerçekten beni kimse tanıyamadı, kunduz yaka beni tanınmaz insan yapmıştı. Yolculuğum rahat rahat sürerken bir yandan uyukluyor, bir yandan da vagonu dolduran sıradan insanları izliyordum.

Tavşan kürkünden yakalı, ufak tefek bir adam dikkatimi çekti birden. «Hayır, o değildir. Bizimki olamaz!» diye düşünürken, «Yok! Ta kendisi!» demeye başladım. Gözlerime inanamıyordum. O muydu acaba?

Tavşan kürklü yakalı adam, bizim dairede emrim altında çalışan memurlardan İvan Kapitonıç'a öylesine benziyordu ki! İvan Kapitonıç çelimsiz, ezik, sünepenin biriydi. Yerlere kadar eğilerek bayramınızı kutlamaktan, bayanların yere düşürdüğü mendilleri almaktan başka bir işe yaramazdı. Yaşının geçkin olmamasına karşın eğilmekten sırtı kamburlaşmış, dizleri bükülmüştü; kirli ellerini iki yanından hiç ayırmazdı. Onunla karşılaşmadan az önce kafasını kapıya çarpmış ya da ıslak tahta beziyle bir güzel pataklamışlardır, diye geçerdi aklınızdan. O süklüm püklüm duruşuna bakınca içiniz cız ederdi: Öylesine

zavallı, acınacak biriydi işte. Beni gördüğü zaman da kaçacak delik arar, ne yapacağını şaşırırdı. Onu boğazlayacak, bir lokmada yutacakmışım gibi korkardı benden. Hele biraz azarlamayagöreyim, ayaz vurmuşçasına zangır zangır titremeye başlardı.

Ondan daha ezik, daha suskun, daha umarsız birini gördüğümü anımsamıyorum.

Yakası tavşan kürklü adam işte bu İvan Kapitonıç'ı getirdi aklıma. Nasıl da benziyorlardı birbirlerine! Bununla birlikte İvan Kapitonıç'ın mıymıntı, zavallı görünüşü yoktu yüzünde. Arkadaşlarıyla konuşurken, daha da önemlisi, siyasetten söz ederken kendini dinletmesini biliyordu. Elini-kolunu sallayarak öyle rahat bir konuşması vardı ki, hiç sormayın!

—Hambet'in ölümü Bismark'ın ekmeğine yağ sürdü. Akıllı bir adamdı Hambet, biraz daha yaşasa Almanlara kök söktürürdü. En azından büyük bir savaş tazminatı koparırdı. Kendisi bir Fransız'dır ama gerçek bir Rus ruhu taşıdığına eminim. Yetenekli bir devlet adamıydı.

Vay, vay! Bakın şu sünepenin söylediklerine!

Biletçi ona doğru yaklaşınca bizimki Bismark'ı bırakıp berikine çullandı.

—Bu tramvayın içerisi neden bu kadar karanlık, bakayım? Mumunuz mu kalmadı yoksa? Ben daha böyle bir düzensizlik görmedim! Haddinizi bildirecek biri yok da onun için, değil mi? Avrupa'da olsa size çoktan gerekli cezayı verirlerdi! Halk sizin için değil, siz halk için varsınız! Tanrı hepinizin belasını versin! Anlamıyorum, niye amirlerinizden biri gelip de bu durumu görmez?

Az sonra ilerlememiz için bizleri uyardı:

—Hadi, kıpırdayın biraz! Hey, sizlere söylüyorum! Oturanlardan biri şu bayana yer versin! İnsanlarda nezaket denen şey kalmamış! Biletçi, çabuk buraya gelin! Siz para toplamaktan başka bir şey bilmez misiniz? Bayana bir yer bulsanız a! Alçaklık sizin bu yaptığınız!

Vay, teres vay! Suratına baktıkça inanasım gelmiyor. Hayır, bu bizim İvan Kapitonıç olamaz! Bizimki nereden bilecek Hambet'i, Bismark'ı? Böyle lafları almış mıdır ağzına?

Beriki sigarasını yere atarak;

—Ne yapalım? Düzen böyle gerektiriyorsa uyacaksın! Gel de bu adamlarla birlikte yaşa bakalım! Akılları şekilcilikten, gösterişten başkasına ermez! Bunların hepsi şaklaban, ikiyüzlü! Zor dayanıyorum, aralarında boğulacağım vallahi!

Dayanamayıp bir kahkaha attım. Kahkahayı duyunca bizimkisi dönüp bana şöyle bir baktı. Kahkahamı tanımış, sırtımdaki kürkü görmüştü. Sesi birden titrekleşti, bir anda sırtı kamburlaştı, suratı çarpıldı, ardından sesi soluğu kesildi, elleri iki yanına yapıştı, dizlerinin bağı çözüldü. Bu ne büyük bir değişmeydi! Artık kuşkum kalmamıştı, bu bizim memurcuk İvan Kapitonıç'tan başkası değildi. Orada oturacak bir yere çöktü, burnunu tavşan kürkünün arasına sakladı.

Zavallı adamın suratına bir daha baktım.

«Bu sünepe, bu mıymıntı deminki lafları söyleyebilir mi? Söyleyebilir mi? Evet, söyleyebilir... İnanılması güç bir şey ama doğru... Ah seni hergele!» diye geçirdim içimden.

Gelin de zavallı bukalemunlara inanın siz! Öldürseler inanmam. Kim ne derse desin kül yutmam!

MANİYA GRANDİOZA[1] OLAYLARI

"Hekim" gazetesinin dikkatine

Uygarlığın insanlığa yararları yanında büyük zararları dokunduğundan kimsenin kuşkusu olmasın. Son yıllarda sık sık karşılaşılan sinir bozukluklarının temelinde uygarlığın ilerlemesini gören hekimler konunun üzerinde önemle duruyorlar. Amerika'da, Avrupa'da en hafifinden en ağırına kadar adam başına sinir hastasına raslarsınız. Ben kendim de kaynağını uygarlığın gelişmesinde aradığım birçok ağır ruh hastalığı olayı ile karşılaştım.

Geçenlerde emekli olan bir zabıta müdürünü alalım ele. Adamcağız «toplantı yasağı»na takmış kafayı. Kalabalıktan ürktüğü için ailesiyle birlikte yemek yemeyi bıraktı, köyün sürülerini toprağına sokmaz oldu, ağaçları topluca görmemek için ormanını kesti. Bir gün onu bir toplantıya çağıranlara;

—Toplanmanın yasak olduğunu bilmiyor musunuz? diye çıkıştı.

Doğrucu başı olduğundan mı, yoksa tam tersine düzenbazlığı yüzünden mi (gerçek durumu bilmiyorum) sürgün edilen bir polis memuru da «deliğe tıkmak»la bozmuş aklını. Bir kutuya kapattığı kedileri, köpekleri, tavukları günlerce orada tutar. Yakaladığı hamamböceklerini, tahtakurularını, örümcekleri şişelere tıkmaktan büyük zevk alır. Hele eli biraz para gördü mü, dayanamayıp sokağa fırlar, para karşılığında hapiste yatacak adam arar.

1 Büyüklük hastalığı.

—Biraz içeri gir de yat, iki gözüm! Hapiste bir süre kalsan ne çıkar? Kırma beni, istediğin zaman çıkarırım! der.

Gönüllü birini buldu mu hemen hapse atar, başında gece-gündüz nöbet tutar, anlaştıkları süre sona ermeden de dışarı bırakmaz.

Levazım astsubayı amcam çok eli sıkıdır. Karnını yalnız peksimetle doyurur, ayakkabısının içine kâğıttan taban koyar, ailesinden kim onun gibi yaparsa bolca ödüllendirir.

Vergi memuru eniştem de kafayı «başkalarının foyasını çıkarmak»la bozdu. Rüşvet almaktan dolayı gazetelerin diline düşünce bu iş geldi başına. Şimdi bütün başkent gazetelerine abone oldu, ama okumak için değil. İşi-gücü eline kırmızı kalem alıp «suç işleyenler»in altını çizmek. Gazeteleri baştan başa kırmızıya boyayınca içi rahata eriyor, sonra bunları götürüp sigara sarmaları için arabacılara veriyor. Ertesi gün gelsin yeni gazeteler!

KOCASINI BIRAKIP GİTTİ

Birlikte akşam yemeği yediler, az sonra midelerinin bulunduğu yerde tatlı bir gevşeklik duydular. Derken, esnemeye başladılar, gözleri yavaş yavaş büzüldü. Adam bir sigara yaktı, gerinerek sedire uzandı, kadın ise gidip kocasının başucuna oturdu. İkisi de çok mutluydular.

—Anlat, bakalım, dedi adam esneyerek.

—Ne anlatayım, bilmem ki!.. Ha, şey... Duydun mu, Sofi Okurkova... adı nasıldı hele, von Tramb ile evlenmiş. Böyle rezillik olmaz!

—Neresi rezillik bunun?

—Tramb'ın alçağın biri olduğunu bilmiyor musun? Vicdan-sız bir adamdır o! İlke, inanç tanımaz! Ahlaksız herifin tekidir! Baronun işlerini yönetirken vurgunu vurdu, şimdi de demiryolu yapımında soygunculuğunu sürdürüyor... Kız kardeşini bile soyup soğana çevirdi. Hırsızlıkta üstüne yoktur. İşte böyle bir adamla evlendi zavallı Sofi. İffetli bir kız tutsun da böyle bir namussuza varsın! Olacak şey değil! Milyoner de olsa ben böyle bir herifle evlenmezdim. İsterse dünyanın en yakışıklı adamı olsun! Alçağın birine koca diye varayım, hiç düşünemiyorum!

Kadın, yüzü kıpkırmızı, odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Bakışlarından çok öfkelendiği anlaşılıyordu. Duygularının içtenliği öylesine belliydi ki!

—Tramb denen adam hayvanın biridir! Onun gibilerle evlenen kadınların aklına şaşarım!

—Anlaşılıyor, senin böyle birine varmayacağın belli. Şey... Peki, benim de onun gibi beş paralık biri olduğumu öğrensen ne yapardın?

—Ben mi? Hemen bırakırdım vallahi! Bir saniye bile durmazdım. Ben ancak namuslu bir erkeği sevebilirim. Tramb'ın yaptığının yüzde birini yapsan o an çeker giderdim.

—Ya! Neymişsin sen be! Böyle bir kadın olduğunu bilmiyordum. Kah-kah-kah! Tüh! Bir de yüzün kızarmadan yalan söylüyorsun!

—Ben mi yalan söylüyorum? Yap öyle bir şey de, gör, başına neler geliyor!

—Denemeye ne gerek var, canım? Kocanı tanımıyor musun? Düzenbazlıkta Tramb benim yanımda çaylak kalır. Onu suya götürür, susuz getiririm. Niye gözlerini belerttin öyle? Anlamıyorum, doğrusu... (Suskunluk) Benim yıllık kazancım ne kadar, söyler misin?

—Üç bin ruble.

—Bir hafta önce sana armağan ettiğim kolye kaça patladı bize? İki bine, değil mi? Dün yeni giysine beş yüz ruble ödedik... Yazlık ev için ne kadar para vermiştik? İki bin de o... Peki, dün baban gelip dilenci gibi bin rublemize el koymadı mı?

—Ama Piyer, bizim yan gelirlerimiz var...

—Daha atları, özel doktorumuzu; terziden her ay gelen faturaları hesaba katmadık. Üç gün önce bezik oyununda yüz ruble üttürdün.

Ayağa kalkan adam karısına bu türden bir dizi masraf saydı, sonra masasına yaklaşarak bu masraflarla ilgili maddi kanıtlar gösterdi.

—Görüyorsun, anacığım. Senin von Tramb'ın benim yanımda yunmuş yıkanmış kalır. O da kim oluyor ki? Ufak bir cep hırsızı! Eh, hadi hoşça kal! Sen sen ol, bir daha başkalarına çamur atmaya kalkma!

Öykümüz burada bitiyor. Ama okurlar sorabilirler:

—Peki, kadın kocasını bırakıp gitti mi?

Evet, gitti... Ama kendi odasına...

ÇİVİDE

Daireden çıkan yazıcı, kayıt memuru gibi küçük memur takımından beş-on kişi Neva caddesine döküldü. Onları böyle sokağa döken şey, arkadaşları Struçkov'un[1] doğum gününü topluca kutlamak istemeleriydi.

Struçkov çağrılı arkadaşlarını evine götürürken hayal kuruyordu:

—Arkadaşlar, eve varır varmaz bir güzel karnımızı doyurur, içkimizi içeriz... Karım nefis börekler pişirmiştir, ununu daha dünden aldım. Konyağımız da var, hem en iyisinden Vorontsov konyağı! Kadıncağızın gözleri yoldadır şimdi.

Struçkov'un evi ne yazık ki kentin öbür ucundaydı. Uzun bir yürüyüş sonunda eve ulaştılar. İçeri girdiklerinde börek ve kızarmış kaz kokusu burunlarının direğini sızlattı.

Struçkov kıvancından kıkırdayarak;

—Kokuyu aldınız, değil mi? dedi. Baylar, hemen paltolarınızı çıkarın! Şuradaki sandığın üstüne koyarsınız... E, bizim hanım nerelerde? Hey, Katya, biz geldik! Tabur görüşe hazırdır, komutanım! Akulina, gel de beylerin paltolarını çıkarmalarına yardım et!

Gelenlerden biri parmağıyla duvarı gösterdi.

—Bakın, içerde kim var!

Duvardaki uzun çivide kokardı, şeridi sırma işlemeli pırıl pırıl bir şapka asılı duruyordu. Yüzlerinin rengi kaçan memurlar birbirlerine baktılar.

---

1 Yongagil, ufak tefek.

Çehov, öykü kahramanlarına bir anlamı olan soyadları vermiştir. Bu bakımdan biz de bu soyadları Türkçeleştirmeye çalıştık (Ç.N.).

—Bizim müdürün şapkası! O da mı gelmiş buraya?

—Evet, o burada! diyle fısıldadı Struçkov. Katya ile baş başa vermişler. Gidelim, baylar! Meyhanelerden birinde biraz vakit geçirip bizimkinin gitmesini bekleyelim.

Arşiv memur yardımcısı;

—Senin burası niçin kızarmış kaz kokuyor, biliyor musun? Bizim büyük kaz içerde oturuyor da ondan, diye espiri yaptı. Anladık ama onun burada ne işi var? Hemen gider mi dersiniz?

—Gider, gider. İki saatten fazla kalmaz. Karnım da öyle acıktı ki!

Önce çaça balığı ile birer duble yuvarlarız. İkinci kadehleri içerken gelsin sıcak sıcak börekler! Böylece iştahımız iyice açılmış olur. Karımın böreklerini bir tatsanız! Ardından lahana çorbası...

—Sardalye balığı da olsaydı bari...

—Hem de iki kutu birden aldım. Dört çeşit de sucuk... Kadıncağız, kim bilir, nasıl acıkmıştır şimdi! Kör şeytan, nereden çıktı bu adam karşımıza?

Meyhanede bir buçuk saat kadar oturup laf olsun diye birer bardak çay içtiler. Sonra Struçkov'un evine gitmek üzere kalktılar. Eve girdiklerinde eskisinden daha keskin bir koku çarptı burunlarına. Mutfak kapısının aralığından kızarmış kaz ile bir tabak hıyar turşusu gördüler. Akulinan fırından bir şeyler çıkarıyordu.

—Bugün işler ters gidiyor, arkadaşlar!

—Gene ne var?

Açlık memurların midelerini acımasızca burmaya başlamıştı. Ama çivide bu sefer sansar kürkünden başka bir şapka asılı duruyordu.

Struçkov;

—Prokatilov'un[1] şapkası, dedi. Hadi, çıkalım, beyler! Bir yerlerde biraz daha vakit geçirelim. Çok oturmaz...

---

1 Gelip geçengil. (Ç.N.)

Oturma odasından kalın bir erkek sesi duydular:

—Böyle çirkin bir adamın bu kadar güzel bir karısı olsun!

Ardından kadın sesi:

—Öyledir, beyefendi. Aptallar şanslı olur...

—Çabuk gidelim buradan! diye inledi Struçkov.

Doğruca aynı meyhaneye gittiler, birer bira ısmarladılar. Arkadaşları Struçkov'u avutmayla çalışıyorlardı:

Prokatilov güçlü adamdır. Bir saat bile oturmadan çıkar. Senin başına talih kuşu kondu, arkadaş. Artık on yıl sırtın yere gelmez... Niye o kadar üzülüyorsun ki? Hadi, üzülmeyi bırak!

—Üzülmemem gerektiğini ben de biliyorum. Ama asıl sorun o değil! Açlıktan karnım zil çalıyor...

Bir buçuk saat sonra Struçkov'un evine yeniden gittiklerinde sansar şapkayı yerinde asılı buldular. İster istemez çıktılar evden.

Ancak saat 8'de şapkanın yeri boşaldı, konuklar yemeklerin tadına bakma fırsatı bulabildiler. Ne var ki börekler kurumuş, lahana çorbası soğumuş, kaz fırında bekleye bekleye gereğinden fazla kızarmıştı. Kısacası, Struçkov'un parlak geleceği uğruna doğum günü yemeği berbat olmuştu. Gene de iştahla yediler.

BECERİKSİZ

Bizim çoçukların eğiticisi Yuliya Vasilyevna'yı geçenlerde çalışma odama çağırdım. Verdiği derslerin parasını ödemek istiyordum.

—Oturun, Yuliya Vasilyevna, dedim. Hesabınızı kapatalım. Herhalde sizin de paraya gereksinmeniz vardır. Siz kendiniz istersiniz sandım ama istemediniz. Teşrifatı seviyorsunuz, demek ki... Neyse, ayda 30 rubleye anlaşmıştık, değil mi?

—Hayır, 40 rubleye.

—Hadi, canım, siz de! Ben buraya 30 diye yazmışım. Eğiticilere hep 30'dan öderim. İki aydır mı kalıyorsunuz bizde?

—Hayır, iki ay beş gün.

—Tam iki ay! Böyle kaydetmişim... Demek ki 60 ruble ödemem gerekiyor. Bundan 9 pazar, 3 de bayram tatil düşersek... O günlerde Kolya'yı çalıştırmadınız, yalnız gezdirdiniz, değil mi?

Kıpkırmızı kesilen Yuliya Vasilyevna ceketinin cep kıvrımıyla oynamaya başladı, ağzından tek söz çıkmadı.

—Bu duruma göre 12 ruble eksik ödeyeceğiz. Kolya'nın hasta yattığı 4 gün de onunla ders yapmadınız, yalnız Varya'yı çalıştırdınız. Ayrıca 3 gün dişiniz ağrıdığı için karım öğleden sonraları sizi izinli yazmış. 12'nin üzerine 7 daha eklersek, 19 ruble daha düşmemiz gerekiyor. Bunu 60'tan çıkarırsak geriye ne kalır? 41... Hesap doğru mu?

Yuliya Vasilyeva'nın sol gözü kızarıp sulandı, çenesi titremeye başladı. Sinirli sinirli öksürüp burnunu sildiyse de gene tek söz söylemedi.

—Yeni yıla girerken bir çay fincanı ile tabağını kırmıştınız. 12 ruble bunlar için ödemeniz gerekiyor. Gerçi fincan aile yadigârı olup daha pahalıdır ama öyle olsun. Fincana gelinceye kadar nerelere gitmiyor ki! Sonra dikkat etmediğiniz için Kolya ağaca tırmanırken setresini yırtmış. Bunun için de 10 ruble düşeceğiz. Gene dikkatsizliğiniz yüzünden hizmetçi kız Varya'nın çizmelerini aşırmış. Siz bunlar için aylık alıyorsunuz, gözünüzü dört açacaksınız! Etti mi beş ruble daha! Ocak ayında benden 10 ruble almıştınız.

Yuliya Vasilyevna;

—Öyle bir şey almadım! diyecek oldu.

—Burada yazılı. İşte...

—Peki, öyle olsun...

—41'den 27 çıkarsa geriye 14 ruble kalıyor.

Zavallı kızın gözlerine yaşlar doldu, güzel uzun burnunun üzerinde ter domurcukları belirdi.

—Bir kerecik para aldım. Karınızdan... Üç ruble vermişti, diyebildi titreyen sesiyle.

—Ya? Burada yazılı değil! Düşün öyleyse üç ruble daha! Alın, paranız burada! Üç tane on rublelik, iki de birer rublelik. Tamam mı?

Genç eğitici verdiğim paraları titreyen eliyle cebine sokarken;

—Teşekkürler, diye fısıldadı.

—Niçin teşekkür ediyorsunuz?

—Para verdiğiniz için.

—Ama ben sizi aldattım! Soydum sizi! Paranızı çaldım! Bir de bana teşekkür ediyorsunuz!

—Başka evlerde bu kadarını da vermiyorlar.

—Vermezler ya! Senin gibilere vermezler. İşte ben de size iyi bir ders olsun diye böyle davrandım. Seksen rubleniz şurada, zarfta duruyor. İnsan böylesine beceriksiz olabilir mi? Neden sesinizi yükseltmiyorsunuz, başkalarının tavırlarına karşı

çıkmıyorsunuz? Bu dünyada hakkınızı söke söke alacaksınız! Gevşekliğe gerek yok!

Kızın yüzündeki «gevşek» gülümsemeyi görünce böyle insanların varlığına iyice inandım.

Kendisine verdiğim böyle bir dersten dolayı özür dileyip seksen rublesini verdim. Çekine çekine teşekkür edip çıktı. Arkasından bakarken bu dünyada güçlü olmanın kolaylıklarını düşünüyordum.

ŞU İŞBİLİR ÇAĞIMIZDA

Burnunun ucu morarmış adam istasyon kampanasına yak-laştı, ipini isteksiz isteksiz çekerek çaldı. O ana değin sakin dolaşan kalabalık birden canlandı, sağa-sola koşuşturmaya başladı, bagaj yüklü arabaların gürültüsü koptu dört bir yandan. Vagonların üzerinden ipler atıldı, bir lokomotif düdük çala çala vagonlara yaklaştı, tam katara bağlanırken birilcrinin tclaştan yere düşürdüğü şişe şangırtıyla kırıldı.Vedalaşanlar arasında hıçkırarak ağlayanlar oluyor, kadınlar bağrışıyorlardı.

İkinci mevki vagonlardan birinin önünde bir delikanlı ile genç kız duruyorlar, göz yaşları arasında birbirlerine ayrılık sözleri söylüyorlardı. Kızın sarı saçlarını öpen delikanlı;

—Hoşça kal, bir tanem, dedi. Bir süre görüşemeyeceğimiz için öylesine üzgünüm ki! Seviyorum seni, bir hafta nasıl dayanacağım, bilmem. Hadi, esen kal! Göz yaşlarını sil, ağlama artık!

Genç kızın gözlerinden yeni yaşlar fışkırdı, bir damla da delikanlının dudağına düştü.

—Güle güle, Varya! Tanıdıklara selam söyle! Ha, az kaldı unutuyordum. Eğer Mrakov'u[1] görecek olursan... şunu... şu yirmi beş rubleyi ver, olur mu?

Cebinden çıkardığı yirmi beşlik banknotu kızın eline tutuşturdu.

—Verirsen çok iyi olur... Ona borcum var... Senden ayrılmak çok zor!

—Üzülme, Petya, cumartesiye döneceğim. O gün kesin buradayım. Beni unutma, e mi?

---

1 Karanlıkoğlu. (Ç.N.)

Kızın sarışın başı Petya'nın göğsüne kapandı.

—Seni unutmak mı? Nasıl unutabilirim?.

İkinci kampana vurdu. Sevgilisini kollarında sıkan Petya gözlerini kırpıştırdı, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Kız inleyerek delikanlının boynuna sarıldı, ikisi birden vagona girdiler.

—Güle güle, sevgilim, güzelim, bir tanem! Bir hafta sonra görüşürüz.

Sevgilisini son kez öpen Petya vagondan aşağı atladı, gelip pencerenin önünde dikildi, kıza sallamak üzere mendilini çıkardı. Varya ise yaşlı gözlerini ondan ayıramıyordu.

Kondüktörün sesi duyuldu birden:

—Yolcular yerlerini alsınlar! Üçüncü kampana vuracak! Kimse dışarda kalmasın!

Gerçekten az sonra üçüncü kampana çaldı. Petya mendilini sallıyordu. Derken, birden yüzü uzadı, bir şey anımsamışçasına eliyle alnına vurdu, gerisin geriye vagona atladı.

—Varya! dedi soluk soluğa. Demin sana yirmi beş ruble vermiştim ya! Mrakov'a iletesin diye. İki gözüm, bir kâğıt imzalar mısın? Çabuk ol, tatlım! Nasıl da aklımdan çıktı? Hadi, hemen yaz da ver!

—Çok geç, Petya! Tren hareket etti.

Gerçekten de tren kalkmış, gidiyordu. Petya kendini dışarı attı, büyük bir üzüntü içinde mendilini sallamaya başladı.

Pencereden aşağı sarkarak ona el sallayan kıza şöyle seslendi:

—Varır varmaz parayı aldığını bildiren bir kâğıt gönder bana. Sakın ihmal etme!

Tren çoktan uzaklaştığı halde o hep aynı şeyi düşünüyordu:

«Ah, ne aptalım ben! İmza almadan para verilir mi? Çocukluk, düpedüz salaklık benim yaptığım! (İçini çekti) Ah, canım benim! Şimdi ilk istasyona varmıştır...»

AD KONULMASI ZOR BİR ÖYKÜ

Zengin bir bayram sofrasında yirmi kadar kişi öğle yemeği için toplanmış, yaşamın tadını çıkarıyorduk. Uzun masayı bir ucundan öbür ucuna dolduran dizi dizi şişelerden, havyar, istakoz, som balığı tabaklarından alamıyorduk baygın bakan gözlerimizi. Midelerimize ateş düşmüş ya da Arapların deyimiyle güneş çarpmış gibiydi. Durmadan yiyor, kadeh üstüne kadeh kaldırıyorduk. Konuştuğumuz konular ise öylesine çeşitliydi ki! Hoşgörünüze sığınabilir miyim, değerli okurum? Yani konuşmalarımız yalnız çileklerle, atlarla sınırlı değildi. Kesinlikle! Önemli konuları tartışıyorduk. Köylümüzün durumu, polisimiz, parasal işler... (Bizi ele vermezsiniz değil mi?) Arkadaşlardan biri cebinden bir kâğıt çıkarıp gülmeceli bir şiir okudu. Şiirinde çift gözünü kullananlardan on, tek gözlülerden beş ruble vergi alınmasını, körlerden hiçbir şey alınmamasını öğütlüyordu. Her zaman uysal, saygılı bir insan olan Liubostajayev (Fiodor Andreyiç) bile genel havaya kaptırdı kendini. Ayağa kalktı, daire başkanımızla ilgili olarak «Şu bizim İvan Prohorıç'ın sırık gibi boyu var!» deyiverdi. Bu sözler üzerine hep bir ağızdan «Pereat!»[1] diye bağırdık. İnsanların kardeşliği adına zorla içirerek garsonları da doğru yoldan ve baştan çıkardık. Ben bile –Hoşgörünüze sığınabilir miyim?– doğal bilimlerin gelişmesini dile getiren birkaç söz söyledim.

Sıra şampanyaya gelince, bizim hem Renan'ımız, Hem Spinoza'mız olan vilayet kalemi yazıcısı Ottigayev'e söz verdik. Ottigayev biraz nazlandıktan sonra gözlerini kapıya dikerek;

---

1 Kahrolsun! (Lat.)

—Arkadaşlar! diye başladı. Buradakilerin çeşitli rütbelerde olması bir sorun yaratmasa gerek. Sözgelimi ben, vilayet kalemi yazıcısı olarak, aranızda oturan evrak memurlarına tepeden bakmak gibi bir niyet taşımıyorum. Umarım, burada oturan şube müdürleri, şefler de bana karşı önemsiz biriymişim gibi tavır takınmazlar. Şimdi izninizle... hımmm... izninizle... Bakın, çevrenize bir bakın! Neler görüyorsunuz?

Çevremize bakınca saygıyla gülümseyen köle suratları gördük.

Konuşmacı kapıya doğru bir daha göz attı.

—Acılardan, ezinçten başka bir şey çarpıyor mu gözünüze? Hırsızlık, soygunculuk, yağmacılık, dolandırıcılık, her türlü kötülük sarmış dünyamızı! Herkes umutsuzluktan kendini içkiye vermiş! Zorbalık diz boyu! Gücü gücü yetene!.. Sonuçta bir sürü gözü yaşlı, acı çeken insan! İşte burada bizler onlar için ağlıyor (konuşmacının gözleri yaşarmıştı) ve kadehimizi...

Tam bu sırada kapı aralandı, biri sessizce içeriye süzüldü. Başımızı döndürüp baktığımızda, tepesinde geniş dazlağı, dudaklarında babacan gülümsemesiyle ufak tefek bir adam gördük. Çok yakından tanıdığımız biriydi bu. Adam durdu, konuşmaya kulak kabarttı.

Bizim filozofun sesi daha bir canlandı:

—Evet, kadehimizi amirimiz, koruyucumuz, velinimetimiz İvan Prohorıç Kuldaçayev'in onuruna kaldırıyorum! Çok yaşayın, saygıdeğer büyüğümüz!

Yirmi gırtlaktan birden «Çok yaşa!» haykırışı yükseldi, tatlı şampanya aynı gırtlaklardan aşağı lıkır lıkır aktı.

Saygıdeğer pinpon masaya yaklaştı, gülümseyerek bizleri başıyla selamladı. Çok heyecanlanmış olmalıydı...

SÖĞÜT AĞACI

B. ve T. ilçeleri arasındaki posta yolundan yürüyordum. Bu yoldan gelip geçenler Kozyavka deresinin kıyısında tek başına duran Andreyev'in değirmenini çok iyi bilirler. Köhne değirmen her an yıkılmaya hazır gibidir; kamburu çıkmış, pılı pırtı içinde, ufak tefek, yaşlı bir kadına benzetilebilir. Belki yüz yıldır orada durmakta olup, uzun süredir çalıştığını gören yok. Eğer belini kocaman bir söğüde dayamamış olsa bugüne değin yerle bir olması işten değildi herhalde. Söğüt de değirmen gibi yaşlanmıştır, gövdesini iki kişi zor kucaklar. Söğüt ağacının üst dalları değirmenin damına, su bendine sarkar; alt dalları ise aşağıya dökülen suya, toprağa değer. Gövdesindeki dibi görünmez bir kovuk ağacı çirkinleştirmiştir. Elinizi kovuktan içeri sokacak olursanız koyu renk bir bala ulaşırsınız. Aynı anda da başınıza bir sürü yaban arısı üşüşür, vızıldaşarak sizi sokmaya çalışırlar. Bu koca ağaç kaç yaşında, dersiniz? Ağacın eski dostu Arhip'e soracak olursanız bey konağında eğitici, sonra da hanımefendinin uşağı olarak çalıştığı günlerde bile böyle yaşlı olduğunu söyleyecektir. O günlerin üstünden öyle çok zaman geçti ki!

Söğüt ağacı yalnız değirmene değil, Arhip'e de desteklik etmektedir. Arhip bütün gün ağacın kökleri arasında oturup balık avlar. Kendisi de söğüt ağacı gibi kocayıp kamburlaşmıştır, dişsiz ağzı ağacın gövdesindeki derin kovuğu andırır. Gündüzleri balık avlamayı bitirdikten sonra geceleri aynı yerde oturup kara kara düşünür. Ağaçla ikisi, durmadan fısıl-

daşan karı-koca gibidirler. Ömürleri boyunca, kim bilir, neler görüp neler geçirmişlerdir!.. Şimdi onların anlatacaklarını dinleyelim.

Bundan otuz yıl kadar önce Söğüt Yortusu denilen bir kutsal pazar günü Arhip yaşlı söğüdün dibinde oturmuş, balık avlıyordu. Her zamanki gibi çevresi büyük bir sessizlik içindeydi. Söğüt ile yaşlı Arhip'in fısıldaşmaları, arada bir zıplayan balıkların şıpırtısından başka çıt çıkmıyordu. Arhip öğleye değin balık avladıktan sonra tuttuğu balıkları ayıklayıp kendine çorba pişirirdi. Söğüdün gölgesi karşı kıyıdan uzaklaşmaya başlayınca öğle vakti gelmiş demekti. Bir de posta arabalarının çıngıraklarından anlardı öğlen olduğunu. Tam öğle saatinde T. kenti yönüne giden posta arabası bendin yanından geçerdi.

O pazar günü de Arhip çıngırak seslerini duyunca oltayı elinden bırakıp bent yönüne bakmaya başladı. Üç atlı posta arabası tepeyi aştı, ağır ağır yürüyerek bende doğru indi. Postacı önde uyumaktaydı. Araba bende yaklaşınca birden durdu. Çoktandır şaşırmayı unutan Arhip çok şaştı bu işe. Olağandışı bir şeydi posta arabasının orada durması. Postacının yanında oturan sürücü tedirgin bakışlarla çevresine bakındı, yerinde şöyle bir kıpırdandı, postacının uyurken yüzüne örttüğü mendili hızla çekip başına elindeki demir sopayla vurdu. Postacıdan gık çıkmadı, ama sarı saçlarının arasından kanlar fışkırdı. Bunun üzerine arabacı aşağıya atladı, demir sopayı postacının kafasına bir daha indirdi. Bir dakika sonra hızla söğüde doğru yöneldi. Güneşten yanmış yüzü sapsarıydı, çevresine bön bön bakıyordu. Bütün bedeni zangır zangır titrerken koşarak söğüdün yanına geldi, Arhip'in yakında bulunuşunu fark etmeden elindeki posta torbasını ağacın kovuğuna tıkıştırdı. Sonra hızla arabaya tırmandı,

yerine yerleştikten sonra demir sopayı ansızın kendi şakağına indirdi. Arhip neler olup bittiğini anlamamıştı. Yüzü kana bulanan sürücü bağırmaya başladı:

—İmdat! Yetişin! Adam öldürüyorlar!

Atları hızla sürerek uzaklaşan arabacının haykırışı o sessizlikte birkaç kez yankılandı.

Aradan bir hafta kadar geçmişti ki, olayı soruşturmak üzere birileri geldi. Adamlar çevrenin planını çıkardılar, bendin suyunun derinliğini ölçtüler, söğüt ağacının altında öğle yemeği yedikten sonra çekip gittiler. Bu sırada değirmenin yanında oturan Arhip korkudan tir tir titrerken gözünü kovuktan ayıramıyordu. Daha önce görmüştü, kovuktaki çantanın içinde her biri beşer mühürlü birçok zarf vardı. Fırsat buldukça çantayı açıp zarflara bakıyor, yaşlı söğüt ise gündüzleri susup geceleri için için ağlıyordu. Ağacın sessiz ağıtlarına dayanamayan Arhip aradan bir hafta daha geçince çantayı kaptığı gibi ilçenin yolunu tuttu.

—Derdimi kime anlatabilirim? diye sordu karşısına çıkanlara.

Önünde çizgili nöbetçi kulübesi bulunan büyücek sarı bir binayı gösterdiler. İçeri girdiğinde karşısına ceketinin düğmeleri ışıl ışıl parlayan bir bey çıktı. Adam bir yandan piposunu tüttürüyor, bir yandan da nöbetçiyi azarlıyordu. Arhip doğrudan doğruya ona yaklaştı, yaşlı söğütle ilgili öyküyü zangır zangır titreyerek anlattı. Beriki hemen nöbetçiyi azarlamayı bıraktı, Arhip'in elindeki çantayı aldı, kapağını açtı, yüzü önce sapsarı, sonra kıpkırmızı oldu.

—Sen burada dur! dedikten sonra kalem odasına koştu.

Orada çevresine bir sürü memur toplandı. Telaşla sağa-sola koşturmaya, kendi aralarında fısıldaşarak konuşmaya başladılar.

On dakika kadar sonra aynı adam geriye döndü, çantayı Arhip'e vererek;

—Sen yanlış yere gelmişsin, arkadaş, dedi. Burası mal müdürlüğü. Bir alttaki sokakta polis karakolu vardır, oraya gideceksin.

Arhip çantayı alıp karakolun yolunu tuttu. Giderken bir yandan da, «Çanta bayağı yeğnileşmişe benziyor. Eski büyüklüğü de kalmamış.» diye düşünüyordu.

Bir alttaki sokakta, önünde iki nöbetçi kulübesi bulunan başka sarı bir bina gösterdiler. Arhip içeri girdi. Burada kalem odası hemen girişteydi. Arhip masalardan birine yaklaştı, yazıcılara durumu kısaca anlattı. Birkaç kişi çantayı elinden kaptı, aralarında bağırıp çağırmaya başladılar, amirlerinin gelmesi için birini gönderdiler. Koca bıyıklı, iri kıyım bir polis geldi az sonra. Kısa bir sorgulamadan sonra koca bıyık çantayı onlardan alıp odasına kapandı.

Bir dakika bile geçmeden odadan şöyle bağırdığı duyuldu:

—Bu çanta boş! Sorun bakalım, para nerede? Neyse, çantayı getiren ihtiyara söyleyin de beklemesin! Durun, durun, gitmesin bir yere! İvan Markoviç'in yanına götürün adamı! Şey... gitsin en iyisi!

Arhip selam vererek oradan ayrıldı. Ertesi gün sazanlar, kızılkanatlar onu ırmak kıyısında yeniden görmeye başladılar.

Bu olay güz mevsiminin sonlarına raslıyordu. Yaşlı adam çok üzgündü, yaprakları sararan söğüt ağacı gibi kedere gömülmüştü. Güz mevsimini sevmezdi zaten. Birkaç gün sonra posta sürücüsünü de bendin kıyısında görünce üzüntüsü daha bir arttı. Arabacı gene onun varlığının farkına varmadan ağaca yaklaştı, elini kovuktan içeri soktu. Islak, uyuşuk arılar adamın koluna sıvandılar. Eli kovukta aradığını bulamayınca arabacının yüzü sapsarı kesildi. Tam o sırada balık avlayan yaşlı adamı fark etti.

—Hey, babalık! Buradaki çanta nereye gitti?

Somurtarak oturan Arhip yanıt verecek durumda değildi. Üstelik gözünün önünde adam öldüren arabacının kendine de bir şey yapmasından korkuyordu. Ama adamın durgun sulara dalıp giden bakışlarına dayanamayıp;

—Çantayı polise götürdüm, dedi. Ancak korkmanız gerekmez. Onlara çantayı söğüdün altında bulduğumu söyledim.

Bunları duyunca posta sürücüsü çok öfkelendi, yaşlı adamın üzerine çullanarak dövmeye başladı. Yüzüne, kafasına vurması yetmiyormuş gibi bir de yere yatırıp ayaklarının altında çiğnedi. Neden sonra öfkesi geçince dövmeyi bıraktı, ama oradan ayrılmayıp Arhip'le birlikte değirmende kaldı. Gündüzleri uyumakla geçiriyor, kimseyle konuşmuyor, geceleri ise bendin çevresinde dolaşıp duruyordu. Birileriyle gizli gizli fısıldaştığına göre öldürdüğü postacının gölgesi de oralarda dolaşıyor olmalıydı. Arabacı bahar mevsimi boyunca da kimseyle konuşmadı, bendin çevresinde gezinmelerini sürdürdü.

Ona acıdığı için bir gün Arhip;

—Aptal aptal ne dolaşıp duruyorsun? Git artık buralardan, dedi.

Aynı şeyi postacının gölgesi de, söğüt ağacı da fısıldadılar.

—Yok! Buraları bırakıp bir yere gidemem. İçim sızlıyor, daha fazla dayanamayacağım.

Bunun üzerine Arhip arabacının koluna girip ilçe merkezine götürdü, posta çantasını teslim ettiği polis karakoluna gittiler. Karakol kaleminde arabacı yerlere kapanıp suçunu itiraf etti, ama koca bıyıklı karakol amiri çok şaşırdı.

—Ne diye kendine kara çalıyorsun, be adam? Sarhoş musun, nesin? İstersen seni kodese tıkayım da aklın başına gelsin! Bak şunun yediği naneye! Bu alçağın aklının karışmasının nedenini bir türlü anlamadım! «O cinayetin katili bulunmadı.» dedik. Daha ne üstüme düşüyorsun? Çek arabanı buradan, git artık!

Arhip getirip onlara teslim ettiği çantadan söz etti. Yazıcılar, «O da neymiş?» gibisinden pek şaşırdılar, koca bıyık kahkahayı bastı. Adamlar tüm belleklerini yitirmişlerdi, anlaşılan.

Posta sürücüsü karakolda da ruh huzuruna kavuşamayınca Arhip ile ikisi söğüt ağacının yanına döndüler.

Arabacı vicdan sızısından kurtulmanın tek yolunu ırmağa atlayıp intihar etmekte buldu. Arhip'in olta mantarının yüzdüğü durgun sular bulandı bir süre.

Bendin üzerinde şimdi iki gölge dolaşıyor. Yaşlı Arhip ile yaşlı söğüt ağacı belki de bu gölgelerle fısıldaşıyorlardır...

HIRSIZ

Saat on ikiyi vurunca Fiodor Stepanıç kürkünü giydi, sokağa çıktı. Gecenin rutubeti bir anda sardı bedenini. Bir yandan ince bir çisenti serpiştiriyor, bir yandan da nemli, soğuk bir yel savruluyordu. Fiodor Stepanıç yarı yıkılmış bahçe çitinin üzerinden atladıktan sonra sokak boyunca sessizce yürüdü. Sokak öylesine genişti ki, böylesi Avrupa Rusyası'nda bile zor bulunurdu. Sokak değil, sanki upuzun bir alan... Ama ne yaya kaldırımı, ne de fener aramayın. Bu gibi lüksün buralarda yeri olabilir miydi?

Kiliseye giden insanlar duvarların, çitlerin dibinden gölge gibi süzülerek geçiyorlardı. Fiodor Stepanıç birkaç adım ilerisinde, ayakları ıslak yolda şapırdayarak yürüyen iki kişi gördü. Bunlardan ufak tefek, kamburumsu olanı hükümet tabibiydi; ilçenin tek «okumuş kişisi» sayılırdı. Yaşlı doktor, sürgün cezasını orada çeken Fiodor Stepanıç'a tepeden bakmaz, onunla konuşurken dostça içini çekerdi. O gece kilisede yortuyu kutlama nedeniyle eski moda üç köşeli şapkasını giymişti. Arkadan bakınca boyunları birleşmiş iki ördek kafasına benziyordu şapkası. Belindeki kılıç adım attıkça kürkünün altından dizini dövüyordu. Doktorun yanında ise gene üç köşeli şapka giymiş, zayıf, uzun boylu bir adam yürümekteydi.

Fiodor Stepanıç;

—Hazreti Isa adına selam, Guri İvanıç! diyerek arkalarından yaklaştı.

Doktor durup bir şey söylemeden onun elini sıktı, göğsünde takılı «Stanislav» nişanı görünsün diye kürkünün yakasını cakayla kaldırdı.

—Ayinden sonra sizi evinizde kutlamaya gelebilir miyim? diye sordu Fiodor Stepanıç. İzin verirseniz perhizi sizde bozmak istiyorum. Memlekette büyük perhizi hep ailemle birlikte kutlardım da... Birlikte güzel bir anı olur...

Doktor şaşırdı.

—Sana nasıl söyleyeyim, bilmem ki!.. Şey... tek başıma oturmuyorum ben.... Ailem, karım... Sizse... şey... Neyse, benimki de kör inanç... Gelin bakalım, ne diyelim! Öhö-öhö!

Doktor böyle diyerek öksürmeye başladı.

Fiodor Stepanıç küçük gören bir gülümsemeyle, sinirli sinirli doktoru süzdü.

—Peki, Barabayev'e karşı neden başka türlü davranıyorsunuz? Birlikte yargılandık, birlikte buraya sürgün edildik. Onu her gün evinizde kabul ediyor, birlikte yiyip içiyorsunuz. Onun çalıp çırptığı benimkinden kat kat fazlaydı üstelik.

Fiodor Stepanıç durdu, doktorla yanındaki geçip gitsinler diye ıslak çite iyice yaklaştı.

Geniş sokağın ucunda birtakım ışıklar ıpıl ıpıl yanıp sönerek hep aynı yöne, kiliseye doğru ilyerliyordu. «Mumlarla ıstavroz yürüyüşü... Tıpkı bizim oralardaki gibi...» diye geçirdi içinden.

Işıkların bulunduğu yönden çan sesleri geliyordu. Kadife yumuşaklığındaki her perdeden tenor çınlamalar ardı ardına yayılıyordu dört bir yana. «Bu soğukta ilk paskalya... Sonuncusu olacağa da benzemez... Öf, ne berbat! Oysa bizim orada...» diyerek düşüncelere daldı Fiodor Stepanıç.

«Bizim orada»yla ilgili anıları canlandı. Şimdi orada buradaki gibi çamurla karışmış karlar, buzlu su birikintileri yoktu; kırlar baştan başa körpe yeşille bezenmişti. Rüzgâr buradaki gibi insanın yüzüne ıslak paçavra gibi çarpmaz, baharın ılık soluğunu taşırdı. Geceleyin gökyüzü daha bir koyu olurdu, ama yıldızlar da ışıl ışıl parlar, bu saatte doğuda aydınlık bir şerit belirirdi. Üç odası da ışıklar içinde, sıcacık evinin pen-

cerelerinin önünde şimdiki kirli çit yerine yeşil bir bahçe uzanırdı. Odalardan birinde masada paskalya simitleri, votka, çeşitli mezeler bulunurdu...

«Ah, şimdi oranın votkası olmalı da kafayı bir güzel çekmeli! Buranın berbat votkası boğazdan geçmiyor ki!..» diye hayıflandı.

Sabaha doğru derin bir uykuya dalarlardı. Öğle üzeri uyanınca eş-dost ziyaretlerine başlarlar, her gittikleri yerde birkaç bardak yuvarlarlardı... Kedilerin bakışları gibi ıslak bakışlı güzel Olya geldi hatırına. Olya şimdi mışıl mışıl uyuyor olmalıydı, düşünde onu gördüğü filan da yoktu... Şu kadınlar ne kolay avunurlar, her şeyi ne çabuk unuturlardı! Olya olmasa bu berbat yerde ne işi vardı Fiodor Stepanıç'ın? Olya onu düpedüz faka bastırmış, salak yerine koyup aldatmıştı. Giyimine düşkün her kadın gibi o da parasız edemezdi. Parasız yaşayamaz, sevemez, acıya katlanamazdı...

—Ya beni Sibirya'ya sürerlerse? Sen de gelir misin? diye sormuştu, o işe girişmeden önce.

—Neden gelmeyeyim? Senin için dünyanın öbür ucuna bile gelirim, demişti Olya da.

Fiodor Stepanıç sevgilisi uğruna hırsızlık yapmış, sonra yakayı ele verip Sibirya'yı boylamıştı. Olya sonradan korkmuş, onu yalnız başına ortada bırakmıştı. Şimdi akılsız başını dantelli yumuşak yastıklara koyarak uyuyordu, ayakları ise çamurla karışık karlardan uzaktı.

«Mahkemeye süslenip püslenerek geldi. Bir kere olsun yüzünü çevirip bakmadı bana. Avukat şaka yollu bir şeyler söylediğinde utanmazca kahkahayı bastı. O kadını öldürmek bile az...»

Dalıp gittiği anılarından yorulduğunu hissetti. Tüm bedeni anılarına katılmışçasına bitkin düşmüş, neredeyse hastalan-

mıştı; bacakları onu taşıyacak durumda değildi. Çok sevdiği ayini izlemek için kiliseye kadar yürüyemeyeceğini anlayınca gerisin geriye evine döndü; çizmelerini, kürkünü çıkarmadan yatağa devrildi.

Karyolasının baş ucunda asılı kafeste ev sihibinin kuşu vardı. İri gagalı, sıska, garip mi garip, cinsini bilmediği bir kuştu bu. Kanatlarının uçları kesilmiş, kafasındaki tüyler ara ara yolunmuştu. Ev sahibi kuşu sasımış yemlerle beslediği için oda havası bütün gün pis pis kokardı. Kuşun işi-gücü kafesin içinde dolaşmak, su dolu teneke kutuyu gagalamak, kimi zaman sığırcık, kimi zaman da ötleğen gibi ötmekti.

«Bu hayvan yüzünden uyku-tünek yok! Kahrolası!» diye geçirdi içinden Fiodor Stepanıç.

Yattığı yerden doğrulup eliyle kafesi sarstı. Bir süre sustu kuş. Bunun üzerine yeniden yatağa uzandı, çizmelerini karyolanın kenarına takarak çıkardı. O sırada kuş yeniden kafeste tıkırdamaya başladı. Aynı anda da gagasından düşen sasımış bir yem parçası adamın saçlarına yapıştı.

—Yeter artık! Orada ne kıpırdanıp duruyorsun? Rahat yüzü görmeyecek miyiz? diyerek kafesi kaptığı gibi odanın bir köşesine fırlattı. Kuştan tıs çıkmadı.

Ama on dakika geçti, geçmedi, kuş kafesinden çıkmış da odanın toprak tabanını gagasıyla eşeliyormuş gibi garip sesler duyulmaya başladı. Burguyla oyarcasına eşeliyor, eşeliyordu... Fiodor Stepanıç sanki odanın ortasında yatıyordu da kuşun kanatları pat pat şakaklarına çarpıyordu. Çarpa çarpa kanatları kırıldı, bütün tüyleri havaya uçtu. O sırada Fiodor Stepanıç uykuya daldı.

—Seni canavar! Niye kuşun canına kıydın! diye bağıran bir sesle açtı gözlerini.

Karşısında yaşlı ev sahibinin daha da çarpılmış suratını

gördü. Adamın gözleri yaşlarla doluydu, öfkeden titriyordu.

—Kuşumu ne diye öldürdün, kahrolası? Güzel güzel öten hayvancağızın sana ne zararı vardı? Hadi, söyle, niye kıydın canına? Utanmaz herif, acımasız köpek! Bugünden tezi yok, çık evimden! Gözüm görmesin seni! Hemen git buradan!

Fiodor Stepanıç kürkünü, çizmelerini giydi, evden çıktı. Kurşun rengi, somurtkan bulutlar örtmüştü sabah göğünü. Durmamacasına yağmur çiseliyordu. Kurşun koyuluğundaki gökyüzünün tepesinde güneşin parladığını kimse gözünün önüne getiremezdi.

Sokağa adımını atmıştı ki;

—*Bonjour*! Yortunuz kutlu olsun *mon cher*,[1] diyen bir ses duydu.

Gıcır gıcır arabasıyla önünden hızla geçen, birlikte sürgüne geldikleri Barabayev'di. Silindir şapkasının üstünde bir de şemsiyesini açmıştı. «Ahbaplarını ziyarete gidiyor, namussuz herif! Burada da birilerine yaranıp yeni dostlar edinmiş. Ah, ben de onun gibi yapıp çokça çalsaydım!» diye düşündü Fiodor Stepanıç.

Kiliseye yaklaştığında başka bir ses, bu sefer bir kadın sesi duydu. Karşıdan içerisi tıklım tıklım bavullarla dolu bir posta arabası geliyordu. Bavulların arasından bir kadın başı uzanmıştı:

—Lütfen söyler misiniz, Fiodor Stepanıç'ı nerede bulabilirim? A, siz misiniz?

Arabaya koştu, kadının yüzüne gözlerini dikti ve o anda tanıdı. Sevinçle ellerine sarıldı.

—Düş görmüyorum, değil mi? Nasılsın, iyi misin? Bana geldin, ha, Olya'cığım? Sonunda kararını verdin!

—Barabayev'in nerede oturdğunu biliyor musun?

1 Günaydın... azizim. (Fr.)

—Barabayev'den sana ne, söyler misin?

—Beni buraya çağırdı da... Düşünebiliyor musun, tam iki bin ruble gönderdi! Ayrıca her ay iki yüz ruble verecek. Opera, tiyatro var mı burada?

Fiodor Stepanıç o gün akşama değin taban tepti, pansiyon, kalacak ev aradı. Gün boyunca yağmur kesilmemiş, güneş bir an da olsa yüzünü göstermemişti. Ayaklarının altındaki sulu karı vıcık vıcık çiğnerken;

«Bu hayvanlar güneş görmeden nasıl yaşayabiliyorlar? Keyiflerinden yanlarına varılmadığına göre yaşayabiliyorlar, demek ki. Onların da kendilerine göre yaşamdan aldıkları bir tad olmalı...» diye düşünüyordu.

LAF, LAF, YALNIZ LAF...

Telgrafçı Gruzdov bir akşam otel odasındaki geniş kanepeye uzanmış yatıyordu. Altın sarısı saçlı başının altına yumruğunu koymuştu. Karşısında dikilen, ufak tefek, kızıl saçlı genç kadına bakarak içini çekti.

—Katya, söyler misin, böylesine düşmen için sebep neydi? Şuna bakın, çok da üşümüşsün!

Dışarda berbat mı berbat bir mart havası vardı. Sokak fenerlerinin donuk ışığı kirli, cıvık karları zar zor aydınlatıyordu. Her şey kül rengine bulanmış, kirlenmiş, ıslanmıştı. Rüzgâr sanki korka korka esiyor, sesini yükseltmesine engel olan bir şey varmışçasına yavaştan yavaşa uğulduyordu. Uzaklardan bir yerden birilerinin sulu karda ayak şapırtısı duyuldu. Doğanın içi dışına çıkmış gibiydi.

Gruzdev:

—Katya, böylesine düşmen için sebep neydi? diye sordu bir daha.

Genç kadın Gruzdev'e ürkek ürkek baktı. Onurlu, sıcak, içten bakışları vardı soruyu soran adamın; daha doğrusu ona öyle geldi. Bu düşmüş yaratıklar onurlu bakışlara bayılırlar, pervanelerin ışığa üşüştükleri gibi atarlar kendilerini.. Böylelerine başka bir şey vermeniz gerekmez, bir kerecik sıcacık bakmanız yeter. Masa örtüsünün saçaklarıyla oynayan Katya acıklı öyküsünü utana sıkıla bir çırpıda Gruzdev'e anlattı. Hepimizin bildiği, sıradan bir öyküydü bu da. Karşısına çıkan bir erkek, verilen söz ve aldatılma...

Gruzdev öfkeyle bağırdı:

—O ne alçak adammış! Ama biliyorum, her yerde vardır böyleleri. Tanrı hepsinin cezasını versin! Zengin biri miydi?

—Evet, zengindi.

—Tahmin etmiştim... Evet, güzelsiniz, ona bir sözüm yok. Siz kadınlar parayı niçin böylesine çok seversiniz? Para çok önemli bir şey mi?

—Bana yaşam boyu bakacağına söz vermiş, büyük yemin etmişti. Bana bakmak istemesi kötü bir şey mi? Hemencecik inandım. Yaşlı anamdan başka kimsem yok.

—Hımın! Ah, sizi bahtı karalar! Bütün bunlar aptallığınız, boş kafalılığınız yüzünden geliyor başınıza. Üstelik siz kadınlar çok da korkaksınız. Sizlere acımaktan başka ne gelir elden? Bak, Katya, beni iyi dinle! Senin nasıl yaşadığın beni ilgilendirmez. Ayrıca başkasının işine burnumu sokmayı sevmem. Ama öyle mutsuz bir yüzün var ki, seninle yakından ilgilenmeden duramayacağım. Söyler misin, niçin doğru yolu bulmaya çalışmıyorsun? Utanmıyor musun şu durumundan? Görünüşe bakılırla tümüyle mahvolmuş değilsin, kurtulman için umut var. Öyleyse yaşam tarzını düzeltmen için çaba göstermelisin. Kurtulabilirsin, Katya. Öyle güzel bir yüzün var ki! Bakışların hüzünlü, iyicil... Gülümsemen insanın içine işliyor.

Gruzdev, Katya'nın iki elini birden tutup gözlerinin içine bakarak ona alçak sesle başka güzel sözler söyledi. Titreyen, tenor sesi vardı, gözlerinden yaşlar süzülüyordu.... Sımsıcak soluğu yüzünü, boynunu yalıyordu genç kadının.

—Doğru yolu bulabilirsin, Katya! Çok gençsin henüz, denemelisin!

—Denedim, denemedim değil. Ama bir sonuç çıkmadı. Bir eve hizmetçi girdim. Oysa iyi bir aileden gelmeyim. Namusumla çalışırsam işlerin düzeleceğini sandım. En kirli iş bile bizimkinden iyidir. Hizmetçi girdiğim yer bir tüccarın eviydi. Bir ay çalıştım, her şey iyi gidiyordu, ama karısı tüccarı benden

kıskanmaya başlayınca oradan ayrılmak zorunda kaldım. Oysa adama aldırdığım yoktu. Böylece eski yaşantım yeniden başladı... Yeniden!

Katya son sözünün ardından acı bir çığlık attı, yüzü sapsarı kesildi, gözleri irileşti. Bitişik odalardan birinde birisi çığlıktan ürkmüş olmalı ki, yere bir şey düşürdü. Gruzdev de bir an korktu, su getirmek için dışarı fırladı. On dakika sonra geriye döndüğünde Katya sedirde yatıyor, hüngür hüngür ağlıyordu.

—Ben sürtüğün, aşağılık rezilin biriyim! Dünyada benden daha düşüğü yok! Kim demiş düzelirim diye? Düzelemem, hiçbir zaman düzelemem. Oh olsun bana! Buldum işte layığımı!

Katya'nın bu sözlerinden her şeyi anlamak olanaklıydı. Zavallı kadın konuşmak, Gruzdev gibi yüceltici sözler söylemek istiyordu. Elinden gelse her «onurlu ahlak düşkününün» yaptığı gibi içini dökecek, derdini kaşısındakine açacaktı. Ama sözleriyle kendine manevi tokat atmaktan başka bir şey yapamıyordu.

—Denedim ama elimden bir şey gelmedi, diyerek içini çekti, dağılan saçlarını düzeltmeye başladı.

Gruzdev saatine baktı.

—Benden adam olmaz artık, bunu iyi bilin! Gene de teşekkür ederim... Böyle gönül alıcı sözleri yaşamımda ilk kez sizden işitiyorum. Yoldan çıkmış, düşmüş bir kadın olduğum halde bana insan gibi davranan yalnız sizsiniz.

Katya bunları söyler söylemez durdu. Bir zamanlar okuduğu küçük bir romanı anımsamıştı. Romanın kahramanı düşmüş bir kadını evine götürüyor, uzun süre uğraşarak onu doğru yola getirdikten sonra yaşamını onunkiyle birleştiriyordu. Acaba bu sarışın genç de o romandaki erkek kahramanın bir benzeri miydi? Evet, benziyordu ona. Hem de çok! Yüreği heyecandan güm güm vururken delikanlının yüzüne baktı. Durup dururken gözlerinden yaşlar akmaya başladı.

Gruzdev bir daha baktı saatine. İçini çekerek;

—Yeter, Katya! dedi. Ağlama artık. Eğer çok istiyorsan Tanrı'nın yardımıyla düzelirsin.

Gözlerinden sicim gibi yaşlar inen Katya kürkünün üstten üç düğmesini çözdü, ağır ağır soyunmaya başladı. Düşmüş kadını yola getiren kahramanın romanı çoktan çıkmıştı aklından.

Rüzgâr bir dilim ekmek uğruna insanın bazan nelere katlandığını ilk kez görmüşçesine azgın azgın uludu. Otelin üst katlarından birinde ayarsız bir gitarın tıngırtısı duyuldu. Öf, ne berbat bir müzikti bu!

YİRMİ ALTI

(Bir günceden alıntılar)

Aynı ayın 2'si: Öğle yemeği yedikten sonra Batı Avrupa maliyesinin ağlanası durumu üzerine epey kafa yordum. Bizim evin işlerini çekip çevirecek bir kadın bulmalı en iyisi.

18 Haziran: Öğle yemeği yediğimiz sırada bizim hanım isyan bayrağını açtı. Ruhunda kopan fırtınayı daha fazla gizleyemediği belli. Sakın bütün bunlar yeniden sevdalanmanın dışa yansıması olmasın? «Ses» gazetesinin baş yazısını okudum bugün. Olmaz böyle şey, efendim!

4 Aralık: Bahçe kapısı bütün gece çarptı durdu. Sabahın 5'inde kalktığımda başkanlığını yaptığım dairenin kaleminde çalışan Karyavov'u evin avlusunda gördüm. Sabah sabah buralarda ne aradığını sorduğumda apışıp kaldı. Kötü bir niyeti olmalı dürzünün. Yol yakınken işten atmalı, yoksa başımıza iş açacak.

Aynı ayın 28'i: Bizim hanım gene isyan bayrağını açtı. Bütün gün yok ortalarda. Nerelerde sürtüyor acaba? 1302 numaralı dosyanın içinde bir sıçan buldum. Oracıkta geberttim iğrenç yaratığı.

Yeni yıl: Kutlamaları kabul ettim. Bizim hanım okusun da aklı başına gelsin diye bir öğütler kitabı armağan ettim. Canım

öylesine sıkılıyordu, daha fazla dayanamadığım için «Kıpçakların Ufa İlini Ele Geçirmeleri» başlıklı bir makale yazdım. Sonra oturduğum yerde hayallere daldım.

Aynı ayın 4'ü: Öğütler kitabını da, yazdığım makaleyi de yırtıp attım. Benim hanım, «Karyavov'u yeniden işe alacaksın!» diye tutturmaz mı? Nah sana, geriye alırım! O akşam evin altını üstüne getirdi, yazdığım bütün yazıları, resmi evrakı yırttı. İsteri nöbeti başladığında da, göğsündeki hastalığı iyileştirmek için Samara iline gideceğini söyledi. Gönderirim seni, daha çok gidersin!

6 Şubat: Dediğini yaptı, çekip gitti. Bütün gün onun yatağında yattım, iki gözüm iki çeşme ağladım. Niye gitmişti durup dururken? Bunun altında gönül işi vardı yüzde yüz. Hem de başkanlığını yaptığım dairedeki ana kuzularından biriyle... Hangi kerata becerdi acaba bu işi? Yarından tezi yok, öğrenirim. Bizimkinin peşinden gitmek için izin isteyecektir nasıl olsa. İzin dilekçesi verir vermez yakasına yapışırım. Geceleyin bahçe kapısı çarpmadı ama gene de iyi uyuyamadım. Bütün üzüntüme karşın Fransa'nın acınacak durumunu düşünmekten alamadım kendimi. Üst üste iki düş birden gördüm. Tanrım, biz günahkârları bağışla!

7 Şubat: Tam yirmi kişi birden izin için dilekçe vermesin mi bugün! Yani neredeyse memurların hepsi. Tümünün isteği de Kronştat'a gitmek. Nerede bu Kronştat? Samara ilinde değil mi? Bakın şu işe!

8 Şubat: Öyle üzgünüm ki! Canımın sıkıntısını memurlardan aldım. Her birini başka bir göreve verdim dürzülerin. Görsünler bakayım gönül işiyle uğraşmak neymiş! Geceleyin düşümde Kronştat'ı gördüm.

Aynı ayın 14'ü: Dün, yani pazar günü Karyavov kentten ayrılıp bir yerlere gitmiş. Bugün kaleme geldiğimde baktım, ortalıkta dolaşıyor, alaycı alaycı gülüyor. Dürzüyü görevden atayım da görsün gününü!

Aynı ayın 25'i: Karımdan bir mektup aldım. Para göndermemi, Karyavov'u yeniden göreve almamı istiyor. Alırım hemen, daha çok beklersin! Memurların üçü daha işe gelmedi. Onlar da kent dışına çıkmışlar. Acaba geceleri kimin bahçe kapısını çarpıyorlar dersiniz?

KIZININ AVUKATI

Bu olay güzel bir sabah vakti, Mişel Puzıryov'un Liza Mamulina ile evlenmesinden tam bir ay sonra oluyor. Mişel kahvesini içip işine gitmek üzere gözleriyle şapkasını aradığı sırada odaya kaynanası girdi.

—Sizi beş dakikalığına alıkoyacağım, Mişel. Hemen suratınızı asmayın, kuzum! Damatların kaynanalarıyla konuşmaktan hoşlanmadığını biliyorum. Ama biz sizinle iyi geçiniyoruz, değil mi? Damat-kaynana ilişkisinden çok akıllı iki insanın ilişkisi var aramızda. Ortak noktamız çok!..

Kaynana ile damat kanepeye oturdular.

—Size nasıl yardımcı olabilirim, mutterchen?[1]

—Akıllı, çok akıllı bir insansınız. Ben de aptal sayılmayacağıma göre birbirimizi hemen anlayacağız demektir. Böyle bir konuşma yapmayı çoktandır istiyordum, *mon petit.*[2] Size şimdi bir soru soracağım. Doğruyu söyleyeceğinize yeryüzünde en kutsal saydığınız şey üzerine yemin edin! Kızıma ne yapmak niyetindesiniz, söyler misiniz?

Genç adamın gözleri faltaşı gibi açıldı. Kaynana konuşmasını sürdürdü:

—Ben de sizin gibi düşünüyorum... Ne yapalım, istediğiniz gibi olsun. Olmaması için bir neden yok. Bilim, edebiyat güzel şeyler... Şiir de öyle... Hepsini anlıyorum. Eğer kadın eğitilirse en güzel şey budur. Ben de eğitim gördüğüm için bilirim. Ancak aşırılığa kaçmanın alemi var mı, *mon ange*?[3]

---

1 Anneciğim. (Alm.)
2 Küçüğüm. (Fr.)
3 Meleğim. (Fr.)

—Nasıl yani? Dediklerinize bir anlam veremiyorum.

—Sözün kısası, Liza ile ilişkilerinize pek aklım ermiyor. Kızımı beğenip evlendiniz, ama gerçekten karınız mı o, yaşam arkadaşınız mı? Bilime, kitaplara, çeşitli kuramlara saygım sonsuz. Öte yandan Liza da benim kızım. Bunu hiç aklınızdan çıkarmayın. Onu ezmenize izin veremem. Benden bir parçadır, canımdır o benim. Gözümün önünde eriyip gidiyor. Sizinle evleneli bir ay oldu, çöpe döndü neredeyse. Sabahtan akşama dek masa başında oturtuyor, aptal kitaplarınızı, dergilerinizi okuttuktan başka bir de yazı kopye ettiriyorsunuz. Ne zaman insan arasına çıkıp eşiyle dostuyla görüşecek? Bir kez bile baloya gitmediniz. Dansa, baloya götürdünüz mü onu hiç?

—Doğru, hiç baloya gitmedik, çünkü kendisi istemedi. İnanmazsanız ona sorun, doğru söylemiyor muyum! Balolar, danslar konusunda ne diyecek, bakalım. İşin gerçeği, onun böyle saçmalıklarla ilgisi yok. Kitaplara, dergilere, masa başında oturmalara gelince, buna kimse zorlamıyor onu. Kendi isteğiyle yapıyor. Liza'yı bu yüzden seviyorum zaten. Anlaşıldığı üzere, anneciğim, saygılar sunarım, bir daha aramıza girmeyin! Eğer Liza benden bir şey isteyecek olursa kendisi ister.

—Öyle mi dersiniz? Sizden ne denli çekindiğini görmüyor musunuz? Aşk kızımın dilini bağlamış. Ben olmasam bir de boynuna yular takardınız. Evet, beyim, siz zorbanın, despotun birisiniz. Bugünden tezi yok, davranış tarzınızı değiştirin.

—Hayır, sizi dinleyecek değilim.

—Kendiniz bilirsiniz. Bana göre hava hoş. Kızım istedi diye açtım bu konuyu. Ona acıdığım için... «Konuş, konuş!» diye başımın etini yedi.

—İşte bu yalan! Bal gibi yalan söylüyorsunuz!

—Yalan mı? Gözlerinizle görün öyleyse neresi yalanmış!

Kaynana böyle diyerek oturduğu yerden fırladı, gidip hızla kapıyı açtı. Mişel'in sevgili karısı Liza kapının arkasında, el-

lerini önünde kavuşturmuş, ayakta dikiliyor, hüngür hüngür ağlıyordu.

Mişel karısına atıldı.

—Konuştuklarımızı işittin, değil mi? Hadi, annene yanıt ver! Nasıl bir kızı olduğunu anlasın!

Liza mızıldanmaya başladı:

—Annem... annem doğru söylüyor... Ben daha fazla dayanamayacağım. Bıktım artık.

—Ya! Demek öyle! Tuhaf, doğrusu... Peki, niçin konuşmadın benimle?

—Ben... ben... bana kızacaksın diye koktum.

—Tamam da, boş oturmanın kötülüklerinden söz eden sen değil miydin? Ayrıca beni düşüncelerimden dolayı sevdiğini, geldiğin çevreden hoşlanmadığını anlatırdın hep. Sana bu yüzden gönül vermiştim. Benimle evlenmeden önce aylaklıktan ne denli nefret ettiğini söylemez miydin? Neden birdenbire bu değişiklik?

—Beni beğenmezsin, benimle evlenmezsin diye korkuyordum. Mişel, sevgilim, ne olur, Mariya Petrovna'nın gününe gidelim bu akşam!

Liza böyle diyerek kocasının göğsüne kapandı. Bunun üzerine avukat kaynana gururla dikildi. Odadan dışarı çıkarken;

—Gözlerinle gördün işte! Şimdi inanmışsındır, dedi.

—Ah, aptal! diye inledi Mişel.

—Kimmiş o aptal?

—Kim olacak? Senin söylediklerine inanan!

SEÇİM KURBANI

L.İ. Palmin'e adanmıştır.

—Sus! Burası uygun değil. Kapıcı bölmesine geçelim! Kimse duymasın bizi!

Kapıcı bölmesine geçtiler. Konuştuklarını dinleyip daire başkanına iletmesin diye kapıcı Makar'ı apar topar saymanlığa göndermişlerdi. Ama Makar şapkasını giydi, evrak teslim defteri elinde, saymanlığa gideceği yerde merdivenlerin altına saklandı, konuşmaları dinlemek üzere bekledi.

Önce Kaşalotov aldı sözü, ardından Dezdemonov, onun ardından da Zraçkov... Genel bir baş kaldırıydı bu, herkes heyecanla konuşuyordu. Kızarmış yüzler öfkeden kasılıyor, yumruklar havaya kalkıyordu...

Kaşalotov şöyle gürledi:

—Tarihin bilmem ne çağında değil, 19. yüzyılın ikinci yarısında yaşıyoruz! Koca göbekler bir zamanlar yaptıklarını bir daha yapamazlar! Çektiğimiz yeter, onların dönemi kapanmıştır!

Dezdemonov'un söyledikleri de aşağı yukarı aynı şeylerdi. Zraçkov daha ileri gitti, işi sövmeye kadar vardırdı. Bu laf curcunası arasında aklı başında söz söyleyen bir kişi çıktı. Adam, kaygılı yüzünü mendiliyle bir kez daha sildikten sonra:

—Arkadaşlar, bütün bunlara değer mi? diye başladı. Yerden göğe kadar haklısınız, diyelim. Peki, bundan ne geçecek elinize? Siz başkalarını hangi ölçüyle ölçerseniz, başkaları da sizin boyunuzun ölçüsünü ona göre alırlar. Bir gün sizler de

amir olduğunuzda astlarınız aynı şeyi size yapmazlar mı? Onun için sözlerime kulak verin. Böyle davranmanızın cezasını yalnız kendiniz çekersiniz.

Ama bu aklı başında sözlere kulak asan çıkmadı. Adamı daha fazla konuşturmadan kapı dışarı etmeye kalktılar. Bunun üzerine beriki ince düşünmeyi bırakıp ötekiler gibi işi zırtapozluğa vurdu.

Dezdemonov'un söyledikleri şöyleydi:

—Bizim koca göbeğin anlaması gerekir, arkadaşlar. Ondan ne farkımız var? Biz de insanız; köle, uşak, savaş tutsağı değiliz. Bizimle alay etmeye, «sen» diye konuşmaya hakkı var mı? Makamına girdiğimizde selamımızı almıyor, konuşurken başını öbür yana çeviriyor. Durup dururken azarlaması da caba! Bırakın bizim gibi efendilere, uşaklara bile «sen» diyen kalmadı. Biri çıkıp da ona bütün bunları söylemeyecek mi?

Bir başkası lafa karıştı:

—Geçenlerde bana, «Suratının durumu ne böyle? Makar'a git de paspasla silsin biraz!» demez mi? «Şaka yaptı» desen, şaka değil! Bir gün de...

Tam o sırada Zraçkov atıldı.

—Biz de hanımla birlikte gidiyorduk. Baktım, karşıdan bizimki geliyor. «Hey, kocakafa, sokak karılarıyla sürttüğün yetmez mi?» diye bağırmasın mı ta uzaktan? «Beyefendi, yanımdaki karımdır.» diye düzelttiysem de özür bile dilemedi, cık cık çekerek uzaklaştı. Benim hanım nasıl gücendi, bilemezsiniz, tam üç gün zırıltısını dinledim. Hepiniz tanıyorsunuz, sokak karısı mı benim karım?

—Kısacası, beyler, bundan böyle ilişkiler değişmeli! Ya o defolup gitsin bu daireden, ya da biz! Artık bir arada çalışamayız! Adımız rezile çıkmaktansa işsiz kalalım daha iyi! 19. yüzyılda yaşıyoruz. Herkesin onuru, herkesin özsaygısı var. Ben şurada küçük bir memursam, gene de eşek başı değilim, kendime göre bir değer taşımaktayım. Onun için kendimi

küçük düşürtmem. Biri bunu ona söylemeli. Aramızdan biri çıksın, işlerin böyle gitmeyeceğini söylesin! Hepimizin adına... Hadi, kim yapacak bu işi? Çekinmeden, dobra dobra anlatsın! Korkmayın, bir şey olmaz! E, kim gidecek? Tüh, sesim de öyle kısıldı ki!

Herkesi temsil edecek kişinin seçimine geçildi. Uzun tartışmalar, çekişmeler sonunda en gözüpek, en akıllı, en güzel konuşan memur olarak Dezdemonov belirlendi. Kütüphaneye üyeydi, düzgün yazı yazardı, kültürlü kızlarla arkadaşlık ederdi; bu duruma göre neyi nasıl söyleyeceğini en iyi o bilirdi. Gözüpekliğine gelince, bunun lafı bile olmazdı. Çünkü bir gün bölge zabıta memuru dernekte onu uşak sanınca Dezdemonov memurdan özür dilemesini istemişti. Zabıta memuru neden özür dilemesi gerektiğini anlamayıp Dezdomonov'a ters ters baktı. Gene de Dezdemonov bu cesur çıkışından dolayı arkadaşları arasında korkusuz adam ünü kazandı.

—Durma, Senya, hadi git! diye Dezdemonov'u öne sürdüler. Bunda korkulacak bir şey yok! Açık açık söyle! Göster ona gününü!

Nasıl adamlara çattığını anlasın! Biz onun sandığı gibi salak değiliz. Gitsin de kendine başka eğlence arasın. Artık kafa ütülediği yeter! işte söyleyeceğin bu gibi şeyler. Hadi, durma artık! Saçını düzelt biraz. Açık açık konuş!

—Ben sinirli bir adamım, beyler... Ağzımdan istemediğim laflar çıkabilir. En iyisi benim yerime Zraçkov gitsin.

—Senya, senin gitmen en uygunu. Zraçkov ancak kuzulara karşı kurttur, o da kafayı iyice çekerse... Bu, onun altından kalkacağı iş değil. Sen başkasın. Hadi, aslanım!

Dezdemonov saçlarını tarayıp yeleğini düzeltti, saygılı bir biçimde avcunun içine öksürerek yürüdü. Herkes «Ne olacak?» beklentisi içinde soluğunu tutmuştu. Başkanın odasına girince Dezdemonov bir an duraksadı, söyleyeceği şeyleri unuttuğu için elini dudaklarına götürdü. Sayın başkanın

tepesindeki geniş dazlak ile bunun üstündeki koyu beni görünce dizlerinin bağı çözülmüş, kolları, sırtı karıncalanmaya başlamıştı. Böyle durumlarda herkesin başına gelecek türden bir şeydi bu. Hadi, korkma aslanım, yüreğini berk tut!

—Evet, ne istiyorsun?

Dezdemonov bir adım ileri attı, dilini ağzının içinde oynattı, ancak tek söz çıkmadı ağzından. Dili donup kalmış gibiydi. Yalnız dili katılsa gene iyi, karın boşluğunda da kıpırdanmalar oluyordu. Yüreğinden sıvışan korkusuzluk duygusu önce karnına, orada gurul gurul sesler çıkardıktan sonra bacaklarına, bacaklarından topuklarına yürüdü; çizmelerinde takılıp kaldı. Ama çizmeleri delik deşikti. İşte bu felaket!

—Ne söyleyeceksen söyle! Orada dikilip durma!

—Beyefendi... şey... diyecektim ki...

Dezdemonov dilini kımıldatmaya çalışıyor, ama dili onu dinlemiyordu.

—İş... işittiğime göre eşiniz hanımefendi arabasını piyangoya armağan etmiş. Çekiliş yapılacakmış. Ben de bilet alsam, diyorum... Eğer lütfederseniz...

—Bilet mi dedin? Elimizde beş bilet kaldı. Beşini de alıyor musun?

—Yok, yok, bir tane alayım... Bir bilet yeter, efendim.

—Beşini de alacak mısın, diye sordum.

—Alırım, alırım, beyefendi!

—Tanesi altı rubleden. Ama sana beşer rubleden bırakırız. Şuraya bir imza at. Hadi, uğurlu gelsin. Kazanmanı dilerim.

—Keh-keh-keh! Teşekkürler, beyefendi. İyi oldu da bitmeden yetiştim.

—Peki, git hadi artık!

Bir dakika sonra Dezdemonov kapıcı bölmesinin ortasında dikilmiş, alı al, moru mor, gözyaşları içinde arkadaşlarından 25 ruble borç toplamaya çalışıyordu.

—Tamı tamına 25 rublem vardı, hepsini verdim. Oysa kaynanamın kira parasıydı, bugün ödeyecektim. Ne olur, bu parayı borç olarak verin bana!

—Hadi, zırlayıp durma! Bir araban olacak, daireye onunla gidip geleceksin.

—Her şeyim tamam da geriye araba mı kaldı? Araba benim neyime? Piyangodan bana çıksa bile nereye koyup nerede koruyacağım?

Memurlar böyle konuşurken Makar hep not alıyordu. (Okuması yazması vardı kapıcının.) Aldığı notları ne yapacağı belliydi.

Kısacası, bütün bunlardan şöyle bir sonuç çıkıyor: Memursan memurluğunu bil, boyundan büyük işlere karışma!

KALE GİBİ KADIN

Lidiya Yegorovna sabah kahvesini içmek üzere terasa çıktı. Vaktin öğleye yakın, havanın sıcak olmasına karşın üstündeki ipekli siyah giysinin düğmelerini çenesine dek iliklemişti. Belini cendereye girmişçesine sıkan bu koyu giysinin altın sarısı saçlarını açtığını, yüzünün sert hatlarına uygun düştüğünü bildiği için ondan yalnız yatmadan yatmaya ayrılırdı.

Çin işi fincandan tam bir yudum almıştı ki, terasa gelen postacı ona bir mektup uzattı. Kocasından geliyordu mektup. Şöyle yazıyordu: «Dayın bir kuruş borç vermedi. Çiftliğini satmak zorunda kaldık. Yapacak başka bir şey yoktu.» Yüzü sapsarı kesilen kadın iskemlesinde şöyle bir sarsıldı. «İki aylığına Odessa'ya gidiyorum. Orada önemli işlerim var. Öperim.» diye sürdürdü okumasını.

—Her şeyimi yitirdim! Kocam Odessa'ya gidiyormuş. Kime gittiği belli değil. Aman Tanrım! diyerek derin bir ah çekti.

Göz yuvarlağı yukarı kaydı, sendeledi, düşmemek için önündeki korkuluğa tutundu. O sırada aşağıdan birilerinin ayak patırtıları duyuldu.

Yazlık komşusu, aynı zamanda kuzeni, emekli general Zazubrin çıkıyordu merdivenden yukarı. Yaşlılıktan yanağı sarkan köpekler gibi kocamış, yeni doğan kediler gibi cılız bir adamdı Zazubrin. Basamakların sağlamlığını yoklarcasına bastonuyla vurarak, ağır ağır çıkıyordu merdivenden. Generalin arkasından da, başında geniş kenarları yukarı kalkık, Nuh Nebi'den kalma şapkası, sinek kaydı tıraşlı, emekli profesör Pavel İvanoviç Knopka bastonunu basamaklara vura vura

yürüyordu. Ufak yapılı profesör de merdivenlerin sağlamlığını sınıyor gibiydi. Birinci konuk iki dirhem bir çekirdek giyinmişti, ikincisi ise düzgün tıraşı, giysilerinin beyazlığıyla dikkat çekiyordu.

Emekli general titreyen sesiyle;

—Biz de size geliyorduk, meleğim, dedi. Sabahlar hayırlı olsun! Güzel meleğimiz kahve sefası mı sürüyor?

Onun bu sözleri üzerine Lidiya Yegorovna ile profesör gülüştüler. Kadın ellerini korkuluktan çekti, dikleşti, yüzünde tatlı bir gülümsemeyle iki elini birden konuklarına uzattı. Berikiler kendilerine uzatılan birer eli öptükten sonra oturdular.

—Sevgili kuzenim, bakıyorum, bugün keyfiniz yerinde. Neşeli olmak iyidir, dedi Lidiya Yegorovna.

—İyidir iyidir... Ha, ne diyordum? Güzel perimiz sabah sefası sürüyor, demek ki... Profesör ile ben de banyomuzu aldık, kahvaltımızı yaptık, dostları ziyarete çıktık. Bizim profesörle başım belada, kuzenim, size biraz dert yanayım. Onu yakında mahkemeye vermezsem adam değilim. Keh-keh-keh! Başımıza özgür düşünceli Voltair kesildi.

—O nasıl şey? diye güldü Lidiya Yegorovna. Bir yandan da «İki aylığına Odessa'ya... gene o kadına...» diye düşünüyordu.

—Vallahi doğru! Öyle düşünceler ileri sürüyor, öyle şeyler söylüyor ki, aklınız durur! Kızılın teki! Bakın size ne diyeceğim, Pavel İvanoviç. Kızıl rengi kimler sever, bilir misiniz? Keh-keh-keh! Hadi, söyleyin bakayım! Sizin gibi özgür düşüncelilere bir çelme işte!

Profesör düzgün tıraşlı çenesini oynatarak kahkahayı bastı:

—Kah-kah-kah! Öyleyse ben de tutuculara bir çelme atayım da görün! Kızıl renkten kim mi korkar? Boğalar! Kah-kah-kah! Nasıl, beğendiniz mi?

—O, neler görüyorum? Bahçenizde zakkumlar açmış!

Kontes Dromaderova'ydı bunları söyleyerek merdivenlerden çıkan. Lidiya Yegorovna'nın yazlık komşusu kontes az sonra terasa geldi.

—Aaa! Yanınızda iki de beyefendi varmış! Bugün dalgınlığım üstümde, özür dilerim! Neler konuşuyorsunuz, bakalım? Kesmeyin, general, size engel olacak değilim.

—Kızıl renkten söz ediyorduk. Bununla ilgili olarak boğalardan da... Çok haklısınız, Pavel İvanoviç! Gürcistan'da tabur komutanlığı yaptığım yıllarda bir gün pelerinimin kırmızı astarını gören bir boğa üzerime saldırdı. Hayvan kırmızıdan ürkmüş, boynuzlarıyla beni delik deşik edecek. Hemen kılıcıma davrandım. Bereket versin, yakındaki bir Kazak eri geberesiyi sırıkla kovaladı da kurtuldum. E, niye gülüyorsunuz? Yoksa inanmadınız mı? Yemin ederim, doğru söylüyorum.

Lidiya Yegorovna çok şaşırmış gibi bir ah çekti, aynı anda da «Odessa'da şimdi. Ahlaksız!» diye geçirdi içinden.

Profesör Knopka boğalardan mandalara geçti. Kontes Dromaderova konudan sıkıldığını söyleyince kırmızı pelerin astarına döndüler.

Ağzında bir gevrek geveleyen Zazubrin;

—Kırmızı astarla ilgili bir anım daha var, dedi. Gürcistan'da görev yaptığım sırada Konvertov adında ufak tefek bir albay vardı. Çoktan ölmüştür şimdi, toprağı bol olsun. Kendi halinde, hoş bir ihtiyarcıktı. Birkaç savaşa katılıp çarpıştığını biliyorum.. Yararlı hizmetlerinden ötürü er rütbesinden ta albaylığa yükseltmişler. Çok severdim rahmetliyi. Albaylığı aldığında ata binecek durumda değildi. Manevralarda kınından çıkardığı kılıcını geriye sokamadığı için emireri yardım ederdi. Kaputunun düğmelerini bile emireri iliklerdi. Beni bağışlayın, bu tiride dönmüş adamın tek bir düşü vardı, o da general olmak. Yaşlı, çökmüş, bir ayağı çukurda ama gönlünde ne aslanlar yatıyor!

Adamcağız general olmayı kafasına koyduğundan emekliliğini de istemiyordu. Böylece bizde beş yıl daha hizmet etti ve diyebiliriz ki, sonunda amacına ulaştı. Ama nasıl ulaştığını tahmin edemezsiniz. Adamcağızın yazgısı böyleymiş, demek ki. Generallik rütbesini verdikleri gün ansızın katıldı kaldı. Sol yüzüne, sağ koluna, iki bacağına birden inme inmişti... Bizim gösteriş düşkününe sırmalı general apoleti takmak nasip olmadı, istemeye istemeye emekliye ayrıldı. Yaşlı karısıyla birlikte memleketleri Tiflis'in yolunu tutmak zorunda kaldılar. Giderlerken adamcağızın bir yüzü ağlıyor, öbür yüzü kaskatı duruyordu. Pelerininin kırmızı astarıyla övünmek artık tek sevinç kaynağıydı onun için. Yolda giderken eteğini kanat gibi açıp içindeki kırmızıyı göstermekten gurur duyuyordu. Hamama bile gittiği zaman pelerininin astarını dışa çevirip öyle koyardı. «Görün işte ben kimim?» derecesine. Küçük bir çocuk sanki... Bir süre böyle avundu. Yaşı çok ilerlediği için gözleri de sönüverdi bir gün. Tuttular, caddelerde dolaştırsın diye yanına bir adam verdiler. Bizim kır saçlı, tiride dönmüş ihtiyar üfürsen yere düşecek durumdaydı, gelgelelim «Ben generalim!» diye gururlanmasından yanına varılmıyordu. O karda-kışta böbürlenerek pelerininin önünü açıp gezmesi görülmeye değerdi. Ne garip adamdı! Çok geçmeden karısı da öldü. Bizim bunak ağlayıp sızlıyor, karısıyla birlikte gömülmek istiyordu, ama bir yandan da pelerininin astarını papazlara göstermekten kendini alamıyordu.

Karısının ölümünden sonra evini çekip çevirmesi için dul bir kadın buldular. Kadın işini iyi biliyordu, doğrusu. Fırsat buldukça generalin çayını, şekerini, parasını çaldı; adamı soyup soğana çevirdi. Zavallıyı tavuk gibi yolması yetmemiş gibi, bir gün tuttu, pelerininin astarını sökerek kendine bluz diktirdi. Benekli boz bir bezi de kırmızı astarın yerine koydurdu. Bizim Piotr Petroviç nereden bilsin? Cakayla eteğini herkesin önünde açıyor, general pelerininin astarı yerine benekli boz bezi gösteriyordu...

Kontes Dramoderova bundan da sıkıldı, asteğmen oğlunu anlatmaya koyuldu. Derken, öğle yemeğine doğru anneleriyle birlikte iki genç kız çıkageldiler. Lidiya Yegorovna'nın komşusu Kliançinlerdi bunlar. Kızlardan biri piyanonun başına oturdu, öbürü söyledi; Zazubrin'in sevdiği bir parçayı seslendirdiler. Sonra öğle yemeğine oturuldu.

—Aman, turp ne güzelmiş! Nereden aldınız? diye sordu profesör.

—Şimdi Odessa'da... o kadınla birlikte! dedi Lidiya Yegorovna.

—Anlamadım.

—Ah, ben başka bir şey düşünüyordum... Bilmiyorum, alışverişi bizim aşçı yapar... Tanrı aşkına, ne oluyor bana böyle?

Lidiya Yegorovna başını geriye atıp dalgınlığına kahkahayla güldü. Yemeği bitirmişlerdi ki, profesörün karısı, çocukları geldiler; kâğıt oynamaya başladılar. Akşam üzeri kentten başka konuklar sökün etti.

Gece geç vakit konuklardan sonuncusu da evden ayrılıp ayak sesleri kesilince Lidiya Yegorovna ellerini terasın korkuluğuna dayadı, iki yana sallanarak ağlamaya başladı. Hıçkıra hıçkıra ağlarken;

—Malımı mülkümü hovardaca saçıp savurması yetmiyormuş gibi bir de bana ihanet ediyor! diyordu.

Ilık yaşlar sicim gibi akıyordu gözlerinden. Büyük bir üzüntü içindeydi. Şimdi artık göz yaşlarını tutmasını gerektiren hiçbir engel kalmamıştı.

İnsanoğlu nasıl tüketiyor kendini! Hem de boş yere!

NASIL EVLENDİĞİMİN RESMİDİR

Küçük bir öykü

Konyaklı çayımız bitince annelerimiz ile babalarımız bizi baş başa bıraktılar.

Babam ayrılırken;

—Hadi, oğlum, göreyim seni! dedi.

Ben de arkasından şöyle fısıldadım:

—Onu sevmediğim halde sevdiğimi nasıl söyleyebilirim?

—Aptallık etme! Anlamazsın sen! Dediğimi yap!

Babam öfkeli gözlerle süzdü beni, kameriyeden çıktı. Tam o sırada yaşlı bir el kapı aralığından uzanıp masanın üstündeki mumu aldı. Tümüyle karanlıkta kaldık.

«Ne olacaksa olsun!» diye geçirdim içimden ve kıza şunları söyledim:

—Durum tümüyle benim lehime, Zoya Andreyevna. Yalnızız, üstelik içerisi karanlık. Bu durumda yüzümün kızardığını göremeyeceksiniz. Kızarmamın nedeni, yüreğimi yakan duygulardır.

Durdum. Zoya Jelvakova'nın yüreğinin küt küt atışını, dişlerinin birbirine vuruşunu işitebiliyordum. İkimizin oturduğu sıranın titremesiyle onun bedeninde oluşan sarsıntı bana ulaşıyordu. Zavallı kızcağız beni sevebilir miydi? Benden nefret etmesi bir yana, eğer aptalların birini küçük görmesi olasıysa tam anlamıyla küçük görüyordu beni. Çünkü orangutandan farklı bir görünüşüm yoktu. Rütbemin, aldığım madalyaların omuzlarımı, göğsümü süslemesine karşın sivilceli, kıllı,

ablak suratımla çirkin bir hayvana benziyordum. Sürekli nezle oluşumdan, içkiye düşkünlüğümden burnum patlıcan gibi şişti. Hantallıkta ayılardan geri kalmazdım. Ruhsal nitelikler yönünden ise övünülecek durumda değildim. Zoya henüz nişanlım değilken ondan aldığım rüşvet utandırıyordu beni. Kızcağıza acıdığım için konuşmamı yarıda kesmiştim.

—Gelin, bahçeye çıkalım. Burası havasız, dedim.

Ağaçlar arasındaki yoldan yürüdük. Kameriyeden çıktığımızı gören annelerimiz, babalarımız kendilerini çalıların arkasına attılar. Ay ışığı Zoya'nın yüzüne vuruyordu. O zaman budalanın biri olmama karşın kızın güçsüzlüğünden ileri gelen sevimliliği kaçmadı gözümden.

İçimi çekerek;

—Bülbül ötüyor, sevgilisinin gönlünü eğlendiriyor, dedim. Ya ben ne zaman birini eğlendireceğim?

Kızcağız kızardı, gözlerini önüne eğdi. Böyle rol yapması öğretilmişti ona. Yüzümüz ırmağa dönük, sıraya oturduk. Irmağın karşı yakasında beyaz bir kilise, kilisenin arkasında ise Zoya'nın gönlünü çalan Bolnitsın adındaki memurun oturduğu, Kont Kuldarov'un kocaman evi yükseliyordu. Zoya oturur oturmaz gözlerini o eve dikti. Onun bakışları karşısında yüreğim cız etti, kendime acıdım. Ey, anam-babam olacak insanlar; sizde hiç anlayış, insaf yok mu? Cehennemde çatır çatır yanmaktan korkmuyor musunuz?

—Mutluluğum bir kişinin elinde, diye sürdürdüm konuşmamı. O kişiye karşı özel duygular, büyük bir hayranlık besliyorum. Gönlümü ona verdim... Ama o beni sevmiyorsa ben... öldüm, bittim demektir. İşte o kişi sizsiniz... Peki, sizin bana karşı duygularınız nedir? Siz de sevebilir misiniz beni? Daha doğrusu seviyor musunuz?

—Seviyorum...

İtiraf edeyim, onun bu sözü beni irkiltti. Oysa ben neler beklemiştim! Nişanlım başkasını sevdiği için bana ret yanıtı

vereceğini sanıyordum. Ummadığım bir durumla karşı karşıyaydım şimdi. Kızcağızın birtakım zorlukları göğüslemeyi göze alamadığı belliydi.

Tir tir tireyerek ve ağzımdan dökülen sözlerin ne anlama geldiğini bilmeyerek;

—Doğru değil! dedim. Zoya Andreyevna, iki gözüm, inanmayın demin söylediklerime! Sizi sevmiyorum! Eğer seviyorsam kahrolayım! Üslelik siz de beni sevmiyorsunuz. Bizim yaptığımız düpedüz saçmalık!

Oturduğumuz sıranın çevresinde fır fır dönüyordum.

—Yapmamalıyız bunu! İkimiz de güldürü oynuyoruz. Bizi birbirimizle zorla evlendiriyorlar. Mal-mülk kaygısıyla oluyor bu maskaralık, sevginin bunda yeri yok! Sizi aldatmaktansa boynuma taş bağlayıp kendimi suya atarım daha iyi! Analarımızın, babalarımızın bizi zorlamaya hakları var mı? Kölesi miyiz biz onların? Hayır, evlenmeyeceğiz! İnat olsun diye evlenmeyeceğiz! Şimdiye dek onları dinlediğimiz yeter! İşte şimdi yanlarına gidip seninle evlenmeyeceğimi söyleyeceğim!

Zoya'nın gözleri birdenbire kurudu, ağlamayı bıraktı.

—Hemen gidip konuşacağım onlarla! İsterseniz siz de gelin! Beni sevmediğinizi, gönlünüzü Bolnitsın'a verdiğinizi söyleyin! Ben de onunla evlenmenizden yanayım. Onu ne denli sevdiğinizi biliyorum.

Zoya mutluluktan gülerek benimle birlikte yürüdü.

—Ben de sizin başka kızı sevdiğinizi biliyorum. Sizin de gönlünüz matmazel Debe'de.

—Evet, matmazel Debe'yi deli gibi seviyorum. Gerçi kendisi başka bir mezhepten, üstelik varlıklı değil. Ona gönül vermenin nedeni akıllı oluşu, başka erdemleridir. Annem-babam isterlerse beni lanetlesinler, gene de evleneceğim o kızla. Onu yaşamımdan çok seviyorum. Onsuz edemem. Onunla evlenmedikten sonra yaşamamın ne anlamı kalır? Gidiyorum işte. Gelin, bizimkilere birlikte söyleyelim. Size nasıl teşekkür ede-

ceğimi bilemiyorum. Beni öyle rahatlattınız ki!

Duyduğum mutluluktan dolayı Zoya'ya teşekkür üstüne teşekkür ediyordum, o da benden aşağı kalmıyordu. Büyük bir sevinç içinde ve minnetle ben onun ellerini, o da benim saçımı, kıllı yüzümü öpmeye, birbirimize iltifatlar yağdırmaya başladık. Hatta bir ara terbiye kurallarını unutup onu kucaklayıverdim. Diyebilirim ki, birbirimizi sevmediğimizi söylemekten duyduğumuz mutluluk, başkalarının karşılıklı sevgilerini bildirmelerinden duydukları mutluluktan daha büyüktü. İkimiz de sevinçten uçarak, coşku içinde, yüzümüz pespembe, kararımızı bildirmek üzere bizim eve koştuk. Yolda birbirimizi yüreklendiriyorduk:

—İsterlerse sövsünler, dövsünler, hatta evden kovsunlar!

Evin girişinde eşikte bizi bekler bulduk onları. Yüzlerimizdeki sevinci, mutluluğu görünce uşağa işaret ettiler. Uşak koşup şampanya getirdi. Ben ellerimi sallamaya, karşı koymaya, şamata çıkarmaya başladım. Zoya bağırdı, zırlayarak ağladı. Büyük bir gürültü koptu, şampanyayı içemediler.

Gene de evlendirdiler bizi.

Şimdi evliliğimizin gümüş yıldönümünü kutluyoruz. Birlikte tam 25 yıl uçup gitmiş. Başlangıçta zor yıllar geçirdik. Hep azarladım Zoya'yı, gerektiğinde patakladım, istemeye istemeye sevdim. İstemeye istemeye çocuklarımız oldu. Sonra... yavaş yavaş alıştık birbirimize...

Şu an Zoya'cık arkamda ayakta duruyor; elleri omuzlarımda, tepemdeki dazlağı öpüyor.

YILDA BİR KEZ

Prenses'in üç pencereli küçük evinde sanki bayram hazırlığı var. Pencerelerden parmaklıklı pancurlar çıkartılmış, kapı kanatları ardına dek açılmış, çevresi tertemiz süpürülmüş, bütün bunların sonunda küçük ev gençleşivermiş birden. Bahar güneşi vurdukça yeni silinmiş camlarda ürkek ışıltılar yansıyor. Yılların eskitip çökerttiği kapıcı Mark kapıda durmuş, üzerinde güve delikleriyle dolu bir üniforma var. Sabah erkenden kalkıp titreyen eliyle tıraş ettiği yüzünde, armalı düğmelerinde, pırıl pırıl cilalı çizmelerinde güneşin ışınları oynaşıyor. Onun sabahsabah kulübesinden çıkması boşuna değil. Prenses'in doğum günü bugün. Evin girişinde kapıda dikilecek, gelen konukların adını bağıra bağıra söyleyecek. Hol her zamanki gibi kahve telvesi ve perhiz yağıyla pişirilmiş çorba kokmuyor bugün; tam tersine, mis sabunlarını anımsatan buram buram esans kokusu yayılıyor. Odalar tepeden tırnağa düz ene konmuş, pencerelere ütülü perdeler takılmış, tabloların üzerindeki tüller indirilmiş, tahtaları yıpranan döşemeler cilalanmış... Prenses'in bir sürü yavru doğuran kedisi huysuz Julka ile civcivleri akşama değin çıkmamacasına kilere kapatılmış.

Prenses salondaki geniş koltuğunda otururken beyaz tül giysisinin kıvrımlarını arada bir parmaklarıyla düzeltiyor. Kamburu çıkmış, yüzü iyice buruşmuş; yeryüzünde gençlik denen bir şeyin olduğunu anımsatan tek şey, çökkün göğsüne iliştirdiği gül. Koltuğunda konuklarını bekliyor...

Yirmi kadar konuk gelecek kutlamaya. Bunlar arasında

oğlu ile birlikte Baron Tramb'ı, Prens Halahadze'yi, mabeyinci Burlastov'u, Prenses'in kuzeni General Bitkov'u sayabiliriz. Hepsi de gelecekler, konuşmalarıyla salonu dolduracaklar, Prens Halahadzev şarkı söyleyecek, General Bitkov Prenses'in göğsündeki gülü isteyecek... Konuklarına karşı nasıl davranılacağını biliyor Prenses. Tavırlarından erişilmezlik, güngörmüşlük, görkem akacak. Bu arada tüccar sınıfından Htulkin ile Pereulkov da gelecekler. Ancak onlar için holdeki masaya kâğıt ile kalem konuldu. Bu baylar çizmeyi aşmamaları gerektiğini bilmeliler, ikisi de salona girmeden imzalarını atıp gidecekler.

Saat 12 olunca Prenses göğsündeki gülü düzeltiyor. Tam o sırada gürültüyle bir araba geçiyor sokaktan. Prenses kulak kabartıyor: Acaba gelen birileri mi var? Kapının zilinin çalmasını bekliyor, beş dakika geçtiği halde kimse çalmıyor zili. «Gelen yok.» diye düşünüyor Prenses. Evet gelen kimse yok, Prenses. Son yıllarda yaşanan durum bir daha yaşanacağa benziyor. Ah, acımasızlar!..

Saat 2'yi vurunca Prenses odasına çekiliyor, nışadır ruhu kokluyor, ağlıyor.

—Kimse gelmedi gene! Hiç kimse!

İhtiyar Mark Prenses'in çevresinde dört dönüyor. Onun üzüntüsü de hanımınınkinden az değil. Yozlaştı bu insanlar. Eskiden sineğin bala üşüştüğü gibi üşüşürlerdi. Oysa şimdi...

Prenses durmadan göz yaşı döküyor.

—Kimsecikler gelmedi. Ne baron, ne Prens Halahadze, ne Jorj Buvitski... Terk ettiler beni. Ben olmasam bugünkü durumlarına erişebilirler miydi? Mutluluklarını, meslekte ilerlemelerini bana borçlular, yalnız bana! Ben yardım etmesem şimdi kim yüzlerine bakardı?

—Kimse bakmazdı yüzlerine! diye onayladı Mark.

—Kimseden minnettarlık beklediğim yok. Teşşekkür etmelerini de istemem. Ama biraz olsun duyarlılık gösteremezler

miydi? Ah, ne acı, ne acı! Yeğenim Jan bile gelmedi. Peki, onun gelmesini engelleyen ne? Ne yaptım ben ona? Başkalarına taktığı borçları, senetlerini ödedim; kız kardeşi Tanya'yı iyi bir delikanlıyla evlendirdim. Varımı-yoğumu onun uğruna harcadım, diyebilirim. Böylece kardeşime, Jan'ın babasına verdiğim sözü yerine getirdim. Onun için ne paralar döktüğümü sen de biliyorsun, değil mi Mark?

—Hanımefendi, yeğeninize hem babalık, hem de annelik ettiniz. Bilmez olur muyum?

—İşte, yaptıklarımın karşılığı bu, görüyorsun! Ah, şu insanlar!

Saat üçte, geçen yıl olduğu gibi, gene Prenses'in sinir nöbetleri tuttu. Çok kaygılanan Mark sırmalı şapkasını giydi, pazarlık ederek bir araba kiraladı, doğruca Prenses'in yeğeni Jan'ın evine yollandı. Bereket versin, Jan'ın dayalı döşeli evi çok uzaklarda değildi. Mark onu yatakta kıvranırken buldu. Bir gün önceki içki aleminden döneli çok olmamaştı. Ablak, ekşi suratı kıpkırmızı, alnı ter içindeydi. Kafasının içindeki şamata, midesindeki kargaşa dursa hemen uyuyacaktı, ama bir türlü yatışıp uyuyamıyordu. İçinde sabunlu su ve bir sürü pislik dolu, yüz yıkama leğenine dikmişti gözlerini. Kusmak istediği belliydi.

Darmadağınık odaya giren Mark biraz çekinerek, ama daha çok iğrenerek yatağa yaklaştı.

—Size bu yaptığınız yakışmıyor, İvan Mihalıç! Böyle davranmamalısınız! dedi.

—Neymiş o yakışmayan?

—Halanızın yaş gününe neden gelmediniz? Gelip kutlasanız iyi olmaz mı?

Leğenden gözlerini alamayan Jan:

—Defol karşımdan! diye bağırdı.

—Halanız çok kırıldı. Ah, efendim, bunu ona yapmamalıydınız! Yüreğinizde hiç acıma duygusu yok mu? Onu niçin incitiyorsunuz!

—Ben kimseye ziyarete gitmiyorum artık. Halama böyle söyle. Başkalarına ayıracak vaktim yok. Eğer senin varsa kapı kapı dolaşabilirsin. Şimdi yıkıl karşımdan, beni rahat bırak! Uyumak istiyorum.

—Uyumak istiyormuş!.. Sanki uyuyunca suratı insan suratına benzeyecek! Halanızdan utandığınız için gitmiyorsunuz, değil mi?

—Kes sesini, mankafa! Orada dırlanıp durma!

Mark gücenerek gözlerini kırpıştırmaya başladı. Uzun bir sessizlik çöktü ortalığa. Sonra Mark sesini yumuşattı.

—Beyefendiciğim, gidip de kutlayıverin halacığınızın doğum gününü. Yatağından çıkmıyor, durmadan ağlıyor. Biraz gönül almasını bilin, saygılı davranın... Geleceksiniz, değil mi, efendiciğim?

—Bir yere gitmem ben! Gitmek için neden yok, vaktim de... Sonra, gidip o ihtiyar kızın evinde ne yapacağım?

—Bir yol uğrasanız nereniz eksilir? Halanıza karşı saygıda kusur etmemeniz gerekir. Gitmekle ona büyük bir iyilik yapmış olacaksınız. Bu nankörlüğünüz, nobranlığınız onu öylesine incitiyor ki, bilemezsiniz!

Mark böyle derken yeniyle gözlerini sildi.

—Hadi, bu iyiliği yapın halanıza.

—Hımm! Peki, gitsem konyak verir mi?

—Verir, verir, efendiciğim!

—Konyak verir ha!

Jan böyle diyerek göz kırptı.

—Ee, bir de yüz ruble verir mi?

—İşte o yok, beyefendi. Siz de biliyorsunuz, eski günler geçti, parası kalmadı halanızın. Akrabaları soyup soğana çevirdiler, İvan Mihalıç. Paramızın bolluğunda kapımızı aşındırırlardı, şimdi kimseyi bulamazsın.

—Geçen yılki gelişimde kaç ruble almıştım? İki yüz mü? Şimdi yüz ruble bile yok, öyle mi? Leş kargası, sen benimle dalga mı geçiyorsun? Kocakarının kirli çıkınında bir şeyler bulunur. Neyse, uyumak istiyorum, git karşımdan!

—Biraz gönlü yüce olun, efendim. Halanız çok yaşlı, güçsüz. Cancağızı nerdeyse çıktı çıkacak. Acıyın kadıncağıza, Ivan Mihalıç, beyefendiciğim...

Ama Jan acıma nedir bilmiyordu. Bunun üzerine Mark çözümü pazarlığa girişmekte buldu. Saat 5'e doğru Jan halasının uşağının ısrarlarına daha fazla karşı koyamadı, birlikte evden çıktılar.

—*Ah, ma tante,*[1] dedi Jan halasının elini öpmek için uzanırken.

Koltuğa oturduktan sonra bir yıl önce anlattığı bir öyküye yeni baştan başladı:

—Mari Kriskina, *ma tante*, Nis'ten mektup almış. Hani kocası olacak adam var ya, ondan. Adam kız yüzünden İngiliz'in biriyle yaptığı düelloyu mektubunda hiç utanmadan açık açık anlatıyormuş. Kızın adı nasıldı bakalım, unuttum işte...

—Ya!.. Bakın şu işe!

Prenses göz yuvarlaklarını arkaya devirdi, ellerini çırptı, korkuyla karışık bir şaşkınlık içinde;

—Doğru söylüyorsun, değil mi? diye sordu

—Sorulur mu?... Herif düellolarda dövüşsün, kız peşinde koşsun, karısı da burada... koca yolu beklerken kurusun gitsin... İşte bunu anlamıyorum, *ma tante*!

Prenses yeğeninin anlattıklarından canlandı, mutluluk duydu, ona sokuldu. Konuşmalar uzadıkça uzadı, sonra konyak geldi...

Kadıncağız bir yandan mutlu kahkahalar atarken bir yandanda korkusunu, şaşkınlığını dile getiriyor; Mark ise sandıkların, kutuların diplerini yoklayarak para arıyordu. Yeğen Jan halasını yaş gününde ziyaret etmekle büyük bir lütufta bulunmuştu, onu eli boş göndermemek gerekirdi. Ama elli rubleyi denkleştirmek için birkaç sandığın dibini karıştırmak yetmedi...

1 Halacığım. (Fr.)

GÜZ SOĞUĞU

Akşam geceye dönüşüyordu. Arabacıların, gezgin dervişlerin oluşturduğu kalabalık Tihon dayının meyhanesini doldurmuştu. Onları sokaktan buraya süren, soğuk güz sağanağı ile yüzlere kamçı gibi inen sert rüzgârdı. Meyhaneye sığınan bu insanlar yorgun ve sırılsıklam ıslaktılar; duvar diplerindeki sıralara dizilmiş otururlarken, rüzgârın uğultusunu dinleyerek uyumaya çalışıyorlardı. Hepsinin yüzünde de büyük bir sıkıntı vardı. Çopur yüzü tırmıklar içindeki genç bir arabacı dizine koyduğu ıslak akordeonunu bir iki kez çaldıktan sonra yere bıraktı.

Kapının üstünde asılı fener dışardan vuran yağmur serpintileri arasında fersiz fersiz ışıldıyor, rüzgâr azgın atılışlarla uğulduyor, ıslık çalıyor, menteşelerinden söküp atacakmış gibi kapıya yükleniyordu. At pofurtuları, koşan insanların ayak şapırtıları duyuluyordu dışardan. Hava soğuk ve ıslaktı.

Uzun boylu, iri suratlı bir köylü olan Tihon dayı tezgâhının arkasında otururken neredeyse şişik gözlerini kapatıp uyuyacak gibiydi. Karşısında, tezgâhın öbür yanında ise yoksul, kirli giyimine karşın efendi görünüşlü, kırk yaşlarında bir adam oturmaktaydı. Sırtındaki yazlık, buruşuk pardösü ıslanmış, çamura bulanmıştı; çıplak ayaklarında lastik ayakkabılar vardı. Pardösüsünün ceplerine soktuğu elleri, sıska dirsekleri, başı üşümekten tir tir titriyor; bu titreme, arada bir, baygın yüzünden başlayıp cılız gövdesinden geçerek lastik ayakkabılarına doğru yayılan bir sarsıntıya dönüşüyordu.

Adam tenekemsi, çatlak sesiyle;

—İsa aşkına bir duble! dedi. Bir dublecik! Parasını sonra veririm.

—Boşuna bekleme! Sokakta senin gibi serserilerin sürüsüne bereket.

Kılıksız sarhoş, Tihon dayıya nefretle, tiksintiyle baktı. Elinden gelse onu hemen oracıkta gebertebilirdi.

—Anlamıyor musun beni, mankafa? dedi. Votka içmeyi ben istemiyorum, senin köylü dilinde söylersek, içim istiyor. İçki hastasıyım, içmeden duramam, anlamadın mı daha?

—Benim böyle şeylere aklım ermez! Hadi, çek arabanı!

—Bak, beni iyi dinle! Eğer şimdi içmezsem, içimdeki yangını söndürmezsem elimden kötü bir şey çıkabilir. Ne yapacağımı kimse bilemez. Yıllardır şurada meyhanecilik, çaycılık yapıyorsun, nice sarhoşa içki verdin; bunların ne tür insanlar oldukları kafana dank etmedi mi daha? Bizler hepimiz hastayız. İstersen zincire vur, döv, öldür, ama votkasız bırakma! Senden rica ediyorum, bu iyiliği yap bana! Karşında ne kadar alçaldığımı görüyorsun. Daha ne yapabilirim?

Sarhoş adam başını salladı, yere tükürdü.

—Hayır! dedi meyhaneci. Parasını ver, iç içkini!

—Şimdi parayı ben nereden bulurum? İçkiye verdim hepsini! Tek meteliğim kalmadı. Yalnız şu sırtımdaki pardösü var. Onu veremem, çünkü içinde çırılçıplağım. Al, istersen şapkamı vereyim.

Astarının yırtıklarından pamuk parçaları gözüken şapkasını Tihon'a uzattı. Tihon şapkayı aldı, evirip çevirdikten sonra geriye verdi.

—Bunu bedavaya versen almam. Görmüyor musun, gübreye batmış.

—Beğenmedin, demek... Öyleyse sen de veresiye say. Kentten dönüşte beş kapiğini öderim. Boğazına tıkılsın o beş kapik, e mi, boğazına tıkılsın!

—Ne biçim bir adam olduğun belli. Seni dolandırıcı! Parasız burada ne işin var?

—Vokta içmeye geldim. Girmedi mi kafana? Votkayı ben istemiyorum, içimdeki hastalık istiyor...

—Beni daha fazla rahatsız etme! Sokaklarda senin gibi bir sürü it-kopuk dolaşıyor, hangi birinize yetişeceğim? Ama istersen şapkanı aç, dilen, belki acıyıp yardım ederler. Ben dilencilere yalnız ekmek parası veririm.

—Verirmiş... Sen insanları soyarsın be! Başka ne beklenir zaten senden? Serseri kılıklı birden durdu, yüzü kıpkırmızı kesildi, kilise kilise dolaşan dervişlere dönerek;

—Bu adamın dediği doğru galiba, dedi. Ne olur, bana beş kapik verin, lütfen. İçim istiyor. Hastayım...

Çopur yüzlü arabacı güldü.

—Sen en iyisi biraz su iç!

Bu sözden utanan sarhoş adam öksürerek sustu, ama beş dakika sonra Tihon'a yeniden dil dökmeye başladı. Hatta bu kadarla kalmayıp işi ağlamaya kadar vardırdı, bir duble votka karşılığında sırtındaki ıslak pardösüyü çıkarıp vermeyi önerdi. Ancak alaca karanlıkta göz yaşlarını kimse seçemedi, kadın dervişlerin çıplak bir erkeği görmeleri uygun kaçmayacağı için meyhaneci pardösüyü almadı.

Serseri kılıklı yatışmak bilmiyordu.

—Söyle, şimdi ben ne yapayım? İçmeden duramam! Ya bir suç işleyeceğim ya da kendimi öldüreceğim. Hangisini istiyorsun?

Böyle diyerek meyhanenin ortasında şöyle bir dolandı.

O sırada çıngırakları çın çın öten bir posta arabası yanaştı avluya. Yağmurdan ıslanmış arabacı içeri girdi, bir bardak votka içtikten sonra arabaya atlayıp gitti.

—Bak, sana altından yapılmış bir parça vereceğim, dedi serseri kılıklı adam meyhaneciye.

Yüzü sapsarıydı.

—Onu sana vereceğim. Vermek zorundayım. Bu yaptığım düpedüz alçaklık ama başka çıkış yolum kalmadı. Çünkü beni

anlamıyorsun. Böyle yaptığım için de kendimi suçlu hissetmiyorum. Yalnız bir koşulum var: Dönüşte onu senden geri alacağım. İşte tanıkların yanında veriyorum...

Böyle diyerek ıslak elini koynuna soktu, oradan altın bir madalyon çıkardı. Madalyonu meyhaneciye vermeden önce kapağını açıp içindeki resme bir göz attı.

—Aslında resmi çıkarmam gerek, fakat çok ıslandım, koyacak başka yerim yok. İster istemez soyguncunun eline resmi de bırakıyorum. Şimdi senden bir dileğim var: Sakın resme parmağını sürme! Bu konuda yalvarıyorum sana. Deminki kabalığımdan dolayı da özür dilerim. Sana karşı kabalık ettim. Aptalın biriyim ben. Parmağını sürme, yüzüne de bakma resmin...

Tihon dayı madalyonu aldı, altının kıratını sınadıktan sonra cebine soktu.

—Çalıntı saat... Neyse, al, iç bakalım.

Adam önüne sürülen kadehi aldı; baygın, bulanık bakışlarını meyhanecinin suratına dikip bir sarhoşun bakabileceği denli sert baktı; sonra büyük bir istekle, içinden yükselen sarsıntıdan dolayı dura dura votkasını içti. Madalyonunu içkiye yatırması onu utandırmıştı; gidip bir köşeye, sırada oturan derviş kadınlardan birinin yanına çöktü, gözlerini yumdu.

Sessizlik içinde bir yarım saat geçti. Rüzgârın bacada çaldığı güz rapsodisinden başka çıt çıkmıyordu. Derviş kadınlar dualarını ettiler, geceyi geçirmek üzere sıraların altına kıvrılıp yattılar. Tihon madalyonun kapağını açtı, altın çerçeve içinde ona, meyhaneye, içki şişelerine tatlı tatlı gülümseyen küçük kadın resmine baktı.

Tam o sırada karları kıtır kıtır ezen teker sesleri duyuldu dışardan. Birisi atları «dübrr» diyerek durdurdu, yağmur sularında ayaklarını şapırdata şapırdata yürüdü. Ardından, kısa bir gocuk giymiş, çamurlar içinde, sivri sakallı, ufak tefek bir köylü girdi meyhaneye. Köylü elindeki beş kapikliği tezgâhın üstüne çarptı.

—Al, bakalım! İyisinden bir bardak madara votkası! Çabuk ol!

Bir bacağının üstünde geriye çark etti, meyhaneyi cakayla süzdü.

—Şunlara bakın! Korkularından hepsi buraya sığınmışlar! Yağmurdan korkulur mu be? Şeker misiniz hemen eriyecek? Hey, o da nesi?..

Ufak tefek köylü serseri kılıklıya sokuldu, yüzüne dik dik baktı.

—Bakın şu işe! Beyefendi! Semyon Sergeyiç! Beyimizin burada ne işi var? Bu meyhane size göre bir yer mi? Ah, bahtı karam! Yazık oldu size!

Bey, ufak yapılı köylüye baktı, yeniyle yüzünü kapattı. Beriki umutsuzca başını, ellerini sallayıp derin derin içini çekti, içkisini içmek için tezgâha yanaştı. Sonra Tihon'a döndü.

—Bizim bey, toprak ağamız Semyon Sergeyiç! Gördün, ne durumlara düşmüş! Ayyaşlığın insanı neye benzettiğini anla işte! diye fısıldadı.

İçkisini bitirdi, yeniyle dudaklarını sildi.

—Ben onun köyündenim. Ahtilovka buraya 40 km. uzaklıktadır. Babasının zamanında bizler onların toprak köleṡiydik.[1] Ah, çok üzüldüm! Şunun durumuna bakın! Oysa gerçek bir beyefendiydi... Dışardaki arabaya koşulu beygiri kendisi armağan etti bana. Kah-kah-kah! Şu feleğin işine bak!

On dakika sonra ufak tefek köylü başına toplanan arabacılara, dervişlere güz rüzgârının uğultusu arasında, sinirli ince sesiyle, heyecandan elini-kolunu sallayarak beyefendinin öyküsünü anlatıyordu. Onu dinleyenler arasında köşesine kıvrılıp oturan, kendi kendine homurdanan Semyon Sergeyiç de vardı.

---

1 Bir derebeyinin, toprak ağasının topraklarına bağlı, orada yaşayıp çalışan köylüler. (Ç.N.)

—Zavallının başına gelenler hep zayıflığı yüzündendir. Eyalette ün salmış, varlıklı bir çiftlik sahibiydi. Yediği önünde, yemediği arkasında... Belki sizler de bilirsiniz. Bu meyhanenin önünden arabasıyla kaç kez geçtik! Çok da eli açıktı. Bundan beş yıl önce Mikişkin'in salıyla ırmağı geçtiğimizde beş kapik yerine bir ruble fırlatıverdi önüne. Hiç yok yere elden çıktı bu zenginlik. Birincisi, kadın yüzünden... Bey, kentli bir kıza gönül verdi. Anlayacağınız, düpedüz ateşe attı kendini. Şahindi, kargaya kul oldu. Adı Mariya Yegorovna'ydı kızın. Yaramazın tekiydi, ama adının görkemine bakın! Sevmişti kızı, Tanrı'nın emridir, nişanlanıp evlenmek istedi. Adı batası, kaçırır mı fırsatı? Anlı-şanlı, ağzına içki koymaz, malı-mülkü bol bir bey... Hiç unutmam, bir akşam bey konağının bahçesinden geçiyordum. Baktım, bizimkiler bir ağacın altında öpüşüyorlar. Bey onu bir kez öpüyorsa, o beyi iki kez öpüyor. Bey onun elini tutuyor, kız ise sarılıyor ona, «Semyon, seni seviyorum!» diye yaltaklanıyor. Bizim beyin aklı bir karış havada, güzel bir kızı deli gibi sevdiğini söyleyerek önüne çıkana bir ruble, iki ruble demeyip dağıtıyor. Bana da atı işte o zaman armağan etti. O sevinçle tüm köylünün borcunu bağışladı. Neyse, düğün günü yaklaştı, gereği gibi nikâhları kıyıldı. Ama akşam olup beyler yemeğe oturduklarında sen arabaya atladığın gibi kente, aşığın abukatın yanına kaç! Yapılacak iş mi bu? Sanki nikâhının kıyılmasını bekledi kör olası! Bizim bey işte ondan sonra aklını oynattı. Gördüğünüz gibi, orası senin, burası benim dolaş dur. Bir yandan da kızı aklından çıkarmıyor. Aha, şimdi de kente gidiyordur besbelli. Kahrolasıyı uzaktan da olsa görmek istiyordur...

Batmasının ikinci nedeni de eniştesi, kız kardeşinin kocası olacak dolandırıcıdır. Bankalardan borç alacakmış, bizim beyi kefil yapmış. Ama köpoğlusu günü gelince borçlarını ödemedi, onun yerine otuz bin rubleyi bizim beyden aldılar. Akılsız adam, ahmaklığının cezasını çekiyor işte. Karısı dost tuttuğu

abukattan çocuk edindi, eniştesi Poltava'da çiftlik satın aldı, keyif sürüyor. Bizim akılsızsa meyhane meyhane dolaşıp herkese dert yanıyor. Neymiş? «İnsanlara olan inancımı yitirdim, kimseye güvenim kalmadı...» Hepsi de kendi zayıflığından. Ona böyle yaptılar diye ayyaş olup içmek mi gerekir? Bizim muhtarı ele alalım. Karısı güpegündüz köy öğretmenini evine alıyor, muhtarın parasıyla keyif çatıyorlar. Ama muhtarın buna aldırdığı yok, karısının yediği her şeye gülüp geçiyor. Biraz zayıfladı, hepsi o kadar.

Tihon;

—Tanrı herkese ayrı dayanma gücü vermiş! diyerek içini çekti.

—Orası öyle...

Ufak tefek köylü bir süre daha konuştu. Anlatacaklarını bitirdiğinde bir sessizlik çöktü ortalığa.

Sessizliğe dayanamayan Tihon serseri kılıklıya döndü:

—Hey, sen! Adın neydi bakayım?.. Gerçekten bahtsız bir adammışsın. Gel, bir kadeh de benden daha iç!

Serseri kılıklı bey tezgâha yaklaştı, meyhanecinin doldurduğu kadehi büyük bir zevkle içti.

—Şey... madalyonu bir dakikalığına verir misin? Bir kere daha bakmak istiyorum.

Tihon yüzünde alaycı bir gülümsemeyle madalyonu eski beye uzattı. O sırada çopur yüzlü arabacı derin derin içini çekerek başını salladı, meyhaneciden bir kadeh votka istedi.

—Hadi, şunu da iç, bey! Hiç içmesen iyi olur ama votka olunca daha iyi! İnsan içtikçe derdini unutur. Durma, iç, hadi!

Üst üste birkaç kadeh yuvarlayan bey sonunda köşesine çekildi, madalyonun kapağını açtı, sevdiği kızı görmek için baygın gözlerini resme dikti. Ama yüz yoktu yerinde. İyiliksever Tihon'un tırnaklarıyla kazınıp atılmıştı.

Fener bir an parlayıp tümüyle söndü. Derviş kadınlardan biri çabuk çabuk bir şeyler sayıkladı. Çopur arabacı dua

okuyarak tezgâha yaklaştı, uyumak için üzerine çıkıp uzandı. Derken, bir araba daha yanaştı meyhaneye. Yağmur durmamacasına yağıyordu. Rüzgârın şiddeti arttıkça artmıştı; bıktırıcı, karanlık güz gecesinin sonu gelmeyecek gibiydi. Gözlerini madalyondan ayıramayan kılıksız bey orada sevdiği kızın yüzünü görmeye çalışıyordu... Birden mum da söndü.

Bahar, ne zaman geleceksin?

ÖZGÜR DÜŞÜNEN ADAM

Yeni yıl öyküsü

Yeni yılın ilk günü bir araya gelen insanlar duygulandırıcı, hoş bir tablo oluşturuyordu. Herkes coşkulu bir sevinç içinde birbirlerini kutluyor, en iyi, en yürekten dileklerde bulunuyorlardı. Herkes mutlu, herkes kıvançlıydı.

Yaşamından hoşnut olmayan bir kişi vardı, o da valilik yazıcılarından Ponimayev'di. O ilk günün öğle vakti başkent sokaklarından birinde sağ kolunu fener direğine dolamış, sol kolunu sağa-sola sallayarak ağzına geleni söylüyor, sanki bir şeyleri protesto ediyordu. O sırada karısı da yanındaydı. Üzgün, hatta ağlamaklı bir duruşu vardı kadıncağızın.

—Başımın belası! Senden çektiklerim yetmedi mi daha? Sen utanmaz, ne sarhoşmuşsun! Hadi, gel artık! Vakit geçirmeden gidelim de beyefendinin yeni yılını kutla! Deftere bir imza atacaksın, hepsi o kadar! diyordu kocasını sürüklemeye çalışarak.

—Hayır, kesinlikle gitmem! Ben okumuş bir adamım, cahil bir herife kulluk edemem! Eğer çok istiyorsan sen kendin git de at imzanı! Benim yakamı bırak! Ben kimsenin kölesi olamam!

—Gel, diyorum! İmzanı atmazsan sonra pişman olursun. İşinden kovulacağını bilmiyor musun, alçak? Yoksa beni açlıktan gebertmek mi istiyorsun? Hadi, gel, köpek!

—Tamam, anladık! Mahvolacaksam ben kendim mahvolacağım. Üstelik doğru olanı yaptığım için. Bırak beni!

Ponimayev karısının elinden kurtulmak için boşta duran kolunu hızla çekince eli havada bir yay çizdi. Tam o sırada sırtında gıcır gıcır yeni kaputuyla mahalle bekçisi önlerinden geçmekteydi.

Bekçi bir an durarak Ponmayev'e baktı.

—Ayıptır, beyim, edebinizi takının bakayım!

Ponimayev bu sözlerden utanmış olacak, fener direğinden kolunu kurtardı. Karısı işte bu fırsatı kolluyordu. Adamı yeninden yakaladığı gibi, tutunabileceği her nesneden uzak tutarak sürüklemeye başladı. On dakika bile geçmeden amaçladıkları yere vardılar. Burası, kocasının eviydi.

Eve iyice yaklaşınca kadın kocasını nazikçe içeri itti.

—Hadi, Alyoşa'cığım! Çekinmene hiç gerek yok! İçeri girip adını, soyadını yazıver. Fazla kalmadan geri dönersin. Imzanı atarsan çayla birlikte sana konyak da veririm. Eve içkili geldiğinde bağırıp çağırmam. Mahvetme beni, Alyoşa! Acı karına!

—Aa, burası onun evi mi? Peki, peki, anlaşıldı. Atalım bakalım imzamızı. Adımın altına öyle şeyler yazacağım ki, herifin aklı başından gidecek. Hakkında neler düşündüğümü çekinmeden belirteceğim. Kovarsa ondan sonra kovsun! Ama gerçekten kovarsa bil ki, sebebi sensin!

Ponimayev bunları söyledikten sonra sallana sallana yürüdü, omzuyla kapıyı itip paldır küldür içeri giri.

Kapıdan girişte yeni yıl dolayısıyla sinekkaydı tıraş olmuş kapıcı Yegor karşıladı onu. İmza defterinin konulduğu sehpanın yanında ise Ponimayev'in memur arkadaşları Vezuviyev ile Çernosvinski dikiliyorlardı. Sıska, uzun boylu Vezuviyev deftere bir şeyler karalarken ufak tefek Çernosvinski sırasını bekliyordu. Her ikisinin suratında da, «Yeni yılınızı kutlar, mutluluk dileriz.» yazılıydı sanki. Deftere yazılanlara yürekten katıldıkları belliydi. Arkadaşlarının bu duruşunu görünce Ponimayev onları küçümsercesine gülümsedi, kürküne sıkı sıkaya sarıldı.

—Anlaşılıyor, anlaşılıyor... Beyefendinin yeni yılını kutlamamak olmaz. Kutlayın bakalım. Kah-kah-kah! Kölece duygularınızı dile getirmeyi unutmayın ama!

Vezuviyev ile Çernosvinski ona şaşkın şaşkın baktılar. Böyle sözleri daha önce hiç işitmemişlerdi.

Ponimayev sataşmalarını sürdürdü:

—Sizin yaptığınız kendini bilmezlik, uşaklık değil mi? Hadi, yaltaklanmayı bırakın, asıl kişiliğinizi ortaya koyun!

Yumruğunu sehpaya vurdu, deftere yazı yazmakta olan Vezuviyev'in adının üstüne bir mürekkep lekesi düştü. Aynı anda Yegor sehpanın yanına geldi, defteri kapıp başının üstünde kaldırdı.

—Efendim, rezalet çıkarmayın! Böyle yaptığınız için başınıza neler geleceğini biliyorsunuz.

Tam o sırada kapı açıldı, ayı kürkü ve üç köşeli şapka giymiş, boylu poslu, yaşlıca bir adam girdi içeriye. Ponimayev'in daire başkanı Veleleptov'un ta kendisiydi gelen. Onu görür görmez Yegor, Vezuviyev, Çernosvinski oklava yutmuşçasına dimdik durdular. Ponimayev de düzgün durdu ama gülümseyerek bıyığını burmayı da unutmadı.

Veleleptov buyruğu altında çalışan memurları görünce;

—A, siz miydiniz? dedi. Aferin, aferin, iyi etmişsiniz. Hoş geldiniz. (Beyefendinin çakır keyif olduğu gözden kaçmıyordu.) Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz. Ben de sizin yeni yılınızı kutlarım. Geldiğiniz için teşekkürler... E, Ponimayev, neler yazdın deftere, bakalım? Hadi, utanma, utanma! Bir şeyler için, beyler! İçin de neşenizi bulun!

—Her nimet biz insanlar içindir, diye söze karıştı Vezuviyev.

—Evet, doğru söylüyorsun. Nasıl? Nimet mi dedin? Nimet ya... Peki, beyler, artık gidebilirsiniz. Yo, durun, durun! Nikita Prohorıç'a da uğradınız mı? Demek, uğramadınız? Çok güzel! Şimdi size birkaç kitap vereceğim, kendisine götürürsünüz.

Okumam için iki yıl önce vermişti de... Artık geri versem iyi olacak. Hadi, gidelim de getirelim içerden. Paltonuzu çıkarın.

Kürklü paltolarını çıkaran memurlar Veleleptov'un peşinden yürüdüler. Önce hole, sonra çok zengin döşenmiş geniş salona girdiler. Büyük, yuvarlak masada beyefendinin karısı ile iki yanında, biri siyah, öbürü beyaz eldivenli iki bayan oturuyordu. Veleleptov arkasından gelenleri orada bırakıp yılnız başına çalışma odasına girdi. Memurlar sıkıla, utana kaldılar orta yerde.

Adamlar ne yapacaklarını, ne söyleyeceklerini bilmeden on dakika kadar dikildiler. Bayanlar aralarında Fransızca konuşuyorlar, arada bir memurlara kaçamak bakıyorlardı. Ne can sıkıcı bir durum!

Sonunda Veleleptov odasından çıktı, kollarında kocaman iki kitap yığını vardı.

—Işte bunları Prohorıç'a verip teşekkür ettiğimi bildirin, dedi. Bana getirdiği kitapların hepsidir. Akşamları fırsat buldukça okudum. Eh, sizlere de unutmadığınız için teşekkürler... Saygılarını sunmak için gelmişler. Benim memurlarım bunlar. (Bayanlara söylüyordu.) Gördünüz, değil mi? Keh-keh-keh! Çekinmeyin, bakın! Işte şu Vezuviyev, şu Çernosvinski, şu da bizim Ponimayev... Bir gün dairede nöbetçi odasına giriyordum. Bir de ne göreyim, Ponimayev lokomotif taklidi yapmıyor mu? Nasıldı hele? Pof-pof, fış-fış! Bacağının birini de sallıyor durmadan. Öylesine benzetiyordu ki! Hadi, azizim, bir daha gösterir misin?

Bayanlar gözlerini Ponimayev'e dikip gülümsediler. Beriki öksürüğe tutuldu.

—Nasıl yaptığımı unuttum, beyefendi. Unuttum gitti... Yapamam, üstelik istemiyorum da...

Veleleptov afalladı.

—Nasıl? Istemiyor musun? Yazık, çok yazık! Yaşlı bir adamı kırıyorsun, ha? Neyse, hoşça kalın! Üzüldüm... Gidebilirsiniz...

Vezuviyev ile Çernosvinski, Ponimayev'i dürttüler. Zavallı, kendisi de yaptığına pişman olmuştu. Gözlerinin önü karardı birden. Siyah eldivenler ile beyaz eldivenler birbirine karıştı, karşısındaki suratlar çarpıldı, mobilyalar yerinden oynadı, Veleleptov iri bir parmak gibi inip inip kalkmaya başladı... Ponimayev bir deste kitabı göğsüne bastırdı, homurdana homurdana kendini salondan dışarı attı.

Sokakta karısı korkudan, soğuktan tir tir titrerken onu bekliyordu, yüzü de sapsarı kesilmişti. Bir yanında Vezuviyev, öbür yanında Çernosvinski ellerini, kollarını sallayarak kadıncağıza korkunç şeyler anlatıyorlardı. «Bakalım, bundan sonra başına neler gelecek!» diyen tavırları vardı. Karısına umutsuzca bakan Ponimayev arkadaşlarıyla birlikte oradan uzaklaştı.

Akşam eve döndüğünde ağzına tek lokma koymadı, çay bile içmedi. Geceleyin ise korkulu düşlerden sık sık uyandı.

Bir ara kalkıp karanlığa gözlerini dikti. Siyah-beyaz eldivenler, Veleleptov'un şakaklarındaki kır saçlar birbirine karışıyor, gözünün önünde hoplayıp zıplıyorlardı. Bir gün önce olanlar hatırına geldi.

—Hayvanım ben, hayvan! diye homurdandı. Anladık, amirine karşı kişiliğini koru ama ne diye saygısızlık ediyorsun? Lokomotif taklidi yapsaydın geberir miydin?

Ondan sonra bir daha gözünü kırpmadı. İçine çöreklenen sıkıntı, vicdan sızısı, pişmanlık, karısının hıçkırıkları onu sabaha dek rahat bırakmadı. Sabahleyin kalkıp aynada yüzüne baktığında karşısında tanımadığı biri, solgun, zayıflamış keyifsiz bir adam gördü.

—Artık göreve filan gitmem! Nasıl olsa kovacaklar! diye söylendi.

Yeni yılın ikinci gününü evinde oturma odasını bir köşeden öbür köşeye arşınlayarak geçirdi. Bir yandan da şöyle düşünüyordu: «Nereden tabanca bulurum acaba? Böyle yaşayıp

da ne olacak? En iyisi şakağına bir kurşun sıkıp her şeye bir son vermek...»

Ama üçüncü gün dayanamayıp daireye koştu. Masalarından onu izleyen memurlar;

—Öyle bir fırtına kopacak ki! diye tetikte bekliyorlardı.

Ponimayev'in korkusu onlardan aşağı kalmıyordu. Vezuviyev'in kulağına eğildi.

—Ne yapalım? Kovarsa kovsun. Kendime kıysam beyefendinin çok üzüleceğini düşündüm, dedi.

Veleleptov saat 11'de geldi. Ponimayev'in önünden geçerken solgun, çökkün, korkudan küçülmüş yüzüne baktı; bir an duraklayarak başını salladı.

—Bu kadar da içilir mi, be aslanım? Bak, yüzün ne hale gelmiş? Ölçüyü kaçırmamak gerekir. İnsan sağlığını yitirirse bir daha zor toparlanır.

Böyle diyerek Ponimayev'in omzunu tapışladı. Memurlar afalladılar. Hepsi bu kadar mıydı?

Ponimayev'in birden neşesi yerine geldi. Hatta sevincini gizleyemediği için kuş gibi «cik cik» sesleri çıkardı. Ancak az sonra suratı yeniden asıldı, kaşları çatıldı, yüzüne küçümseyen bir gülümseme yayıldı.

Veleleptov uzaklaşınca arkasından şöyle mırıldandı:

—Şansın varmış da içkiyi biraz kaçırmışım. Yoksa gösterirdim ben sana. Vezuviyev, evinde ona nasıl karşılık verdiğimi işittin, değil mi?

Daireden eve dönüşte büyük bir iştahla yemeğini yedi.

İKİ MEKTUP

I. Ciddi bir soru

Sevgili, değerli amcacığım Anisim Petroviç,

Sizin de yakından tanıdığınız olan Bay Kuroşeyev az önce bendeydi; konuşmamız sırasında ondan komşunuz Bay Murdaşeviç'in ailesiyle birlikte yurt dışından döndüğünü öğrendim. Bu habere ne denli şaşırdığımı bilemezsiniz, çünkü Murdaşeviç'in yurt dışına yerleşeceği söyleniyordu. Değerli, sevgili amcacığım! Eğer ben yeğeninizi birazcık seviyorsanız, lütfen hemen Murdaşeviçlere gidiniz ve evlatlıkları Maşa'nın sağlık durumunu benim için öğreniniz.

Şimdi size bir gönül gizimi (sırrımı) açacağım. Bu konuda size, yalnız size güveniyorum. Ben Maşenka'yı bütün yüreğimle sevmiştim, şimdi de seviyorum, hem yaşamımdan daha çok... Aradan geçen altı yıl ona karşı duyduğum aşkı daha da körükledi. Nasıldır şimdi, iyi midir, merak içindeyim. Bana durumunu, beni unutup unutmadığını, eskisi gibi sevip sevmediğini bildirin lütfen. Kendisine mektup yazmamı ister mi? Bütün bunları bana ayrıntılarıyla yazın, amcacığım.

Maşa'ya benim eski çekingen, yoksul öğrenci olmadığımı anlatın... Artık bir sorgu yargıcıyım ben, mesleğim, param var. Kısacası, mutluluğum için tek eksiğim Maşenka'dır.

Hemen yanıt vermeniz dileğiyle sizi kucaklar, öperim.

Yeğeniniz Vladimir Greçnev

Sevgili yeğenim Volodya,

Mektubunu aldığımın ertesi günü Murdoşeviç'e gittim. Ah, o ne olağanüstü bir insan! Yurt dışında kaldıkları sürede yaşlanmış, saçları ağarmış. Ama beni, eski dostunu unutmamış, ortak anılarımız eskisi gibi onda da yaşıyor. İçeri girdiğimde beni kucakladı, yüzüme uzun uzun baktıktan sonra nazik bir sesle, özür dileyerek, «Sizi tanıyamadım.» dedi. Ben kendimi tanıtınca, «Tamam, şimdi anımsadım.» diyerek bir kez daha kucakladı. Konuksever, çok iyi bir insan. Evinde yedirdi, içirdi, oturup birkaç kapiğine prafa bile oynadık. Yurt dışı izlenimlerini çeşitli yönleriyle aktardı, Almanların tuhaf geleneklerini onların yaşantısından gülünç örnekler vererek anlattı. Dediğine göre bilim Almanya'da çok ileri gitmiş. İtalya'dan geçerlerken satın aldığı, edebe aykırı garip giysiler giymiş bir kadın resmi gösterdi.

Bu arada Maşenka'yla da konuştum. Maşenka, üzerinde değişik süsler bulunan, pembe renkli, gösterişli bir entari giymişti. Şunu hemen belirteyim ki, seni hiç unutmamış, hatta senden söz ederken gözleri yaşardı. Kendisine karşı beslediğin duygulardan dolayı sana teşekkür ediyor, senden mektup yazmanı istiyor. Bir mesleğinin, paranın olduğunu bildiriyorsun. Paranı iyi kullan, yeğenim; yerinde, zamanında harca. Gençlik yıllarımda ben fazlaca hovardalığa düşmüştüm, hoş, böyle yaşadığım için hiç de pişman değilim.

Bu vesileyle sevgilerimi, en iyi dileklerimi iletirim.

Amcan Anisim Greçnev

Not: Yazdıklarını tam olarak anlayamadıysam da güzel, çekici bir anlatım tarzın olduğunu söylemeliyim. Mektubunu bütün komşulara gösterdim. Onu okuyanlar sende yaratıcı bir

zeka olduğunu bildirdiler, peder Grigori'nin oğlu Vladimir gazeteye gönderip yayımlatmak üzere bir kopyasını bile çıkardı. Mektubunu Maşa'ya, hatta geçen yıl evlendiği Alman kocası Urmaher'e de gösterdim. Alman'ın çok hoşuna gitti, öve öve bitiremedi. İşte böyle, yazdıklarını herkes çok beğeniyor, yeğenim. Gene yaz, e mi? Beni mektupsuz bırakma.

Ah, Murdaşeviç'in havyarının tadı hâlâ damağımda!

Seni unutmayan «dalaksız adam»

İYİLİKSEVER MEYHANECİ

Yoksullaşan bir adamın ağıdı
«İki gözüm, ver bir meze, soğuk olsun!
Bir duble de... votka...» Mezar taşı yazıtı

Şimdi oturduğum yerde can sıkıntısından kara kara düşünüyorum.

Bir zamanlar, atadan kalma çiftliğimde tavuklar, kazlar, hindiler üretirdim. Bu yaratıkların topu da aptal, beyinsizdir ama etinin tadına doyum olmaz. Tavlamda çeşit çeşit atlar yetişirdi. «Ah, o atlar, o atlar!» Değirmenlerim hiç boş durmaz, ocaklarımdan kömür çıkar, köylü kadınlar toplaya toplaya böğürtlenleri bitiremezlerdi. Çiftliğimin geniş kırlarında yetişen direy ve biteyin (hayvanat ve nebatatın) sayısı belli değildi. Bunlardan istersen doyasıya ye, istersen dirimbilimle (biyoloji) uğraş. Tiyatroya gittiğimde en ön sırada oturur, hovardalıkta herkesle yarışır, kapatmalarımla övünürdüm...

Artık o günler geride kaldı, şimdi hiçbiri yok...

Bir yıl önceydi. İlya yortusunda çiftlik evinin terasında oturuyordum, patlayacak derecede sıkıntılıydım. İnce kıyılmış çay demlediğim çaydanlık önümde duruyor, üzüntüden içim içime sığmıyordu. Nerdeyse ağlamak üzereydim.

Öylesine üzgündüm ki, özgürlüğünü kazanmadan önce toprak kölemiz olan, köyün şimdiki meyhanecisi Yefim Susıkov'un terasa girdiğini bile fark edemedim. Adam yanıma gelince durdu, saygılı bir tavırla masanın üstüne bir şişe votka koyduktan sonra;

—Beyefendiciğim, neden evinizin çatısını boyatmıyorsunuz? dedi. Saç kaplı çatı boyanmazsa kısa sürede delikler açılır.

—Hangi parayla boyatacağım, Yefimuşka? Durumumu sen de biliyorsun.

—Borç alırsınız. Boyamazsanız sonu çok kötü. Sonra çiftliğe bir de bekçi tutun. Ağaçlarınızı kesiyorlar.

—Ah, onun için de para gerekli.

—İsterseniz ben verebilirim. İlk kez alıyor değilsiniz ya... Sonra hepsini toptan ödersiniz.

Susıkov hemen oracıkta 500 ruble verdi, karşılığında bir senet alıp gitti. Onun gitmesinin ardından başımı yumruklarıma dayadım, halkımızın güzel davranışları, erdemleri konusunda düşüncelere daldım, hatta «Rus» dergisine bir makale yazmayı bile istedim.

—Ne yüce gönüllü insanlar! İyilik etmekten zevk alıyorlar. Oysa bir zamanlar adamcağıza kötek atmıştım. Yapılan kötülüğü unutmuş, demek ki... Ey yabancılar, bundan ders alın!

Aradan daha bir hafta geçmeden samanlığım yandı. Yardıma ilk koşanlar arasında Susıkov da vardı. Korkmadan yangının içine daldı, alevlerin evime sıçrayacağı korkusuyla koşup branda getirdi. Sanki kendi malını koruyordu; üstü başı ıslandı, yorgunluktan bitkin düştü.

Ertesi gün;

—Yeni bir samanlık yaptırmalısınız, dedi. İsterseniz, kerestem var, göndereyim. Sonra su bendini de temizletmeniz gerekir. Geçenlerde germe ağla balık avlıyorduk, yosunların ağırlığından ağ yırtıldı. Üç yüz rubleye bitirirsiniz bu işi. Bu parayı veririm ben size.

Böylece adamın her önerisini yerine getirdim. Çatı boyandı, su bendi temizlendi, samanlık onarıldı... Hepsi de Susıkov'un verdiği paralarla...

Bir hafta önceydi. Baktım, gene Susıkov gelmiş. Saygıyla avcunun içine öksürerek kapıda dikiliyor.

—Beyefendi, çiftliğiniz baştan başa yenilendi. Kontlara, soylulara yaraşır bir yer oldu, görenler tanıyamazlar. Bent temizlendi, kışlık ekim bitirildi, ahır düzene girdi.

Neredeyse sevincinden ağlayacak gibiydi.

—Hepsi senin sayende, Yefimuşka, dedim.

Kalktım, en içten duygularla meyhaneciyi kucakladım.

—İşlerim biraz daha düzelsin, Tanrı'nın yardımıyla borçlarımı ödeyeceğim, dedim. Hem de faiziyle birlikte. Gel, seni bir daha kucaklayayım!

—Eksikler tamamlandı, eskiler onarıldı. Tanrı'nın yardımıyla bütün isteklerim oldu. Şimdi bir de içerdeki tilkiyi tütsüleyip kaçırsak!

—Hangi tilkiyi, Yefimuşka?

—Siz de biliyorsunuz, hangi tilki!

Bir an sustu.

—İcra memuru dışarda bekliyor... Masadaki şu içki şişesini kaldırır mısınız? Ayyaşlık ettiğimi sanabilir... İsterseniz size köyde küçük bir ev kiralayayım. Yoksa kente mi taşınacaksınız?

Şimdi kara kara düşünmeyip de ne yapayım?

YAZLIKÇI BAYAN

Yirmi yaşlarında şarışın güzeli Lelya, NN.'deki yazlığının bahçesinde çenesini çite dayamış; enginlere bakıyor. Uzaklardaki kırlar, gökyüzünü kaplayan parça parça bulutlar, ilerdeki demiryolu istasyonu, yazlığın on adım ötesinde durgun akan dere ufuktaki tepenin ardından yükselen ayın donuk ışığıyla aydınlanmış... İnce bir esinti derenin yüzeyini kırıştırıyor, otların üzerinde geziniyor. Çepeçevre derin bir sessizlik var... Lelya düşünceli... Güzel yüzü öylesine hüzünlü, gözleri öylesine keder dolu ki, onun üzüntüsünü paylaşmamak katı yüreklilik olur, hem de nezakete sığmaz. Bakalım, derdi neymiş güzelimizin?

Bu alımlı kadın, içinde bulunduğu zamanı geçmiş günleriyle karşılaştırıyor. Bundan tam bir yıl önce, gene böyle mis kokulu, şiirsel mayıs ayında kız enstitüsünde okuyor, bitirme sınavlarına hazırlanıyordu. Sınıf öğretmenleri matmazel Morceau fotoğraf çektirmeleri için toplamıştı onları. Burnunun üzeri sürekli terleyen, içine kapanık, yaşamaktan korkan, hastalıklı bir kız kurusuydu bayan Morceau.

Fotoğrafçı dükkânına girdiklerinde ilk sözü;

—Ah, sizden rica edeceğim, kızlara çektiğiniz erkek resimlerini göstermeyin, lütfen, olmuştu.

Hem de gözlerinde yaşlarla, neredeyse yalvararak... Zavallı sürüngen, yaşamında erkek nedir, bilmediği için, erkek yüzü görünce kutsal bir korkuya kapılırdı. O «iblislerin» bıyığında, sakalında kadınların başlarını döndüren, onları korkunç uçurumlara sürükleyen aldatıcı bir baştan çıkarıcılık görürdü.

Enstitülü kızlar aptal Moreeau'yla alay etmesine ederlerdi ama kendileri de «gençlik ülküleri»yle dopdolu oldukları için, kız kurusunun kutsal korkusuna kapılmaktan kendilerini alamazlardı.

Kızcağızlar öyle eğitilmişlerdi ki, illetli babaları ile aklına eseni yapan erkek kardeşlerini saymazsak, enstitü duvarları dışındaki dünyanın saçı sakalına karışmış ozanlarla, soluk yüzlü şarkıcılarla, öfkeli eleştirmenlerle, kelle koltukta giden yurtseverlerle, parasının hasabı belirsiz milyonerlerle, konuşmalarına karşı durulmaz, yakışıklı avukatlarla dolu olduğunu sanırlardı. Bu kaynaşan, ürkütücü kalabalığa bak ve seç seçebildiğini! En başta Lelya, enstitüyü bitirir bitirmez Turgenyev'in ya da okuduğu başka bir yazarın yarattığı kahramanlardan birinin karşısına çıkacağından adı gibi emindi. Bütün romanlar, hatta ilkçağ, ortaçağ, yakınçağ tarih dersi kitapları böyle yiğitleri, gerçeklik ve uygarlık savaşçılarını yüceltmede birbiriyle yarışırlar...

Lelya o mayıs ayında evlendi. Kocası genç, yakışıklı, zengin, okumuş, herkesin sevip saydığı biri olmasına karşın (şu şiirsel mayıs ayında gerçekleri itiraf etmek pek uygun kaçmıyorsa da) kaba saba, yontulmamış, patavatsız bir adamdır. Hani çevremizde gördüğümüz binlercesinden biri... Sabahın 10'unda uyanır, sabahlığını giyer, tıraş olmaya oturur. Sanki önemli bir icat peşindeymişçesine tasalı bir yüzle uzun uzun uğraşır tıraş işiyle. Sonra gene kaygılı bir yüzle Lelya'nın aklının ermediği sular içer. Bunun ardından pırıl pırıl temizlenmiş, ütülü giysilerini giyerek karıcığının elini öper, kendi arabasına atladığı gibi «sigorta şirketi»ndeki işine gider. Şirkette kocasının ne yaptığını bilmez Lelya. Orada yazı mı temize çekiyordur, akıllıca tasarılar mı üretiyor, yoksa birilerinin alınyazısını mı değiştiriyordur, orası belli değil.

Saat 4 oldu mu, işten gelir. Çok yorulduğunu, terlediğini söyleyerek çamaşır değiştirir. Sofraya oturduğunda doymak

bilmez, bir yandan da durmadan konuşur. Konusu hep yüce şeylerdir. Kadın özgürlüğünü, maliye sorunlarını bir çözüme bağlar, İngiltere'ye atar tutar, Bismark'a acıdığını söyler. Gazeteler, tıp bilimi, tiyatro oyuncuları paylarını alırlar eleştirilerinden. Sık sık «Gençlik korkunç derecede yozlaştı.» sözünü kullanır. Bir yemek boyunca öylesine çok soruna çözüm getirir ki! Hepsinden korkuncu ise yemeğe çağrılı konukların bu çekilmez adamı seslerini çıkarmaksızın dinlemeleridir. Durmadan saçmalayan, bayatlamış düşünceler ileri süren bu adam herkesten akıllı, her konuda uzmandır onlara bakılırsa...

—Bizde artık iyi yazar yetişmiyor, deyişi var ki, öldürür insanı.

Bu kanıya çok kitap okuduktan sonra varsa bari! Değil kitap, dergi dahi okuduğu görülmemiştir. Turgenyev'i Dostoyevski ile karıştırır, karikatürden, şakadan anlamaz. Lelya'nın tavsiyesi üzerine bir keresinde Şçedrin'i okumuştu da bu yazarı «bulanık» bulmuştu.

—Puşkin'e gelince, *ma chere*, o daha iyidir. Güldürücü şeyler yazmıştır, bilirim, der.

Yemekten sonra terasa çıkar, koltuğuna gömülür, gözlerini yarı kapatıp düşüncelere dalar. Suratı bir karış asık, alnı kırışıklar içinde, düşünür de düşünür... O sırada hangi sorunları çözdüğünü bilemez Lelya. Tek bildiği şey, kocasının bu derin düşünceler sonunda aklının iyice karıştığı, her söylediği şeyin ona saçma geldiğidir.

Akşamları hep birlikte iskambil oynarlar. Bu konuda da çok ciddidir Lelya'nın kocası. Her elde uzun uzun düşünür, ortağının yanlış kâğıt atması durumunda oyunun kuralları konusunda ona bir güzel ders verir. İskambil oyunu bitip konuklar evlerine dağılınca gene çeşitli sular içer, kaygılı bir yüzle yatağa girer. Kütük gibi uyur, hiç kıpırdamaz. Arada bir sayıkladığı olur, doğallıkla saçma sapan şeylerdir söyledikleri.

Evlendiklerinin ikinci gecesi;

—Arabacı! Arabacı! diye bağırmıştı uykusunda.

Uyurken burnundan, göğsünden, karnından hışırtılar, gurultular çıkar.

Lelya kocası hakkında bunlardan başka ne söyleyebilir ki? Şimdi bahçenin çitine dayanmış dururken kocasını düşünüyor, gene de onu tanıdığı başka erkeklerle karşılaştırınca hepsinden üstün buluyor. Ama sıkıntısını azaltmıyor bu sonuç. Matmazel Morceau'nun kutsal korkusu neler vaat etmiyordu ki ona?

VODVİL

Yemek sona ermişti. Ahçı kadına sofrayı sessizce toplaması, tabak-çanak şangırtısı çıkarmadan işlerini bitirmesi buyuruldu. Çocuklar ise apar topar ormana götürüldü. Bütün bu hazırlıkların nedeni, zayıflıktan gözleri çukurlarına kaçmış, burnu sivrilmiş, veremli ev sahibi Osip Fiodoroviç Kloçkov'un kendi yazdığı vodvili konuklarına okumak istemesiydi.

Adamın cebinden bir defter çıkarıp utangaç utangaç öksürerek okumaya başladığı vodvil kısacık bir şeydi, konusu da şöyleydi: Yasnosertsev adlı bir memur koşarak sahneye giriyor, karısına, müsteşar rütbesindeki amirinin az sonra evlerini onurlandıracağını söylüyor. Çalıştığı dairenin amiri müsteşar, kızları Liza'yı çok beğenmiştir. Piyes Yasnosertsev'in general[1] kayın babası olmanın olumlu yönleriyle ilgili konuşmasıyla sürüyor: «Sırmalı apoletler, pırıl pırıl yıldızlar taşıyan birinin yakını olmak ne hoş! Şu yalancı dünyada zurnanın son deliği olmadığını anlamak gibi var mı?..» İşte böyle hayaller kuran, geleceğin general kayın babası memur, önemli konuğu karşılayacakları evlerinin kızarmış kaz koktuğunu fark ediyor ansızın ve karısını azarlıyor. Karısı da «Sana yaranılmaz zaten!» diyerek ağıdı koyveriyor. Bunun üzerine Yasnosertsev saçını-başını yoluyor, daire amirini yaşlı gözlerle karşılamanın yakışık almayacağını söylüyor. «Aptal karı! Sil gözlerini! Şuna bak, nasıl da mumya gibi çirkinleştin!» diyerek bağırıyor karısına. Bunun üzerine kadın isteriye

1 Çarlık Rusyası'nda sivil üst barem dereceleri Osmanlı Devleti'ndeki paşalık gibi generalliğe denk sayılıyor. (Ç.N.)

tutuluyor. Kızları Liza da böyle anne-babayla bir arada oturamayacağını bildirerek evden gitmek üzere giyinmeye başlıyor. Vodvil önemli konuğun eve gelince orada bir doktor, bir de polisle karşılaşmasıyla sürüyor. Doktor, karısına öfkelenen Yasnosertsev'in alnını kurşunlu sirkeyle ovmakta, polis ise toplum huzurunu bozdukları için karı-koca hakkında tutanak yazmaktadır. Liza ile evlenmek isteyen Granski adında bir hukuk doktorundan da söz edilmektedir kısa piyeste. Granski iyi bir başlangıcı temsil eden, yenilikçi, ilkeli olmanın savunucusu bir gençtir. İşte bütün vodvil buydu.

Kloçkov bir yandan okuyor, bir yandan da gülenler var mı diye göz ucuyla dinleyenleri süzüyordu. Bereket versin konuklar arada bir sıkılı yumruklarıyla ağızlarını kapatarak tuhaf tuhaf bakışıyorlardı, hepsi o kadar.

Okuma bitince Kloçkov;

—E, ne diyorsunuz? Nasıl olmuş? diye sordu.

Bu soru üzerine konukların ileri gelenlerinden kır saçlı, tepesinde ay parçası gibi bir dazlağı bulunan Mitrofan Nikolayeviç Zamazurin ayağa kalktı; yaşlı gözlerle Kloçkov'u kucakladı.

—Teşekkür ederim, iki gözüm bizleri sevince boğdun, dedi. Öyle güzel şeyler yazmışsın ki, gördüğün gibi, göz yaşlarımı tutamadım. Gel seni... bir daha kucaklayayım...

—Mükemmel! Olağanüstü! diye bağırdı Polumrakov da. Büyük bir yeteneksin sen! Gerçek bir yetenek! Sana görevini bırakıp yazmanı önereceğim. Yaz, durmadan yaz! Böyle bir yeteneği toprağa gömmek alçaklık olur!

Coşkulu kutlamalar, kucaklamalar birbirini izledi. Rus şampanyası getirmesi için dışarıya birini gönderdiler.

Heyecandan ne yapacağını şaşıran Kloçkov pancar gibi kızararak masanın çevresinde birkaç kez döndü. Ellerini çırpıp öksürdü.

—Bendeki yeteneği haylidir seziyordum. Neredeyse ço-

cukluğumdan beri... Edebi bir anlatım gücüm var, nükteli şeyler yazarım, on yıldır amatör tiyatrolarda dirsek çürüttüğüm için sahne sanatı nedir, anlarım. İyi bir yazar için daha ne gerekli, bilmem ki!.. Yalnızca bu alanda çalışsam, bir-iki şey daha öğrensem yazarlıkta belli bir yere varacağıma inanıyorum.

—Gerçekten, öğreneceğin fazla bir şey kalmamış, dedi Zamazurin. Doğru söylüyorsun. Yalnız şöyle bir durum var, iki gözüm. Bunu ortaya attığım için özür dilerim. Yapıtında müsteşar rütbesindeki Kleşçev fazlaca göze batıyor. Bana kalırsa dikkat etmek gerekir. Aslına bakılırsa pek önemli değil, gene de, biliyorsun, netameli bir konu, başına iş açarsın. Generalmiş, falanmış... Bırak böyle şeyleri, kardeşim! Bakarsın, bizim başkan kendi üzerine alır, üzersin ihtiyarı... Zaten kötülüğünden başka ne gördük ki!... Bırak, canı cehenneme!

Kloçkov'u bir korku aldı.

—Doğru söze ne denir, arkadaş! Orasını değiştirelim gitsin...

İyisi mi, «Beyefendi» diyerek geçiştireyim. Ya da daha doğrusu, rütbesini belirtmeyeyim, yalnız Kleşçev kalsın.

Polumrakov;

—Şöyle bir şey daha var, diye söze karıştı. Gerçi pek önemli değil, ama bakarsın, birilerinin hoşuna gitmeyebilir. Hani şu Liza'yla evlenmek isteyen Granski var ya, bir yerde annesi-babası Liza'nın onunla evlenmesine razı olmazlarsa onlara karşı koyacağını söylüyor... Bence bunda bir kötülük yok, ana-babaların ne zorba varlıklar olduğu herkesçe bilinir. Bununla birlikte içinde bulunduğumuz şu çağda duyarlı bir konudur, başka türlü anlatılmalı... Yoksa kabak senin başında patlayabilir.

—Evet, biraz ileri gitmişsin, diye aynı görüşe katıldı Zamazurin. O bölümü tümüyle karala. General kayın babası olmayla ilgili düşünceleri de bırak bir yana. Hoş şeyler

yazmışsın, ince bir alay kokuyor. Ne yaparsın ki, böyle şeylerle alay edilmez. Bizimki de yoksul bir kızla evlendiğine göre bundan kendine pay çıkarabilir. Sen de öyle düşünmüyor musun? Alınıp kızmaz mı? Varsayalım, bir gün tiyatroya gidiyor, orada senin piyes sahnede... Hoşuna gider mi sanıyorsun? Gitmez! Nankörlük etme, ne de olsa iyiliğini gördün. Salalayev ile ikiniz yardım dileğinde bulunduğunuzda, «Kloçkov hastadır, yardım yapılacaksa ona yapılsın.» demedi mi? Unutma bunu!

Bulyakin göz kırptı.

—Hadi, hadi, saklama! Başkana dokundurduğun ortada.

—Aklımdan bile geçmedi! diye savundu kendini Kloçkov. Eğer belli bir kişiye dokundurmak istediysem Tanrı cezamı versin!

—Bırak sen şimdi bu lafları! Bizimkinin kadın cinsine düşkünlüğü herkesçe bilinir. Yazdıklarında tam isabet var! Neyse... Şu polisle ilgili bölüm var ya, sen orasını da çıkar. Granski'yi de... Neyle uğraştığı, ne tür numaralar çevirdiği anlaşılmayan bir kahraman seçmişsin... Piyesinde bu genci kınasan, neyse, tam tersine, destek veriyorsun. Belki iyi bir insandır, ona bir diyeceğim yok. Gene de... Akla her şey gelebilir.

—Peki, şu Yasnosertsev'in kim olduğunu hiç düşündünüz mü? Bizim Yenyakin'in ta kendisi! Azizim Kloçkov, düpedüz onu ima ettiğin ortada. Rütbesi aynı rütbe, karısıyla durmadan kavga ediyor, yetişkin bir kızları var. Tıpatıp aynı... Teşekkürler, dostum. Alçağın foyasını açığa vurmuşsun. Kendini ne sanıyor o herif?

Zamazurin içini çekti.

—Diyelim, Yenakin'i tefe koydun. Pis dürzünün biridir zaten. Ama seni evine çağırmaz mı fırsat buldukça? Bildiğim kadarıyla sizin Hastuşa'nın da vaftiz babasıymış. İyi yapmamışsın, Osip. Çıkar onu vodvilden. Bana kalırsa bu işlerle hiç uğraşma sen. Doğru söylüyorum. Bir sürü dedikodu yayılacak şimdi. Sonunda pişman olursun.

Polumrakov da onu onayladı.

—Dediği doğru. Seninkisi işgüzarlık. Sonunda başına öyle bir iş açılır ki, altından kalkamazsın. Boşuna çabalıyorsun. Sana göre iş değil vodvil yazmak. Gogol'e, Krılov'a özenmek istemişsin. Herkesin harcı değil. Onlar gerçekten bu işin eğitimini görmüşlerdi, peki, senin öğrenimin ne? Onların yanında ufacık bir solucansın. Seni sinek gibi eziverirler bu insanlar. Boş ver piyesle miyesle uğraşmayı, arkadaş! Bizimkinin kulağına ulaşmadan unut yazdıklarını.

—Yırt piyesi! diye fısıldadı Bulyagin. Aramızdan dışarıya laf sızmaz. Eğer bir soran olursa senin bir şeyler okuduğunu, ama ne olduğunu anlamadığımızı söyleriz.

Zamazurin de;

—Böyle şeyler başkasına söylenir mi? dedi. Ağzımız sıkıdır bizim. Ama sorarlarsa ona bir şey diyemem. Yalanla yakamızı sıyıramayız. Her koyun kendi bacağından asılır. Başkası bir sürü pislik yapsın, hesabını bizden sorsunlar. En çok korktuğum budur. Hastasın diye sana ellerini sürmezler, ceremesini biz çekeriz. Aman, benden uzak dursun!

—Baylar, sesinizi yükseltmeyin! Birileri geliyor galiba. Sakla elindekini, Kloçkov!

Zavallı Kloçkov defteri sakladı, ensesini kaşıyarak düşüncelere daldı.

—Haklısınız, dedi içini çekerek. Bir sürü dedikodu çıkaracaklar, herkes kendine göre yorum yapacak. Belki de yazdığın şu kısa volvilde bizim göremediğimiz daha neler bulurlar! Yırtayım gitsin, en iyisi. Siz de, dostlarım, bundan kimseye söz etmeyin!

O zamana kadar ısmarlanan Rus şampanyası gelmişti. Konuklar birer kadeh içerek evlerine dağıldılar.

DÜŞKÜNLER YURDUNDA

Yırtık pabuçlu, sıracalı küçük bir kız çocuğu olan Saşa Yenyakina her cumartasi günü annesiyle birlikte X düşkünler yurduna gider. Hassa ordusunda asteğmenken emekliye ayrılan dedesi Parfeni Savviç bu yurtta kalmaktadır. Dedesinin havasız, boğucu sıcak odasına pis bir zeytinyağı kokusu sinmiştir. Duvarlarda açık saçık resimler asılıdır. Hem de ne resimler! «Niva» dergisinden kesilmiş, banyo yapan bir bayan, güneşlenen esin perileri, kapı aralığından çıplak kadın seyreden, şapkası ensesine kaymış bir adam... Tavanın köşelerinde örümcek ağları, masanın üstünde ekmek kırıntıları, balık pulları... Dedenin görüntüsü de pek iç açıcı değildir. Kocamış, kamburu çıkmış, hep enfiye çeken bir dede, babasının babası. Durmadan gözleri sulanır, ağzı hep açık durur. Saşa ile annesi odasına girdiklerinde zoraki gülümser, ancak gülümsemesi derin bir kırışık gibidir.

Saşa elini öpmek için yaklaşınca;

—E, babandan ne haber? diye sorar.

Küçük kız karşılık vermez, annesi sesizce ağlamaktadır.

—Yoksa gene meyhane meyhane dolaşıp piyano mu çalıyor? Demek öyle... Gururundan, baba sözü dinlememekten bütün bunlar. Annen olacak şu kadınla evlendi de ne geçti eline? Enayiliğine doymasın... Soylu bir babanın oğlu bula bula bir aktrisi, Seryojka'nın kızını buldu. Kim bu Seryojka? Ahır temizleyicisiydi, benim yanımda klarnet çalardı. Hadi, ağlama, be kadın! Doğru söylemiyor muyum? Eskiden neysen gene o'sun.

Saşa, Seryojka'nın aktris kızı olan annesine baktıkça onu da bir ağlamadır tutar. Ağır, ürkütücü bir sessizlik çöker üçünün üzerlerine. Bir ayağı ağaçtan yapılmış ufak tefek dede kırmızı bakır semaverini çıkarır bir yerlerden. Semavere bir tutam iri kıyılmış, kurşun rengi çay koyup demlemeye bırakır. Çay demlenince kocaman üç fincanı doldurur.

—Çayınızı için. Hadi, iç bakalım, aktris hanım.

Konuklar fincanlarını alırlar. Berbat bir çaydır bu, küf kokar, ama dede gücenmesin diye seslerini çıkarmadan içerler. Çaydan sonra Parfeni Savviç torununu dizine oturtur, gözleri yaşara yaşara, sevgiyle okşar.

—Bak, yavrum, sen tanınmış bir aileden geliyorsun... Bunu hiç unutma! Bizim soyumuzda aktris filan yoktur. Benim sefilce yaşamama, babanın meyhanelerde piyano tıngırdatmasına bakma sen. Babanınki boş bir gururdan, söz dinlememekten, benimki ise yoksulluktan; aslında biz önemli kişileriz. İstersen sor başkalarına. Öğrenince şaşıracaksın.

Dede bir yandan da kemikli elleriyle Saşa'nın başını sıvazlar.

—Eskiden ilimizin ileri gelenlerinden en önde üç kişi vardık: Kont Yegor Grigoryiç, vali ve ben. Zenginlik dersen zengin sayılmazdım. İyi-kötü 5000 dönüm kadar fazla bir işe yaramayan toprağım, bunun üzerinde ise sayısı 600'ü bulan köylüm vardı. Öyle başkaları gibi garnizon komutanlarıyla, ilin kodamanlarıyla düşüp kalkmazdım. Ayrıca yazarlığım, Rafael gibi ressamlığım, filozofluğum da yoktu. Bildiğin, gördüğün adamlardan biriydim işte... Gelgelelim –burasını iyi dinle– kimsenin önünde boyun kırmaz, valiyle Vasya[1] diyerek konuşur, metropolitin elini sıkardım. Kont Yegor Grigoryiç'le içli-dışlıydım. Nasıl yapardım bütün bunları, diye sorarsan, görgüm, kültürüm vardı; Avrupa tarzı bir yaşam sürerdim.

Parfeni Savviç bu uzun girişten sonra geçmiş yaşantısını

1 Vasili'nin yakın arkadaşlar arasında kullanılan biçimi.(Ç.N.)

ballandıra ballandıra, büyük zevk duyarak anlatır. Zamanında yaptığı yaramazlıkları da gizlemez hiç.

—Yere nohut taneleri saçar, köylü kadınları dizleri üstüne oturturdum. Acıdan yüzlerini buruşturmaları köylülerin çok hoşuna girderdi. Ben de kahkahalarla güler, eğlenirdim. Okuması-yazması olanlar için başka cezalar düşünürdüm, daha yumuşak cezalar... Ya muhasebe kitabından birkaç sayfa ezberletir ya da adamı çatıya tırmandırıp, sesini odamdam duyayım diye, bağıra bağıra «Yuri Miloslavski» kitabını okumasını isterdim. Eğer böyle tinsel (ruhsal) cezalar az gelirse tensel (bedensel) cezalar verirdim.

Kendi deyimiyle, disiplinsizliğin uygulaması olmayan kurama (teoriye) benzediğini vurgulayan dede ceza vermenin yanında ödüllendirmenin gereğine de inanmaktadır.

—Gözü pek davranışını gördüklerimi, diyelim, hırsız yakalayanları, yaşlıysa genç bir kızla evlendirir, gençse yerine başkasını askere gönderirdim.

Dede o zamanlar «günümüzde kimsenin eğlenemeyeceği kadar» eğlenirmiş.

—Parasal olanaklarım yeterli değilken bile müzisyenler, şarkıcılar tutardım. Çalgıcı takımını bir Yahudi yönetirdi, şarkıcıları da manastırın zangocu... Yahudi yaman müzisyendi; namussuz, çalgı aletlerini konuştururdu sanki. Rubinştayn'ın, Bethoven'in kemandan çıkaramadığı sesleri kontrbastan çeker alırdı. Yurt dışında nota öğrenmişti, her aleti çaldığı yetmiyormuş gibi, eliyle orkestrayı susta durdururdu. Ancak iki kusuru vardı: Biri pis pis kokmak, öteki de çirkin görünüşü. O nedenle bayramlarda konuklarımın karşısına çıkarmaz, bir paravana arkasına gizlerdim. Manastırın zangocu da ondan aşağı kalmazdı. Nota bilgisinin yanında koroyu yönetmede üstüne yoktu. Şarkıcılardan biri onu dinlemesin de göreyim! Her dediğini yaptırırdı. Baslar çocuklar gibi tiz sesler çıkarır, köylü karıları kalın sesleriyle baslara taş çıkartırdı. İşinin ustasıydı,

namussuz! Öyle çalımlı, oturaklı bir duruşu vardı ki! Ayyaşlıkta ise kimseye pabuç bırakmazdı. Ayyaşlık kimine göre zararlı, kimine göre de yararlıdır. Şarkı söyleyen biri için votka iyi gelir, çünkü sesini kalınlaştırır. Çıfıtın yıllık ücreti yüz rubleydi, zangoç ise para istemez, kurudan alırdı. Darı, et, tuz, odun; arada bir kadın-kız... Sık sık sopa çekmeme karşın hergele konağımda kış kedisi gibi semirmişti. Bir gün namussuzu falakaya yatırdım, Seryojka'yı, şu annen olacak kadının babasını da... Yer misin, yemez misin!

Saşa dedesinin dizinden aşağı sıyrılıp annesine sarılır. Bu sırada kadıncağız titremektedir, yüzü sapsarıdır.

—Anneciğim, eve gidelim, korkuyorum, der küçük kız.

—Ne o, yavrucuğum? Neden korktun? diye sorar dede.

Torununu kucağına almak için doğrulur, ama çocuk ona varmaz, titrer, annesine daha bir sokulur.

Zavallı anne özür dilercesine:

—Başı ağrıyor olmalı, der. Uyku saati geldi de... Biz artık gitsek...

Ayağa kalkarlar; kadın yaşlı adama yaklaşır, kulağına bir şeyler fısıldar.

Dede kaşlarını çatar, cık cık eder.

—Vermem! Zırnık vermem! Babası meyhanelerde sürteceğine kızına pabuç parası kazansın! Benden metelik koparamazsınız! Artık çok şımardınız! Size hep yüz verdik, arsızca mektup yazmaktan başka bir işe yaradığınız yok. Bak, kadın, geçenlerde kocan bana nasıl bir mektup yazmış, biliyor musun? «Meyhane meyhane dolaşır, kuru ekmekle yetinirim de senin gibi bir Pliuşkin'in[1] önünde kendimi küçük düşürtmem.» diyor. Öz babasına söylüyor bunları!

—Hoş görün oğlunuzu. Öylesine mutsuz, öylesine sinirli ki şon günlerde.

---

1 Gogol'ün «Ölü Canlar» romanından bir cimri tipi .(Ç.N.)

Kadıncağız para koparmak için bir sürü dil döker. Sonunda dede öfkeyle yere tükürür, sandığını açar, bütün bedeniyle önüne gerilerek sararmış, ta dipten bumburuşuk bir kâğıt para çıkarır. Parayı iki parmağıyla iğrenerek tutan kadın elini kirletmekten korkarcasına bunu cebine sokar. Bir dakika sonra anne-kız düşkünler yurdunun karanlık kapısından dışarı doğru hızlı hızlı yürümektedirler.

Saşa titreyen sesiyle;

—Anne, beni bir daha dedemin yanına getirme, e mi! der. Çok korkuyorum.

—Olmaz, Saşa, dedene gelmeden olmaz. Gelmezsek ne yiyip ne içeceğiz? Baban para kazanmıyor ki. Hem hasta, hem içiyor...

—Babam neden içiyor, anne?

—Mutsuzluktan, kızım. Eve varınca sakın ona dedene gittiğimizi söyleme, olur mu? Gittiğimizi öğrenirse kızar, öksürmesi iyice artar. Baban çok gururludur, dedenden para dilenmemizi kesinlikle istemiyor. Söylemeyeceksin, değil mi?

YÜZBAŞI ÜNİFORMASI

Çatık kaşlı güneşin ilçe merkezinin ufkunda yükselmeye başladığı, horozların henüz uzun uzun ötüştükleri o sabah, Rılkin dayının meyhanesine ilk müşteriler gelmişlerdi. Üç kişiydiler erkenci kuşlar: Terzi Merkulov, polis memuru Jratva ve mal müdürlüğü ulağı Smehunov. Üçü de çakırkeyiftiler.

Merkulov, polis memurunun ceketini önden sımsıkı kavradı.

—Bırak sen şimdi o lafları! Sivil bakanlıkların üst düzey memurları giyim-kuşam konusunda generalleri yaya bırakırlar. Alalım saray mabeyincilerini. Onların makamlarına, derecelerine bakmadan önce kaç metre kumaştan üniforma ısmarladıklarını sor bana. «Prundil ve Oğulları» fabrikasının kumaşından tam üç metre gidiyor adamların üniformasına. Düğmeleri, sırmalı yaka ve cep kapakları, göğüs kordonları, kol şeritleri, ayrıca sırma zıhlı beyaz pantolonları kaça patlar, hiç hesap ettin mi? Gene alalım ele başka bakanlıkların teşrifat memurlarını. O ne şatafat, o ne parıltı, efendim! Hiç unutmam, teşrifat müdürü Kont Andrey Semyonıç Vonliarevski'ye bir üniforma dikmiştim. Öf, öf, öf! Gösterişinden yanına varamazsın! Üniformanın eteğinden tutmaya kalk, hemen ateşin yükselir.

Sonra bu beyefendiler üniforma ısmarladıklarında fazla rahatsız edilmek istemezler. Bir kere ölçülerini alırsın, o kadarı yeter. Artık prova mrova yapmaman gerekir. Eğer usta terziysen aldığın ölçüye göre tıpatıp üstüne oturtmalısın. Dünmüş gibi anımsarım, çalıştığım terzi dükkânına yakın bir jandarma

alayı vardı. Ustam Osip Yakliç jandarma erlerinden bedence uygun olanı seçer, aldığı ölçüye göre üniformayı diker, erin üzerinde prova ederdi. Diyelim, bir kont bize gelip istediği biçimde bir giyim ısmarlamış. Hemen bir jandarma çağırırsın, dikişleri onun üstünde ayarlarsın. Bütün dikişler bitti mi, son provada seçtiğin erin sırtına üniformayı geçirirsin ki, vay anam vay! Göğüslerdeki, kollardaki şatafat karşısında düşüp bayılacak gibi olursun.

—Hiç emniyet amirine diktiğiniz oldu mu? diye sordu Smehunov.

—O da bir şey mi? Petersburg'da adım başına emniyet amirine raslarsın. Buralarda herifi gördün mü kaçacak delik ararsın ama orada onları kimsenin taktığı yoktur. Bizim işlikte yalnız subaylara, bir de ilk dört derecedeki bakanlık mensuplarına özenle giysi dikerdik. Öbür rütbedekiler önemsizdi bizim için. Diyelim, sen beşinci dereceden memursun, bize bir üniforma ısmarladın. Yakasında, kol ağızlarında süsler olmadığı için bir haftada çırpıştırır verirdik. Ama dördüncü, üçüncü, ikinci, birinci dereceden bir beyefendi gelirse ustamız ensemizde boza pişirirdi. İşte alaydan bir jandarma eri çağırmanın tam zamanıdır... İyi anımsıyorum, İran konsolosuna bir üniforma dikecektik. Göğsüne, sırtına tam beş yüz rublelik sırma işleme gitti. Adam ödeyemez sandık ama bana mısın demeyip hemen ödedi. Petersburg'da Tatarlarda bile ayrı bir soyluluk vardır.

Merkulov'un anlattıkları uzadıkça uzadı. Saat 9'u bulduğunda anıların verdiği heyecanla ağlamaya; onu, küçük tüccar ve esnaf takımından başka kimsenin bulunmadığı bu ücra kasabaya tıkan kara bahtından dolayı yakınmaya başladı. Polis memuru emniyete iki kişiyi götürüp gelmiş, ulak postaneye ve mal müdürlüğüne evrak iletmiş, o hâlâ feleğin ona ettiklerinden ötürü sızlanmasını sürdürüyordu. Öğle üzeri meyhaneye onu aramak için uğrayan zangocu görünce göğsünü yumruklayarak şöyle homurdandı:

—Bu kentin ıvır zıvır adamlarına bir şey dikmek istemiyorum! Dikmek zorunda da değilim. Petersburg'da Baron Şputsel'e, subaylara seve seve dikmişimdir, çünkü içimden gelmiştir. Bak, kardeşim, sen en iyisi semtime hiç uğrama! Kara cübbelilerle alıp vereceğim yok benim.

—Bana kalırsa senin burnun Kaf dağında, Trifon Panteleyiç. İşinin ustası olduğunu biliyoruz ama içinde Tanrı korkusu, dine saygı yok. Bir zamanlar Ari de senin gibi böbürlenmeye kalkmıştı da tez tarafından geberip gitti. Senin sonun da odur.

—Gebereceksem geberirim. Senin gibilere yakasız mintan dikmektense...

Tam o sırada kapının dışından bir kadın sesi geldi:

—O boyu devrilesi herif burada mı?

Merkulov'un karısı Aksinya'ydı bunu söyleyen. Kadın hışımla içeri daldı, meyhanedekileri öfkeyle şöyle bir süzdü. Yaşı geçkinceydi, iri bir göbeği vardı, kollarını çemremişti.

—Demek buradasın, kahrolası! Şimdi hemen eve dön, orada seni bir subay bekliyor.

Merkulov afalladı.

—Ne? Subay mı?

—Üniforma mı diktirecekmiş, neymiş. Bekleyip duruyor.

Merkulov bir şeye şaşırdığında yaptığı gibi, beş parmağıyla birden burnunu sıvazladı.

—Bizim karı aklını oynatmış olmalı. On beş yıl oldu, soylu takımından kimse şimdiye dek kapımızı çalmasın da perhiz ayında üniforma diktirmeye gelsinler! Gidip bir bakalım şuna!

Böyle homurdanarak meyhaneden çıktı, sendeleye sendeleye evinin yolunu tuttu.

Karısı aldatmamıştı onu. Bölgedeki garnizondan Yüzbaşı Urçayev kapıda onu bekliyordu.

Yüzbaşı;

—Nerelerde sürtüyorsun, be adam? dedi. Bir saattir

şurada dikiliyorum. Bana bir üniforma dikebilir misin?

Merkulov'un eli ayağı dolaştı. Saygıyla şapkasını çıkarayım derken başından bir tutam da saç kopardı.

—Şey... Beyefendi, beyefendi hazretleri! İlk size mi dikiyorum sandınız? Aman tanrım! Kimlere dikmedim ki! Baron Şputsel, Edvard Karlıç Şputsel müşterimdi. Asteğmen Zembulatov da öyle. Hatta bu beyde on ruble alacağım kaldı. Hanım! Beyefendiyi niçin ayakta bekletiyorsun? Bir iskemle versen e! Efendim, ölçünüzü alayım mı, yoksa göz kararıyla mı dikmemi istersiniz?

—Nasıl istersen... Kumaşı senden, bir hafta sonra hazır olsun! Kaça patlar bu iş bana?

—Şimdi bunun sırası mı, beyefendiciğim? Yoksa beni tüccar filan mı sandınız? Bey-paşa takımına nasıl davranılacağını biliriz biz. İran konsolosuna diktiğimde de fiyat konuşmamıştık.

Yüzbaşının ölçüsünü alıp saygıyla uğurladıktan sonra gelip odanın ortasında bir saat dikildi. Karısına alık alık bakıyordu. Sonunda dili çözüldü.

—Bak sen şu işe! Başıma talih kuşu kondu, be kadın! Burası iyi de şimdi ben kumaşı neyle alacağım? Şey, Aksinya! Hani bizim ineği satmıştın ya, onun parasından bana biraz borç verir misin?

Aksinya ona yumruğunu gösterdi, öfkeyle yere tükürdü. Ardından Merkulov'un tepesine ocak demirini patlattı, eline geçirdiği kap kacak ne varsa başına fırlattı, sakalından tutup sürükledi, ama sonunda sokağa fırlayıp, «Beni işiten, Tanrı'nın bir kulu yok mu? Yetişin, herif beni öldürecek!» diye bağırmaya başladı. Ama kimselerden yardım gelmedi. Ertesi gün kadıncağız yataklara serildi, terzi kalfalarından yarasını, beresini saklamaya çalıştı. Karısından zorla para koparan Merkulov o sırada dükkân dükkân dolaşıyor, tüccarlarla kavga ederek yüzbaşıya üniformalık kumaş seçiyordu.

Terzi ustasının yaşamında yeni bir dönem başladı o günden sonra. Sabah kalktığında o küçücük dünyasını pespembe görüyor, yerlere tükürmüyor, kimseciklere sövmüyordu. En garibi de meyhaneye gitmeyi şıp diye kesmesi, işliğinden bir an ayrılmadan sürekli çalışmasıydı. Sabah duasından sonra tel çerçeveli iri gözlüğünü takmak, kutsal bir görevi yerine getirircesine üniforma kumaşını masaya yaymak, kesip biçmek, dikmek en büyük zevki olmuştu.

Bir hafta sonra dikişi tamamlamıştı. Merkulov üniformayı güzelce ütüleyip askıya taktı, götürüp bahçe çitine astı. Şimdi sıra kırpıntıları temizlemeye gelmişti. Fırçayla bu işi bir süre yapıp birkaç adım geri çekiliyor, sonra yeniden fırçalamaya koyuluyordu. İki saat kadar böyle sürdü. Bu arada gelip geçene;

—Beylerle uğraşmak büyük dert! diyordu. Okumuş insanlar, nezaketlerine diyecek yok, gene de onlara yaranabilene aşk olsun!

Ertesi gün saçlarını briyantinledi, uzun uzun tarandı, üniformayı bir beze sardıktan sonra yüzbaşının evinin yolunu tuttu. Yolda karşısına çıkanlara şöyle söylüyordu:

—Vallahi oyalanacak vaktim yok! Görüyorsun, yüzbaşıya üniformasını götürüyorum.

Yarım saat sonra eve döndü. Karısı Aksinya adamcağıza yaptıklarından utanmışçasına;

—Eline sağlık, Trifon Panteleyiç, dedi. Nasıl, paranı da aldın, değil mi?

—Bak şu salağın söylediğine! Gerçek beyefendiler parayı hemen öderler mi? Karşındaki tüccar değil ki, parayı çıkarıp şıp diye versin! Aptal karı, ne olacak!

Merkulov iki gün evinin fırını üstünde sırt üstü yattı, yemedi içmedi; mucizelerin tümünü gerçekleştiren Herküles gibi, görevini yerine getirmenin tatlı mutluluğunu yaşadı. Üçüncü gün dikiş parası almak için yola koyuldu.

—Yüzbaşı hazretleri kalktılar mı? diye sordu Urçayev'in emirerine.

Kalkmadığını öğrenince gidip kapısına dikildi, beklemeye başladı. Uzun bir bekleyişin ardından yüzbaşının hırlayan sesini duydu:

—Kov gitsin dürzüyü! Cumartesi günü gelmesini söyle!

İlk cumartesinden sonra ikinci, üçüncü cumartesiler aynı şeyler yinelendi... Terzi ustası böylece bir ay gitti-geldi, yüzbaşının kapısında dikilip sabırla bekledi. Bu gidiş-gelişler onu canından bezdirdi mi dersiniz? Ne gezer! Hatta denilebilir ki biraz semirip şişmanladı, «Kov gitsin dürzüyü!» sözleri kulağına tatlı bir ezgi gibi gelmeye başladı. Yüzbaşının evinden eli boş dönerken yüreği gururdan dolup taşıyordu.

—Soyluluğun ne demek olduğunu görsünler işte! Petersburg'da terzilik yaparken hepsi böyleydi.

Karısı ineğin parasını bir an önce eline saymasını istemese belki ölünceye değin yüzbaşının evine gidip gelecekti.

—Gene mi getirmedin parayı, boyu devrilesi herif? Senin elinden çektiklerim nedir? Mitka, çabuk getir ocak demirini!

Bir akşam üstü Merkulov sırtında kömür çuvalıyla eve dönüyor, Aksinya ise arkadan ona yetişmeye çalışıyordu. Kadının aklından ineğin parası hiç çıkmadığından;

—Eve varınca gösteririm ben sana! Seni gidi, soytarı! diye söyleniyordu bir yandan da.

Merkulov yürürken bir ara yerinde çakıldı kaldı. ardından bir sevinç çığlığı attı. Önünden geçtikleri «Neşe» meyhanesinin kapısından silindir şapkalı, kırmızı yüzlü, sarhoş bir adam paldır küldür dışarı fırlamıştı. Elinde bilardo sopası bulunan yüzbaşı Urçayev ise onu kovalıyordu. Yüzbaşı şapkasızdı, saçı-başı dağılmıştı; ayrıca yeni diktirdiği o güzelim üniforması tebeşir tozuna bulanmış, apoletleri bir yana kaymıştı.

Yüzbaşı bilardo sopasını sallayarak şöyle bağırdı:

—Dolandırıcı herif! Ben seni zorla oynatmayı bilirim!

Dön geriye, dön de insanlara nasıl davranılacağını öğreteyim!

Merkulov karısını dürttü, neşeyle sırıttı.

—Salak, soyluluğun nasıl bir şey olduğunu gözlerinle gördün mü şimdi? Ben o üniformayı bir tüccara diksem on yılda eskitemezdi. Oysa bak, yüzbaşı ne duruma getirmiş! Bir yenisini diktirse yeridir.

Aksinya, parayı istemesi için kocasına baskı yapmaya başladı.

—Hadi, tam sırasıdır! Gidip istesene paranı!

—Aptal karı! Sokakta olur mu? Sakın ha!

Merkulov'un direnmesi boşunaydı. Sonunda, zıvanadan çıkmış yüzbaşının yanına sokularak parayı istedi. Yüzbaşının karşılığı aynıydı:

—Defol karşımdan! Bıktım senden, be!

—Beyefendiciğim, anlıyorum sizi... Peki, peki, vermeyin... Şu bizim kadın istedi de... Onların ne kafasız yaratıklar olduğunu bilirsiniz...

Yüzbaşı öfkeden çılgına dönmüştü. Bulanık, baygın gözlerini terzi ustasına dikti.

—Canımdan bezdirdin beni! Hemen yıkıl karşımdan!

—Anlıyorum, anlıyorum, beyim... Hep şu karının yüzünden... Para onundu da... Peder Yuda'ya sattığı ineğin parası...

—Şunu bakın, daha konuşuyor! Al işte sana!

Yüzbaşı sopayı kaldırdığı gibi küt diye Merkulov'un tepesine, kafasına indirdi. Çuval adamın sırtından savruldu, gözlerinden kıvılcımlar saçıldı, şapkası elinden fırladı. Aksinya olduğu yerde apışıp kalmıştı. Lut peygamberin karısı gibi bir süre tuz sütunu olup dikildi, kendine gelince kocasının karşısına geçti, korku içinde suratına bakmaya başladı. Akıl almaz bir görünüşü vardı kocasının: Yüzü mutlu bir gülümsemeyle ışıldıyor, gözlerinden sevinç göz yaşları dökülüyordu.

—Gerçek beyefendi işte! Hem okumuş, hem nazik... Baron Şputsel'e, Edvard Karlıç Şputsel'e kürkünü dikip götür-

düğümde de aynı şeyi yapmıştı. Sopayı kaldırdığı gibi küt kafama! Asteğmen Zembulatov da öyle... O da paramı almaya gidince sopa attıydı. Ah, karıcığım, geçti artık eski günler! Ama sen nereden anlayacaksın? O güzel günler bir daha gelir mi?

Elini salladı, yere saçılan kömürleri topladı, çuvalı sırtlayarak evine yollandı.

BAŞKANIN KARISININ EVİNDE

İlçe eski soylular birliği başkanı Trifon Lvoviç Zavziatkov'un dünyaya geldiği 1 Şubat Ermiş Trifon günü daha sabahtan konakta bir telaştır başlar. Dul Bayan Liubov Petrovna kocası için anma töreni düzenlemiştir, anma töreniyle birlikte ölüm duası da okunacaktır.

Anma gününe ilçe ileri gelenlerinin hepsi çağrılıdır. Şimdiki soylular birliği başkanı Hrumov, çiftçiler birliği başkanı Marfutkin, üyelerden Potraşkov, sulh mahkemesinin iki yargıcı, emniyet amiri Krinolinov ile yardımcısı, üzerine iyodoform kokusu sinmiş, çiftçiler birliği tabibi Dvorniagin, büyük-küçük bütün toprak ağaları... Herkesi, herkesi burada görebilirsiniz. En azından elli kişiyi bulur çağrılılar.

Saat 12'yi vurunca konukların yüzleri birden ciddileşir, salonda toplanmaya başlarlar. Taban halıyla döşeli olduğu için gürültü çıkmaz, gene de anma töreninin görkeminden dolayı herkes ayağının ucuna basarak yürür, yürürken kollarını açarak denge sağlamaya çalışırlar. Çağrılıların hepsi salona gelince ufak tefek bir ihtiyar, peder Yevmeni, rengi atmış mintanının üzerine cübbesini geçirir. Giyinmesini çoktan tamamlamış bulunan, kırmızı yüzlü zangoç Konkordiyev dua kitabının yapraklarını sessizce çevirir, arada bir sayfalar arasına kâğıtlar koyar. Ön odaya açılan kapının dibinde zangoç çömezi Luka avurtlarını şişire şişire buhurdanlığa üflemektedir. Salon yavaş yavaş saydam, boz bir dumanla ve günlük kokusuyla dolar. Yeni giysisinin içinde çuvala girmiş gibi gözüken, ürkek, yüzü sivilcelerle kaplı, gencecik halk eğitimi öğretmeni Gelikonski bir tepsinin üzerinde mumlar dolaştırır. Ev sahibesi

Liubov Petrovna, aşure tabağı konulmuş bir sehpayla birlikte en önde dikilmektedir, başı örtülüdür. Arada bir iç çekişlerin bozduğu bir sessizlik çökmüştür koca salona; yüzler gergin, yapılacak törenin görkemine uygundur.

Anma töreni başlar. Buhurdanlıktan yükselen boz dumanlar pencerelerden gelen eğik ışınlarla aydınlanarak kımıldanır, yanan mumlar çıtır çıtır sesler çıkarır. Başlangıçta kulak tırmalayıcı bir çığırkanlıkla söylenen ilahiler, şarkıcıların kısa sürede salonun akustiğine alışmasıyla düzelir, uyumlu bir havaya bürünür. İlahilerin ezgisi iç karartıcı, hüzünlüdür. Bu melankolik ortamdan etkilenen konuklar derin düşüncelere dalarlar. İnsan yaşamının kısalığı, yeryüzünde her şeyin sonunun boşluğu ve gereksizliği inancı tüm ağırlığıyla yüreklere çöreklenir. Bir dikişte koca bir şişe şampanyayı bitiren, kafasıyla bir vuruşta aynayı parçalayan, kırmızı yanaklı, tıknaz Zavziatkov gelir akıllara. Rahmetli için okunan «erenler huzur versin» duasıyla birlikte dul bayan Zavziatkova'nın hıçkırıkları duyulur, konuklar can sıkıntısından durmadan ayak değiştirirler. Aralarından kimisinin göz kapakları, boğazları gıcıklanır; neredeyse onlar da ağlamak üzeredirler. Çiftçiler birliği başkanı Marfutkin ağırlaşan havaya dayanamadığı için emniyet amirinin kulağına eğilip şunları fısıldar:

—Dün İvan Fiodoroviç'e gitmiştim. Piotr Petroviç'le ikisi briçte kozsuz şlem oynadılar. Belki inanmazsın, Olga Andreyevna öylesine afalladı ki, o şaşkınlıkla ağzından takma dişi fırladı.

İşte «sonsuz anı» ilahisi de okunur. Gelikonski büyük bir saygıyla mumları toplar. Törenin sonuna gelinmiştir. Bu sırada kısa süren bir kargaşa yaşanır, cüppe değiştirme telaşı içinde okunacak dualar birbirine karışır. Duaların da son bulmasıyla peder Yevmeni cüppesini sırtından çıkarır, konuklar ellerini oğuşturarak öksürürler, Liubov Petrovna kocasının iyi yönlerinden söz eder. Sıra şölene gelmiştir.

—Bayanlar, baylar, sofraya buyurun!

Birbirlerini itip kakmamaya, ayaklara basmamaya çalışan konuklar hızla yemek odasına yönelirler. Bu şölenin adına «kahvaltı» denmiştir, ama yiyecekler öylesine bol ve çeşitlidir ki, zangoç Konkordiyev sofranın zenginliği karşısında kollarını iki yana açıp başını sallayarak;

—Olağanüstü! Peder Yevmeni, şu gördükleriniz biz ölümlü insanlar için değil, tanrıçalara sunulmuş adağa benziyor! diye bağırmaktan kendini alamaz.

Adı ne olursa olsun şölen gerçekten olağanüstüdür. Hani, nasıl derler, yalnız kuş sütü eksiktir sofradan. Ancak eksik olan başka bir şey daha vardır, o da alkollü içkilerdir. Liubov Petrovna, kocasının erken ölümüne neden olan iki şeyi, oyun kâğıdı ile alkollü içkiyi haylidir evine sokmamaktadır. Masaya içki yerine sirke ve zeytinyağı şişelerinin konulması aymaz içkici, ayyaşlardan oluşan konuklar topluluğuna acımasız bir alay, hatta ceza gibi gözükür.

Liubov Petrovna;

—Hepinize afiyet olsun! Ne yazık ki soframızda içki yok, evde bulundurmuyoruz, der.

Konuklar masaya yaklaşırlar, böreğe kararsızca uzanırlar. Tüm iştahları kaçmış gibidir. Böreği bıçakla kesişlerinde, çatal tutuşlarında, çiğneyişlerinde bir gevşeklik, bir isteksizlik açıkça okunur. Bir eksiklik duyarlar hepsi de.

Emniyet görevlilerinden biri ötekine;

—Bir boşluk hissediyorum, der. Karım beni bırakıp mühendisle kaçtığında da aynı duygular içindeydim. Görüyorsun, yemek gelmiyor içimden...

Marfutkin yemeğe başlamadan önce uzun uzun ceplerini karıştırır, mendil arar. Sonra birden anımsamışçasına;

—Hah, mendili paltomun cebinde unutmuşum! diye bağırarak kürklerin, paltoların asılı bulunduğu ön odaya seğirtir.

Oradan döndüğünde gözleri ışıldamaktadır, büyük bir

iştahla yemeklere saldırır. Bir ara peder Yevmeni'ye şöyle fısıldar:

—Kuru kuru iyi gitmiyor, değil mi? İstersen sen de ön odaya uğrayıver, orada paltomun cebinde bir şişe var. Ama sakın kimseye belli etme!

Peder Yevmeni zangoç çömezi Luka'ya bir şey söylemesi gerektiğini anımsayarak ön odaya yönelir. Arkasından Dvorniagin koşar.

—Peder... Size söyeleyeceklerim var. Gizlidir...

Hrumov daha fazla dayanamaz.

—Baylar, yeni satın aldığım kürkümü göstermek istiyorum. En azından bin ruble eder, oysa ben iki yüz elliye aldım. İnanmazsınız...

Başka zaman olsa kimsenin ilgisini çekmeyecek bu haber konukları heyecanlandırır, şaşırtır. Ön odaya üşüşen kürk meraklıları uşak Mikeşka'nın topladığı şişelerin sayısı beşi buluncaya değin oradan ayrılmayıp yeni kürkü incelerler. Masaya mersin balığı buğulaması konulduğunda Marfutkin ansızın sigara tabakasını kızağında unuttuğunu anımsar, almak için ahırın yolunu tutar. Ancak oraya yalnız başına gitmek istemediğinden, yeni satın aldığı atını merak eden zangocu da birlikte götürür.

O günün akşamı Liubov Petrovna çalışma odasında oturmuş, Petersburglu bir hanım arkadaşına şu satırları yazmaktadır:

«Geçen yıllarda olduğu gibi bu gün de toprağı bol olası kocam için evde anma toplantısı yapıp dua okuttuk. İlçenin ileri gelenleri, konu komşunun tümü çağrılıydı. Konukların çoğunun ilkelliği, kabalığı bilinen şey, ancak hepsi de çoşkuyla kutladılar anma gününü. Kahvaltı sofrası şanımıza yaraşır zenginlikteydi, öte yandan eskisi gibi gene bir damla içki vermedim. Bizimkinin fazla alkolden ölmesi yüzünden ilçemizde içki içme alışkanlığına karşı savaş açtım, bu konuda andım var.

Böylece rahmetlinin günahlarını bağışlatacağımı da sanıyorum. O nedenle içki içme yasağına önce bizim evde başladım. Peder Yevmeni bu konuda benim en büyük destekçim, bana maddi, manevi hiçbir yardımı esirgemiyor.

Ah, *ma chere,* sevimli ayılarımın bana gösterdikleri ilgiyi görmeliydin! Çiftçiler birliği başkanı Marfutkin kahvaltıdan sonra elimi uzun uzun öptü, başı sarsıla sarsıla ağladı. Bana karşı duyguları açıkça ortada, ancak beklediğim sözler hâlâ yok. Peder Yevmeni, hani şu sevimli ihtiyar da öyle. Bir çocuk gibi dizimin dibine oturdu, gözleri ıslak ıslak, bir sürü gevezelik etti. Gerçi söylediklerini pek anlamadım, ama gönlünden geçenleri anladığımı söyleyebilirim. Önceki mektuplarımda sana tanıttığım yakışıklı emniyet amiri önümde dize geldi, kendi yazdığı şiirlerini okudu (ozanımızdır o bizim), ancak daha ötesini getirmeye gücü yetmedi... çünkü birden sarsıldı, güm diye yere düştü. O heyecana dayanamamış olmalı... Nasıl duygulandığımı gözünün önüne getirebiliyor musun?

Toplantıda bazı tatsızlıklar da olmadı değil. Biraz şişman, saralı bir bey olan tüccarlar birliği başkanı Alalıkin birden kötüleşerek bayıldı, kanepenin üstünde iki saat öylece yattı. Yüzüne su serpip ayıltmaya çalıştıysak da boşuna. Doktor Dvorniagin'in kendi eczanesinden bir şişe konyak getirtip bununla şakaklarını ovmasından sonra adamcağız kendine geldi, kaldırıp evine götürdüler...»

KOL KIRILIR YENDE KALIR

Garnizon komutanı Albay Rebrotyosov telgraf direği gibi ince uzun bir adamdı. Karanlık bir ağustos gecesi arkadaşlarıyla birlikte şehir kulübünden çıkarlarken onlara dedi ki:

— Baylar, şimdi yiyecek bir şeyler bulsak da açlığımızı bastırsak ne iyi olurdu. Saratov'a filan gitmiş olsanız, böyle düzenli kentlerin kulüplerinde her zaman akşam yemeği yiyebilirsiniz. Ama bizim kokmuş Çercansk'ta votka ve sinekli çaydan başka ne bulunur? Yanında adamakıllı meze olmadıktan sonra votka içmişsin, neye yarar?

Rüzgâra çıkar çıkmaz kızıl tüylü paltosuna sıkıca sarınan, ruhban okulu müfettişi İvan İvanoviç Dvoyetoçiyev, albayı onaylamakta gecikmedi.

— Evet, evet... Birkaç lokma bir şey... Gecenin ikisi, aksilik, bütün meyhaneler de kapalı... İnsanın canı da öyle çekiyor ki!.. Hani şimdi ringa tuzlaması mı olur, mantar mı, şöyle iki lokmacık...

Müfettiş havada parmaklarını oynattı, canının çektiği şeyi yüzünün kıpırtılarıyla betimlemeye çalıştı. Betimlediği yiyecek öylesine lezzetliydi ki, ona bakanların ağızlarının suyu aktı. Hepsi durmuşlar, yiyecek bulmanın bir yolunu arıyorlardı. Ancak, hayal kurmaktan başka bir şey geçmiyordu ellerine.

Emniyet amiri yardımcısı Prujina-Prujinski derin derin iç çektikten sonra;

— Dün Golopyosovlar'da öyle güzel bir hindi kızartması yedik ki! dedi. Şey... sanırım sizin de yolunuz Varşova'ya düşmüştür. Şu Polonyalılar sazanı nasıl pişiriyorlar, biliyor musunuz? Hepimizin tanıdığı sazan balığını tutup canlı canlı

sütün içine atıyorlar. Körolasılar orada tam bir gün cıbıl cıbıl yüzüyor. Sonra da kaymağa bulayıp cızırdayan yağın içine yatırıveriyorlar. Kardeşim ah, o ne tad! Senin ananasın, yanında halt etmiş! Ağzında tereyağı gibi eriyor vallahi. Ya o kokuya ne demeli! Şöyle birkaç kadeh de votka yuvarladın mı, artık yeme de yanında yat!..

Rebrotyosov tüm içtenliğiyle berikine katıldı.

— Hele hıyar turşusu da varsa!.. Polonya'da bulunduğum sıralar bir oturuşta iki yüz pelmen[1] yediğimi bilirim. Bir tabağa tepeleme pelmen doldurursun, üstüne de biber ekip, maydanoz ile dereotu doğrarsın. Varın artık lezzetini siz düşünün!

Albay Rebrotyosov bir an düşüncelere daldı. 1856 yılında Troits Manastırı'nda içtiği çığa balığı çorbası gelmişti aklına. Mis gibi balık çorbası burcu burcu tüttü burnunda, elinde olmaksızın ağzını şapırdattı. O sırada çizmesinin boğazından ayağına çamur dolduğunun farkına bile varmamıştı.

— Yok, yok, dayanamayacağım artık, dedi. Hemen eve gidip açlığımı bastırmalıyım. Bakın baylar, hep birlikte bize gidelim. Ciddi söylüyorum. Birkaç kadeh atarız, Tanrı ne verdiyse yer içeriz. Hıyar turşusu, sucuk var... Semaveri de yaktık mı, tamam... E, ne diyorsunuz? Sonra rahatça oturur konuşuruz, eski günleri anarız. Karım uyumuştur ama uyandırmayız onu. Sessizce gireriz içeriye... Hadi, daha ne duruyorsunuz?

Rebrotyosov'un önerisinin ne büyük bir coşkuyla karşılandığını anlatmaya gerek var mı? Yalnız şu kadarını belirteyim ki, Rebrotyosov, arkadaşlarının o geceki kadar istekli davrandıklarını daha önce hiç görmemişti.

Konuklar evin karanlık holüne girerlerken albay emirerini bir güzel haşladı.

— Bak şu keratayaı! Kulaklarını koparırım sonra senin! Yüz kere söylemedim mi, holde yatarken o berbat kokulu

---

1 İç mantı benzeri küçük etli börek. (Ç.N.)

tütünü içme diye? Aptal herif, şimdi doğruca git, semaveri ateşle; İrina'ya da söyle gelsin. Şey... gelirken kilerden hıyar turşusu ile turp getirsin. Bak, biraz da ringa balığı temizleyeceksin. Üzerine taze soğan doğra, dereotu serp. Patatesi yuvarlak yuvarlak dilmeyi unutma sakın. Sirkesi, zeytinyağı eksik olmasın... Hardal koy, üstüne biber ek... Yani şöyle güzel bir garnitür hazırlayacaksın iyice anladın mı bakalım?

Rebrotyosov parmaklarıyla garnitürü karıştırır gibi yaptı, üzerine daha neler konulması gerektiğini emirerinin anlaması için kaşını, gözünü oynattı.

Herkes lastik ayakkabılarını çıkarmış, holden karanlık salona girmişti. Garnizon komutanı bir kibrit çaktı, içerisi pis pis kükürt koktu. Duvarlardaki, «Niva» dergisinden kesme resimler, Venedik görüntüleri, yazar Lajeçnikov ile şaşkın şaşkın bakan bir generalin portreleri birden aydınlanıverdi.

Ortadaki masanın kanatlarını kaldıran albay;

— Şimdi sofrayı kurar keyfimize bakarız, dedi. Benim Maşa bugün biraz rahatsız gibiydi de... Artık onun kusuruna bakmazsınız... Kadınların zayıflama hastalığı, bilmez değilsiniz ya... Doktor Gusin, «Perhiz yemekleri yüzünden.» diyor... Doğru söylüyor vallahi. Karıma hep diyorum ki: «A canım, niye aklını hep yemeklerle bozdun? Sen ağzına girene değil ağzından çıkana bak. Bir perhizdir tutturmuşsun... Bedenine eziyet etmek yerine üzülmeyi bırak, gereksiz konuşmamaya çalış.» Ama beni dinlemiyor ki. «Küçükten beri böyle yetişmişiz.» diyor.

O sırada emireri içeri girdi, albayın kulağına eğilerek bir şeyler fısıldadı. Albay kaşlarını çattı.

— Hımmm, diyerek homurdandı... Dostlarım, bana bir dakikalığına izin verir misiniz? Bizim Maşa uşaklar yüzünden kilerin kapısını, mutfak dolabını kilitler, anahtarları yanına alır da... Şimdi gider getiririm.

Albay parmaklarının uçlarına basarak yatak odasına yü-

rüdü, içeri girdi. Karısı uyuyordu. Yavaşça karyolaya sokuldu.

— Maşa, Maşunya, uyan, hadi. Bir saniyeliğine aç gözlerini.

— Kim o? Sen misin? Ne istiyorsun?

— Benim, Maşenka, şeyi isteyecektim de... Bak meleğim, anahtarları vermeni söyleyecektim... Uyu sen, mışıl mışıl uyu, merak etme... Ne gerekirse ben yaparım. Önlerine birer parça turşu koyacağım, hepsi o kadar... Şeytan çarpsın ki öyle. Gelenler yabancı değil. Dvoyetoçiyev, Prujina-Prujinski, iki-üç kişi daha. Hepsi de saygıdeğer, iyi insanlar... Prujinski'nin dördüncü dereceden Vladimir nişanı bile var. Sonra sana karşı öyle büyük bir saygı besliyor ki, bilsen!

— Ee, kafayı nerede çektin bakalım?

— Gördün mü, gene sinirlenmeye başladın!.. Hep böylesin işte... Önlerine birer hıyar koyacağım, dedim sana. Tıkınır tıkınmaz giderler. Seni rahatsız edecek değiliz, kendim yaparım ne gerekiyorsa. Sen uyumana bak, bebeğim. E, sağlık durumun nasıl, bakalım? Ben yokken Gusin geldi mi? Hadi ver de elini öpeyim... Konukların hepsinin sana saygıları sonsuz... Dvoyetoçiyev öyle dindar bir adam ki!.. Veznedar Prujina da aynı. Seni nasıl sayıyorlar, bir bilsen! «Marya Petrovna kadın değil, eşi bulunmaz bir melek!» diyorlar.

— Zevzekliği bırak da zıbar hadi. Kendisi gibi ipsizlerle kulüpte kafayı çekiyor, sonra da gelip gece yarısı dırdır ediyorlar... Utan, utan! Bir de baba olacaksın!

— E, babaysam ne olmuş? Ama sen sinirlenme, Maneçkam! Sıkma canını... Seni sayıyor, seviyorum... Çocuklarımızın geleceğini de düşünmekteyim. Mita'yı liseye yerleştireceğim. Şey, adamları kovamam ki! Ayıp... Peşimi bırakmadılar, bir şeyler atıştıralım diye yakama sarıldılar... Biliyorsun, Dvoyetoçiyev ile Prujina-Prujinski çok cana yakın insanlar... Sana karşı da öyle anlayışlı, saygılılar ki!.. Birer hıyar, birer kadeh de votka... Tıkınsınlar, gitsinler... Sen bana bırak o işi.

— Tanrı'nın başıma sardığı ceza mısın sen? Yoksa düpedüz aklını mı oynattın? Bu saatte konuk getirilir mi? Gecenin ortasında insanları rahatsız ettikleri için kafası kopasıcaların biraz utanmaları gerekmez mi? Böylesini kim, nerede görmüş? Yoksa meyhane mi sandılar burasını? Eğer anahtarları verirsem ben de insan değilim! Gelecceklerse yarın akşam vakitlice gelsinler.

— Hımmm! Şunu şöyle söyleyeydin ya! Deminden beri beni karşısına almış, horlayıp duruyorsun. Demek oluyor ki, ne can dostumsun sen benim, ne de Kutsal Kitap'da yazıldığı gibi kocasının hayat yoldaşı! Söylemeye dilim varmıyor ama bir yılansın sen, yılan!

— Ne, şimdi de küfür ha! Seni rezil!

Kadın böyle haykırarak yatakta doğruldu, Rebrotyosov yanağını kaşıdı, konuşmasını sürdürdü:

— Demek rezilim, öyle mi? Teşekkürler!.. Bir dergide okumuştum: «Başkalarının yanında melek, evde kocasıyla iblis.» diye. Kadınlar hakkında söylenmiş ne doğru bir söz. Sen hep iblistin, iblis, gene öyle iblis kalacaksın!

— Al sana, öyleyse!

— Vur, hadi, vur!.. Biricik kocanı döv! İşte önünde diz çöküyorum. Yalvarıyorum, Maneçka!.. Bağışla beni, ver şu anahtarları... Maneçkam, meleğim... Böyle katı yürekli misin sen? Arkadaşlarımın yanında yüzümü kara mı çıkaracaksın? Ne kadar acımasızmışsın! Bana eziyet etmekten bıkmadın mı daha? Vur, vur hadi, patlat! Teşekkür ederim... Ne olur, diz çöküp yalvarıyorum işte!..

Karı-koca böyle uzun süre konuştular. Rebrotyosov karısının önünde iki kez diz çöküp ağladı, sonra kızarak sövdü saydı, yanağını kaşıdı. Sonunda iş, karısının yataktan kalkmasıyla, adamın yüzüne tükürerek;

— Görüyorum ki senden çekeceklerim daha bitmedi. Şu sandalyeden giyeceklerimi ver, domuzun dölü! demesiyle bitti.

Albay, karısının giysilerini özenle uzattı, saçlarını düzelttikten sonra salonda bekleyen arkadaşlarının yanına döndü. Konuklar generalin portresi önünde yığılmışlar; generalin şaşkın gözlerine bakarak onun mu, yoksa yazar Lajeçnikov'un mu daha büyük bir adam olduğunu tartışıyorlardı. Yazarların ölümsüzlüğüne dayanan Dvoyetoçiyev, Lajeçnikov'un daha büyük olduğunu savunuyordu. Prujinski'nin savı ise değişikti:

— O bakımdan bir diyeceğim yok; kimi zaman güldürücü, kimi zaman acıklı öyküler yazdığı için yazarlığına kimse toz konduramaz. Ama gönder onu bakalım cepheye, bir bölüğü komuta edebilecek mi? Ya general, öyle mi? Komutasına koca bir kolorduyu versen, bana mısın demez!

Garnizon komutanı salona girince konuşmalar kesildi.

— Benim Maşa az sonra gelecek, dedi albay. Hazırlanması uzun sürüyor da...

— Sizi çok rahatsız ettik vallahi... Şey, Fyodor Adamıç, yanağınıza ne oldu öyle? Aman Tanrım, gözünüzün altı da morarmış! Durup dururken başınıza ne işler açıldı?

— Yanağım mı dediniz? Ne yanağı? Ha, şey... demin Maneçka'nın yanına girerken onu korkutmak istemiştim de, karanlıkta karyolasını görmemişim... Kah, kah! İşte benim Maneçka'm da geldi... Ah, Manyunya'm benim, sen ne eli tezsin! Luize Michele'in ta kendisi!

Marya Petrovna saçı-başı dağınık uykulu uykulu içeri girdi. Ama neşeliydi, gözlerinin içi gülüyordu.

— Ah, ne iyi ettiniz de bize uğradınız! dedi. Gündüzleri kapımızı çalmadığınıza göre, hiç olmazsa geceleyin getirdiği için kocama teşekkür etmeliyim. İçerde uyuyordum, bir de baktım, sesler var... Düşündüm, kim olabilir? Fyodor kalkmamam için çok ısrar etti ama ben dayanamadım, kalkıp geldim.

Kadın böyle diyerek mutfağın yolunu tuttu. Az sonra konuklar yemeğe başladılar.

Bir saat sonra evden ayrıldıklarında Prujina-Prujinski içini çekerek arkadaşlarına şunları söyledi:

— Evli olmak iyi şey doğrusu. Canın istediğinde yemek yersin istediğinde içkini içersin... Evde seni düşünen bir varlığın bulunması ne hoş, değil mi? Neşesi geldiğinde sana piyano bile çalar... Mutlu adam şu bizim Rebrotyosov!

Onu dinleyen Dvoyetoçiyev sesini çıkarmadı. Düşünceli bir hali vardı. Evine gelince öyle derinden bir iç geçirdi ki, karısı uykusundan uyandı.

Kadın hemen homurdanmaya başladı:

— Çizmelerinle ne patırdayıp duruyorsun, saygısız herif! Kulüpte gece yarısı zıkkımlanıyorsun, sonra ne paldır küldür herkesin rahatını kaçırıyorsun.

Müfettiş bir daha iç geçirdi:

— Sen de insanı azarlamaktan başka bir şey bilmezsin. Git de Rebrotyosovların nasıl yaşadıklarına bir bak! Düşündükçe ağlayasım geliyor... Ne güzel anlaşıyorlar! Mutsuz yaşayan tek benim; kadın değil, cadıya çattık, ne yaparsın: Hadi, biraz öteye git!

Böyle diyerek yorganı başına çekti, yazgısına küskün bir halde uyumaya çalıştı.

POSTANEDE

Geçenlerde bizim yaşlı postane müdürü Sladkopertsev'in[1] gencecik, güzel karısını toprağa verdik. Cenaze töreninden sonra dedelerimizin, babalarımızın geleneklerine uyup, öleni anma yemeği yemek için müdürün evine gittik.

Sıra gözlemelere geldiğinde yaşlı müdür göz yaşlarını tutamadı.

—Ah, gözlemelere bakın! Toprağı bol olasının yanakları gibi kırmızı kırmızı, onun gibi de güzel!

Anma törenine katılanlar dul kocanın düşüncesini onayladılar.

—Evet, gerçekten güzeller güzeli bir kadındı.

—Yüzünü görenler hayran kalırlardı. Ama, baylar, ben onu ne güzelliği, ne de yumuşak huylu oluşundan dolayı sevdim. Bu iki nitelik kadın doğasına en yaraşan şeylerdir, yeryüzünde böylelerine çokça raslayabilirsiniz. Ben onu asıl ruhunun başka bir özelliği için seviyordum. Toprağı bol olası şen, şuh bir kadın olmasına karşın, Allah gani gani rahmet eylesin, kocası olarak bana hep sadık kalmıştır. Kendisi ancak yirmi yaşındaydı, bense altmışına merdiven dayamış bir adamım; bana, işte böyle yaşlı bir kocaya bağlı kaldı.

Bizimle birlikte şölene katılan zangoç anlamlı anlamlı homurdanıp öksürerek kuşkusunu açığa vurdu.

Dul koca ona;

—Demek, siz inanmıyorsunuz? diye sordu.

Zangoç bozuldu.

—Hayır, öyle bir şey demedim. Ama, ne bileyim, şimdiki kadınlar gizli gizli buluşuyor, kaçamak yapıyorlar da...

---

1 Acı biber.

—Madem aklınızdan böyle şeyler geçiyor, ben de sözlerimin doğruluğunu kanıtlayacağım. Rahmetlinin bana bağlılığını, destekleyici birtakım önlemlerle, nasıl söyleyeyim, askeri hilelere başvurarak güçlendirdim. Kurnazlığımı, başkalarının karıma karşı davranışını denetim altında tutmam sonucunda ona göz dikenleri engelledim. Evlilik haklarımı başkalarının saldırılarından korumak amacıyla her türlü kandırmacayı kullandım, diyebilirim. Öyle şeyler söyledim ki, bunlar gizli bir parola etkisi yaptı. Bu sözleri söyledim mi, tamamdır, karımın bana bağlılığı konusunda korku duymadan rahat rahat uyurum.

—Ne gibi sözler bunlar?

—Oho, ondan bol ne var?.. Örneğin kentte herkesin duyabileceği söylentiler yayarım. Siz de çok iyi biliyorsunuz: «Karım Alyona, emniyet müdürü İvan Alekseyeviç Zalihvatski'nin metresidir.» falan gibi... Eh, bu sözler yeterlidir. Şimdi bir babayiğit çıksın da Alyona'yı baştan çıkarmaya kalksın bakayım! Emniyet müdüründen kim korkmaz ki? Zalihvatski'nin gözüne görünmemek için kaçacak delik ararlar. Olur a, aklına kötü bir şey gelir diye... Kah-kah-kah! Bizim posbıyık eline geçeni anasından doğduğuna pişman eder. En suçsuzlara bile temizlik kurallarına uymadığı için basar cezayı. Birisinin kedisi sokağa mı çıktı, hemen serseri hayvanları sokağa saldığını söyleyerek tutanak düzenler. Hadi, ondan sonra ayıkla pirincin taşını!

Hepimiz çok şaşırmıştık.

—Demek, karınız İvan Alekseyeviç'in metresi değildi, öyle mi?

—Yok, canım!.. Benim uydurmamdı. Keh-keh! Siz gençleri nasıl faka bastırdım, değil mi? Tıpkı söylediğim gibidir.

Üç dakika sessizlik içinde geçti. Kimseden çıt çıkmıyordu. Bu şişko, kızarık burunlu moruğun bizi aldatmış olması hepimizi güç durumda bıraktığı gibi onurumuza da dokunmuştu.

Zangoç homurdandı.

—Neyse, dilerim bir daha evlenirsin!

DENİZDE

(Bir tayfanın anlattıkları)

Geride kalan limanın donuk ışıkları ile kapkaranlık gökyüzünden başka bir şey gözükmüyordu. Nemli, soğuk bir rüzgâr çıkmıştı. Her an üstümüze yağmur boşaltmaya hazır koyu bulutların varlığını hissediyor; tüm soğuğa, rüzgâra karşın içerdeki sıcaktan bunalıyorduk.

Bütün tayfalar ortak kamarada toplanmış, kura çekmenin heyecanına kaptırmıştık kendimizi. Gürültü, patırtı, sarhoş bağırışları arasında kimisi nükteli sözler söylüyor, kimisi de eğlence olsun diye horoz gibi ötüyordu.

Bir ara ensemde bir delik açılmış da gövdemden aşağı minicik, buz gibi saçmalar dökülmüşçesine tepeden tırnağa bir titremeyle sarsıldım. Hem soğuktan, hem de şimdi anlatacağım olayı beklemekten ötürü tir tir titriyordum.

Bana sorarsanız insanoğlu oldum olası iğrenç bir yaratıktır; hele biz tayfalar, itiraf etmek gerekirse, yeryüzünde herkesten, hayvanların en pisinden bile daha bayağıyızdır. Dört ayaklı yaratıklar hiç olmazsa içgüdüleriyle hareket ettikleri için hoş görülebilirler. Öte yandan, yaşamı yeterince tanımadığım için belki şimdi söyeleyeceklerim doğru olmayabilir. Bence tayfa takımı başka insanlara göre kendisinden nefret edecek, kendini aşağı görecek birçok nedenle yüz yüze gelir her zaman. Ayrıca sık sık gemi direğinden aşağı uçup dalgalara gömülme tehlikesiyle karşılaşan, direkten düşme,

suda boğulma anından başka Tanrı'yı hatırına getirmeyen bu kişilerin ne kimseye bir gereksinmesi vardır, ne de başkalarına acırlar. İşte bu yüzden biz tayfalar durmadan votka içer, her türlü ahlaksızlığı yaparız. Bize sorarsanız denizde erdemlilik kimsenin işine yaramaz.

Neyse, anlatacaklarıma dönelim...

Evet, kura çekiliyordu. Nöbetini savan, başka bir işi olmayan yirmi iki tayfa toplanmıştık. Bu yirmi iki kişiden yalnızca ikisi bir süre sonra eşine az raslanır bir seyrin zevkini tadacaklardı. Durum şuydu: Vapurumuzda bir «yeni evliler» kamarası bulunmaktaydı, olayın geçtiği gün de kamarayı yeni evli bir çift tutmuştu. Daha önce kamaranın duvarında iki kişinin gözetleme yapacağı iki delik açılmış bulunuyordu. Deliklerden birini ben kendim önce burguyla delip sonra el testeresiyle genişletmiştim. Öbürünü de bir arkadaşım çakıyla oymuştu. Bu işe bir haftadan fazla zamanımın gittiğini söylemeliyim.

—Deliklerden biri sana düştü.

—Kime?

Baktım, beni gösteriyorlar.

—Peki, öteki kime?

—O da babana!

Suratı haşlak bir elma gibi buruşuk, kambur, kart bir denizci olan babam yanıma gelerek omzuma bir şaplak indirdi.

—Delikanlı, şans bugün ikimizin yüzüne güldü! Duydun mu beni, aslanım? Kör talih aynı zamanda ikimizi birden sevindirdi. Bunun da kendine göre bir anlamı olmalı!

Böyle diyerek sabırsızlık içinde saati sordu. Saat henüz gecenin 11'iydi.

Kamarama çıktım, pipomu yaktım, denizi seyre koyuldum. Ortalık zından gibi karanlıktı, ancak o sırada ruhumda olup bitenlerin gözümün önünde canlandığını tahmin edebilirsiniz. Neden derseniz, gecenin koyu zemininde birtakım görüntüler

seçebiliyordum. Yaşımın hayli genç olmasına karşın, rezilliğin çamuruna batmış yaşamımda eksikliğini duyduğum şeyleri gözümün önüne getiriyordum o anda...

Saat 12'yi vurunca yolcu salonunun önünden geçerken kapıdan içeriye bir göz attım. Yeni evli, sarışın, genç Protestan papazı masaya oturmuş; elinde İncil, uzun boylu, zayıfça bir İngiliz kadınına bir şeyler açıklıyordu. Papazın yanında da endamlı, genç, güzel karısı vardı. Yeni gelin mavi gözlerini kocasının sarı saçlarından ayırmaksızın ona hayran hayran bakıyordu. Gördüğüm dördüncü kişi ise, salonun bir köşesinden öbürüne dolaşıp duran, uzun boylu, şişko, yüzünün kırmızılığıyla insanı kendinden iten, geçkince yaşlı bir İngiliz bankeriydi. Yeni evli papazın konuştuğu, yaşlı bayanın kocasıydı İngiliz banker.

«Protestan papazları konuşmayı çok severler. Bıraksalar sabaha dek konuşurlar.» dedim kendi kendime.

Saat 1'e gelince babam kolumdan çekti.

—Hadi, tam zamanıdır. Yolcu salonundakiler çıktılar.

Dik merdivenlerden aşağı uçarcasına indim, tanıdık duvara doğru koştum. Bu duvar ile vapurun başka bir kamarası arasında bir boşluk vardı. Boşlukta sıçanlar cirit atıyordu; burasını bacadan dökülen kurum ve pis sular doldurmuştu. Az sonra babamın ayak seslerini de işittim. Karanlıkta yaklaşırken çuvallara, gazyağı tenekelerine takılarak tökezliyor, durmadan sövüyordu.

Elimle yoklaya yoklaya deliği buldum, içerisine özenle yerleştirdiğim dört köşe ağaç tıkacı çıkardım. Ve çıkarır çıkarmaz arasından hafif pembe bir ışığın sızdığı, ince, saydam tül perdeyi gördüm. Pembe ışığın ardından, heyecandan cayır cayır yanan yüzüme geniz gıcıklayıcı, son derece hoş bir koku çarptı. Soyluların yatak odalarında kullandıkları bir koku olmalıydı bu. Kamaranın içini görmek için iki parmağımı sokup tül perdeyi aralamam gerekiyordu, bunu da yaptım.

Babam böğrüme bir dirsek atarak;

—Bırak da senin delikten ben bakayım! Oradan daha iyi gözüküyor, dedi.

Ona aldırış etmedim.

—Bak, delikanlı, senin gözlerin benimkilerden daha keskin. Ayrıca uzaktan seyretmişsin, ya da yakından, senin gibi tıfıllar için pek fark etmez!

—Sus, içerdekiler işitebilirler!

Yeni gelin karyolanın ucuna oturmuş, sütun gibi ince bacaklarını aşağı sarkıtmıştı. Ayaklarının dibinde, yere serili bir kürk vardı. Orada durduğu yerde gözlerini aynı noktaya dikmişti nedense. Sarışın kocası tam karşısında ayakta dikiliyordu. Adam bir şeyler söylüyordu ama vapurun gürültüsünden ne dediğini anlayamıyordum. Genç koca elini, kolunu sallayarak, gözleri parlayarak, ateşli ateşli konuştu durdu. Gelin onu dinliyor, bir yandan da «olmaz» anlamında başını sallıyordu.

—Allah kahretsin, sıçan ayağımı ısırdı! diye bağırdı babam.

Yüreğim dışarı fırlarcasına çarptığı için göğsümü sımsıkı duvara yapıştırdım. Başım ateşten çatlıyordu.

Genç evlilerin tartışması uzun sürdü. Sonunda papaz diz çöktü, belli ki kadına yalvararak ellerini ileri uzattı. Gelin başını olumsuz olumsuz salladı bir daha. Bunun üzerine sarışın koca kamaranın içinde dört dönmeye başladı. Yüzünün anlatımından, el hareketlerinden karısına gözdağı verdiği anlaşılıyordu.

Az sonra gelin ayağa kalktı, arkasında bulunduğum duvara doğru ağır ağır yürüdü, gelip tam deliğin önünde durdu. O böyle kıpırtısız, düşünceler içinde dikilirken ben yiyecekmiş gibi yüzüne bakıyordum. Genç kadının acı çektiği, kendi kendisiyle çatıştığı, duraksamalar geçirdiği, aynı zamanda yüzünün öfkeden kasıldığı açıkça belliydi. Gene de durumdan fazla bir şey anlamış değildim.

Gelinle böyle yüz yüze üç dakika kadar durmuşuzdur

muhakkak. Sonra genç kadın duvardan uzaklaştı, kamaranın ortasına gelince durdu, «olur» anlamında başını salladı. O sırada genç kocanın sevincine diyecek yoktu. Gülümseyerek karısının elini öptü, hemen dışarı çıktı.

Üç dakika geçmeden kapı açıldı, sarışın koca içeri girdi, ardından da yukarda sözünü ettiğim yaşlıca banker... Şişman İngiliz karyolaya yaklaşarak güzel geline bir şeyler söyledi. Beriki adamın yüzüne bakmaksızın, beti benzi uçuk, başını olumlu salladı.

O zaman banker elini cebine sokup bir deste kâğıt çıkardı, para olmalıydı bunlar, parayı papaza verdi. Sarışın koca parayı özenle saydıktan sonra bankerin önünde saygıyla eğilip dışarı çıktı. Banker onun arkasından kapıyı kapattı...

Yılan ısırmışçasına duvardan geriye attım kendimi. Dehşete kapılmıştım. Bir fırtına çıkıp vapuru paramparça etmiş, şimdi denizin dibini boyluyormuşuz gibi duygular içindeydim.

Dünyadaki bütün namussuzlara ahlaksızlıkta taş çıkartan, ayyaş babam gelip elimi tuttu, yalvarmaya başladı:

—Ne olur, gidelim buradan, oğlum! Içerde olacakları görmemelisin! Toysun daha!..

Ayakta zor duruyordu. Koluna girip dik merdivenlerden döne döne yukarı çıkardım. Güvertede gerçek bir güz yağmuru çiseliyordu...

KARA ÇALMA (İftira)

Yazı öğretmeni Sergey Kapitonıç Ahineyev, kızı Natalya'yı tarih-coğrafya öğretmeni İvan Petroviç Loşadinıh'la[1] evlendiriyordu. Düğün eğlencesi tam kıvamını bulmuştu. Konuklar salonda şarkı söyleyip dans ediyorlar; kent kulübünden ücret karşılığı tutulan fraklı, kirli beyaz kravatlı garsonlar odadan odaya koşturarak herkesin hizmetine yetişmeye çalışıyorlardı. Konuşmalar, gürültü-patırtı... Bir şamatadır sarmıştı evin dört bir yanını...

Matematik öğretmeni Tarantulov[2], Fransızca öğretmeni Pas de Quoi[3], denetleme bölümünden denetçi yardımcısı Yegor Venediktıç Mzda[4] oturma odasında bir kanepeye yan yana oturmuşlar; heyecandan birbirlerinin sözünü keserek, canlı canlı gömülme olayları ve ispritizma konularında tartışıyorlardı. Aslında hiçbirinin ispritizmaya inandığı filan yoktu, gene de yeryüzünde insan aklının ermediği birçok şeyin varlığına inanmaktaydılar. Başka bir odada ise yazın öğretmeni Dodonski arkadaşlarına nöbetçi bir askerin hangi durumlarda ateş edebileceğini açıklıyordu. Görüleceği üzere konular bayağı ürkütücüydü, ama herkesin ilgisini çektiği de bir gerçekti. Düğüne katılmaya hakları olmayanlar avluda pencerelerin önünde birikmişler, içerisini gözetliyorlardı.

Tam gece yarısı ev sahibi Ahineyev mutfağa girerek yemeklerin hazır olup olmadığına baktı. Mutfağın havası kızar-

1 Atçıl.
2 Örümcekgil.
3 Bir şey değil.
4 Ödül (Ç.N.).

mış kaz, ördek kokularıyla, yemeklerden çıkan dumanla dolmuştu. İki büyük masanın üstünde çeşit çeşit mezeler, her türden içkiler diziliydi. Göbeği kat kat, yüzü terlemekten kızarmış aşçı kadın Marf'a masaların çevresinde dört dönüyordu.

Ahineyev ellerini ovuşturup dudaklarını şaplatarak;

—Marfuşa, mersin balığını göster bana, bakayım! dedi. Aman, bu mutfağın içi de ne güzel kokuyor! Mis gibi mis! Tüm mutfağı yiyesim geliyor vallahi! Hadi, mersin balığı nasıl olmuş, görelim!

Marf'a masanın arkasındaki sıralardan birine yaklaştı, yağlı bir gazete kâğıdının ucunu usulca kaldırdı. Gazetenin altında, koca bir kayık tabağın içinde def'ne yaprağı, zeytin taneleri, havuç dilimleriyle bezenmiş; iri bir mersin balığı uzanmış yatıyordu. Ahineyev balığı görünce iştahla içini çekti, yüzü aydınlandı, gözleri baygınlaştı. Tabağın üzerine eğildi, dudaklarıyla, çoktandır yağlanmamış bir tekerin cızırtısını andıran bir ses çıkardı. Orada bir süre daha dikildikten sonra neşeyle parmaklarını şaklattı, yeniden dudaklarını şapırdattı. O sırada bitişik odadan birinin;

—Vay, ateşli bir öpüşme sesi! Orada kiminle öpüşüyorsun, bakalım, Marfuşa? dediği duyuldu.

Biraz sonra da yardımcı etüd öğretmeni Vankin'in, saçları kıcacık kesilmiş başı kapı aralığından uzandı.

—Ya, demek öyle, Sergey Kapitonıç'la, ha? Eh, ne diyelim, pek uygundur! Bizim dedenin keyfine diyecek yok, doğrusu! Bu yaşta cinsi latiflerle kucak kucağa!

Ahineyev kızardı.

—Sen neler söylüyorsun, budala! Öpüştüğümüzü de nereden çıkardın? Ben... öyle... dudaklarımı şaplatmıştım. Balığı görünce pek hoşuma gitti de...

—Sen onu külahıma anlat!

Vankin'in yayvan yayvan gülümseyen yüzü kapı aralığından geri çekildi. Ahineyev daha bir kızardı. «Hay, Allah kah-

retsin! Alçak herif şimdi gidip herkese dedikodu yapacak! Bütün kentte rezil olduğumun resmidir! Hayvan!» diye sövdü içinden.

Kafasında bu düşüncelerle korka korka salona girdi, Vankin'i görmek için kimseye belli etmeden çevresine bakındı. Yardımcı etüd öğretmeni piyanonun yanında dikilmiş, denetçi yardımcısı Mzda'nın sandalyede oturan baldızının üzerine bir bıçkın tavrıyla abanarak, kahkahadan kırılan kadına bir şeyler anlatıyordu.

«Benden söz ediyorlar!» diye düşündü Ahineyev. «Kahrolası, mutfakta duyduğunu anlatıyor, beriki de ona inanıyor... Şunun gülüşüne bakın! Yok, bunu böyle bırakmaya gelmez! Öyle yapmalı ki, bu adama inanmasınlar. Herkesle teker teker görüşeyim de görsün hergele! Ben durumu açıklayınca herkes onun ne dedikoducu olduğunu anlar, ona göre notunu verir!»

Ahineyev ensesini kaşıdı, utanmasını üzerinden tam atamamış bir durumda Fransız asıllı Pas de Quoi'ya sokuldu.

—Demin mutfaktaydım, aşçı kadına yemekle ilgili bir şey söylüyordum. Balığı sevdiğinizi bilirim, öyle iri bir mersin balığı aldım ki, nah! Boyu nerdeyse bir kulaç!.. Şey, az kaldı unutuyordum! İşte orada balıkla ilgilenirken başıma garip bir olay geldi. Ha, ne diyordum, yemeklere bakarken... Tabağa konulan balığın duruşu öyle hoşuma gitti ki! Kendimi tutamayıp dudaklarımı şaplattım. Tam o sırada bizim sersem Vankin oradan geçmiyor muymuş! Dudak şapırtısını duyunca başını kapıdan uzatıp ne dese beğenirsiniz? Kah-Kah-Kah! «Marfa'yla öpüşüyordunuz!» diye bir yalan kıvırmaz mı? Yani bizim aşçı kadınla, Marfuşay'la öpüşüyormuşum! Neler uyduruyor bu sersem herif! Öpülecek kadın bir o mu kaldı? Eti de bir işe yaramaz, budu da... Ama «öpüşüyordunuz» diye tutturdu budala!

—Kimmiş o budala? diyerek yaklaştı Tarantulov.

—Kim olacak, Vankin! Demin mutfağa gitmiştim...

Ahineyev olanları bir daha anlattı.

—Garip adam, doğrusu... Aslında söylediklerine gülüp geçmek gerekir. Bizim avludaki zağarla öpüşürüm de Marfa'yla yapmam bu işi!

Tam bu sözleri söylediği sırada arkalarında Mzda'yı gördü.

—Şu Vankin'i konuşuyorduk. Olmadık şeyler söylüyor. Mutfağa girdi, beni Marfa'yla yan yana görünce bir sürü gülünç şeyler uydurmaya başladı. «Niçin öpüşüyordunuz?» diye tutturmaz mı? Marfa'yla öpüşeceğime hindiyle öpüşürüm daha iyi. Üstelik, evli barklı bir adamım ben! Budala, şaşarım senin aklına ben!

Konuşanlara din dersi öğretmeni yaklaştı.

—Kimin aklına şaşıyorsun?

—Vankin denilen adamın! Biliyor musunuz, mutfakta durmuş, aşçı kadının pişirdiği mersin balığına bakıyordum...

Böylece sürdü gitti... Aradan yarım saat bile geçmeden konuklar arasında mersin balığı ile Vankin'in öyküsünü işitmeyen kalmadı.

Ahineyev ellerini ovuşturarak; «Varsın şimdi kime anlatırsa anlatsın.» diye düşünüyordu. «O daha ağzını açar açmaz, "Hadi canım sen de, saçmalıyorsun!" diyeceklerdir.»

Bu düşünceyle öylesine rahatladı ki, o sevinçle fazladan dört kadeh votka daha yuvarladı. Düğün şöleni bitince yeni evlileri gerdek odasına uğurladılar. Ahineyev de huzurla kendi odasına çekilip masum bir çocuk gibi mışıl mışıl uyudu.

Ertesi gün mersin balığı öyküsünü çoktan unutmuş bulunuyordu. Ancak ne yazık ki kulun hesabı çoğu kez Tanrı katında yanlış çıkar. Kötü dil yapacağını yapmış, Ahineyev'in bütün çabası boşa çıkmıştı. Tam bir hafta sonra, yani çarşamba günü üçüncü dersin bitiminde Ahineyev öğretmenler odasına girerek meslektaşlarına öğrencisi Vısekin'in[1] kötü davranışlarından söz ediyordu ki, okul müdürü yanına gelerek onu bir kenara çekti.

1 Dayak düşmanı. (Ç.N.)

—Bakın, Sergey Kapitonıç! Özür dilerim, bu benim görevim değil ama dikkatinizi çekmeden edemeyeceğim. Sonunda sizinle konuşmak zorunda kaldım. Biliyor musunuz, sizin şu... ahçı kadınla yaşadığınız söyleniyor. Beni ilgilendirmez; onunla yaşarsınız da, öpüşürsünüz de... bu sizin bileceğiniz iş... Yalnız, çok rica ederim, dile düşmeden yapın yapacağınızı. Bir öğretmen olduğunuzu unutmamalısınız!

Ahineyev apıştı kaldı. Bir kovan dolusu arı tarafından sokulmuş, tepesinden aşağı kaynar sular dökülmüşçasine ne diyeceğini bilemedi. Okuldan evine giderken sanki herkes ona katrana bulanmış bir adama bakar gibi bakıyordu. Evinde ise yeni bir felaket beklemekteydi adamcağızı. Öğle yemeği yerlerken karısı;

—Ne o, iştahın mı kaçtı, niçin zıkkımlanmıyorsun? diye çattı. Pek düşünceli bir halin var, yoksa yavuklun mu düştü aklına? Marfuşa'yı özledin, değil mi? Seni yezidin dölü, her şeyi biliyorum ben, her şeyi! Eksik olmasınlar iyiliksever insanlar gözlerimi açtılar! Ah, seni barbar herif!

Ardından yanağına bir tokat!.. Ahineyev sofradan kalktı; nereye bastığını bilmeden, şapkasız, paltosuz sokağa fırladı. Doğru Vankin'e...

Adam evdeydi.

—Seni alçak! Beni bütün dünyaya rezil, kepaze edersin, değil mi? Niçin benim hakkımda iftira attın? Niçin?..

—Ne iftirası? Siz neler uyduruyorsunuz?

—Marfa ile öpüştüm diye kim dedikodu çıkardı? Bunu sen yaptın, değil mi? Sen değilsen başka kim yapar, haydut?

Vankin gözlerini kırpıştırdı, rengi uçmuş yüzünün bütün kaslarını oynattı, sonra gözlerini kutsal tasvire çevirerek;

—Hakkınızda tek söz söyledimse Tanrı canımı alsın! dedi. En yakınımın ölü yüzünü öpeyim ki ağzımdan böyle bir söz çıkmadı! Doğruyu söylemiyorsam ben dünyanın en aşağılık insanıyım!

Vankin'in doğruyu söylediği kesindi. Onun böyle bir dedikodu yaymadığına inandı Ahineyev.

Düğün şölenine katılan bütün arkadaşlarını, yakınlarını gözden geçirirken göğsünü yumrukluyordu: «Peki ama kim? Kim yaydı böyle bu dedikoduyu?»

Biz de size soralım:

—Peki, kim?

MADALYA

Askeri ortaokul öğretmeni Lev Pustiakov'un[1] yılbaşı sabahı ilk işi komşusu üsteğmen Ledentsov'un evine uğramak oldu.

Normal yılbaşı kutlamasından sonra üsteğmene;

—Azizim, çok zor durumdayım, yoksa seni sabah sabah rahatsız etmezdim, dedi. Bana bugün için Stanislav nişanını ödünç verir misin? Öğle yemeğine tüccar Spiçkin'in evine çağrılıyım da... Bilmezsin, bu Spiçkin dürzüsü madalyalara öylesine düşkündür ki! Boynunda ya da göğsünde sallanan böyle bir şey olmazsa yandığın gündür, adam yerine koymaz seni. Yetişkin iki kızı olmasa boş vereceğim herife, ama Nastia ile Zina'yı sen de tanırsın. Seni dost bildiğim için kapını çalıyorum. Beni eli boş göndermezsin, değil mi? İyiliğini unutmam.

Pustiakov bunları söylerken kızarıp bozarıyor, dili sürçüyor, arada bir ürkek ürkek kapıya bakıyordu. Üsteğmen homurdana homurdana verdi madalyayı.

Öğle üzeri saat ikide bir arabaya binen Pustiakov doğruca Spiçkin'in evine yollandı. Arabada giderken arada bir kürkünün sağ yakasını kaldırıp ceketinin göğsündeki madalyaya hayranlıkla bakıyordu. Madalya da madalyaydı hani! Altın kaplaması ve minesi parıl parıl! Büyük bir neşeyle, «Bunu takınca insanın kendine saygısı artıyor. Ufacık bir maden parçası, satsan beş ruble etmez ama verdiği gurur parayla ölçülmez!» diye düşündü.

Spiçkin'lerin evine varınca kürkünün önünü büsbütün aç-

1 Boş adam.

tı, ağırdan alarak arabacının ücretini ödedi. O sırada arabacı apoletlerini, yaldızlı düğmelerini, madalyasını görünce hayranlıktan apışıp kalmış gibi geldi ona. Pustiakov hoşnutlukla öksürererek evden içeri girdi. Holde kürkünü çıkardı, bu sırada salondan içeri bir göz attı. Orada, uzun bir masanın çevresinde on beş kişi kadar toplanmış; tabak, çatal sesleri, gürültülü konuşmalar arasında yemeklerini yiyorlardı.

Ev sahibi içerden seslendi:

—Kimmiş o, zili çalan? Vay, Lev Nikolayaviç, siz misiniz? Hadi, buyurun, buyurun! Biraz geciktiniz ama zararı yok. Biz de şimdi oturmuştuk.

Pustiakov göğsünü şişirdi, başını dikleştirdi, ellerini ovuştura ovuştura salona girdi. Ama girer girmez onu irkilten bir görüntüyle karşılaştı: Meslektaşı, Fransızca öğretmeni Mösyö Tramblan sofrada tam Zina'nın karşısında oturuyordu. Fransız, madalyayı görecek olursa ona bir sürü soru yöneltecek, ardından onu okulda rezil edip başına olmadık işler açacaktı. Pustiakov madalyayı koparmak ya da geri dönüp salondan kaçmak istedi. Ancak madalya göğsüne çok sağlam dikilmişti, kaçmak için ise artık çok geçti. Sağ eliyle madalyayı çarçabuk örterek iki büklüm eğildi, herkese birden beceriksizce bir selam verdi, hiç kimsenin elini sıkmaksızın doğruca Fransız meslektaşının karşısına geçti, bedeninin tüm ağırlığıyla oradaki iskemleye çöktü.

Otururken Fransız'ın sıkıntılı sıkıntılı duruşuna bakarak, «Biraz kafayı bulmuş galiba.» diye düşündü.

Pustiakov'un önüne bir tabak çorba koydular. Kaşığı sol eline aldı ama böyle düzeyli bir toplulukta sol elle yemek yemenin uygun kaçmayacağı düşüncesiyle, gelmeden biraz önce yemek yediğini, karnının tok olduğunu söyledi.

—Teşekkür ederim, yiyemem. Dayım piskopos Yeleyev'e uğramıştım... Beni... şey... yemeğe alıkoydu...

Oysa o anda yüreği büyük bir sıkıntı ve kudurgan bir öfkeyle doluydu. Çünkü çorbadan nefis kokular geliyor, mer-

sin balığından ise burun deliğini gıcıklayan, iştah kabartıcı buğular yükseliyordu. Sağ elini serbest bırakıp madalyayı sol eliyle kapatmayı düşündüyse de bunun yakışıksız kaçacağı kararına vardı.

«Herkesin dikkatini çeker sonra... Elim göğsümde çaprazlama dururken sürekli selam veriyormuşum gibi olur. Tanrı'm, şu yemek bir an önce bitse de buradan kurtulsam! Çıkınca lokantada bir güzel karnımı doyururum.»

Üçüncü kap yemekten sonra çaktırmadan Fransız'a baktı. Tramblan nedense bugün pek durgun görünüyordu. O da karşısındaki meslektaşını kaçamak bakışlarla süzüyor, üstelik tek lokma yemiyordu. Bir aralık bakışları karşılaşınca ikisi de çok utandılar, gözlerini, önlerinde dokunulmadan duran tabaklarına indirdiler.

Pustiakov, «Farkına vardı, alçak! Farkına vardığını bakışlarından anlıyorum. Dürzünün ne dedikoducu olduğunu bilirim. Yarın hemen müdüre yetiştirir!» diye geçirdi içinden.

Ev sahipleri ile konukları dördüncü kap yemeği bitirdikten sonra Tanrı'nın yardımıyla beşinciyi de silip süpürdüler.

Yaratılıştan gözlerinin kısık olduğu anlaşılan, uzun boylu, kemerli burnunun kocaman deliklerinden uzun kıllar fışkırmış bir bay ayağa kalktı; bir eliyle saçlarını sıvazladıktan sonra;

—E-e-e-e... bu-bu-burada oturan ba-bayanların sa-sağlıkları için i-içmeyi öneriyorum! dedi.

Yemek yiyenler gürültüyle ayağa kalktılar, kadehlerini ileri doğru uzattılar, «Yaşa! Varol!» sesleri ortalığı çınlattı. Kadınlar gülümseyerek kadeh tokuşturma işine giriştiler. Pustiakov da ayağa kalktı, kadehini sol eline aldı.

O sırada konuklardan biri ona bir kadeh içki uzattı.

—Lev Nikolayeviç! Zahmet olmazsa şu kadehi Nastasya[1] Timofeyevna'ya verin, almak istemezse zorla içirin! dedi.

---

1 Nastya.

Pustiakov bütün korkusuna karşın sağ elini kullanmak zorundaydı. Kırmızı kurdelesi kıvrılmış Stanislav böylece gün ışığına kavuştu ve neşeyle parladı. Askeri ortaokul öğretmeni yüzünün sarardığını hissetti, başını önüne eğerek Fransız meslektaşına doğru kaçamak bir bakış fırlattı. Beriki soran, şaşkın bakışlarını ona dikmişti. Dudaklarında sinsi bir gülümseme vardı, yüzündeki utangaçlığın biraz azaldığı belliydi.

Ev sahibi, Fransız'a;

—Yuli Avgustoviç! dedi. Şişeyi bu tarafa gönderir misiniz, lütfen!

Tramblan ürkek ürkek sağ elini şişeye uzattı ve... Aman Tanrı'm, bu ne mutluluk! Pustiakov onun göğsünde de bir madalya gördü. Hem de Stanislav değil, anlı şanlı bir Anna! Demek, Fransız da düzenbazın biriydi. Pustiakov sevinçle güldü, iskemlesine çökerek serbestçe yayıldı... Artık Stanislav'ı saklamaya gerek kalmamıştı. İkisi de aynı haltı işlediklerine göre ortada ne dedikodu yapacak, ne de onu rezil edecek biri vardı...

Ev sahibi Spiçkin, Pustiakov'un göğsündeki madalyayı görünce;

—O-o-o! Hımm! diye mırıldandı.

Pustiakov, Fransız'a baktı.

—Öyle değil mi, Yuli Avgustoviç, anlaşılması zor bir durum! Okulda bunca öğretmen varken geçen bayramda madalyayı yalnız ikimiz aldık! Akıl erdirmek kolay değil.

Yemekten sonra Pustiakov bütün odaları dolaştı, madalyasıyla genç kızlara caka sattı. Midesi açlıktan buruluyordu ama ne gam! Yüreği kuş gibi hafifti, nerdeyse sevinçten uçacaktı.

Spiçkin'le madalyalar konusunda bir konuşmaya dalan Tramblan'a kıskançlıkla baktı, «Böyle olacağını bilsem Stanislav değil, Vladimir takardım. Ne yazık ki akıl edemedim!» diye düşündü.

O sırada canını sıkan tek düşünce buydu, onun dışında keyfi yerindeydi.

ÖĞRETMEN

Lise son sınıf öğrencisi Yegor Ziberov, Petya Udodov'un elini sıkarken bu işi lütfen yapıyor gibiydi. Gri takım giymiş, al yanaklı, dar alınlı, sert saçları başında fırça gibi dik dik duran, 12 yaşlarındaki Petya Udodov saygıyla ayaklarını birbirine vurdu, defterlerini almak için dolabına uzandı. Ders başlıyordu.

Baba Udodov'la yaptıkları anlaşmaya göre Ziberov, Petya'ya her gün iki saat ders verecek, bunun karşılığında kendisine ayda altı ruble ödenecekti. Çocuğu bütün derslerden ortaokul ikinci sınıfa hazırlamaktı görevi. Geçen yıl da ders vermiş, ama Petya sınıfını geçememişti.

Ziberov bir sigara yaktı.

—Geçen dersimiz dördüncü küme ad çekimiydi. Şimdi *Fructus*'u çekin bakalım.

Petya verilen sözcüğü çekmeye çalışıyor. Ziberov ayağa kalkarak;

—Derse çalışmamışsınız! diyor. Dördüncü küme çekim için tam altı örnek verdim, gene kafanız almamış! Dersinizi ne zaman tam yapacaksınız, söyler misiniz?

Kapının arkasından öksürmeler duyuluyor. Petya'nın babası, valilik yazmanlığından emekli Udodov;

—Gene mi çalışmamış? diyerek içeri giriyor. Söyle, neden hazırlamadın derslerini, Petya? Ah, seni domuz yavrusu! Yegor Alekseyeviç, inanır mısınız, dün de sopa yedi benden!

Udodov içini çekerek oğlunun yanına, iskemleye çöküyor, Küner'in yıpranmış «Latince» kitabını karıştırmaya başlıyor. Petya'nın sınavı bu sefer babasının yanında sürecektir. «Ah-

mak herif, varsın nasıl aptal bir oğlu olduğunu görsün!» diye geçiriyor içinden Ziberov, çocuğu sorularıyla ezmek için yanıp tutuşmaktadır. Al yanaklı, tombul oğlana, bu kalın kafalı yumurcağa karşı yüreği nefret doludur. Elinden gelse onu nerdeyse babasının yanında pataklayacak. Zavallı çocuk rasgele doğru bir yanıt verse bile öfkeleniyor, çünkü Petya haylazı canına tak etmiştir.

—İkinci küme ad çekimini de bilmiyorsunuz, birinci kümeyi de!..

Derslere nasıl hazırlandığınız ortada! Peki, söyleyin bakayım, *meus filius*'un ünleme durumu nasıldır?

—*Meus filius* mu? *Meus filius*... şey...

Petya gözlerini tavana dikiyor, dudaklarını durmadan kıpırdatıyor, ama yanıt yok...

—*Dea*'nın çoğul -e durumunu yapın öyleyse.

Petya sözcüklere basa basa

—*Deabus... filiabus*! diye yapıyor çekimi.

Baba Udodov onaylarcasına sallıyor başını, yardımcı öğretmen, çocuktan doğru yanıt beklemediği için bozuluyor. Ardından başka bir soru yapıştırıyor:

—*Abus*, bir de hangi adın -e durumunda çekimidir, söyler misiniz?

Anima'ın -e durumu da *abus*'muş ama Küner'in kitabı bunu göstermemektedir.

Udodov dayanamayıp söze karışıyor.

—Şu Latince'nin sesleri kulağa ne hoş geliyor, değil mi? *Alon... tron... donus... antropos*[1] Akıl almaz işler! Demek, bu bilgilerin hepsi de gerekli hayatta? diyerek içini çekiyor.

Ziberov çok öfkelidir. «Çalışmamıza engel oluyor, hayvan! Sözde tepemize dikilip nasıl çalıştığımı denetleyecek. Böyle denetlenmekten hiç hoşlanmam!» diye düşünüyor.

---

1 Yunanca sözcükleri Latince sanan Udodov'un cahilliği vurgulanmak isteniyor (Ç.N.)

Petya'ya dönerek;

—Evet, durum bu. Gelecek derse Latince'den aynı konuları hazırlayın. Şimdi aritmetiğe geçelim...Taş tahtayı alın. Hangi problemdeydi sıra? diyor.

Petya taş tahtaya tükürüp yeniyle siliyor. Öğretmen yardımcısı problem kitabını açarak yazdırmaya başlıyor.

«Tüccar 540 ruble verip toplam 138 arşın siyah ve lacivert çuha satın alıyor. Lacivert çuhanın arşını 5 ruble, siyahınki 3 ruble olduğuna göre her renkten kaçar arşın çuha almış? Şimdi soruyu bir de siz yineleyin.»

Petya soruyu bir de kendisi okuyor, sonra fazla düşünmeksizin 540'ı 138'e bölmeye başlıyor.

—Niçin bölüyorsunuz? Durun? Şey...tamam, bölme işlemini bitirin. Kalan var mı? Böyle problemlerde kalan olmaz. Verin, ben böleyim.

Ziberov bölme işlemini bir de kendisi yapıyor. Sonuç 3'tür, ama kalan da vardır. Saçlarını karıştırmaya başlıyor, kızarıp bozarıyor.

«Tuhaf, bu problemin başka türlü çözümlenmesi gerekirdi. Ama nasıl? Hımın! İki bilinmeyenli bir denklem bu, basit bir aritmetik problemi değil.» diye geçiriyor içinden. Promlemler kitabının arkasındaki sonuçlara bakıyor, 75 ve 63 sayılarını görüyor.

«Hımm! Tuhaf! 5'le 3'ü toplayıp 540'ı 8'e mi böleceğiz yoksa? Ama o da olmaz ki!..»

Petya'ya dönerek;

—Hadi, çözsene problemi? diye çıkışıyor.

Udodov dayanamayıp araya giriyor:

—Petya, niye şaşırdın, delikanlı? Zor bir problem değil ki... Aman sen de çok aptalmışsın! Yegor Alekseyiç, şunu siz çözün de görsün!

Yardımcı öğretmen eline taş tahtayı alıp çözüm işine girişiyor, kızarıyor, bozarıyor, sararıyor, kekelemeye başlıyor...

—Daha doğrusu bir cebir problemi bu. *x* ve *y* bilinmeyenlerini kullanarak çözmek gerekir. Aslında başka bir çözüm yolu daha olmalı. Durun, buldum işte... Şey... böyle mi yapılacaktı?.. En iyisi biz bunu yarına bırakalım. Üstünde biraz düşünün, olur mu?

Petya'nın yüzünde şeytansı bir gülümseme beliriyor, babası da sırıtıp durmaktadır. Ama Ziberov, onlar biraz anlayışla da karşılasa lise son sınıf öğrencisi olarak kendine çok kızıyor, ayağa kalkıp odada dolaşmaya başlıyor.

O sırada baba Udodov duvarda asılı duran hesap kutusunu alarak;

—Bu problem cebir olmadan da çözülebilir, diyor. İşte bakın!

Hesap kutusunun toplarını birkaç kez sağa-sola ittikten sonra çözümü buluyor: Sonuç 75 ve 63'tür.

—Biz okumamışlar hesabı böyle yaparız! diye böbürleniyor.

Dayanılması zor bir sıkıntı basıyor öğretmeni. Yüreği ezilerek saatine göz atıyor. Dersin bitimine daha bir saat 15 dakika vardır. Of, ne geçmek bilmez bir zaman!

Yazı dersinin ardından coğrafya, coğrafyanın ardından din bilgisi, bunun ardından Rusça! Yeryüzünde ne çok bilim adı var? Ama sonunda iki saat geçip o günkü ders verme süresi doluyor. Ziberov şapkasını alıyor, Petya'ya elini gene lütfen uzatıyor, babasına da «Hoşça kalın» diyor.

—Bana biraz para ödeyebilir misiniz? diyor tam odadan çıkmak üzereyken. Yarın okula ücret yatıracaktım da... Altı aylık alacak birikti sizde...

Udodov, Ziberov'un yüzüne bakmaksızın;

—Nasıl? Ha, evet evet, diye mırıldanıyor. Seve seve! Ancak şu anda yanımda yok. Şöyle bir-iki hafta daha geçsin....

Ziberov ister istemez razı oluyor, girişte, çamurdan ağırlaşmış çizmelerini giyiyor, ders vermek üzere başka bir eve yollanıyor.

ŞİKÂYET DEFTERİ

Bu defter demiryolu istasyonunun bekleme odasında, yüksekçe bir masanın çekmecesinde durur. Odada, «çekmecenin anahtarı istasyon bekçisindedir» diye bir yazı asılıysa da açmak için anahtara gerek yoktur, çünkü hep açıktır çekmece. Şimdi defterin yapraklarını çevirerek okuyalım:

«Sayın bay, divitimi sınamak için yazıyorum.»

Yazının altında uzun burunlu, boynuzlu bir surat çizilmiştir. Altında da şu satırlar:

«Sen resimsin, ben portreyim; sen hayvansın, ben değilim. Ben senin suratınım.»

«Trenle istasyona gelirken pencereden görüntüyü seyrediyordum, şapkam başımdan uçuverdi. İ. Yarmokin.»

«Bunu kimin yazdığını bilmiyorum, ama okuyan benim gibi bir budaladır!»

«Başvuru bölüm şefi Kolovroyev bir anı olarak kalsın diye bunları buraya yazdı.»

«Karıma kaba davrandığı için kondüktör Kuçkin'den şikâyetçiyim. Karım gürültü yapmıyor, tam tersine gürültüyü önlemeye çalışıyordu. Kalabalıkta omzumdan çekiştiren istasyon bekçisi Kliatvinden[1] *de şikâyetçiyim. Nasıl bir kişi olduğumu bilen Andrey İvanoviç İşçeyev'in çiftliğini adres olarak verebilirim. Maliyeci Samoluçşev.»*[2]

«Nikondrov sosyalisttir.»

«Bu çirkin davranışın etkisinden kurtulamayarak... (karalanmıştır) *İstasyondan geçerken bu çirkin davranışın beni de-*

1 İftiracı.

2 En iyi.

derinden etkileyen... (karalanmıştır) *Demiryollarımızın düzensiz işleyişini tüm çıplaklığıyla gözler önüne seren şu çirkin olaya tanık oldum...*(İmza dışındaki yazılar karalanmıştır) *Kursk Lisesi son sınıf öğrencisi Aleksey Zudyev.»* [1]

«Trenin hareket etmesini beklerken istasyon şefinin suratını inceledim ve hiç hoşuma gitmedi. Bunu bütün demiryolculara duyururum. Şen yazlıkçı.»

«Bunu kimin yazdığını biliyorum. M.D'nin işidir.»

«Baylar! Teltsov[2] *madrabazın biridir!»*

«Dün istasyon bekçisinin karısı ile büfeci Kostka yan yana ırmağın karşı yakasına geçtiler. Hayırlısı olsun. Sen hiç tasalanma, bay bekçi!»

«Bu istasyondan geçer iken çok acıkmış bulunduğumdan bir şeyler ısmarlayıp yemek niyeti ile lokantaya geldiğimde perhiz yemeği[3] *bulunmadığını söylediler... Zangoç Duhov*[4]*»*

«Önüne ne korlarsa onu zıkkımlan!»

«Deri sigaralığımı yitirdim. Bulan, istasyon gişe görevlisi Andrey Yegorıç'a teslim etsin.»

«Ayyaşım diye işime son vermek isteyenlerin hepsinin hırsız, dolandırıcı olduklarını duyururum. Telgraf mem. Kozmodemyanski.»

«Size bir iyilik edene siz daha fazlasını yapın.»

«Katya'cığım, seni delicesine seviyorum!»

«Şikâyet defterine ilgisiz şeylerin yazılmamasını rica ederim. İvanov Sedmoy.»[5]

«Anladık, Yedincisin ama salağın tekisin.»

---

1 Kaşıntı.

2 Danacı.

3 Perhiz ayında yenilebilen yemek.

4 Ruhçu.

5 Yedinci. (Ç.N.)

PERPETİUM MOBİLE[1]

Yeni düzenden önce göreve başlamış bulunan yaşlı sorgu yargıcı Grişutkin ile melankolik yaratılışlı doktor Svistitski[2] birlikte bir otopsiye gidiyorlardı. İlerledikleri köy yolunda karanlıktan göz gözü görmüyor, ardı arkası kesilmeyen bir yağmur yağıyordu.

Sorgu yargıcı;

—Ne pis hava! diye homurdandı. İnsanlığı, uygarlığı bırakın bir yana, işe yarar bir iklimimiz bile yok! Bizimkine de memleket demişler! Hem de Avrupa'ymışız!.. Gökyüzü yarılmış sanki, durmak bilmiyor, alçak!

Böyle dedikten sonra arabayı süren uşağı Mişka'ya çıkıştı:

—Sen de çabuk sür atları, kör olası! Eğer dişlerini dökmemi istemiyorsan elini çabuk tut!

Derin derin içini çekip ıslak kürküne sarınan doktor;

—Ne garip, Agey Alekseyiç! dedi. Benim havaya pek aldırdığım yok, ancak içimi ezen, tuhaf bir önsezi var yüreğimde. Az sonra başıma bir felaket gelecekmiş gibi bir duygu içindeyim. Önsezilere inanır, bu yüzden hep bir şeyler beklerim. Ne bileyim, ölüden mikrop kapabilirim, sevdiğim bir yakınımı yitiririm...

—Siz de tıpkı kadınlar gibisiniz, azizim! Hiç olmazsa Mişka'dan utanın da onun yanında önsezilerden söz etmeyin! Şu anda içinde bulunduğumuz durumdan, şu berbat yağmurdan daha kötü ne olabilir? Size bir şey söyleyeyim mi,

1 Sürekli devinim. (Lat.)
2 Islıkçı.

Timofey Vasilyeviç? Ben bu durumda daha fazla yol gidemeyeceğim. İsterseniz öldürün beni, gidemem! Bir yer bulup konaklayalım. Buraya yakın oturan bir tanıdığınız var mı?

—İvan İvanoviç Yojov'un evi var, dedi. Hemen ormanın arkasında, köprüyü geçince.

—Şu bizim Yojov mu? Sür oraya! Çoktandır görüşmedik şu günahkâr ihtiyarla!

Ormandan, sonra köprüden geçtiler; önce sola, sonra sağa saptılar; sulh mahkemesi başyargıcı Yojov'un çiftlik evinin geniş avlusuna girince Grişutkin arabadan atladı, ışık görünen pencerelere bakarak;

—Moruk evde, dedi. Evde olması çok iyi. Karnımızı doyurur, bir şeyler içer, geceyi burada geçiririz. Mıymıntının tekidir ama konukseverliğine diyecek yoktur.

Holde onları Yojov karşıladı. Muşmula gibi buruşuk suratı batıcı kıllarla kaplı, ufak tefek bir ihtiyardı.

—O, ne iyi ettiniz geldiğinize! Hoş gelmişsiniz! dedi. Sofraya az önce oturmuştuk, domuz söğüşü yiyorduk... Otuz üç ve derhal! İçerde başka bir konuğum daha var. Savcı. Beni almaya gelmiş, yarın birlikte bir toplantıya katılacağız... Otuç üç ve derhal!

Grişutkin ile Svistitski oturma odasına girdiler. Mezelerle, şaraplarla donatılmış, geniş bir masa duruyordu ortada. Masada ev sahibinin kızı Nadejda İvanovna ile savcı Tülpanski oturuyorlardı. Esmer genç kadın, kocası yakınlarda öldüğü için tepeden tırnağa karalar giymişti. Genç bir adam olan savcının yüzü mavi damar ağıyla kaplıydı, uzun favorileri vardı.

Yojov masadakileri parmağıyla göstererek;

—Tanışıyor musunuz? Bu bizim savcı, dedi. Bu da kızım...

Esmer dul gözlerini kısıp gülümseyerek yeni gelenlere elini uzattı. Yojov kadehine votka doldurarak;

—Baylar, hoş geldiniz! dedi. Hadi, davranın bakalım!

Kadehimi onurunuza kaldırıyorum! Otuz üç ve derhal! Sağlığınıza!

Bir dikişte içkilerini bitirdiler. Grişutkin önce ağzına bir hıyar turşusu attı, sonra domuz söğüşüne uzandı. Doktor derin derin içini çekmekle yetindi. Tülpanski yanındaki bayandan izin isteyip bir puro yaktı. Bunu yaparken öyle yayvan yayvan sırıttı ki, ağzında tastamam yüz diş var sanırdınız.

Yojov ;

—E, baylar, aylaklık etmeyin bakalım! Kadehler boş bırakılmaz! Yargıç bey, doktor! Şimdi hekimlerin onuruna içelim! Severim hekimleri! Özellikle gençlerin hayranıyımdır! Otuz üç ve derhal! Kim ne derse desin, gençler her zaman en önde gidecektir! Sağlığınıza!

Savcı Tülpanski dışında herkes birbiriyle konuşmaya başladı; savcı ise suskun oturuyor, burnundan tütün dumanları püskürtüyordu. Tavırlarından kendini soylu takımından saydığı, doktor ile sorgu yargıcını küçük gördüğü gözden kaçmıyordu. Yemek bitince Yojov, Grişutkin, savcı prafa oynamak için başka bir masaya geçtiler, doktor ile Nadejda İvanovna ise piyanonun yanına çekilerek koyu bir söyleşiye daldılar.

Güzel dul:

—Otopsiye mi gidiyorsunuz, doktor? diye başladı. Ölü kesmek kolay iş değil. Yüzünüzü buruşturmadan, gözünüzü kırpmadan neşteri elinize alıp cansız bir insanın bedenine saplamak az mı irade ister. Ben, biliyor musunuz, doktorlara karşı büyük hayranlık duyarım. Bence onlar herkesten ayrı, kutsal yaratıklardır. E, doktor, neden böyle üzgün görünüyorsunuz?

—Nedense içimde garip bir önsezi var. Beni ağırlığıyla ezen bir önsezi.... Sevdiğim birini yitirecekmişim gibi bir duygu içindeyim.

—Evli misiniz, doktor? Burada yakınlarınız var mı?

—Hiç kimsem yok. Yalnızım, yakın bir tanıdığım bile var sayılmaz. Söyler misiniz, hanımefendi, önsezilere inanır mısınız?

—Ah, çok, çok inanırım.

Doktor ile güzel dul önseziler üzerine konuşadursunlar, Yojov ve Grişutkin arada bir oyunu bırakıp masaya içki almaya gidiyorlardı. Oyunda yenilen Yojov gecenin ikisine doğru birden ertesi günkü toplantıyı anımsadı, alnına vurarak;

—Çocuklar biz ne yaptık? Yarın sabah erkenden toplantıya katılacağız, ama biz oturmuş, kâğıt oynuyoruz. Hadi hemen yataklara! Otuz üç ve derhal! Nadya, sen de doğruca odana! Marş, marş! Duruşmanın bittiğini duyururum!

Nadejda İvanovna doktorla vedalaşırken;

—Böyle bir gecede uyuyabilirseniz ne mutlu size! dedi. Yağmur pencere camını tıklatırken, bahçede zavallı çam ağaçları rüzgârda uğuldarken benim gözüme uyku girmez. Şimdi gider, elime bir kitap alır, sonra can sıkıntısından patlarım. Öldürseler uyuyamam! Koridorda, kapının karşısına düşen pencerede kandilin ışığı gözüküyorsa, bilin ki ben uyumuyorum, sıkıntıdan kendi kendimi yiyorum.

Doktor ile sorgu yargıcı kendilerine ayrılan odada yere serilmiş, kuş tüyünden kocaman iki yatak buldular. Doktor soyunur soyunmaz kendini döşeğe attı, yorganı başına çekti. Sorgu yargıcı da soyunup yattı ama yatağında bir o yana, bir bu yana döndü durdu; sonra kalkıp odada dolaşmaya başladı.

—Şu güzel bayanı, genç dulu aklımdan çıkaramıyorum, dedi. Ah, o ne tatlı şey! Canımı istesin vereyim! O gözler, o omuzlar, eflatun çoraplar içindeki düzgün bacaklar! Kadın değil, ateş parçası! Her yanından kadınlık fışkırıyor! Üstelik bu güzel kime nasip oldu acaba? Şu hukukçu bozuntusu savcıya mı? İngilizlere benzeyen sıska budalanın hakkı mı bu? Kim ne derse desin, hukukçuları çekemiyorum! Demin sen kadınla önsezilerinden söz ederken savcı kıskançlığından çatlıyordu. Nefis bir kadın, doğrusu! Nefis! Doğa harikası!

Doktor başını yorganın altından çıkardı.

—Evet, sagı duyulacak bir kadın. İnce ruhlu, duyarlı, çabuk etkilenen bir varlık... Şimdi biz seninle horul horul uyuyacağız, o ise dost söyleşileriyle geçen bir akşamın etkisiyle gözünü kırpmadan yatacak. Ayrılmadan önce bana sabaha dek sıkıntılar içinde, kitap okuyarak vakit öldüreceğini söyledi. Zavallı! Şimdi lambası yanıyordur...

—Ne lambası?

—Koridorun ucundaki pencerede aydınlık varsa, bu, uyumadığının belirtisiymiş. Öyle dedi.

—Bunu o mu söyledi? Sana mı?

—Evet, o söyledi.

—Pes, vallahi! Seni hiç anlamıyorum, be kardeşim! Bunu sana söylediyse sen ölümlülerin en talihlisisin! Ne denli kıskanırsam kıskanayım, seni kutlamadan edemeyeceğim! Ayrıca beni en çok şu hukukçu bozuntusunun düşeceği durum mutlu ediyor. Böyle bir kadın savcıya kalıyorsa, çilli kerataya boynuz taktıracağın için ne kadar sevinsem azdır! Hadi, çabuk giyin. Marş, marş, kadının odasına!

Kafayı bulduğu zaman Grişutkin herkesle «sen» diye konuşmaya başlardı.

Doktor utangaç utangaç;

—Siz ne diyorsunuz, Agey Alekseyiç! dedi. Tanrı biliyor ya, sizinki de...

—Hadi, fazla uzatma! Giyin de yürü! Hani, bir şarkı vardır. «Çarın uğruna can feda! Yaşam yolunda, aşk için, her günü çiçek koparır gibi koparırız...!» Giyin, canımın içi! Hadi, Timoşa! Doktor! Hadisene, be hayvan!

—Bağışlayın, sizi anlamıyorum...

—Bunda anlamayacak ne var? Konumuz astronomi değil ki! Giyin, lambanın yandığı odaya git! Hepsi bu kadar...

—Bir hanımefendi ile benim hakkımda böyle düşündüğün için çok şaşıyorum.

Grişutkin içerleyerek;

—Felsefeyi bırak! dedi. Daha ne duruyorsun? Buna kalın kafalılık derler.

Doktoru kandırmak için uzun zaman dil döktü, kızdı, yalvardı, hatta önünde diz çöktü; sonunda kendini tutamayıp ağır bir küfür savurdu, yere tükürerek gidip yatağına yattı. Ama çeyrek saat geçmeden yeniden uyandırdı doktoru. Sert bir sesle;

—Bana bakar mısınız! dedi. Kadının yanına gitmeyecek misiniz?

—Yoo. Niçin gidecekmişim? Siz de çok huzursuz bir insansınız, Agey Alekseyiç! Sizinle otopsiye gitmek başa bela almak demekmiş!

—Öyleyse canın cehenneme! Oraya ben gideceğim. Ben bir savcı bozuntusundan ya da karı kılıklı bir doktordan aşağı bir insan değilim. Karar verdim, gideceğim!

Ardından çabucak giyinip kapıya yöneldi.

Doktor, önce bunun anlamını soran gözlerle sorgu yargıcına baktı, sonra yerinden fırladı. Onun önünü keserek;

—Sanırım, şaka yapıyorsunuz, dedi.

—Seninle tartışacak vaktim yok. Bırak da geçeyim!

—Hayır, bırakmam, Agey Alekseyiç! Yatağınıza yatın. Sarhoşsunuz siz!

—Ey, hekimler tanrıçası, şuna bakın! Hangi hakla bırakmazmışsın beni?

—Soylu bir kadını korumak durumunda kalan bir insanın hakkıyla. Agey Alekseyiç, aklınızı başınıza toplayın! Nasıl bir işe kalkıştığınızı biliyor musunuz? Yaşlı birisiniz siz, altmışınızı devirdiniz. Bunu unutmayın!

Grişutkin birden gücendi.

—Benim yaşlandığımı söyleyen halt etmiş!

—Agey Alekseyiç, içkiyi kaçırdığınız belli, duygularınız depreşti. Bir hayvan değil, insan olduğunuzu aklınızdan

çıkarmayın! Hayvan içgüdüsüne boyun eğebilir ama siz doğanın övüp yarattığı bir varlık, bir insansınız.

Doğanın övüp yarattığı varlık pancar gibi kızardı, ellerini ceplerine sokarak tiz bir çığlık attı.

—Sana son kez söylüyorum. Bırakacak mısın beni, hergele?

Sanki karşısında arkadaşı değil de bir arabacı vardı. Ama aynı anda çığlığından kendisi de korkarak kapıdan uzaklaştı, pencerenin yanına gitti. Sarhoş olmasına karşın tiz çığlığıyla evdekileri uyandırmış olmaktan dolayı büyük bir utanç duyduğu anlaşılıyordu. Kısa bir suskunluktan sonra doktor ona yaklaştı, elini omzuna koydu. Doktorun gözleri yaşlıydı, yanakları cayır cayır yanıyordu. Titreyen bir sesle;

—Agey Alekseyiç, dedi. Söylediğiniz ağır sözlerden, tüm terbiye kurallarını unutarak bana «hergele» diye bağırmanızdan ötürü sizinle aynı çatı altında kalamayacağım. Kabul etmelisiniz, beni çok aşağıladınız. Diyelim, suçluyum, ama suçumun altı-üstü nedir? Hiç yoktan, iffetli, soylu bir kadına karşı böyle kötü niyetler beslediniz. Bağışlayın ama artık daha fazla arkadaş kalamayız!

—Memnun oldum. Böyle arkadaşlık benden uzak dursun.

—Sizinle daha fazla birlikte kalamayacağıma göre hemen gidiyorum. Umarım, bir daha karşılaşmayız.

—Peki, neyle gideceksiniz?

—Arabam var ya!

—Ama ben nasıl gideceğim? Bu ne biçim iştir? Demek, sonuna dek alçaklık etmek niyetindesiniz? Madem buraya sizin arabanızla geldik, gene sizin arabanızla gideceğiz.

—İsterseniz sizi evinize bırakabilirim. Ama hemen şimdi! Ben derhal yola çıkıyorum. Öyle heyecanlıyım ki, burada bir dakika bile kalamam.

Bundan sonra Grişutkin ile Svistitski sessizce avluya çıktılar. Mişka'yı da uyandırdılar, arabaya binerek yola düzüldüler.

Yolda sorgu yargıcı durmadan;

—Budala! Namuslu insanlara nasıl davranılacağını bilmiyorsan evinde otur, kadınların bulunduğu yerlere adımını atma! diye söyleniyordu.

Bu sözlerle kendine mi, yoksa doktora mı çıkışıyordu, orası pek belli değildi. Araba onun oturduğu evin önünde durunca aşağıya atladı, kapıdan içeri girerken homurdandı:

—Senin gibi bir arkadaş tanımıyorum artık!

Aradan üç gün geçmişti. Viziteleri bitirdikten sonra odasında kanepeye uzanan doktor, yapacak başka işi olmadığı için, eline aldığı «hekimler takvimi» albümünde Petersburg ve Moskovalı doktorların adlarını okuyor; bunların içinden hangisinin en ahenkli, en güzel olduğunu bulmaya çalışıyordu. O sırada, gökyüzünün maviliklerinde süzülen bir toygar kuşunun dinginliği, şiirselliği vardı yüreğinde; bunun da nedeni, bir gece önce düşünde yangın görmesiydi. Yangın mutluluk anlamına geliyordu. Böyle oyalanıp dururken ansızın evin önünde duran bir kızağın (hava karlıydı) gıcırtısını duydu, ardından sorgu yargıcı Grişutkin eşikte gözüktü. Hiç beklemediği bir konuktu bu. Doktor yattığı yerden doğruldu; korku dolu, utangaç gözlerle gelene baktı. Grişutkin gözlerini önüne indirerek öksürdü, yavaş adımlarla kanepeye yaklaştı.

—Özür dilemeye geldim, Timofey Vasilyeviç, dedi alçak sesle. Size karşı biraz kaba davrandım, hatta sanırım, hoşa gitmeyecek sözler söyledim. Benim o zamanki heyecanlı durumumu anlayacağınızı umarım. O dürzünün evinde içtiğimiz romun etkisiyle ne yaptığımı bilmiyorum. Beni bağışlayın!

Doktor arkadaşına doğru atıldı, uzatılan eli gözleri yaşararak sıktı.

— Aman rica ederim... Mariya, çay koy!

—Hayır, çay istemez. Vakit yok, mümkünse çay yerine kvas getirsin. Kvasımızı içer, otopsiye gideriz.

—Ne? Hangi otopsi?

—Hani şu başçavuş var ya? Seninle gidiyorduk da, yarı yolda dönmüştük...

Grişutkin ile Svistitski kvaslarım içtiler, otopsiye gitmek üzere yola koyuldular.

Yolda sorgu yargıcı;

—Size karşı mahcubum, dedi. O zaman kendimde değildim, gene de, biliyor musunuz, şu savcı keratasına boynuz taktırmamanız gücüme gidiyor.

Alimonovo kasabasından geçerlerken meyhanenin önünde Yojov'un kızağını gördüler.

Grişutkin;

—Yojov burada, dedi. Atlardan tanıdım. Hadi, gidip onunla birkaç laf edelim... Birer soda içer, hem de meyhaneci kadını görürüz. Çok ünlüdür! Ben karı diye ona derim! Of, nefis parçadır, doğrusu.

Yolcular kızaktan inip meyhaneye daldılar. İçerde Yojov ile savcı Tülpanski oturmuşlar, çilek şurubu içiyorlardı.

Yojov, Grişutkin ile doktoru görünce şaşırdı.

—Nereye böyle? Buralarda ne işiniz var?

Gene şu otopsiye gidiyoruz ama varamıyoruz bir türlü. Büyülü bir çembere düştük sanki... içinden çıkamıyoruz. Sizin yolculuk ne tarafa, bakalım?

—Biz de toplantıya gidiyoruz.

—Sizin böyle sık sık toplantılarınız mı oluyor? Üç gün önce katılmıştınız ya!..

—Ne gezer? Savcının dişleri ağrıyordu, ben de o gün kendimi iyi hissetmiyordum. E, söyleyin, bakalım, ne içeceksiniz? Şuraya geçip oturun! Otuz üç ve derhal! Votka mı içeceksiniz, bira mı? Buraya bakın, tezgâhtar bayan! Bize votka ve bira! Ah, azizim, ne tezgâhtar!

Sorgu yargıcının kadınla ilgili düşüncesi de aynıydı.

—Evet, meyhanecimize diyecek yok! Ne karı ya, bir içim su!

İki saat sonra doktorun arabasının sürücüsü Mişka meyhaneden çıktı, generalin arabacısına atları koşumdan çözüp ahıra çekmesini söyledi. Elini umutsuzca sallayarak;

—Beyefendi söyledi, kâğıt oynamaya oturuyorlarmış. Yarma kadar buradan ayrılamayacağız demektir. Hah, işte, emniyet amiri de geliyor. Bu duruma göre yarın da, öbür gün de buradayız.

Emniyet amirinin kızağı meyhanenin önüne yanaştı. Emniyet amiri, Yojov'un atlarını tanıyınca sevinçle gülümsedi, merdivenden yukarı hızla koştu...

OKUMANIN YARARLARI

(Bir hinoğlu hinin anlattıkları)

Bir gün şehir tiyatrosu müdürü Galamidov, saygıdeğer amirimiz Ivan Petroviç Semipalatov'un çalışma odasında oturmuş, tiyatrodaki kadın oyuncuların yetenek ve güzelliklerinden küçümsercesine söz ediyordu.

Masasında aylık bordroları imzalayan amirimiz İvan Petroviç;

—Sizinle aynı düşüncede değilim, azizim, dedi. Sofya Yuryevna'yı ele alalım; güçlü bir oyunculuğu, kendine özgü bir yeteneği vardır. Öte yandan incecik yapısıyla öyle nefis bir parça ki!..

Hayranlığını anlatacak söz bulamadığı için bir an durdu, sonra yüzüne geniş, tatlı bir gülümseme yayıldı. Amirimizi gözlerini açarak dinleyen Galamidov'un, onun yüzündeki gülümsemenin etkisiyle ağzında bir şeker tatlılılığı duyduğundan eminim.

Amirimiz;

—Evet, onda asıl beğendiğim... e-e-e... şey... monologları söylerken körpe göğüslerinin titremesi, kalkıp kalkıp inmesidir, diye konuşmasını sürdürdü. Göğüsleri ateş saçıyor, ateş... Böyle anlarda, kendisine söyleyin lütfen, onun için her şeyi yapmaya hazırım!

—Beyefendi, Herson Emniyet Müdürlüğü'nün şu tezkeresini de imza buyurun!

İvan Petroviç gülücükler saçan yüzünü kaldırdı ve karşısında yazıcı Merdiayev'i gördü. Merdiayev patlak göz-

leriyle tam önünde dikilmiş, imzalaması için bir yazı uzatıyordu. Amirimiz yüzünü buruşturdu; sıradan bir iş, şiir dolu konuşmanın canına okumuştu.

—Bunu sonra da getirebilirdiniz. Konuştuğumu görüyorsunuz. Ne terbiyesiz, nezaketsiz insanlar var!.. Bay Galamidov, bir de toplumumuzda Gogol'ün yarattığı tiplerin kalmadığını söylersiniz. İşte karşınızda aradığınız tip! Pasaklı, dirsekleri tiftimiş, saçlarını hiç taramaz, üstelik gözleri şaşı... Hele şunun yazısına bakın! Bu yazının içinden şeytan bile çıkamaz. Düzen filan arama, belli ki okuması-yazması kıt. Kunduracı çırakları böyle yazar ancak!

Galamidov yazıya baktı.

—Evet, gerçekten öyle. Siz, Bay Merdiayev, anlaşılan, pek az okuyorsunuz.

Amirimiz;

—Böyle olmaz, azizim, dedi. Sizin adınıza ben utanıyorum. Niçin okumuyorsunuz, söyleyin! Kitap okuyacaksınız!

Tiyatro müdürü gereksiz yere içini çekti.

—Doğru, okuma insana çok şey kazandırır. Evet, çok şey... Okumaya başlar başlamaz görüş açınızın birden değiştiğini göreceksiniz. Kitaplara gelince, her yerde bulabilirsiniz. Örneğin bende bir dolu var... Seve seve veririm. İsterseniz hemen getireyim.

Amirimiz;

—Gördünüz mü? Beyefendiye teşekkür edin, dedi.

Merdiayev beceriksizce eğildi, dudakları sessiz kıpırdadı, apar topar dışarı çıktı.

Ertesi gün Galamidov amirimizin odasına kucağında bir yığın kitapla girdi. İşte asıl öykümüz bundan sonra başlıyor. Çocuklarımız, torunlarımız İvan Petroviç'in bu düşüncesizliğini hiçbir zaman bağışlamayacaktır. Böyle davranan genç biri olsaydı gene neyse, biraz hoş görülebilirdi, ama güngörmüş koskoca amirimiz kesinlikle bağışlanamaz! Tiyatro müdürü-

nün gelişinin ardından amirimiz Merdiayev'i çağırdı. Kitaplar arasından birini seçerek;

—İşte alın, okuyun bunu! dedi.

Merdiayev titreyen elleriyle kitabı alıp dışarı çıktı. Yüzü sapsarıydı. Şaşı gözleri tedirginlik içinde çevreyi tarıyor, sanki yardım edecek birini bulmaya çalışıyordu. Kitabı elinden aldık, incelemeye koyulduk. «Monte Kristo Kontu» adında bir kitaptı bu.

Yaşlı saymanımız Prohor Semyonıç Budılga içini çekti.

—Bizimkinin dediği dediktir, ona karşı gelemezsin. Biraz çaba göster, kendini zorla... Yavaş yavaş okumaya başlarsın; daha sonra, inşaallah, o unutunca sen de bırakırsın. Hiç korkma, en önemlisi kafayı fazla yormamaktır... Oku ama bu zeka işini sakın anlamaya kalkma!

Merdiayev kitabı bir kâğıda sardı, gidip masasına yazı yazmaya oturdu. Ama artık çalışmak ne mümkün! Elleri titriyor, gözleri başka başka yönlere, biri tavana, biri de mürekkep hokkasına bakıyordu. Ertesi gün işe gözleri kıpkırmızı geldi.

—Dört kez okudum, ama bir şey anlamadım, dedi. Bir sürü yabancı ad geçiyor.

Beş gün sonra amirimiz masaların arasından geçerken gelip Merdiayev'in önünde durdu.

—E, nasıl, kitabı okudunuz mu?

—Okudum, efendim.

—Neler yazıyor içinde? Anlatınız bakayım.

Merdiayev başını dikleştirdi, dudaklarını kıpırdattı. Bir dakika sonra;

—Unuttum, efendim, dedi.

—Öyleyse okumamışsınız ya da... dikkatsiz okumuşsunuz. Anlamaya çalışmadan... Böyle şey olmaz! Bir daha okuyun! Sizlere de, baylar, okumanızı öneririm. Lütfen, hepiniz okuyun! Pencerenin önündeki kitaplardan birer tane alın! Paramonov, seçin bir kitap! Podhotsev, hadi, durmayın, iki

gözüm! Smirnov, siz de... Tümünüz alın, baylar! Rica ediyorum.

Hepimiz gidip birer kitap aldık. Yalnızca ihtiyar Budılga karşı koymak yürekliliğini gösterdi. Ellerini iki yana açıp başını salladı.

—Beni hoş görün, beyefendi. Kitap okumaktansa görevimden istifa ederim... Bu eleştiri ve edebiyat kitaplarının başımıza ne işler açtığını çok iyi bilirim. Onların yüzünden torunlarımdan en büyüğü anasına «Salak!» dedi, perhiz ayında utanmayıp süt içti.[1] Beni bu işten bağışlayın!

İhtiyarın çıkışlarına çoğu zaman sesini çıkarmayan amirimiz;

—Senin aklın ermez! diye çıkıştı.

Ancak amirimizin yanıldığı çok geçmeden ortaya çıktı, meğer yaşlı saymanın epey aklı eriyormuş. Bir hafta sonra kitap okumanın sonuçlarını gördük. «Ezelden Beri Yahudi» kitabının ikinci cildini okuyan Podhotsev saygıdeğer saymanımıza «Yezit!» dedi, Smirnov işe sarhoş gelmeye başladı. Ama okumanın etkisi en çok Merdiayev'in üzerinde görüldü. Adamcağız zayıfladı, çöktü, kendini içkiye verdi.

Budılga'ya;

—Prohor Semyonıç! diye yalvarmaya başladı. Ne olur, beyefendiye rica edin, beni bu işten bağışlasın. Ömrüm oldukça size dua ederim. Okumayı beceremiyorum... Gece-gündüz okuyorum, gözüme uyku girmiyor, yiyip içmekten kesildim... Karım bağıra bağıra okumamdan perişan oldu. Gene de kafama bir şey girmiyor. Tanrı aşkına bana bu iyiliği yapın!

Budılga birkaç kez bunu amirimize bildirmek yürekliliğini gösterdiyse de amirimiz her seferinde elini sallamakla yetindi, Galamidov'la birlikte masalar arasında dolaşarak memurları cahillikle suçladı. Aradaniki ay daha geçmişti ki, olay en acıklı biçimde sona erdi.

1 Perhiz ayında hayvansal besinler yiyip içmek haramdır. (Ç.N.)

Bir gün Merdiayev işe geldiğinde masasının başına geçeceği yerde odanın ortasında diz çöktü. İki gözü iki çeşme ağlıyordu.

—Beni bağışlayın, a dostlar, ben kalp para basıyorum! dedi.

Sonra amirimizin odasına girdi, önünde diz çöktü.

—Beni bağışlayın, beyefendi, dün gece öz çocuğumu kuyuya attım!

Alnını yere vurdu, ağlamasını sürdürdü.

Amirimiz şaşırdı.

—Bu ne demek oluyor?

Gözleri yaşlarla dolan Budılga ileri atıldı.

—Demek oluyor ki, beyefendi, aklını oynatmış. Çıldırmış adamcağız. İşte Galamidov'un kitaplarının sonucu! Tanrı her şeyi görüyor, beyefendi. Söylediklerim hoşunuza gitmiyorsa istifamı kabul buyurun. Bu geçkin yaşımda böyle şeyler görmektense açlıktan öleyim daha iyi.

İvan Petroviç'in yüzü sarardı, odada bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Sonra soğuk bir sesle;

—Bundan böyle Galamidov'u daireye sokmayın! dedi. Siz de, baylar, artık içiniz rahat olsun! Yanıldığımı şimdi anlıyorum. Teşekkür ederim, ihtiyar!

O zamandan beri amirimizle aramızda başkaca bir olay geçmedi. Merdiayev iyileşti ama tümüyle değil. Kitap görünce şimdi bile titriyor, başını öbür yana çeviriyor.

ALBÜM

Sırık gibi ince uzun bir adam olan memur Kratcrov bir adım ileri çıktı, Jmıhov'a[1] döndü.

—Beyefendi hazretleri! Uzun yıllardır süregelen başkanlığınız sırasında bizlere babaca kol-kanat germenizden dolayı bütün kalbimizle duygulanarak...

Zakusin[2];

—On yıldan fazla süren bir zaman içerisinde... diye fısıldadı.

—On yıldan fazla süren bir zaman içerisinde zatı devletlerinin buyruğu altında görev yapmak onuruna ermiş bizler... bizim için büyük bir anlam taşıyan böyle bir... e-e-e... günde, zatı alilerine karşı duyduğumuz derin saygı ve şükranımızın belgesi olmak üzere... fotoğraflarımızın konulduğu işbu albümü size sunar ve daha nice nice yıllar, yaşamınızın sonuna dek bizleri yalnız bırakmamanızı dileriz...

Zakusin alnında biriken terleri sildi.

—Gerçeklik ve ilerleme yolunda büyüğümüz olarak bizleri öğütlerinizden yoksun kılmayınız...

Daha bir şeyler söylemek için kıvranıyordu; anlaşılan, böyle bir gün için şatafatlı bir söyleve hazırlanmıştı.

—Sancağınız; dehanızın, çalışkanlığınızın, toplum bilincinizin açtığı yolda daha uzun yıllar dalgalansın...

Jmıhov'un kırışıklar içindeki sol yanağından bir damla gözyaşı yuvarlandı.

---

1 Posagil.
2 Mezecioğlu. (Ç.N.)

Titreyen sesiyle;

—Baylar, dedi. Pek de önem taşımayan yaş günümü kutlayacağınızı aklımdan bile geçirmezdim... Duygulandım... hatta son derece... Bugünün anısını mezara değin götüreceğim ve inanın... inanın, dostlarım... hiç kimse size karşı yüreğimdeki iyilik dilekleri kadar dilekte bulunamaz... Eğer aramızda bazı şeyler geçmişse bu... sizin yararınız içindi...

Ondan sonra Jmıhov, o koskoca genel müdür, yazıcı Kraterov'a sarılıp öptü. Böyle bir onura erişmeyi beklemeyen Kraterov duyduğu mutluluktan sapsarı kesildi. Jmıhov ise heyecandan daha fazla konuşamayacağını bildiren bir el hareketi yaptıktan sonra hüngür hüngür ağlamaya başladı. Sanki kendisine değerli bir albüm armağan edilmiyordu da, tam tersine, albüm zorla elinden alınıyordu. Neden sonra biraz yatıştı, dokunaklı birkaç söz söyledi, bütün memurlarının elini sıktı, sevinç göz yaşları arasında merdivenlerden aşağı indi, arabasına yerleşti, hayır duayla uğurlanarak evine yollandı. Arabasında giderken şimdiye dek tatmadığı sevinç duyguları göğsünü kabartıyordu, buna dayanamayıp yeniden ağladı.

Evde onu çoşkuyla bekliyorlardı. Çoluk çocuğu, dostları tanıdıkları, onu öyle bir alkış tufanıyla karşıladılar ki, yurduna büyük hizmetlerde bulunan bir kişi olduğuna kendi de inanmaya başladı. Eğer anası onu dünyaya getirmese yurdunun hali duman olurmuş gibi duygular içindeydi. Yaş günü onuruna düzenlenen şölende şerefe kadeh kaldırmaların, övücü konuşmaların, kucaklaşmaların, öpüşmelerin ardı arası kesilmedi. Kısacası, Jmıhov, yaptığı hizmetlerin böylesine şükranla karşılanacağını hiç mi hiç ummuyordu.

Sofraya tatlı konulduğu sırada;

—Baylar, bayanlar! dedi. Bundan iki saat önce, benim gibi canla-başla yurduna hizmet edenlerin çektiği acıları unutturan bir ödül aldım. Göreve ilk başladığım günden beri ilkem şu olmuştur: Halk bizim için değil, bizler halk için varız. İşte bu

tutumumun ödülünü aldım. Memurlarım bana bir albüm armağan ettiler... İşte bakın! Ne denli duygulandığımı söyleyemem!

Şölene katılan bütün konukların başları albümün üzerine eğildi, onu incelemeye koyuldular.

Jmıhov'un yetişkin kızı Olya;

—Ah, ne kadar güzel bir albüm! dedi. En azından elli ruble eder. Ne cici şey bu! Baba, ne olur, onu bana ver! İşitiyor musun? Onu en iyi ben saklarım... Şunun güzelliğine bakın!

Yemekten sonra Olya albümü odasına götürdü, masasının çekmecesine kilitledi. Ertesi gün de memurların albümdeki fotoğraflarının hepsini çıkarıp yere attı, yerlerine enstitülü kız ardaşlarınınkini koydu. Koyu resmi giysiler yerlerini beyaz pelerinlere bıraktılar. Beyefendinin oğlu Kolya fotoğrafları yerden toplayıp üniformalarını kırmızıya boyadı; bıyıksızlara yeşil bıyıklar, sakalsızlara kahverengi sakallar ekledi. Başka boyayacak yer kalmayınca resimleri makasla oydu, gözlerine iğneler batırdı, bunlarla askercilik oyunu oynamaya başladı. Yazıcı Kraterov'un fotoğrafını da kesip bir kibrit kutusuna yapıştırdı, babasına göstermek için çalışma odasına gitti.

—Baba, bak, minik bir mezar taşı.

Jmıhov kahkahayı bastı, koltuğunun arkasına yaslanıp ileri-geri sallandı, oğlunun yanaklarını büyük bir sevgiyle şapur şupur öptü.

—Hadi, yaramaz, git, bunu annene de göster! O da gülsün...

BEYİNLERİN KIZIŞMASI

(Bir kentin vakayinamesinden)

Cehennem sıcağı basmıştı her yeri. Öğle sonrası güneşi ortalığı öylesine kasıp kavuruyordu ki, duvarda asılı reomür derecesi 35,8'e çıktıktan sonra kararsızlık içinde donup kalmıştı. Kent halkı koşturmaktan bitkin düşen araba beygirleri gibiydi, silmeye üşendikleri için ter yüzlerinde kuruyup kalıyordu.

Pazar meydanından, pancurları sıkı sıkıya kapalı evlerin önünden iki ahbap çavuş geçiyorlardı. Bunlardan biri veznedar Poçeşihin[1], öteki ise, başkaları adına iş kovalayarak geçimini kazanan (aynı zamanda *Anayurdun Oğlu* gazetesinin muhabiri) Optimov'du[2]. Kavurucu havanın etkisiyle ikisi de suskundu. Pazar meydanındaki pislik, toz-toprak yüzünden Optimov belediyeye atıp tutmak istiyorsa da, arkadaşının uysal, uzlaşıcı doğasını bildiği için sesini çıkarmıyordu.

Tam meydanın ortasına gelmişlerdi ki, Poçeşihin birden durarak gökyüzüne bakmaya başladı.

—Neye bakıyorsunuz, Yevpl Serapioniç? diye sordu arkadaşı.

—Sığırcıkların uçtuğunu gördüm de, nereye konacaklarına bakıyorum. Karabulut gibi, nasıl da çoklar! Şimdi elimde bir tüfek olsa, ateş edip birkaç tanesini vursam, sonra bunları toplasam... Ah, görüyor musun? Papaz efendinin bahçesine indiler.

1 Kaşıntı.
2 En iyisi.

—Hayır, Yevpl Serapionıç, papazın değil, zangoç Vratoadov'un[1] bahçesine indiler. Buradan ateş etsen bile vuramazdın, çünkü saçmalar küçüktür, oraya varana değin hızları kesilir. Ancak ne diye öldürmeli kuşçağızları? Gerçi meyvelere zararları dokunuyor, gene de can taşıyorlar bizler gibi. Belki bazı yararları dokunuyordur insanlara. Örneğin sığırcıklar öterler. Ne demektir sığırcıkların ötmesi? İşte onların dua etmesi ötmeleridir... Her canlı varlık kendine göre dua eder Yaradan'a. Durun! Bunlar papaz efendinin bahçesinden başka yere inmemişlerdir.

Böyle konuşup duran ahbap çavuşların yanından elleri bohçalı, ayakları çarıklı, manastır sığıntısı üç dilenci kadın geçiyordu. Kadınlar, papazın evine bakan Poçeşihin ile Optimov'u soran gözlerle bir süre süzdükten sonra adımlarını yavaşlattılar, onlar da aynı yeri gözetlemeye başladılar.

Optimov arkadaşına;

—Evet, haklısınız, dedi. Sığırcıklar papazın bahçesine indiler, çünkü vişneler olgunlaştı şimdi.

O sırada papazın evinin kapısı açıldı, papaz Vosmistişyev[2] ile zangoç Vratoadov dışarı çıktılar. Adamlar, meydanda dikilenlerin onlardan yana havaya baktıklarını görünce buna bir anlam veremeyerek durdular, onlar da gökyüzüne bakmaya başladılar.

Poçeşihin,

—Papaz efendi kiliseye ayine yetişecek galiba, dedi. Tanrı yardımcısı olsun.

Yakındaki dereden yüzmekten dönen Purov fabrikasının işçileri meydandan geçiyorlardı o sırada. Az ilerde başlarını göğe dikmiş iki kutsal kişi ile manastır sığıntısı kadınları

1 Cehennemin kapısı. (Ç.N.)
2 Sekiz şiirgil.

görünce durup onlar da yukarı baktılar. Kör bir dilenciyi gezdiren bir oğlan çocuğu ile bozulmuş sardalye fıçısını çöplüğe boşaltmaya giden bir köylü de aynı şeyi yaptı.

Poçeşihin:

—Galiba orada bir şeyler oluyor, dedi. Yoksa yangın filan mı çıktı? Ama, yok, yangın çıksa dumanı gözükürdü.

Yolda dikilip duran köylüye seslendi:

—Hey, Kuzma! Ne var, ne oluyor orada?

Köylü bir şeyler söyledi ama ne söylediğini Poçeşihin de işitmedi, Optimov da. Bu sesler üzerine dükkânların kapılarından tezgâhtarların uykulu suratları gözüktü. Tüccar Fertikulin'in ambarının duvarlarına sıva çeken sıvacılar iskeleden aşağı inerek fabrika işçilerinin yanına gittiler. Yangın gözetleme kulesinde yalınayak tur atan itfaiye eri bir an durup aşağı baktı, sonra o da kalabalığın yanına indi. Yangın kulesinin nöbetçisiz kalması herkeste kuşku uyandırmış olmalıydı.

—Yoksa yangın mı çıktı? dedi birisi. Hey, itip durma, domuzun dölü!

—Hani, nerede yangın? Yangını gören mi var aranızda? Hadi, dağılın, baylar! Size insanca söylüyorum!

—Yangın kapalı bir yerde çıkmış olmalı...

—Şuna bakın! «İnsanca söylüyorum» diyor ama kendisi itip kakıyor. Kollarınız rahat dursun bakalım! Amir olmanız size başkalarını itme hakkı vermez!

—Of, nasırıma bastı! Senin de ayakların ezilsin, e mi!

—Ezilen kim? Beyler, birisini ezmişler!

—Bu kalabalık niçin toplanmış? Burada neden toplandınız bakalım?

—Komiser bey, adamın birini ezmişler!

—Hani, nerede? Dağılın, baylar! İyilikle söylüyorum. Bak, sana adam gibi söyledik, kütük!

—Köylüleri itip kakabilirsin ama soylulara dokunayım deme! Çek elini!

—Bunlar da insan mı! Bu iblisler iyilikten ne anlar? Sidorov, koş, Akim Danilıç'ı çağır! Çabuk ol! Baylar, bundan sonra olacaklara ben karışmam! Akim Danilıç gelince canınıza okuyacak! Şuna bak, sen de mi buradasın, Parfen? Yaşını başını almış bir adam, üstelik kör! Gözlerin görmez ama hiçbir seyirlikten geri kalmazsın! Simirnov, Parfen'i de defterine yaz bakalım!

—Baş üstüne! Purov'un işçilerini de yazayım mı? İşte şu yanağı şiş olan Purov fabrikasının işçisidir.

—Purov'un işçilerine şimdilik dokunma! Yarın fabrikatörün doğum günü, bizleri şölene çağıracağını unutma!

Sığırcıklar, kara bir bulut benzeri, papazın bahçesinin uzerinden geçerek geldikleri gibi çekip gittiler. Poçeşihin ile Optimov bundan sonra isteseler de bir daha göremezlerdi onları. Gelgelelim, kalabalığın burada niçin toplandığını merak ettikleri için bir türlü oradan ayrılıp gitmiyorlardı. Derken, uzaktan Akim Danilıç gözüktü. Ağzında bir şeyler çiğniyordu. Kalabalığa yaklaşınca dudaklarını silerek avazı çıktığınca bağırmaya başladı, toplananların ortasına daldı.

—İtfaiyeciler, hazır ol! Kalabalık çabuk dağılsın buradan! Bay Optimov, bir an önce terkedin burayı! Gitmezseniz sonucuna kendiniz katlanırsınız! Namuslu insanları eleştireceğinize biraz kendi davranışlarınıza dikkat etseniz iyi olur! Gazetecilerden insanlara ne iyilik gelmiş?

Optimov içerledi.

—Basına dil uzatmamanızı dilerim! Ben bir gazete muhabiriyim, gazetecilere çatmanıza izin veremem! Gerçi bir yurttaş olarak babam yaşındaki sizin gibi bir büyüğümü saymak boynumun borcudur ama...

—İtfaiyeciler, su sıkmaya başlayın!

—Müdür bey, su yok!

—Uzun laf istemem! Su getirin, çabuk!

—Efendim, su getirmek için araç yok! İtfaiye amiri teyzesini uğurlamak için atların ikisini de aldılar.

—Hadi, dağılın! Geri çekil, şeytanın dölü! Hey, sana söylüyorum! Bu melunu da deftere kaydet, bakalım!

—Beyefendi, kalemi bulamıyorum!

Kalabalık çoğaldıkça çoğalıyordu. Greşkin'in meyhanesinde, Moskova'dan yeni getirtilmiş orgun denenmesine başlanmamış olsaydı ne kadar insanın daha toplanacağını kimse bilemezdi. Meyhaneden «Streloçka» şarkısının ezgisi yükselince halk bir «ah» çekerek oraya doğru sökün etti.

Böylece hiç kimse pazar meydanında kalabalığın niçin toplandığını öğrenemedi. Iki ahbap çavuş, Optimov ile Poçeşihin ise olayın gerçek suçluları sığırcıkları çoktan unutmuş bulunuyorlardı. Bir saat sonra kentte yaşam eskisi gibi sessiz ve kıpırtısızdı, göz önünde dolaşan bir kişi vardı, o da yangın gözetleme kulesinde yalınayak tur atan itfaiye eriydi.

O akşam Fertikulin'in dükkânında oturan Akim Danilıç tezgâhta bir yandan limonlu gazoz içerken bir yandan da şunları yazıyordu:

«Resmi vakayinamenin dışında, beyefendi hazretleri, kendimden de bir şeyler eklemek cüretinde bulunacağım. Siz bizim babamız, büyüğümüzsünüz. Kentimiz yakınındaki cennet benzeri yazlığınızda dinlenen saygıdeğer eşinizin duaları sayesinde bugünkü olaylar dayanılacak derece sınırını aşmamıştır. Gün boyu çektiklerimi burada anlatmaya gücüm yetmez. Kruşenski ile itfaiye amiri Portupeyev'in başarılarını dile getirmek için uygun sözcük bulmakta güçlük çekiyorum. Yurdumuzun bu iki hayırlı evladının yaptıklarıyla göğsüm kabarıyor. Ben naçiz kölenize gelince, hemcinslerine iyilikten başka bir şey düşünmeyen bir insanın yapabileceği her şeyi yaptım. Kendi aile yuvamda çoluk çocuğum arasında otururken, kan dökülmesine meydan vermeyen herkese hayır dua ediyorum. Sanıklar şimdilik yeterli kanıt bulunamadığı için hapse atılmayıp gözaltına alınmışlardır. Şöyle bir hafta kadar geçsin, sonra hepsini serbest bırakmak niyetindeyim. Ne yaparsınız, cahillikleri yüzünden böyle yasalara aykırı hareketlerde bulunuyorlar!»

YÜKSELME SINAVI

Saçına-sakalına kır düşmüş, önünde iri göbeği, başında saygı uyandıran bir dazlağı olan, X postanesi memurlarından Bay Yefim Zaharıç Fendrikov, kan-ter içinde, ellerini sinirli sinirli ovuşturarak;

—Coğrafya öğretmeni Galkin[1] bana düpedüz kin besliyor, dedi. Evet, sınavda bana geçer notu vermeyecek! Bunu adım gibi biliyorum! Aslında bana kızması bir hiç yüzünden... Nedeni de şu: Geçenlerde taahhütlü bir mektup göndermek üzere postaneye gelmişti. Elinde zarfla kalabalığı yararak yanıma yaklaştı, herkesten önce onun mektubunu almamı istedi. Olur mu öyle şey, canım? Okumuş, kültürlü bir adam; düzene uyup beklemesi gerekmez mi? Kendini sert bir biçimde uyardım: «Sayın bayım, sıranızı bekleyin!» dedim. Utancından kıpkırmızı kesildi, o günden beri aramız bozuk. Oğlum Yegoruşka'ya 1'den başka not vermiyor, benim hakkımda da kentte olur-olmaz laflar yayıyor. Bir gün Kuhtin'in meyhanesinin önünden geçiyordum, o da içerde bilardo oynuyormuş. Beni görünce pencereden aşağı sarktı, elinde bilardo sopasıyla, sarhoş sarhoş;

—Baylar, bakın damgalı pul gidiyor! diye bağırmaz mı?

Lise girişinde Fendrikov'la birlikte dikilirken onun verdiği sigarayı geri çevirmeyip yakan lise Rusça öğretmeni Pivomiodov[2] posta memurunu yatıştırmaya çalışıyordu:

—O kadar da değil! Bizde sudan nedenlerle kimsenin hakkını yemezler. Heyecanlanmayın, sınavı verip geçer not alırsınız.

---

1 Kargagil.
2 Bira-balcı.

Ama Fendrikov'un yatışması uzun sürmedi. O sırada yelken bezinden pantolon üstüne frak giymiş, köse sakallı coğrafya öğretmeni Galkin girdi okuldan içeri. Fendrikov'u görünce dik dik baktı ve geçip gitti. Bunun ardından müfettişin okula gelmekte olduğu haberi yayıldı. Fendrikov'un her yeri buz kesti: ilk kez sınava giren ya da yargılananların yakından tanıdığı bir ürküntüyle müfettişin gelmesini beklemeye koyuldu. Derken, okulun personel müdür yardımcısı Hamov[1] koşa koşa dışarı çıktı. Onun ardından, başında uzun papaz hotozu, göğsünde haçıyla din dersi hocası Zmiyejalov[2] müfettişi karşılamak üzere dışarı çıktı. Onun arkasından da okulun tüm öğretmenleri... Devlet okulları müfettişi Ahahov[3] gür bir sesle herkesi selamladı, havadaki toz-topraktan dolayı hoşnutsuzluğunu dile getirdikten sonra öğretmenlerin önünde okula girdi. Onun gelişinin üzerinden beş dakika geçmeden sınav başladı.

En başta papazın iki oğlu köy öğretmenliği için sınava girdi. Bunlardan biri sınavı kazandı, öteki kazanamadı. Kazanamayan, cebinden çıkardığı kırmızı bir mendile sümkürdükten sonra orada biraz oyalandı, sonra süklüm püklüm çekip gitti. Ardından gönüllü askerlik için başvuran iki ortaokul mezunu sınava alındılar. Onların çıkışıyla Fendrikov'a sıra geldi.

Müfettiş, Fendrikov'a sordu:

—Görev yeriniz neresidir?

Fendrikov ellerinin titremesi belli olmasın diye arkasında saklayıp «hazırol»a geçerek;

—Beyefendi, bendeniz kentimizin postanesinde çalışıyorum, dedi. Yirmi yıl hizmetim vardır, efendim. Şimdi de 10. barem derecesine yükselmek amacıyla yeterlik belgesi almaya

1 Küstahoğlu.
2 Yılandiş. (Ç.N.)
3 Ahçı. (Ç.N.)

çalışıyorum. Haddime düşmeden yeterlik sınavına geldim.

—Peki... Şimdi size bir yazı yazdıracağız.

Pivomiodov ayağa kalktı, kulakları yırtan gür sesiyle yazı dikte ettirmeye başladı. Yazıda, özellikle, söylendiği gibi yazılmayan sözcükler seçilmişti. Ancak bütün sinsi şaşırtmacalara karşın Fendrikov diktede başarılı oldu. Geleceğin 10. barem derecisinden devlet memuru, tüm dikkatini harflerin güzel gözükmesi için harcamasına karşın gene de fazla dilbilgisi yanlışı yapmadı. Yaptığı yazım yanlışlarından biri müfettişin gülümsemesine neden olduysa da genelde büyük yanlış sayılmazdı böyle şeyler.

—Dikte sınavını başarıyla verdiniz, dedi müfettiş.

Bu sözlerden yüreklenen Fendrikov yan gözle düşmanı Galkin'i süzdükten sonra;

—Müfettiş hazretleri, dedi. İzin verirseniz belirteyim ki, geometriye Davıdov'un kitabından, bize yaz ayları dinlenceye gelen, Troits-Sergiyev ruhban okulu örencisi yeğenim Arsonofi ile birlikte hazırlandım. Düzlem, geometri ve tasarı geometriye ayrı ayrı çalıştık.

—Sınav programında tasarı geometri bulunmuyor.

—Nasıl olmaz? Tam bir ay boşuna mı çalıştım şimdi. Tüh!

—Şimdi geometriyi bırakalım da öbür bilimlere geçelim. Postane memuru olarak sizi en yakından ilgilendiren bilim coğrafyadır. Coğrafyayı seversiniz, sanıyorum.

Sınav ayırtmanları bu sözler üzerine saygıyla gülümsediler. Coğrafyanın postanede çalışanları yakından ilgilendiren bir bilim olduğunu kabul etmeyen Fendrikov (çünkü böyle bir şeyi ne kitaplar yazıyordu, ne de PTT yönergelerinde vardı) gene de saygıyla, «Severim, efendim.» diyerek karşılık verdi, ama sinirli sinirli öksürmekten kendini alamadı, sorulacak soruyu korku içinde beklemeye başladı.

Can düşmanı Galkin iskemlesinin arkasına yaslandı, biraz ağırdan alarak ilk soruyu patlattı:

—Söyleyin, bakayım, Türk Devleti'nin[1] yönetim biçimi nedir?

—Şey... Bunu bilmeyecek ne var! Bir Türk devletidir orası.

—Hmm!.. Türk devletiymiş... Bu yanıt doğru değil... Meşrutiyettir yönetim biçimi. Şimdi bana Ganj nehrinin kollarını sayın.

—Bu dersi Smirnov'un kitabından çalıştıysam da pek anlayamadım. Bildiğim kadarıyla Ganj, Hindistan'dadır... Şey... okyanusa dökülür.

—Ben onu sormuyorum. Ganj'ın kollarını söyleyin siz bana. Demek, bilmiyorsunuz? Öyleyse Aras nehrinin geçtiği ülkeleri söyleyin. Bunu da mı bilmiyorsunuz? Tuhaf, doğrusu... Jitomir kenti hangi ilimizde bulunuyor?

—Dağıtım bölgesi 18. nokta kodu 121.

Bunları söylerken Fendrikov'un alnında ter domurcukları belirdi, gözlerini kırpıştırarak öyle bir yutkundu ki, adamcağız dilini yuttu sanırdınız.

—Beyefendi, size şurada çocuklarımın üzerine yemin ederim ki, yirmi yıllık hizmetim vardır. İsterseniz din hocamız saygıdeğer pedere sorun... Ama şimdi içine düştüğüm şu durum... Nasıl söylesem bilmem ki... Ömür boyu duacınız olurum...

—Bırakalım coğrafyayı. Aritmetikten nelere çalıştınız?

—Aritmetiğe de yeterince hazırlanamadım. Aziz peder bilirler ya... Yapmayın, ömür boyu duacınız olayım... Pokrov yortusundan beri sınava hazırlanmaktayım... ama gördüğünüz gibi... Kafa işi için yaşlanmış olmalıyım. Gene de yardımınızı esirgemeyin, ölünceye dek dua ederim size...

Fendrikov'un kirpiklerinden gözyaşları süzüldü.

—Onurla, dürüstçe hizmet ettim devlete... Her yıl orucumu tutarım... Aziz peder tanığımdır işte... Beyefendi hazretleri, lütfunuzu esirgemeyin benden...

---

1 Osmanlı Devleti. (Ç.N.)

—Yani sınava hazırlıklı değil misiniz?

—Hazırlıklı olmaz mıyım? Ama heyecandan hepsi aklımdan çıktı. Yakında altmışımı dolduracağım, beyefendiciğim, bu yaşta bilimle uğraşmak bizim harcımız mı? Bir iyilikte bulunun işte...

Papaz Zmiyejalov;

—Şapkasının kokardını bile ısmarlamış! diyerek güldü.

Müfettiş;

—Peki, çıkın! dedi.

Yarım saat sonra ayırtmanlar ile Fendrikov bir şeyler içmek üzere Kuhtin'in meyhanesinde birlikteydiler. Fendrikov'un cakasından yanına varılmıyordu. Yüzü sevinçten pırıl pırıldı, gözleri mutluluktan ışıldıyordu. İkide bir ensesini kaşımasından zihnini bir düşüncenin kurcaladığı belliydi.

Sonunda dayanamayıp;

—Çok yazık, değil mi? dedi. Aslında benim yaptığım, aptallığın daniskası!

—Neymiş o? diye sordu Pivomiodov.

—Madem sınav soruları arasında yoktu da ne diye tasarı geometriye çalıştım durdum? Koca bir ay boşa gitti! Yazık, değil mi?

CERRAHLIK

Çiftçiler Birliği hastanesi. Evlenmek üzere izine ayrılan doktorun yerine hastaları sağlık memuru Kuryatkin[1] kabul ediyor. Kuryatkin yıpranmış bir ceket ile eski püskü bir pantolon giymiş, kırk yaşlarında, şişmanca bir adamdır. Duruşunda görevine düşkün, yardımsever bir insanın görünüşü var. Sol elinin orta ve işaret parmakları arasında tuttuğu sigara çevreye pis kokular saçıyor.

Belinden geniş meşin kemerle sıktığı kahverengi bir cüppe giymiş, uzun boylu, çam yarması gibi iri bir adam olan zangoç Vonmiglasov muayene odasına girer. Zangocun yarı kapalı duran gözüne perde inmiştir; burnunda, uzaktan iri bir sineğe benzeyen koyu bir ben vardır. Muayene odasına girince ıstavroz çıkarmak için gözleriyle aziz tasviri arar, ama bulamayınca tezgâhtaki kezzap şişesine dönerek ıstavroz çıkarır. Sonra kırmızı bir bohçaya sardığı ekmeği oradan alır, okuyup üfledikten sonra sağlık memurunun önünde saygıyla eğilir, götürüp masanın üstüne koyar.

Sağlık memuru esneyerek;

—O-o... Saygı bizden, der. Şikâyetiniz nedir?

—Kutsal pazar gününüz hayırlı olsun, Sergey Kuzmiç. Merhametinize sığınıyorum. Zebur'da çok doğru olarak belirtildiği gibi, «Kutsal şarabı acı göz yaşlarımızı katarak içelim.» Geçenlerde bizim hatunla oturmuş, çay içiyorduk. Oh, Tanrım, boğazımdan bir damlası geçse bari! Yatıp oracıkta ölsem daha iyi. Aman o ne ağrı, o ne sancı! Yalnız dizim olsa

1 Tavukgil (Ç.N.)

gene iyi. bütün şu tarafım sızım sızım sızlıyor. O sızıya kimse dayanamaz! Oradan da kulağıma vurmaz mı? Çivi mi desem, beni bağışlayın, kazık mı desem, sanki böyle bir şey çakılmış gibi kulağım zonklayıp duruyor. İşlediğim günahların cezasıydı belki bu. Ah, Sergey Kuzmiç, günahlarımız, hep günahlarımız yüzünden, çektiklerimiz! Ulu Tanrı'nın buyruklarını dinlemiyoruz, tembellik ediyruz. Papaz efendi ayin sırasında bir de bana çıkışıyor: «Yefim, kekeme mi oldun, nedir? Okuduğun ilahilerden bir şey anlaşılmıyor.» diye. İnsan doğru-dürüst ağzını açamazsa, bağışlayın beni, bütün gece gözünü kırpmazsa, nasıl düzgün ilahi okuyabilir?

—Hımm! Oturun, açın ağzınızı!

Vonmiglasov oturur, ağzını açar.

Kuryatkin'in kaşları çatılır; zangocun açılmış ağzına bakınca sigaranın ve yılların sarartığı dişler arasında kocaman kovuğu bulunan bir diş görür.

—Baş zangocun tavsiyesine uyarak hardal kökü ile votka koydum, ama bir yararı dokunmadı, diye anlatır zangoç. Kulakları çınlasın, Glikeriya Anisimovna da Aynoroz dağından getirdiği ipliği bileğime bağlayıp ağzımı sıcak sütle çalkalamamı öğütledi. İpliği bileğime bağladım, ama sıcak sütle gargara yapmadım. Tanrı'dan korktum, olur a, perhizim bozulur, diye.

—Boş inançlar bunlar. (Sessizlik) Hepsi boş inançlar. Dişinizi çekmek gerekiyor, Yefim Miheyiç.

—Siz bilirsiniz, Sergey Kuzmiç. Çekmek mi gerekir, yoksa damlayla filan ağrıyı dindirmek mi. Siz daha iyisini bilirsiniz... Bunun öğrenimini gördünüz. Sizler gibi velinimetimize Ulu Tanrım uzun ömürler versin, diye gece-günüz ölünceye dek dua etmek boynumuzun borcudur.

Sağlık memuru ezilip büzülür.

—Canım, bizim yaptığımız nedir ki! Önemli değil bunlar, hiç önemli değil...

Sonra dolabın yanına gider, içindeki aletleri karıştırır.

—Bütün iş biraz alışkanlık edinmekte, biraz da bilek gücünde. Elime şöyle bir tükürdüm mü, tamam... Geçenlerde toprak ağası Aleksandr İvanıç Yegipetski gelmişti, dişi ağrıyordu. Eğitim, öğrenim görmüş bir adam... Her şeyi sorup öğrenmek ister, işin girdisini çıktısını anlamaya çalışır. Öyle de kibardır ki, elinizi sıkmadan, hal hatır sormadan derdini anlatmaya geçmez. Tam yedi yıl Petersburg'da oturmuş; tanımadığı profesör, ünlü adam kalmamış. Dişiyle epeyce uğraştım... Yalvarıp yakarıyor, «Tanrı aşkına, Sergey Kuzmiç, beni bu dişten kurtarın, çıkarıp atın!» diyor. Niçin çekmeyeyim? Çekmek zor bir iş değil... Ama önce durumu iyice anlamak gerekir, anlamadan yapamazsın. Dişler çeşit çeşittir. Kimini kerpetenle çekersin, kimini çatal ayakla, kimini de keskiyle. Dişine göre...

Sağlık memuru çatal ayağı alıyor, bir süre şaşkın şaşkın bakıyor alete, sonra onu bırakıp kerpeteni alıyor. Elinde kerpetenle zangoca yaklaşıyor.

—Hadi, bakalım, ağzınızı adamakıllı açın! Şimdi biz onu... tuttuğumuz gibi çekeriz. Elimize şöyle bir tükürdük mü... Yalnız diş etini biraz kesmek gerekecek. Sonra düşey dimdik yukarı kaldırdık mı, işi bitiktir. (Diş etini kesmeye koyulur.)

—Siz bizim velinimetimizsiniz. Bizim gibi budalalar ne anlar böyle şeylerden? Ulu Tanrım sizlere her türlü bilgiyi bağışlamış...

—Ağzınız açıkken konuşmayın. Bu dişi çekmek zor değil. Bazan öyle dişler olur ki, yalnız kökü kalmıştır. Elime şöyle bir tüküreyim de siz bakın o zaman. (Kerpeteni zangocun ağzına sokar.) Durun, kıpırdamayın! Size «Kıpırdamayın!» dedim. Bu diş elimden kurtulamaz! (Kanırır.) Asıl iş ta dipten yakalamada. (Çeker.) Dişin ucu kırılmasın diye çalışıyorum.

—Aman Tanrım! Kutsal anamız! Uvvv!

—Ne oluyor, yahu? Ne yapıyorsunuz? Ellerimi tutmayın! (Dişi bir daha çeker.) Şimdi çıkarırım onu. Kolay iş değil ki...

—İsa babamız! Of. anacığım! (Bağırır.) Hadi, çeksen e şunu! Ne uğraşıp duruyorsun?

—Ne sandındı ya! Cerrahlık kolay mı? Birden olmaz ki!.. Şimdi görür o!

Vonmiglasov dizlerini kaldırıp dirseklerine dayar, parmaklarıyla garip hareketler yapar, gözleri faltaşı gibi açılır, kesik kesik solumaya başlar... Kırmızı yüzü ter içinde kalmış, gözlerine yaşlar dolmuştur... Kuryatkin burnundan solur, zangocun dişine habire asılır, acı verici bir yarım dakika bu uğraş içinde geçer. Derken, kerpeten çat deyip dişten kurtulur, zangoç ağrıya dayanamayıp yerinden hoplar, parmaklarını ağzına daldırır... Ne yazık ki çürük diş eski yerindedir.

Hem ağlamaklı, hem de alaycı bir sesle;

—Hah, çekmiş! der. Sana da öbür dünyada böyle çektirsinler, e mi? Madem beceremeyecektin, ne diye giriştin bu işe? Bütün dünyamı kararttın, be adam! Teşekkürler!..

Sağlık memuru kızar.

—Sen de niçin ellerinle tutuyorsun? Ben dişini çekmeye çalışıyorum, sen dirseğime dürtüyor, budalaca laflar ediyorsun! Salak!

—Sensin salak!

—Çarıklı köylü! Sen böyle şeylerden ne anlarsın? Dene de bir görelim! Bu iş kuleye çıkıp çan çalmaya benzemez! (Kızdırır.) «Madem beceremeyecektin, ne diye giriştin bu işe!» Başıma bilgiç kesildi. Toprak ağası Aleksandr İvanıç Yegipetski'nin dişini çektiğimde adamın gıkı bile çıkmadı. Bir kerecik bile dokunmadı elleriyle... Otur, hadi! «Otur!» diyorum sana!

—Amanın dünyayı gözüm görmüyor!.. Dur da biraz kendime geleyim! Ah! (Oturur.) Fazla uğraşma, çekiver gitsin!.. Birdenbire asıl!

—Tereciye tere satma!! Aman Tanrım, ne cahil adamlara çattık! Bunların yanında çıldırmak işten değil! Açsan a ağzını!

(Kerpeteni zangocun ağzına sokar.) Şaka mı sandın, cerrahlık bu! Kutsal kitabı okumaya benzemez! (Kanırır.) Kımıldama! Anlaşılan, köhne bir diş bu. Kökleri ta nerelere gitmiş... «Kımıldama!» diyorum sana! İşte böyle, işte böyle... Kıpırdanma! (Bir çatırtı işitilir.) Hay, aksi şeytan! Böyle olacağını biliyordum...

Vonmiglasov bir süre bayılmış gibi kıpırtısız durur. Adamcağız ne yapacağını bilememektedir. Çevresine alık alık bakınır, solgun yüzünde terler birikmiştir.

Sağlık memuru hastasına dönerek mırıldanır:

—Keşke çatal ayak kullansaydık! Ne terslik!

Biraz kendine gelen zangocun ilk işi parmaklarını ağzına sokmak olur. Ağrıyan dişinin yerinde iki sivrilik durmaktadır.

—Şeytanın dölü! Seni buraya bizlerin canını çıkarasın diye mi gönderdiler? Yezit!

Sağlık memuru kerpeteni dolaba koyarken:

—Sen istediğin kadar söv, der. Eline bundan ne geçecekse!.. Cahil herif! Papaz okulunda yediğin kızılcık sopaları az geldi herhalde. Toprak ağası Aleksandr İvanıç Yegipetski yedi yıl Petersburg'da yaşamış; görgülü, bilgili bir adam. Yalnız sırtındaki giysi yüz ruble eder. Ama o bile sövmedi bana. Sen kendini ne sanıyorsun? Korkma, acı patlıcanı kırağı çalmaz! Gebermezsin!

Zangoç okunmuş ekmeği masanın üstünden alır, eliyle yanağını tuta tuta evine yollanır.

BUKALEMUN

Polis komiseri Oçumelov[1] elinde bir çıkın, sırtında yeni kaputuyla pazar meydanından geçmekte, onun arkasından da tepeleme dolu bir kalbur taşıyan, kızıl saçlı bir polis memuru yürümektedir. Kalburun içinde, pazarda el konulan frenk üzümleri vardır. Çevre ölü sessizliği içinde, ortalıkta onlardan başka kimsecikler gözükmüyor. Dükkân ve meyhanelerin ardına değin açık kapıları, karnı acıkmış hayvanların ağızları gibi, ölümlü dünyaya hüzünlü hüzünlü bakmakta. Görünür-lerde dilenciler bile yok.

Oçumelov'un kulağına birdenbire bir ses çalınır;

—Isırmaya çalışırsın ha, geberesi hayvan! Çocuklar, bırakmayın onu! Şimdi yasalar kimsenin kimseyi ısırmasına izin vermiyor. Tutun şunu, sıkı tutun!

Ardından bir köpek çenlemesi duyulur. Oçumelov başını yana çevirince bir köpeğin odun tüccarı Piçugin'in deposundan çıkıp, üç ayağı üstünde sıçrayarak, arkasına baka baka meydana doğru koştuğunu görür. Yakası kolalı basma gömlek ve bütün düğmeleri çözük yelek giyen bir adam kaçan köpeği kovalamaktadır. Basma gömlekli adam bir ara kendini yere atıp yüz üstü kapaklanır, bu sırada köpeği arka ayaklarından yakalar. Gene köpek çenlemeleri, birisinin «Bırakmayın onu!» diye bağırması... Dükkânların kapıarından tezgâhtarların uykulu suratları gözükür, çok geçmeden odun deposunun çevresinde yerden bitmişçesine bir kalabalık toplanır.

Polis memuru;

—Galiba bir olay var, komiserim, der.

---

1 Şaşkıngil. (Ç.N.)

Oçumelov sola çark edip kalabalığın toplandığı yere yönelir. Odun deposunun yanında, yukarda betimlenen yelek düğmeleri çözük adam durmakta; sağ elini havaya kaldırarak kanlı parmağını orada birikenlere göstermektedir. Yarı sarhoş suratında, «Dur, ben sana göstereceğim, kahpe!» diyen bir anlam vardır, havaya kalkık parmağı ise bir çeşit utku (zafer) işareti gibidir.

Komiser bu adamın kuyumcu Hriukin'den başkası olmadığını anlar. Kalabalığın tam ortasında, tüm gövdesi zangır zangır titrerken ön ayaklarını yana açarak oturan bir tazı yavrusu, yani olayın asıl sorumlusu, kuyumcunun ileri atılarak arka ayaklarından yakaladığı, beyaz tüylü, sivri burunlu, sırtı sarı benekli köpek durmaktadır. Hayvancağızın ağlayan gözlerinde üzüntüyle karışık korku okunmaktadır.

Oçumelov kalabalığı yararak;

—Burada niçin toplandınız, bakalım? diye sorar. Neler oluyor? Sen parmağını neden kaldırıp duruyorsun? Kimdir o bağıran?

Hriukin avcunun içine öksürerek saygılı bir biçimde;

—Şuradan geçiyordum, kimseye bir zararım yoktu, komiser bey, diye anlatmaya başlar. Mitri Mitriç'le odun işini konuşacaktık. İşte şu alçak, durup dururken, ansızın parmağıma yapışmaz mı? Bağışlayın, çalışan bir adamım ben, kuyumculuk ince bir zanaattır... Bu durumda parmağımı belki bir hafta kımıldatamam, bana tazminat ödesinler... Hayvanların yüzünden zarar görmemize yasalar bile izin vermez. Önümüze çıkan her hayvan bizi ısıracaksa yaşamayalım daha iyi...

Oçumelov öksürerek kaşlarını oynatır, sert bir sesle;

—Hımm, peki! der. Söyleyin bakayım, kimindir bu köpek? Bir işi yarım bırakmam ben üstüne giderim! Köpekleri sokaklara başı boş salmanın ne demek olduğunu göstereceğim! Kuralları takmayan bu gibi bayların dikkatini çekmenin zamanı geldi. Ben o alçağa ceza keseyim de köpeğini, her türlü

hayvanını sokağa bırakmanın karşılığını görsün! Dünya kaç bucakmış, anlasın o dürzü!

Polis memuruna döner:

—Yeldırin! Bu köpeğin kimin olduğunu öğren, sonra da tutanak yaz! Köpek hemen telef edilsin! Kuduzdur belki de... Sizlere soruyorum, kimindir bu başı boş hayvan?

Kalabalığın arasından biri;

—Sanıyorum, General Jigalov'un[1] köpeğidir, der.

—General Jigalov'un mu? Hımm! Yeldırin, kaputumu sırtımdan çıkar, bakayım!.. Hava da ne kadar sıcakmış! Yağmur yağacağa benziyor...

Hriukin'e döner:

—Yalnız anlamadığım bir şey var. Bu köpek nasıl oldu da seni ısırdı? Gördüğün gibi ufacık bir hayvan, oysa sen, maşallah kadana gibi irisin. Parmağına erişebilir mi? Bana öyle geliyor ki, parmağın bir çiviye filan takılıp yaralandı, sonra suçu bu hayvanın üstüne attın. Ben senin gibileri tanırım. Bana kül yutturamazsın!

—Komiserim, alay olsun diye bu herif muhakkak sigarasını köpeğin suratına bastırmıştır, o da enayi değil ya, parmağını ısırıvermiştir. Bu adamı tanıyorum, işe yaramazın biridir, komiserim.

—Sen neler zırvalıyorsun, bakalım? Gözünle görmediğin şeyi uydurmak yakışır mı sana! Bay komiser akıllı adamdır, kimin yalancı, kimin Tanrı huzurunda haklı olduğunu çok iyi anlar...

Yalan söylüyorsam gözüm çıksın, isterseniz mahkemeye verin beni. Yargıç yasalara göre haklıyı, haksızı ayıracaktır. Şimdi herkes yasalar önünde eşit... Zaten benim kardeşim de jandarmadır, bunu böylece bilin!..

—Kapa çeneni!

Polis memuru durumu kavramışçasına;

1 Yakaroğlu. (Ç.N.)

—Bu köpek General Jigalov'un olamaz! der. Generalin evinde böyleleri yok, onunkiler hep av köpeğidir.

—İyi biliyor musun?

—Adım gibi biliyorum, komiserim.

—Evet, doğru, ben de biliyorum. Generalin köpekleri hem pahalı, hem de cins hayvanlardır. Bu ise bir şeye benzemiyor. Ne tüyü tüy, ne görünüşü görünüş! Pis bir yaratık, kısacası! Bir de böyle mıymıntıları köpek diye besliyorlar! Şaşarım akıllarına! Bu köpek Moskova'da ya da Petersburg'da yakalansaydı, ne yaparlardı, biliyor musunuz? Orada yasaya filan bakmazlar, hemen gebertirlerdi. Hriukin, bu işten zarar gördün, arkasını bırakma!.. Böyle insanlara dersini vermek gerekiyor. Zamanı çoktan geldi...

Polis memuru yüksek sesle düşünmeye başlar:

—Kim bilir, belki de generalin köpeğidir. Kimin olduğu suratında yazılı değil ki... Geçenlerde onun avlusunda böyle bir köpek görmüştüm.

Gene kalabalığın arasından bir ses:

—Generalin olduğu kesin!

Hımm! Yeldırin, şu kaputu giymeme yardım et, bakayım!.. Rüzgâr mı çıktı, nedir?.. Soğuk insanın iliklerine işliyor... Sam, köpeği götür, generale kendi elinle teslim et. Benim sokakta bulduğumu söylersin. Bir daha başı boş bırakmasınlar. Cins bir köpeğe benziyor, her önüne gelen suratında sigara söndürürse hayvancağız buna nasıl dayanır? Köpek dediğin nazik bir yaratıktır... Sen de artık parmağını havada tutup durma! Parmağım da parmağım, aklını onunla bozmuşsun! Aslında bütün suç sende!..

—Durun, generalin aşçısı geçiyor, ona soralım... Hey, Prohor, bir dakika buraya gelir misin! Şu köpeğe bir bak. Sizin mi?

—Bu da nereden çıktı? Bizim evde böyle köpeklerin ne işi var?

Oçumelov;

—Anlaşıldı. der. Uzun uzadıya araştırmaya gerek kalmadı. Bu hayvan sokak köpeğidir, besbelli. Deminden beri lafı uzatıp duruyorsunuz. Ben «Sokak köpeğidir!» demişsem öyledir. En kestirme yoldan ortadan kaldırılmalı.

Aşçı Prohor açıklamasını sürdürür:

—Evet, bizim köpeğimiz değil ama, birkaç gün önce beyefendinin kardeşi bize konuk gelmişlerdi, köpek onundur. Bizim beyefendi tazıdan pek hoşlanmazlar, oysa kardeşi pek düşkündür.

Oçumelov'un yüzüne çok sevindiğini gösteren bir gülümseme yayılır.

—Ne diyorsun, generalin kardeşi geldiler, ha? Vladimir İvanoviç, öyle mi? Bak sen şu işe! Benim haberim bile olmadı... «Konuk geldiler» mi demiştin?

—Evet, bizde kalıyorlar.

—Ya, demek öyle! Ağabeylerini görecekleri gelmiş, desene!.. benimse bundan haberim yok! Demek bu hayvan Vladimir İvanıç'ın köpeği? Hem de atik mi atik bir köpek! Bir sıçrayışta herifin parmağını «hap» diye ısırıver! Kah-kah-kah! Dur bakayım, sen ne diye titreyip duruyorsun orada? Hırrr hırrr! Şuna bakın, kızıyor da... Seni gidi yaramaz seni!..

Prohor köpeği yanına çağırır, birlikte odun deposundan uzaklaşırlar. Oradakiler Hriukov'la alay etmeye başlarlar. Oçumelov da gözdağı verir:

—Görürsün, bir gün senin yuvanı yapacağım!

Sonra kaputuna sarılır, polis memuru arkasında, pazar meydanından geçip gider.

IVIR ZIVIRLA UĞRAŞANLAR

(İki perdelik piyes)

BİRİNCİ PERDE

Belediye meclisi toplantıdadır.

Belediye başkanı — *(Zevkten dudaklarını şaplatırken parmağıyla kulağını temizler)* Bu duruma göre, baylar, konunun uzmanı itfaiye amiri Semyon Vavilıç'ı dinlememiz gerekiyor. Önce onu dinleyelim, sonra konuyu hep birlikte tartışırız.

İtfaiye amiri — Benim düşüncem şu ki... *(Damalı mendiline sümkürür)* itfaiye faslına ayrılan on bin ruble size belki çokmuş gibi gözükebilir, fakat...*(başının dazlağını siler)* gerçekleri göz önüne alırsanız hiç de öyle değildir. Hepinize soruyorum: Ayrılan bu para nedir ki! Bence fasa fiso... On bin rubleye de itfaiye örgütü çalıştırabilirsiniz. Ama nasıl bir itfaiye örgütü? Herkesi kendinize güldürmekle kalırsınız, o kadar... Şunu bilesiniz ki, insan yaşamında itfaiye kulesi önemli bir yer tutar, hangi aklı eren adama sorsanız size böyle söyleyecektir. Oysa bizim yangın kulesi, kesin bir dille belirtirsek, hiçbir işe yaramaz, çünkü çok alçaktır. Apartmanlar yüksek *(Elini yukarı kaldırır)*, yangın kulesini çepeçevre kuşatmışlar, bunların arasından yangını görmek şöyle dursun, gökyüzünü bile zor seçersiniz. Ben elimden geldiğince adamlarımı işe koşturuyorum, ancak yangını göremedikten sonra onlar ne yapsınlar? At, fıçı sorunlarına gelince... *(Yeleğinin düğmelerini çözer, derin derin içini çeker, konuşmasını bu tarzda sürdürür)*

Meclis üyeleri — *(Hepsi birden)* İtfaiye faslına iki bin ruble daha ayrılmasını!..

Belediye başkanı, toplantı salonundaki bir gazete muhabirinin oradan çıkarılması için oturuma bir dakika ara verir.

İtfaiye amiri — Peki... Bu duruma göre itfaiye kulesini iki metre daha yükseltmeyi uygun görüyorsunuz demektir. Anlaşılmıştır... Amacımız topluma hizmet, aynı zamanda kamunun çıkarını korumak olduğundan, sayın meclis üyeleri, ilginizi bir konuya daha çekmek isterim: Kuleyi yükseltme işi yükleniciye (müteahhide) verilecek olursa kentimize iki kat pahalıya mal olur. Çünkü yüklenici kamu yararından önce kendi çıkarını düşünecektir. Eğer yapım işini kendi olanaklarımızla, acele etmeden gerçekleştirirsek, tuğlanın bin tanesi on beş ruble tuttuğuna, bunları da kendi atlarımıza taşıtacağımıza göre *(Hesap yapıyormuş gibi gözlerini tavana diker)*, buna on iki arşın uzunluğunda, beş parmak kalınlığında elli adet kalas da eklersek... *(Hesaba dalar)*

Meclis üyeleri—*(Ezici çoğunlukla)*Yangın kulesini yükseltme işinin Semyon Vaviloviç'e bırakılmasını, aynı amaçla bir kereye mahsus olmak üzere bin beş yüz yirmi üç ruble kırk dört kapiğin adı geçen kişiye verilmesini!..

İtfaiye amirinin karısı—*(Dinleyiciler arasında oturmaktadır, yanındaki bayanın kulağına fısıldar)* Anlamıyorum, benim Senya[1] bunca sorumluluğu ne diye üzerine alıyor! Sağlık durumu yapı işleriyle uğraşmaya elverişli değil ki... Her gün işçilerle didiş dur artık! Dövsen bir türlü, dövmesen bir türlü!.. İşi kendisi üstlenip beş yüz ruble kazandırayım derken sağlık yönünden bizi bin ruble zarara sokacak. İyiliğinin kurbanı oluyor, salak!

İtfaiye amiri — Anlaşılmıştır... Şimdi de itfaiyede çalışanların durumuna gelelim... Örgütün başında bulunmam

1 Semyon, bu adın küçükler için söylenen biçimi, yakınlarınca da kullanılır. (Ç.N.)

dolayısıyla şurasını belirtmeden geçemeyeceğim. *(Kızarıp bozarır)* Aslında benim kendim için bir beklentim yoktur, çünkü artık genç değilim, üstelik sağlığım bozuk, bugün, yarın ölebilirim... Doktorlar bende damar sertliği olduğunu söylüyorlar; sağlığıma dikkat etmezsem bir gün damarlarım çatlayıverir, ben de tövbe etmeye fırsat bulamadan ölebilirmişim...

(Dinleyiciler arasında fısıldaşmalar) — Köpeğe köpekçe ölüm yaraşır!..

İtfaiye amiri— Ancak burada söz konusu kendim değilim. Tanrı'ya şükür, yaşadığım kadar yaşadım... Kendim için bir şey istemiyorum. Aklımın ermediği... hatta üzüldüğüm bir durum var... *(Elini umutsuzca sallar)* Aldığın aylık karşılığında hakkıyla, namusunla çalışıyorsun... gece-gündüz demeden, sağlığına acımadan... Ama neye yarıyor bütün bunlar? Niçin didinip çırpınıyorsun? Çıkarın için mi? Kendi hakkımda değil, genelde söylüyorum bunları... Başkası olsa bu aylıkla geçinemez, çalışmaz da... Ancak bir ayyaş razı olabilir böyle bir göreve. Aklı başında, becerikli bir adam bu aylığa itfaiyecilikle, atlarla uğraşmaktansa acından ölmeyi yeğler... *(Omuzlarını silker)* Bunun bana yararı ne? Yabancılar bizdeki düzeni, daha doğrusu düzensizliği görseler gazetelerinde çarşaf çarşaf yazı yazarak bizi tefe koyarlardı. Batı Avrupa'da, örneğin Paris'te her sokağın başında bir yangın kulesi yükselir; itfaiye amirleri yılda birkaç kez aylıkları kadar ikramiye alırlar. İnsan böyle bir ülkede nasıl seve seve hizmet etmez?

Meclis üyeleri —Uzun yıllar başarılı hizmetleri dolayısıyla Semyon Vaviloviç'e bir defalık olmak üzere iki yüz ruble ödenmesini!..

İtfaiye amirinin karısı—*(Yanında oturan kadına fısıldar)* İyi etti de parayı kopardı... Aferin! Geçen gün piskoposun evine konuk gitmiştik, kâğıt oyununda tam on ruble üttürdük... Öyle acıdım ki! *(Esner)* Çok üzüldüm! Artık eve gitsek de sıcak sıcak çayımızı içsek...

Sahnede yangı kulesi. Nöbetçi itfaiyeciler...

Kuledeki itfaiye eri — *(Aşağıya bağırır)* Hey, kereste fabrikası yanıyor! Tehlike çanını çalın!

Aşağıdaki itfaiye eri — Yangını daha yeni mi gördün? Halk oraya koşalı yarım saat oldu, sen dangalak şimdi farkına varıyorsun! *(Bilgece bir tavırla)* Budalayı ister yukarıya dik, ister aşağıya, ikisi de aynı kapıya çıkar! *(Çanı çalar)*

Üç dakika sonra kulenin karşısındaki evin penceresinden itfaiye amirinin uykulu yüzü görünür.

İtfaiye amiri — Yangın nerede, Denis?

Aşağıdaki itfaiye eri — *(Hazırola geçip askerce selam verir)* Kereste fabrikasında, efendim!

İtfaiye amiri—*(Başını sallar)* Tanrım korusun! Bu rüzgârda, bu kurak havada!.. *(Elini silkeler)* Tanrı göstermeye! Sık sık gelen afetlerden başımız belada! *(Yüzünü sıvazlar)* Bana bak, Denis... Adamlara söyle, yavrum, atları, arabaları hazırlayıp yola çıksınlar! Ben de şimdi... az sonra gelirim... Giyinmek biraz zaman alır da...

Aşağıdaki itfaiye eri — İyi ama, efendim, takımda adam kalmadı ki! Hepsi şurada, burada... Yalnız Andrey var.

İtfaiye amiri — *(Korku içinde)* Nereye gitmiş bu alçaklar?

Aşağıdaki itfaiye eri — Makar, zangocun çizmesinin tabanını onarmıştı, biraz önce onu teslim etmeye gitti. Mihail'i siz yulaf satmaya gönderdiniz. Yegor itfaiye arabasıyla hapisane müdürünün baldızını derenin karşı yakasına gezmeye götürdü. Nikita sızmış, yatıyor.

İtfaiye amiri — Ya Aleksey?

Aşağıdaki itfaiye eri — Aleksey dereye istakoz yakalamaya gitti. Yarın öğleye konuklarınızın geleceğini söyleyip kendiniz göndermiştiniz.

İtfaiye amiri—*(Dudak büker, elini sallar)* Gel de şimdi bu insanlarla çalış! Rezalet, cehalet, içki düşkünlüğü! Yabancılar iç yüzümüzü bilseler gazetelerde tefe koyarlardı bizi! Onlarda öyle mi ya? Paris'i alalım ele... Orada itfaiye takımı sokaklardan geçerken, insanların ezilip ezilmediğine bakmaz bile. İster yangın olsun, ister olmasın... Bir de bize bakın! Kereste fabrikası tutuşmuş yanıyor, çok tehlikeli bir durum var, ama ortada kimsecikler yok! Sanki topunu iblis cehenneme yollamış! Yok, canım, böyle olmaz! Avrupa nerede, biz nerede? *(Başını geriye çevirir)* Maşenka, cancağızım, üniformamı hazırla!..

İSTİRİDYE

O yağmurlu, alacakaranlık güz akşamını tüm ayrıntılarıyla anımsamam için kendimi fazla zorlamama gerek yok.

Babamla birlikte kalabalık Moskova sokaklarından birinde dikilirken garip bir hastalığın yavaş yavaş bütün bedenime yayıldığını hissediyordum. Ne tuhaf, ağrıyan hiçbir yerim yoktu; ancak bacaklarım bükülüyor, söylemek istediğim sözler boğazımda düğümleniyor, başım halsizlikten yana düşüyordu. Neredeyse oracıkta yığılıp kalacak gibiydim.

O anda hastaneye kaldırılsam, doktorlar karyolamın ayak ucundaki hasta tabelasına tıp kitaplarında geçmeyen *fames*[1] hastalığının adını yazarlardı yüzde yüz.

Babamın sırtında incecik, eski bir pardösü, başında, yanlarından beyaz beyaz pamuklar sarkan bir kasket vardı. Ayakları bol, ağır lastikler içinde kaybolmuş gibiydi. Ne vesveseli adamdır; lastikleri çıplak ayakla giydiğini kimse görmesin diye baldırlarına, dizlerine kadar gelen, eski çizmesinin konçlarını geçirmişti.

Babacığım, bu zavallı, biraz da saf adam (Onu, bir zamanlar şık olan yazlık pardösüsü eskiyip kirlendikçe daha çok seviyordum.) beş ay kadar önce yazıcılık türünden bir iş edinmek üzere başkent yollarına düşmüştü. Bu beş ay içerisinde aylak aylak dolaşarak iş aramış, bulamayınca da yukarda sözünü ettiğim akşam, sokağa çıkıp dilenmeye karar vermişti.

Tam karşımızda, giriş kapısının üstünde laciverde boyanmış «Meyhane» tabelası asılı üç katlı bir bina vardı... Başım

1 Açlık. (Fr.)

dermansızlıktan yana, biraz da arkaya düştüğü için, binaya bakınca ister istemez en üst kattaki aydınlık pencereleri görüyordum. Gelip geçen insanların karaltıları, bir orgun sağ köşesi, taş basması renkli bir resim ile tavandan sarkan lambalar camlardan gözüküyordu. Pencerelerden birine dikkatle bakınca duvardaki beyaz bir leke dikkatimi çekti. Leke kımıldanmadan duruyor, düz kenarları onu duvarın koyu zemininden belirgin biçimde ayırıyordu. Bakışlarımı üzerinde yoğunlaştırınca bunun bir afiş olduğunu anladım. Afişte yazılar da vardı, ama neler yazıldığını anlamak zordu.

Gözlerimi afişten yarım saat kadar ayıramadım. Beni büyülemişçesine, beyaz parlak renkleri dikkatimi hep oraya çekiyordu. Yazıyı okumaya çalıştıysam da bir türlü başaramadım.

Garip hastalığın en sonunda bütün bedenimi kapladığını hissettim.

İşte o anda, gelip geçen arabaların takırtıları bana gök gürültüsü gibi gelmeye, sokağın pis havasında binbir koku saçmaya, meyhanenin lambalarından, sokak fenerlerinden gözlerimde köreltici şimşekler çakmaya başladı. Beş duyum öylesine keskinleşmiş olmalı ki, her şeyi normalin üstünde algılıyor, daha önce göremediğim şeyleri açıkça seçiyorum.

İşte afişteki yazıyı da kolayca okuyorum şimdi: «İstiridye»

Ne tuhaf söz! Tam sekiz yıl, üç aydır yaşıyorum şu yeryüzünde, o güne değin böyle bir söz duymadım. Anlamını da bilmiyorum. Yoksa meyhane sahibinin adı mıydı? Ama meyhane sahibinin adı olsa duvara değil, sokak kapısının üstündeki tabelaya yazılmaz mıydı?

Yüzümü babama doğru döndürmeye çalışarak, kısık bir sesle;

—Baba, istiridye ne demek? diye soruyorum.

Babam beni işitmiyor; kendini insan selinin akışına vermiş, önünden geçenleri tüm dikkatiyle izliyor. O sırada bir şeyler

söylemek istediğini gözlerinden okuyorum, ama o uğursuz sözler titreyen dudaklarında donup kalmışçasına bir türlü düşmek bilmiyor. Bir ara onun, bir yayanın ardından bir adım atıp adamın koluna dokunduğunu görüyorum, beriki başını çevirip bakınca babam utanarak «Bağışlayın» dedikten sonra geri çekiliyor.

—Baba, istiridye ne demek? diye soruyorum bir daha.

—İşte öyle bir canlı... Denizde yaşar, karşılığını veriyor.

Adını ilk kez duyduğum yaratığı gözlerimde canlandırmaya çalışıyorum. Herhalde balık ile istakoz arasında bir şeydi. Denizde yaşadığına göre ondan biberli, defne yapraklı, yemeye doyulmaz, mis gibi bir çorba, kıkırdaklarından ekşili lahana oturtması, istakoz sosu ve hardal eklenerek soğuk tirit yapılıyor olmalıydı. Bu yaratığı balık pazarından alıp getirdiklerini, çabucak temizleyip güvece koyduklarını tüm canlılığıyla gözlerimin önüne getiriyorum. Her şey çarçabuk yapılıp bitiriliyor, çünkü herkes çok acıkmış, bir an önce karınlarını doyurmak istiyorlar. Taze taze kızartılmış balık ve istakoz çorbası kokusu gelmeye başlıyor burnuma.

Bu kokunun genzimi, burun deliklerimi gıcıkladığını, yavaş yavaş bütün bedenimi sardığını hissediyorum. Babamdan, mayhaneden, duvarda asılı beyaz afişten, hatta ceketimin yenlerinden aynı kokular yayılıyor; kokunun etkisiyle ağzımla çiğneme hareketleri yapıyorum. Ağzımda deniz yaratığından yapılmış yemekten bir lokma varmışçasına çiğneyip çiğneyip yutkunuyorum...

Duyduğum hazdan bacaklarım bükülüyor; bayılıp yere düşmemek için babamın koluna tutunuyorum, başımı ıslak pardösüsünün göğsüne dayıyorum. Babam büzülüp tortop olmuş, titremelerinden ne kadar üşüdüğü belli.

—Baba, istiridye orucu[1] bozar mı? diye soruyorum.

---

1 Hayvansal yağla, kırmızı etle pişirilen yemekler Hıristiyanların perhizini (orucunu) bozar. (Ç.N.)

—Öyle şey olur mu? İstiridye pişirilmeden, hatta canlı canlı yenilir. Kaplumbağalar gibi kabuğu vardır, ama çifttir onun kabuğu.

Hoş kokunun bedenimi sarması bir anda son buluyor, canlandırdığım lezzetli yemek hayalleri uçup gidiyor.

—Iğğğ! İğrenç bir şey! Nasıl yiyorlar bunu? diyorum.

Ya, demek, istiridye denen şey buymuş! Kurbağaya benzettiğim yaratığı gözlerimin önüne getirmeye çalışıyorum. Çift kabuğu içine kıvrılmış kurbağa oradan bana patlak gözleriyle bakıyor, iğrenç çenelerini oynatıyor. Kabukları içine kıvrılmış, kıskaçlı, parlak gözlü, kaygan derili bu yaratıklardan bir dolusunu pazardan alıp eve getirmeleri canlanıyor gözlerimin önünde. Evdeki çocuklar kaçıp saklanıyorlar, aşçı kadın yüzünü tiksintiyle buruşturarak pis yaratıkları kıskaçlarından tutup bir tabağa dolduruyor, yemek odasına götürüyor. Evin büyükleri bunları yiyorlar... Canlı canlı yiyorlar; gözleriyle, dişleriyle, bacaklarıyla birlikte çıtır çıtır yiyorlar! Bu sırada canlı yaratıklar viyaklama sesleri çıkarıyor, yiyenlerin dudaklarını kıskaçlarıyla kıstırmaya çalışıyorlar...

Yüzümü buruşturuyorum ama... ama niçin durmadan bir şeyler çiğniyorum? Bunlar iğrenç, tiksindirici şeyler ama, bir tanesi ağzımda, ben de yiyorum; tadını, kokusunu almaktan korkarak, tıkınırcasına yiyorum... Ağzımdakini çiğneyip yutmuşum bile, ardından ikincisinin, üçüncüsünün parlak gözleri duruyor karşımda... Onları da yiyip bitiriyorum... Ardından önümdeki peçeteyi, tabağı, babamın lastik ayakkabılarını, duvardaki beyaz afişi yalayıp yutuyorum. Gözüme ne ilişirse hepsini, hepsini gövdeye indiriyorum, çünkü yalnız karnımı doyurmakla hastalığımın geçeceğini hissediyorum. İstiridyeler korkunç gözleriyle bana bakıyorlar, iğrenç görünüşleriyle önümde durdukça tiksintiden titriyorum, ama hep yemek istiyorum, durmadan yemek!

Ansızın bir çığlık atıyorum:

—İstiridye istiyorum! Bana istiridye verin!

Ellerimi de ileriye uzatıyorum. Bu sırada babam kısık, boğuk sesiyle;

—Bir sadaka, baylar! Dilenmek ayıp ama ne yapabilirim? Artık dayanamıyorum! diyor.

Babamın eteğini çekiyorum durmadan;

—İstiridye istiyorum! İstiridye al bana!

Biraz ötede birinin güldüğünü işitiyorum.

—Hey, gerçekten istiridye mi yiyorsun sen? Hem de bu yaşta?

Bir de bakıyorum, önümüzde silindir şapkalı iki kişi duruyor. Gülerek yüzüme bakıyorlar.

—Ufaklık, sen istiridye mi yiyorsun? Doğru mu? Çok ilginç! Peki, nasıl yiyorsun?

Güçlü bir elin beni yakaladığı gibi parlak ışıklı meyhaneden içeri sürüklediğini anımsıyorum. Bir dakika sonra çevremizde bir kalabalık oluşuyor. Kahkaha atarak, merakla bakıyorlar bana. Ben bir masada oturuyorum; küf, rutubet kokan, tuzlu, kaygan bir şey yiyorum. Tıkınırcasına, çiğnemeden yuttuğum nesnenin ne biçim bir şey olduğuna bakmadan, ne yediğimi sormadan, alıp alıp ağzıma atıyorum. Gözümü açacak olsam tabağımda parlak gözlü, kıskaçlı, keskin dişli yaratıklar göreceğimi biliyorum.

Birden ağzıma sert bir şey geliyor, çatır çatır sesler çıkarıyorum.

—Kah-kah-kah! diye gülüyor bütün kalabalık. Şuna bakın, kabuğunu da yiyor! Hay seni küçük budala! İstiridyenin kabuğu yenir mi?

Daha sonra çok susadığımı anımsıyorum. Nasıl oldu, bilmem, yatağıma yatırmışlar beni. Ateşten kavrulan ağzımda hissettiğim garip tattan, midemin yanmasından dolayı bir türlü uyuyamıyorum. Elleriyle garip hareketler yapan babam odanın içinde bir aşağı, bir yukarı dolaşıp duruyor. Bir yandan da;

—Soğuk aldım galiba, diyor. Başımda bir ağırlık var. Belki

de bugun... şey... yemek yemedim de ondan. Ben ne garip adamım! Hatta salağın biriyim... Sana istiridye ısmarlayan bayların bunun için meyhaneciye on ruble ödediğini gördüğüm halde... şey... birkaç ruble borç istemedim. İsteseydim verirlerdi herhalde.

Sabaha doğru dalıyorum. Düşümde kabukları içinde kıvrılmış duran, gözlerini oynata oynata bana bakan kıskaçlı bir kurbağa görüyorum. Öğleyin susuzluğa dayanamayıp uyandığımda gözlerimle babamı arıyorum. O hep öyle, odada gidip gelerek elleriyle garip hareketler yapıyor...

KORKUNÇ BİR GECE

İvan Petroviç Panihidin[1] sarardı, lambanın fitilini kıstı, heyecanlı bir sesle anlatmaya başladı:

—1883 yılı Noel gecesi, şimdi rahmetli olan bir arkadaşımın evinde geç vakte kadar ruh çağırma oturumuna katıldıktan sonra eve dönüyordum. Koyu mu koyu, göz gözü görmez bir karanlık vardı. Sokak fenerleri yanmadığı için önümü seçemiyor, neredeyse el yordamıyla yolumu buluyordum. Moskova'nın gömütlüklerinin (mezarlıklarının) bulunduğu mahallede, yani Arbat semtinin dip köşesinde Trupov[2] adlı memur arkadaşımın yanında kalıyordum.. Kafamın içi ağır, karmakarışık düşüncelerle doluydu.

«Sana öbür dünyaya yol gözüküyor... Tövbe etmeden gitme!»

Ruhunu çağırmayı başardığımız Spinoza'nın bana ulaştırdığı ileti buydu.

Büyük filozoftan, hakkımda bildiklerini bir daha yinelemesini istediğimde parmaklarımızı bastırdığımız çay tabağı aynı yazıyı yazdıktan sonra şunu da ekledi:

«Bu gece öleceksin!»

Aslında ruhlara, ispritizmaya filan inanmam, gelgelelim ölüm düşüncesi, daha doğrusu öleceğimle ilgili açıklamalar canımı sıkmaya yetmişti... Siz ne dersiniz, baylar, her ne kadar ölüm kaçınılmaz, doğal bir olguysa da birisi yakında öleceğinizi söylese hanginizin tüyleri ürpermez? O zaman da öyle, buz gibi

1 Cenaze törengil.
2 Cesetoğlu. (Ç.N.)

soğuk havada, göz gözü görmez karanlıkta yolumu bulmaya çalıştığım, tepemde hırçın rüzgârın hüzünlü hüzünlü uluduğu, yağmur damlalarının kudurmuşçasına savrulduğu, çevremde tek canlı varlık görmediğim, tek insan sesi işitmediğim böyle bir gecede yüreğimi anlatılmaz bir korku sarmıştı. Saçma inançlara pabuç bırakmayan bir insan olduğum halde korkudan ne arkama, ne de iki yana bakabiliyor, habire yürüyordum... Başımı arkaya çevirsem «ölüm» denen şeyi hortlak kılığında karşımda görüvereceğim sanıyordum.

Panihidin derin bir soluk aldı, bir bardak su içtikten sonra anlatmasını sürdürdü:

—Yüreğimi dolduran, kaynağı belirsiz, ama hepinizin çok iyi anlayacağı korku, Trupov'un oturduğu apartmanın dördüncü katına çıktıktan, benim kaldığım odanın kapısını açıp içeri girdikten sonra da yakamı bırakmadı. Bekâr odam zından gibi karanlıktı. Rüzgâr sobanın içinde de uğulduyor, sanki sıcak odaya onu da almamı istercesine hava deliğinin kapağını zangır zangır titretiyordu.

Gülümseyerek, «Eğer Spinoza'ya inanmak gerekirse bu gece, rüzgârın inlemesini dinleye dinleye öleceğim. Gene de çok korkunç!» dedim kendi kendime.

Bir kibrit bulup çaktım. Rüzgâr kudurmuşçasına saldırarak evin çatısına yüklendi, aynı anda da hüzünlü iniltisi öfkeli kükremelere dönüştü. Aşağıdaki katlardan birinde sürgüsü kopan bir panjur kanadı duvara hızla çarptı, hava deliğinin kapağı imdat istercesine acı acı gıcırdadı...

«Böyle bir gecede vay evsizlerin haline!» diye düşündüm.

Ama bu tür düşüncelere dalmanın sırası değilmiş... Kükürtlü kibrit mavi aleviyle parladığında odaya şöyle bir göz attım, aynı anda da beklenmedik, korkunç bir görüntüyle karşılaştım. Keşke rüzgârın saldırısı kibrit alevine de ulaşsaydı! O zaman belki gözlerim bu görüntüyle karşılaşmaz, tüylerim diken diken olmazdı. Korku içinde çığlık attım, kapıya doğru

birkaç adım geriledim, büyük bir şaşkınlık ve ürpertiyle gözlerimi kapadım.

Odanın ortasında bir tabut duruyordu.

Mavi alevin parlaması uzun sürmemişti, ama tabutu açık-seçik görmüştüm. Tabutun pırıl pırıl parlayan, sırma işlemeli pembe bir örtüsü, bunun üstünde de ışıl ışıl yaldızlı bir haç vardı. Yeryüzünde öyle şöyler olur ki, baylar, onu bir saniye gördüğünüz halde belleğinize çakılır. Tabutta da öyle oldu. Onu bir anlığına görmüştüm, ama şimdi bile tüm ayrıntılarıyla anımsıyorum. Orta boylu bir insan için yapıldığı belliydi, pembe örtüsüne bakılırsa bir genç kız içindi. Sırma işlemeli örtüsü, tunç tutamakları, alttaki destekleri ölenin zengin bir aileden geldiğini gösteriyordu.

Arkama bakmadan dışarı fırlamışım. Ne bir şey düşünebiliyor, ne de aklıma başka bir şey geliyordu... Anlatılmaz bir korku içinde, yıldırım hızıyla merdivenlerden aşağı koşmaya başladım... Basamaklar, merdiven sahanlığı, her yer karanlıktı. Kürkümün etekleri ayaklarıma dolana dolana koşarken nasıl oldu da basamaklardan yuvarlanıp kafamı yarmadım, hâlâ şaşıyorum. Kendimi sokakta bulunca ıslak bir fener direğine yaslandım, biraz yatışmaya çalıştım. Yüreğim küt küt atıyordu, soluğum tıkanacak gibiydi...

Panihidin'i dinleyenlerden bir bayan lambanın fitilini açarak ona daha çok sokuldu. Beriki anlatmasını sürdürdü:

—Odamda kuduz bir köpek, bir hırsız görsem ya da ansızın yangın çıksa bu derece korkmazdım. Tavan çökse, döşeme yarılsa, duvarlar çatlasa gene öyle... Çünkü bunların hepsi olabilecek şeylerdi. Ama tabut oraya nereden gelebilirdi? Odanın içinde böyle bir şeyin ne işi vardı? Bir kadın, hem de anlaşıldığına göre genç, soylu bir kız için yapıldığı belli, pahalı bir tabut nasıl olur da küçük bir memurun odasına bırakılabilirdi? Boş muydu, yoksa içinde ceset mi vardı? Beklenmedik,

ürkütücü ziyaretiyle beni şaşkına çeviren, zamansız ölmüş bu zengin bayan kimdi? İşkence verici bir giz!..

«Eğer bu bir mucize değilse yüzde yüz cinayettir» düşüncesi doğdu zihnimde. Gene de bu durumu açıklayamıyordum. Ben yokken odanın kapısı hep kilitli dururdu, anahtarın yerini ise yalnız yakın arkadaşlarım bilirlerdi. Tabutu onlar getirip koymuş olamazlardı. Bir olasılık vardı, o da tabutçunun onu yanlışlıkla oraya getirip bırakmasıydı. Belki bırakacakları katı ya da odayı şaşırmışlardı. Ancak bunun böyle olması da zordu, çünkü tabutçular yaptıkları işin parasını, getiren kişi ise bahşiş almadan gitmezdi.

«Çağırdığımız ruh öleceğimi haber vermişti. Sakın tabutu da o göndermiş olmasın?» diye geçirdim içimden.

Baylar, önceden de söylediğim gibi, ispritizmaya inanmam, şimdi de inanmıyorum. Ancak böyle bir raslantı bir filozofu bile doğaüstü düşüncelere, hatta inançlara itebilir.

Bir yandan da, «Bunlar tümüyle saçma! Okullu bir çocuk gibi boşu boşuna korktum. Gördüklerim, göz yanılmasından başka bir şey değildi. Eve dönerken kafamda öylesine karanlık düşünceler vardı ki, sinirlerim zayıfladığı için odamda bir tabut gördüm. Bunda şaşılacak bir şey yok. Düpedüz göz yanılması, başka bir şey değil!» diye söyleniyordum.

Sokakta eskisi gibi yağmur yüzümü kamçılıyor, rüzgâr şapkamı uçuruyor, kürkümün eteklerini tartaklıyordu. Soğuktan iyice üşümüş, üstelik sırılsıklam ıslanmıştım. Sokakta duramazdım, sıcak bir yere gitmeliydim. Ama nereye? Eve dönsem tabutu bir kere daha görmek zorunda kalacaktım, bu da sinirlerimin dayanamayacağı bir şeydi. Çevremde tek canlı yaratık görmediğim, tek insan sesi duymadığım böyle bir gecede belki de içinde bir ölünün yattığı tabutla baş başa kalınca aklımı oynatabilirdim. Buz gibi soğuk bir havada, bardaktan boşanırcasına yağan yağmurun altında dikilmek ise olacak şey değildi.

Düşündüm-taşındım, arkadaşım Upokoyev'in[1] yanına gidip geceyi orada geçirmeye karar verdim. Tüccar Çerepov'un[2] Mertvets[3] sokağındaki pansiyonunda oturan arkadaşım Upokoyev'i hepiniz tanırsınız, hani geçenlerde intihar etmişti...

Panihidin böyle diyerek yüzünde biriken soğuk ter damlalarını sildi, içini çekerek anlatmasını sürdürdü:

—Ancak evine vardığımda arkadaşımı bulamadım. Kapısını birkaç kez çalıp evde olmadığını iyice anlayınca üst tereği elimle yokladım, orada bir anahtar buldum, kapıyı açıp içeri girdim. İlk işim ıslanan kürkümü çıkarıp atmak oldu. Karanlıkta el yordamıyla sediri buldum, kendimi hemen bunun üstüne bıraktım. Odada gene zifiri bir karanlık vardı. Pencerenin açık kalan hava kapağında rüzgârın iç karartıcı uğultusu ile içeri girmiş bir cırcır böceğinin tekdüze cırıltısı duyuluyordu. O sırada Kremlin kiliseleri Noel ayini için çan çalmaya başladılar. Ben bir kibrit çaktım. Keşke çakmaz olaydım! Parlayan alev beni karanlık düşüncelerden kurtaracağı yerde, tam tersine, tüyler ürpertici, anlatılması zor bir dehşetin içine attı. O korkuyla avazım çıktığınca haykırdığımı anımsıyorum. Zangır zangır titreyerek kendimi odadan dışarı attım...

Arkadaşımın odasında da benim odamdakinin aynısı vardı: Bir tabut!

Yalnız onun odasındaki benim odamda gördüğümün neredeyse iki kat büyüklüğündeydi, koyu kahverengi örtüsünün daha iç karartıcı bir görünüşü vardı. Hadi, gelin de işin içinden çıkın! Tabut oraya nasıl gelmişti? Bunun gene bir göz yanılması olduğu kesindi. Girdiğim her odada tabut bulunacak değildi ya! Anlaşılan, sinirlerimin iyice yıpranması sonucunda

---

1 Rahmetligil.

2 Kafatasıoğlu.

3 Cesetgil. (Ç.N.)

abuk sabuk şeyler görmeye başlamıştım. Şimdi nereye gitsem karşımda bir tabut, ölülerin konulduğu o korku verici nesneyi görecektim. Bu duruma göre aklımı oynatıyordum, «tabutomani» adı verilecek bir hastalığın pençesine düşmüştüm. Delirmemin sebebini ise uzun uzadıya araştırmanın gereği yoktu, ruh çağırma toplantısı ile Spinoza'nın söylediklerini anımsamak yeterdi...

Korku içinde, «Amanın, aklımı oynatıyorum! Tanrım, şimdi ben ne yapacağım?» dedim, başımı ellerimin arasına aldım.

Beynim zonkluyordu, tir tir titreyen bacaklarımın üzerinde zor durabiliyordum. Kürksüz, şapkasız, sokağın ortasında kalakalmıştım. Sağanak bütün şiddetiyle sürüyor, soğuk iliklerime işliyordu. Kürkümle şapkamı almak için pansiyona dönsem; bu tümüyle olanaksız, gücümün yetmeyeceği bir şeydi. Çünkü artık iyice korkunun etkisine girmiştim. Gördüğüm tabutların bir göz yanılması olduğunu bildiğim halde kendimi korkunun pençesinden kurtaramıyordum. Sırtımdan soğuk terler boşanıyordu, dehşetten tüylerim ayağa kalkmıştı.

Panihidin:

—Ne yapacağımı iyice şaşırmıştım, diye sürdürdü konuşmasını. Aklımı oynatmama ramak kalmıştı. Üstelik üşütüp yatağa düşecektim.. Bereket versin, tam o sırada, benimle birlikte ruh çağırma oturumuna katılan arkadaşım Doktor Pogostov[1] geldi aklıma, kendisi az ilerde Miortvıy[2] sokağında oturuyordu. Doğruca onun evine yöneldim. Arkadaşım Pogostov henüz şu zengin tüccar kızıyla evlenmemişti, bakanlık müsteşarlarından Kladbişçenski'nin[3] pansiyonunda, beşinci kattaki bir odada kalıyordu.

Kladbişçenski'nin pansiyonunda sinirlerimin yeni bir iş-

---

1 Tahtalıköygil.
2 Ölüler.
3 Mezarcıoğlu. (Ç.N.)

işkenceye katlanması alnımın yazısıymış. Merdivenlere tırmanmaya başlamıştım ki, korkunç bir gürültüyle irkildim. Ayaklarıyla gümbür gümbür sesler çıkararak, kapılara çarparak birisi yukardan aşağıya koşuyordu.

—Neredesin, kapıcı? Çabuk buraya gel! diye haykırıyordu bir yandan da.

Bir dakika sonra sırtında kürkü, başında tepesi çökmüş silindir şapkasıyla bir karaltının merdivenlerden aşağı hızla süzüldüğünü gördüm. Arkadaşım Pogostov'dan başkası değildi bu.

—Pogostov, neler oluyor? Bir şey mi var? diye sordum.

Arkadaşım koşmayı bırakarak titreyen elleriyle ellerime sarıldı. Yüzünde renk kalmamıştı, soluk almakta güçlük çekerken zangır zangır titriyordu. Tedirgin bakışları bir yerde duramıyor, göğsü kalkıp kalkıp iniyordu...

Boğuk bir sesle;

—Siz misiniz, Panihidin? diye sordu. Durun bakalım, gerçekten siz misiniz? Niye yüzünüz mezar kaçkınları gibi solgun? Sakın siz bir hortlak ya da göz yanılgısı olmayasınız? Aman Tanrım, korkunç bir durumdasınız! Ne oldu size?

—Ama sizde de bet beniz kalmamış. Neler oluyor, Allah aşkına?

—Hiç sormayın, azizim! İzin verin de soluklanayım... Eğer karşımdaki göz yanılgısı değil de gerçekten sizseniz, size rasladığıma çok sevindim. Kahrolası ispritizma toplantısı! Sinirlerim öylesine bozulmuş ki, eve döndüğümde odamda ne gördüm, biliyor musunuz? Bir tabut!

Kulaklarıma inanamıyordum, bir daha söylemesini istedim. Arkadaşım ayakta duramadığı için bir basamağa oturdu.

—Evet, yanlış duymadınız. Tabut, gerçek bir tabut... Ben ödlek bir adam değilim, ama iblis bile ispritizma denemesinden sonra odasında bir tabutla karşılaşsa tüyleri diken diken olurdu herhalde.

Dilim dolaşarak, kekeleyerek ben de doktora gördüğüm tabutları anlattım.

Gözlerimiz belermiş, ağızlarımız şaşkınlıktan bir karış açık, birbirimizin yüzüne baktık. Sonra hortlak ya da düşte olmadığımızı anlamak için karşılıklı birer çimdik attık.

Doktor;

—Ben acı duyduğuma göre herhalde siz de duymuşsunuzdur. Bu durumda ikimiz de uykuda değiliz, düş görmüyoruz. Öyleyse odadaki tabutlar gerçekti, göz yanılması olamaz. E, şimdi ne yapacağız?

Tam bir saat dondurucu merdivenlerde oturup tahminler, varsayımlar ileri sürerek iliklerimize değin üşüdükten sonra korkuyu bir yana bırakıp kapıcıyı uyandırmaya, onunla birlikte doktorun odasına girmeye karar verdik. Dediğimiz gibi de yaptık. Odaya çıktığımızda bir mum yaktık; gerçekten de beyaz örtülü, sırma saçaklı, püsküllü bir tabut tam ortada duruyordu. Kapıcı dindarca istavroz çıkardı.

Doktorun yüzünün kanı çekilmişti, tir tir titriyordu.

—Bakalım tabut boş mu, yoksa içinde biri var mı? Şimdi anlarız, dedi.

Gene de bir türlü kapağı açmaya karar veremiyorduk. Sonunda doktor eğildi, korkudan dişleri kenetlenmiş bir halde kapağı yavaş yavaş kaldırdı, üçümüz birden tabutun içine baktık...

Tabut bomboştu...

İçinde ölü yoktu ama orada şu mektubu bulduk:

«Azizim Pogostov! Kayın babamın işlerinin bozulduğunu biliyorsun. Boğazına dek borca batmış durumdadır. Yarın öbür gün eşyalarını haczetmeye gelebilirler. Bu, hem onun, hem de benim ailemizi yok etmeye, namusumuzu lekelemeye yeter. Ben onuruna düşkün bir adamım. Dün yaptığımız aile toplantısında kaynatamın değerli, para eder nesi varsa saklamaya karar verdik. Adamcağızın tüm varlığı tabutları olduğu için (Bildiğin gibi

kendisi kentimizin en iyi tabut ustasıdır) bunların en değerlilerini seçtik. Bir dost olarak bize yardım etmeni istiyorum, desteğini bizden esirgeme, malımızı, onurumuzu kurtar! Bunu bizden esirgemeyeceğini umarak, aziz dostum, geri isteyinceye dek odanda kalması için bir tabut gönderiyorum. Yakın arkadaşlarımın, dostlarımın yardımı olmazsa mahvolacağımız yüzde yüz. Tabut sende en fazla bir hafta kalacaktır. Gerçek dost bildiklerime birer tane gönderiyorum. Sizlerin gönlü yüceliğinize, iyilikseverliğinize güvenim sonsuzdur. İvan Çelyustin[1]»

Bu olaydan sonra ben sinir kliniğinde tam üç ay tedavi gördüm, tabutçunun güveyi dostumuz ise hem onurunu, hem de kaynatasının mal varlığını kurtardı. Şimdi kendisi de bir cenaze işleri bürosu açtı; gömüt taşları, üzeri yazıt mermer levhalar satıyor. Şu sıralar işleri iyi gitmiyormuş. Şimdi her akşam odama girerken karyolamın dibinde mermer bir yazıt ya da katafalk bulacağım diye ödüm patlıyor...

1 Çene kemiğigil.

KEYİFSİZLİK

Emniyet amiri Semyon İlyiç Praçkin.[1] çalışma odasında bir aşağı, bir yukarı volta atıyor, göğsünde kıpırdanan nahoş duyguyu bastırmaya çalışıyordu. Bir gün önce iş için uğradığı garnizon komutanlığında hiç niyeti olmadığı halde kâğıt oyununa oturmuş, oyunun sonunda sekiz ruble zarara girdiğini anlamıştı. Aslında üttürdüğü para hiç önemli değildi, ama açgözlülük, çıkar düşkünlüğü şeytanı kanına girmişti bir kere, kendini savurganlıkla suçlayıp duruyordu.

Praçkin, içindeki bu şeytanı susturmaya çalışarak:

—Altı-üstü sekiz ruble, ne değeri var ki! Başkaları daha çoğunu üttürüyorlar da, lafını bile etmiyorlar. Üstelik ben bu parayı kolayca kazanabilirim. Fabrikalardan birine ya da Rılov'un[2] meyhanesine baskın yapsam işte sana sekiz ruble, hatta daha fazlası! diye kendini yatıştırmaya çalışıyordu.

Bitişik odada ise emniyet amirinin oğlu küçük Vanya biteviye bir sesle şiir ezberlemeye çalışıyordu:

—*«Kış...köylü gururla... köylü gururla yol açıyor... yol açıyor...»*

—Sonra istesem sekiz rubleyi geriye bile ütebilirim... Niyeymiş o «gururla yol açması»? Söyler misin, Vanya?

—*«Köylü gururla... yol açıyor... yol açıyor...»*

Praçkin kafasını toparlamaya çalışıyordu.

—Gururla yol açıyormuş! Ona bir güzel sopa çeksem görür gururla yol açmayı! Pis köylü, vergisini doğru-dürüst ödeyeceğine gurur peşine düşmüş!.. Sekiz ruble, aman ne çok para! Sekiz bin değil ya, ne zaman olsa çıkarırım!

---

1 Çamaşırcıoğlu.

2 Domuz surat.

—«*At kar kokusu alarak... kar kokusu alarak... tırısa kalkıyor...*»

—Tam tırısa kalkacak atı buldun sen de! Uyuz köylü atının koşacak hali mi vardır? Şuna sütçü beygiri desene! Dangalak mujik kafayı çekince hayvancağızı buz deliğine[1] ya da dereye yuvarlarsa çıkarmak için işin yoksa uğraş dur! Atını tırısa kaldırmak istiyorsan getir de arkasına neft yağı süreyim! O zaman tırısa kaldırmayı görürsün!.. Oyuna niçin önce küçük kâğıdı atarak başladım? Sinek asını ilk elde oynasam iki içeri gitmezdim!

—«*Pamuk gibi beyaz çizgiler açarak... çizgiler açarak kızak hızla ilerliyor... Pamuk gibi beyaz çizgiler açarak...*»

— Çizgiler açarak... Pamuk gibi beyez çizgiler... Ne saçma sapan sözler bunlar! Böyle anlamsız şiir yazmalarına nasıl göz yumuyorlar? Sen sabır ver, Tanrım!.. Bütün suç onludaydı! Hiç sırası değilken bu kâğıdı elime tutuşturan şeytanın ta kendisidir!

—«*Al yanaklı bir oğlan çocuğu koşuyor... Al yanaklı bir oğlan çocuğu koşuyor... Fındık'ı kızağa bindirmiş... Fındık'ı...*»

—Koşup yaramazlık ettiğine göre karnı tok, sırtı pek! Analar, babalar çocuklarına iş gördürmeyi akıllarından geçirmezler! Köpeği kızakla gezdireceğine odun kırsa ya da İncil okusa ya!.. Şu köpek denen yaratıklar da öylesine çoğaldı ki! Adım başı karşına çıkarlar!.. Akşam yemeğini bitirir bitirmez eve dönmeliydim. Niçin oyuna oturdum, bilmem ki!..

—«*Çocuk hem acı çekiyor, hem gülüyor... annesi de... annesi de pencereden ona parmağını sallıyor...*»

—Salla bakalım parmağını! Dışarı çıkıp dövmeye üşenirsin, değil mi? Gocuğunun arkasını kaldırıp poposuna birkaç kez patlattın mı, parmak sallayarak korkutmaktan daha iyidir! Kalıbımı basarım eğer ilerde bu çocuk ayyaşın biri olmazsa!

---

1 Kışın donan nehirlerde su almak ya da balık avlamak için açılır. (Ç.N.)

—Puşkin, babacığım!

—Puşkin mi?... Hımm! Garip bir adammış şu Puşkin! Yazmasına yazıyorlar da ne yazdıklarını kendileri de bilmiyorlar! Böyle şeyleri yazsalar ne olacak, yazmasalar ne olacak?

—Babacığım, köylüler un getirdiler! diye seslendi Vanya.

—Söyle de içeri alsınlar!

Ancak köylülerin un getirmiş olması Praçkin'i neşelendirmeye yetmedi. Kendi kendini avutmaya çalıştıkça üttürdüğü para gözünde büyüyordu. Sekiz ruble değil de sekiz bin ruble üttürmüştü sanki. Öylesine canı sıkkındı ki! Vanya ders çalışmayı bitirip sesini kesince Praçkin pencerenin önünde durdu, üzgün bakışlarını kar kürtüklerine dikti. Kar kürtükleri adamcağızın acısını depreştirmekten başka bir işe yaramıyordu, anlaşılan. Çünkü bir gün önce garnizon komutanlığına gidişi gene gelip kafasına saplandı. Artık tüm neşesi kaçmıştı. Duyduğu üzüntü son kertesine varınca daha fazla dayanamadı, hıncını birinden çıkarmak isteğiyle oğluna seslendi:

—Vanya, gel buraya! Dün pencerenin camını kırdığın için pataklayacağım seni!

ELMA YÜZÜNDEN

Ufak tefek bir adam olan toprak ağası Trifon Semyonoviç'in, birbirine pek uygun enlem ve boylamlarda, Pont Evksin ile Solovki köyleri arasında karatoprak (çernaziyom)dan oluşan, atadan kalma bir çiftliği vardır. Trifon Semyonoviç, tınlayıcı Latince bir kökten türetilmiş, uzun mu uzun bir soyadı taşımakta olup, bu soyadı, sayısız insanlık erdemlerinden birinin anlamını taşır. Toprağı son derece verimli çiftliğin yüz ölçümü tam 30.000 dönümdür. Burası bir çiftlik, Trifon Semyonoviç de bir toprak ağası olduğundan, çiftlik rehine verilip satışa çıkarılmıştır.[1] Satış işlemleri Trifon Semyonoviç'in tepesinde henüz dazlak yokken başlamıştı; o günden beri ipotek koyan banka yöneticilerinin beceriksizliği, bizim toprak ağasının açıkgözlüğü sayesinde uzayıp gitmektedir. Günün birinde banka yüzde yüz gümleyecektir, çünkü birçok benzerleri gibi Trifon Semyonoviç rehin karşılığında paraları almış, ama taksitlere gelince ödememektedir. Ödese bile nazlana nazlana, dilenciye sadaka verir gibi... Dünyamız için boşu boşuna «Ah, şu dünya!» dememişler. Biz insanlar herkesi ona uygun asıl adıyla çağırabilsek, Trifon Semyonoviç'e de Trifon Semyonoviç demez; eşeklere, ineklere yaraşır bir adla çağırırdık. Açıkça söyleyecek olursak, Trifon Semyonoviç, adı üstünde, hayvanın biriydi. İsterim ki o da benim düşünceme katılsın. Eğer bir gün bu dileğim kendisine kadar

1 XIX. yüzyıl sonlarına doğru birçok toprak ağası (derebeyi) çiftliğini tüccarlara, fabrika sahiplerine satmak zorunda kalmıştır. (Ç.N.)

ulaşırsa (Arada bir «Strekoza» dergisini okuduğunu biliyorum) bana gücenmeyip benimle aynı düşünceye gelecek, hatta uzun soyadını burada açıklamadığım, bu seferlik adı ve baba adıyla yetindiğim için bir cömertliği tutup sonbaharda on adet Antonov elmasını adresime postalayacaktır. Trifon Semyonoviç'in erdemlerine gelince... En iyisi bunları sıralamaya kalkmayalım! Neden derseniz, Trifon Semyonoviç'i elleriyle, ayaklarıyla bir öyküye sığdırmaya çalışacağımız için, iri mi iri bir Yahudinin resmedildiği «Yahudi» tablosunun yaratıcısı Yevgeni Siu'nun tual başında oturduğu süre kadar yazı masamızda oturmak zorunda kalırdık. Onun ne kâğıt falı açmadaki hilelerine, ne borç ve faiz ödemedeki siyasetine, ne papaz efendi ile zangoca karşı çevirdiği dolaplara, ne de Nuh Nebi'den kalma kılığıyla atının üstüne kurulup köy sokaklarında caka satmasına dokunduracak değilim. Ben yalnızca onun insanlara karşı tutumunu gözler önüne seren bir sahneyle yetineceğim.

Neresinden baksanız beğeneceğiniz bir sabah (yaz mevsiminin bitimine yakın bir sabah) Trifon Semyonoviç zengin bahçesinin ağaçlar arasındaki birbirine dik yollarında gezinmekteydi. Ulu Tanrı'nın ozanlara esin vermede yararlandığı bütün güzellikler bolca serpiştirilmişti bahçeye. «Ey insanoğlu yaklaş! Yaklaş da güz bastırmadan bütün zevkleri tad!» der gibiydiler. Ancak bizim bahçe sahibi ağamız ozan filan değildi, ayrıca o sabah nedense kendini zararda hissettiğinden, ruhu soğuk bir uyuşukluk içindeydi. Toprak ağasının arkasından ise gönüllü olarak uşaklığını yapan Karpuşa yürüyor, sağına soluna bakarak efendisine gözcülük ediyordu. Karpuşa dedim de aklıma geldi, bu altmışlık düzenbaz erdemlerinin çokluğu bakımından efendisine taş çıkardır... İyi çizme boyar, sokak köpeklerini yakaladığı gibi ipte sallandırır, eline düşeni soyup soğana çevirir, müzevirlik yapmada üstüne yoktur! Gün geçmez ki köylülerden, Trifon Semyonoviç'in komşularından

Karpuşa'yla ilgili bir yakınma gelmesin... Ancak bütün bunlar bir işe yaramaz, çünkü ağamızın çiftliği Karpuşa'sız yürümez. Gezintiye çıktığı zamanlar Trifon Semyonoviç sadık uşağını da yanına alır; onunla hem daha çok güvencededir, hem de keyifli... Karpuşa dedikodu yapar, tekerlemeler söyler, masal anlatır. Susmak bilmez bir gevezedir... Eğer bir an ağzını kapadığını görürseniz, bilin ki, ilginç bulduğu bir şeyi dinlemek için kulak kesilmiştir.

Anlatacağımız olayın geçtiği o sabah Karpuşa efendisinin arkasında yürüyor; beyaz kasketli, tanımadığı iki liseli öğrencinin ellerinde tüfeklerle yakından geçerlerken ondan bahçede avlanma izni istemelerini allayıp pullayarak Trifon Semyonoviç'e anlatıyordu. Sözümona gençler içeri alınmaları karşılığında ona yarım gümüş ruble vermeye kalkmışlar, kime hizmet ettiğini çok iyi bilen Karpuşa ise onlara kızıp üzerlerine Kızıltüy ile Boztüy'ü salmıştı. Karpuşa bu öyküyü bitirip köyün sağlık memurunun akıllara durgunluk veren serüvenlerini parlak çizgilerle betimlemeye koyulmuştu ki, bahçenin elma ve armut ağaçlarının bulunduğu köşesinden gelen bir hışırtı konuşmasını yarıda kesti. Karpuşa bir anda sus pus oldu, kulaklarını dikip dinlemeye başladı. Hışırtının kuşku uyandırıcılığı iyice aklına yatınca efendisini eteğinden çekip durdurdu, sesin geldiği yöne doğru ok hızıyla fırladı. Trifon Semyonoviç de bir yaramazlık kokusu almıştı; o da hemen toparlandı, köpek sinsiliğiyle seğirten uşağının ardından ufak adımlarla koştu. Ve koştuğuna da değdi...

Bahçe çitinin yakınında, dal-budak salmış bir elma ağacının dibinde duran bir köylü kızı ağzında bir şeyler çiğniyor, onun hemen yanında geniş omuzlu bir köy delikanlısı ise yerde diz üstü sürünürken, rüzgârın düşürdüğü elmaları topluyordu. Delikanlının yaptığı bir şey daha vardı, o da elmaların hamlarını ağaçların arasına fırlatmak, olgunlarını ise yayvan, nasırlı elleriyle sevgili Dulçina'sına sunmaktı... Görünüşe bakılırsa,

midesi yönünden bir korkusu bulunmayan genç kız verilen elmaları büyük bir iştahla, soluk almamacasına tıkını-yor; yerde sürünerek elma toplayan şövalyesi ise Dulçina'-sından başka bir şey düşünmüyordu.

Köylü kızı sesini yükseltmemeye çalışarak;

—Hadi, biraz da ağaçtan koparsana! diyor.

—Yok, koparamam, korkuyorum...

—Korkacak ne var? Ağanın yardakçısı şimdi meyhanede kafa çekiyordur.

Delikanlı ayağa kalkıp havaya zıpladı, bir elma koparıp Dulçina'sına verdi. Ancak Adem ile Havva'nın başına gelenler bu sırada iki sevgilinin başına da geldi. Elmanın tadını çıkarmaya fırsat bulamadılar... Genç kız elmayı dişleyip kopardığı parçayı tam delikanlıya uzatmıştı ki, ikisi de ağızlarının içinde bir ekşilik duydular; yüzleri önce çarpılıp uzadı, sonra sapsarı kesildi. Bu, elmanın ekşiliğinden dolayı değil, karşılarında Trifon Semyonoviç'in mahkeme duvarı gibi açık suratı ile Karpuşa'nın sinsi sinsi, kötücül sırıtmasını görmelerindendi.

Gençlere doğru yürüyen Trifon Semyonoviç;

—Merhaba çocuklar! Elma mı yiyorsunuz? Size engel olmuyorum ya? dedi.

Delikanlı şapkasını çıkarıp başını önüne eğdi. Genç kız ise önlüğünün nakışlarını incelemeye koyuldu.

Trifon Semyonoviç delikanlıya döndü.

—E, nasılsın bakalım, Grigori? İşler nasıl gidiyor!

—Yediğim yalnız bir elma! Onu da yerden aldım...

Trifon Semyonoviç bu sefer kıza çevirdi başını.

—E, senin işlerin nasıl gidiyor? İyi misin?

Kızcağız önlüğünün işlemeleriyle daha fazla oynamaya başladı.

Bunun üzerine Trifon Semyonoviç yeniden delikanlıya döndü.

—Söyle hele, düğününüz ne zaman? Evlenmediniz mi daha?

—Yok... Şey, ben, efendim... bir elma yedim... onu da...

—İyi etmişsin, aferin... Okuma-yazma biliyor musun?

—Hayır. Şey, vallahi, efendim... ben bir tane yedim, onu da...

—Okuma-yazma bilmiyorsun ama başkasının elmasını çalmayı öğrenmişsin... Zaten okuma-yazmayı ne yapacaksın? Söyle bakalım, hırsızlık işine çoktan mı başladın?

—Ben bir şey çalmadım ki...

Bu sefer işe Karpuşa karıştı.

—Hele bir söyleyiver, yavuklun niye öyle derin düşüncelere daldı? Yoksa onu yeterince sevmiyor musun?

Trifon Semyonoviç onu durdurdu:

—Sen sus, Karp!.. Grigori, bize bir masal anlatır mısın? Hadi, seni dinliyoruz?

Grigori öksürdü, gülümsedi.

—Efendim, ben masal bilmem ki... Şey, başka yerde elma bulamadım mı sanıyorsunuz? İstesem para verip alırdım.

—İyi, iyi. Çok paran olmasına sevindim. E, masal anlatacak mısın bize? Anlat da dinleyelim. Karpuşa dinler, yavuklun dinler, ben dinlerim... Hadi, utanma, anlat! Hırsızlıktan utanmadıktan sonra bundan niçin utanacaksın? Haklı değil miyim, aslanım?

Trifon Semyonoviç, bahçesinde hırsızlıktan yakaladığı genç köylünün yakasını kolay bırakacağa benzemiyordu. Onun dik bakışları altında delikanlının alnında ter tomurcukları birikti.

Karpuşa sevimsiz, ince sesiyle araya girdi.

—Bu salak masal anlatmayı nereden bilsin? Siz ona en iyisi bir şarkı söyletin!

—Sen sus, Karp! Önce masal anlatsın bize. Hadi, bir tane anlatıver, yiğidim!

—Masal bilmiyorum.

—Ya! Demek, bilmiyorsun? Peki, çalıp çırpmayı biliyor

musun? Bana İncil'den sekizinci öğüdü ezbere oku öyleyse!..

—Ben öyle şeyleri nasıl bilirim, efendim? Bilsem okurdum... Yemin ederim ki, bir tane elma yemiştim, onu da yerden aldım.

—Hadi, anlat bir masal!!

Karpuşa oradan ısırgan otu yolmaya başladı. Bunun ne anlama geldiğini Grigori çok iyi biliyordu. Trifon Semyonoviç'in kendine özgü yöntemleri vardı, tıpkı kendi benzerleri gibi... Adamlarından biri hırsızlık yaptı mı, ya bir günlük süreyle bodruma kapatır, ya ısırgan otuyla bir güzel dağlar, ya da çırılçıplak soyup ortalığa salardı. Hiç böyle şeyler duymadınız, değil mi? Aman canım, siz de!.. Trifon Semyonoviç'in daha ne marifetleri olduğunu bilseniz aklınız şaşar!

Grigori ısırgan otuna şöyle bir baktıktan sonra suçlu suçlu öksürdü, ezilip büzüldü, sonunda bir masal anlatmaya, daha doğrusu uydurmaya başladı. Öksürmeler, ter silmeler, sümkürmeler, kekelemeler arasında eski Rus masal kahramanlarının cenkte düşmanlarını yenip güzel kızlarla evlenmeleri türünden yalan yanlış bir şeyler dökülüyordu ağzından. Trifon Semyonoviç hiç sesini çıkarmadan dinliyor, bakışlarını delikanlının yüzünden ayırmıyordu.

Grigori iyice sapıtıp saçmalamaya başlayınca;

—Tamam! İyi anlattın ama hırsızlıkta daha iyisin, dedi.

Sonra yeniden genç kıza döndü.

—E, güzelim, sen de bize «Babamız» duasını okur musun?

Köylü kızı pancar gibi kızardı, zor işitilir bir sesle «Babamız» duasını okudu.

—Şimdi de sekizinci öğüdü oku!

Delikanlı umutsuzluk içinde elini salladı.

—Çok elmanızı yemedik ki! Yemin ederiz size. Bize niçin inanmıyorsunuz?

—Demek, peygamberin öğütlerini de bilmiyorsunuz? Birisi bunları size öğretmeli! E, söyle bakalım güzelim, hırsızlık

yapmayı sana bu mu öğretti? Neden susuyorsun, meleğim? Hadi, konuş! Madem susuyorsun, dediklerimi kabul ediyorsun demektir. Bu durumda sana hırsızlık gibi kötü şeyler öğrettiği için yakışıklı yavuklunu kendi ellerinle cezalandırmalısın. Şimdi, döv onu!

Genç kız;

—Dövmem! dedi fısıltıyla.

—Birazcık vurursun, canım. Bundan ne çıkar? Akılsızlar cezalarını çekmeli! Hadi, vur, cancağızım! Yoksa istemiyor musun? Öyleyse Matvey'i de çağırayım, Karpuşa ile ikisi seni ısırgan otuyla okşasınlar biraz. Onu da mı istemiyorsun?

—Hayır, dövemem!

—Karp, gel buraya!

Genç kız bir sıçrayışta delikanlının yanına vardı, yanağına bir tokat attı. Beriki alık alık gülümsedikten sonra gözlerinden yaşlar boşandı.

—Aferin, güzelim! Şimdi de saçlarına yapış! Hadi, çek saçlarını! Onu da mı istemiyorsun? Karp, gel buraya!

Genç kız nişanlısının saçlarını kavradı.

—Yok, canım, tutmakla ne çıkar? Saçından çekerek sürükle onu!

Genç kız delikanlının saçlarını çekiştirmeye başladı. Bu durum Karpuşa'nın öylesine hoşuna gitti ki, çatlak sesiyle gevrek gevrek güldü.

Trifon Semyonoviç:

—Bu kadarı yetişir, dedi. Teşekkürler, cancağızım. Kalın kafalı yavuklun cezasını buldu.

Sonra delikanlıya döndü.

—E, sıra sende, aslanım! Şimdi de sen onu cezalandır!

—Siz neler söylüyorsunuz, efendim. Ne diye dövecekmişim onu?

—O da ne demek? Demin seni dövdü ya! Sen de ona vur! Göreceksin, çok iyi olacak. Dövmek istemiyor musun? Sen bilirsin... Karpuşa, Matvey'i çağır!

Delikanlı öksürdü, yere tükürdü, nişanlısının saçlarını avcunun içinde toplayıp yüzüne vurmaya başladı. Zamanla bu işe kendini öylesine kaptırdı ki, nişanlısını değil, Trifon Semyonoviçi'i dövdüğünü sanarak vurdukça vurdu. Genç kız acıdan kıvranıyordu. Eğer Trifon Semyonoviç'in kızı, güzeller güzeli Saşenka çalılar arasından çıkıp;

—Babacığım, çay içmeye gel! diye seslenmese, sonra babasının yaptıklarını görüp çınlayıcı bir kahkaha atmasa işin sonu neyle biterdi, kimse bilemez...

Trifon Semyonoviç;

—Bu kadarı yeter! dedi. Artık gidebilirsiniz, canlarım. Sağlıkla kalınız. Düğününüze benden size bir sepet elma armağan!

Cezalandırdığı gençleri yere kadar eğilip selamladıktan sonra çekti gitti.

Delikanlı ile genç kız kendilerine geldikten sonra oradan ayrıldılar. Delikanlı bir yana, genç kız bir yana... Ondan sonra bir daha karşılaşmadılar. Eğer Saşenka çalılar arasından çıkmasa herhalde ısırgan otundan paylarına düşeni de alırlardı...

Trifon Semyonoviç'in bu geçkin yaşında gönlünü nelerle eğlendirdiğini gördünüz. Aile bireylerine gelince, onlar da ondan geri kalmazlar. Kızları evlerine «aşağı sınıftan» konuklar gelince şapkalarına arkadan soğan iliştirirler, sarhoşların sırtlarına «eşşek», «salak» gibi sözcükler yazarlar. Toprak ağasının ordudan asteğmen rütbesiyle emekli olan oğlu Mitya ise bu konuda babasını bile geçti. Karpuşa ile bir olup eski bir askerin evinin kapısını katranla boyadılar. Eski askerin suçu ne miydi? Yakaladığı bir kurt yavrusunu Mitya'ya vermemişti, bir de sözümona, kendi kızlarını asteğmenin getirdiği bonbon ve şekerlemeleri almamaları için uyarmıştı.

Şimdi gelin de Trifon Semyonoviç'i başka bir adla çağırmayın!

İlk öykülerini 20 yaşlarında daha tıp fakültesi öğrencisiyken sanat dergilerine gönderen Anton Çehov mizahi metinler yazdığı için adını Antoşa Çehonte diye değiştirmiştir. Zorba bir babanın hepsi de okuyan cin gibi altı çocuğu, yaşadıkları taşra kentinin (Taganrog) insanlarını kendi aralarında keskin bir gözlem gücüyle eleştiriyor, iğneliyor, gülünç taraflarını öne çıkarıyorlardı. Çehov'un bu ciltte toplanan ilk öyküleri işte böyle bir ortamda gelişen yazarın ürünleridir.

Anton Çehov'un "Bütün Öyküleri" Pravda Yayınevi'nin Moskova 1970 basımlı 8 ciltlik "Anton Pavloviç Çehov'un Bütün Yapıtları" adlı yayını esas alınarak çevrilmiştir. Türkçe'ye yeniden kazandırılan bu öykülerin üçte ikisi ilk kez Türk okurunun karşısına çıkmaktadır. Çehov'un tüm öykülerinin yayınlanması Cem Yayınevi için bir övünç kaynağı olacaktır. Cumhuriyetimizin yetmiş yıllık kültür birikimine böylesine önemli bir katkıda bulunmak kaçınılmazdı. Türkçe'miz sürekli gelişmekte, çeşitli engellemelere karşın "ulusal dil" kimliğini kazanmaktadır. Mehmet Özgül'ün çevirisi Türkçe'deki bu zenginleşmeyi başarıyla yansıtıyor. Arı Türkçe kullanırken aşırılıklardan, tam yerleşmemiş sözcüklerin kullanılmasından kaçınılmıştır.

ISBN 975-406-605-1